

Το Επιστημονικό Περιοδικό με τίτλο «ΚΟΙΝΩΝΙΑ & ψυχική ΥΓΕΙΑ» εκδίδεται στο πλαίσιο του έργου «Δράσεις για την άρση των εμποδίων κοινωνικής ένταξης και εργασιακής ενσωμάτωσης κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων» που υλοποιείται από το Τμήμα Ψυχολογίας του Α.Π.Θ. [Ε.Π. «Υγεία-Πρόνοια 2000-2008», Άξονας Προτεραιότητας 1 «Υγεία», Μέτρο 1.4 «Ανάπτυξη της Δημόσιας Υγείας»]. Το έργο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο κατά 75% και από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης κατά 25%.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Ε.Π. 'ΥΓΕΙΑ-ΠΡΟΝΟΙΑ'
2000-2006

ΤΡΗΣΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
Α.Ε.Θ.

«ΚΟΙΝΩΝΙΑ & ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ»

Τριμηνιαία Επιστημονική Έκδοση
για θέματα Υγείας και Κοινωνικού Αποκλεισμού

Ιδιοκτησία

Επιτροπή Ερευνών Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Εκδότης - Διευθυντής

Μπαϊρακτάρης Κώστας

Επιστημονική Επιτροπή

Δικαίου Μαρία, Ζαφειρίδης Φοίβος,
Μεγαλοοικονόμος Θεόδωρος, Μιχαήλ Σάββας,
Μπακιρτζής Κων/νος, Μπιτζαράκης Παντελής,
Πανταζής Παύλος, Παπαϊωάννου Σκεύος,
Φαφαλιού Μαρία

Συντακτική Ομάδα

Γεωργάκα Ευγενία, Λαϊνάς Σωτήρης,
Σταμάτη Γιούλη, Φίγγου Λία,
Φραγκιαδάκης Κων/νος

Εποπτεία Τεύχους

Μπαϊρακτάρης Κώστας

Επιμέλεια κειμένων

Σταμάτη Γιούλη

Εκτύπωση / Βιβλιοδεσία

Κανάκης Ευθύμιος, Grapholine

Οικονομική Διαχείριση

Αδάμ Σοφία

Δημιουργία σκίτσων

Ακοκαλίδης Γεώργιος

Στοιχεία Επικοινωνίας

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης,
Τμήμα Ψυχολογίας Α.Π.Θ., Μητροπόλεως 10, 54625
Τηλ: 2310 554216, 554225 - Fax: 2310 554245
<http://www.socialexclusion.gr>
e-mail: info@socialexclusion.gr

• Το περιοδικό ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ.

Διατίθεται και σε ηλεκτρονική μορφή στη διεύθυνση: www.socialexclusion.gr. Όποιος επιθυμεί να παραλάβει το περιοδικό σε έντυπη μορφή, μπορεί να αποστείλει μήνυμα στο: info@socialexclusion.gr, με θέμα: «Αποστολή Περιοδικής Έκδοσης», αναγράφοντας τον αριθμό τεύχους και σημειώνοντας τα πλήρη στοιχεία του (όνομα, διεύθυνση, τηλέφωνο).

• Όσοι αναγνώστες ενδιαφέρονται να γίνουν τακτικοί συνδρομητές του περιοδικού, μετά τη λήξη του προγράμματος, παρακαλούνται να αποστείλουν μήνυμα στην ίδια διεύθυνση (info@socialexclusion.gr) ή να επικοινωνήσουν τηλεφωνικά (τηλ.: 2310 554216 & 554225, Σταμάτη Γιούλη).

• Στο πλαίσιο της ελεύθερης διακίνησης των ιδεών και της διάχυσης της γνώσης επιτρέπεται η υπό διαφορετική μορφή έκδοσης –έντυπης ή ηλεκτρονικής– ανατύπωση, δημοσίευση ή αναπαραγωγή μέρους ή του συνόλου των κειμένων, υπό τις εξής προϋποθέσεις:

1. να γίνεται ρητή αναφορά στο συγγραφέα και στο μεταφραστή
2. να γίνεται ρητή αναφορά στην πηγή προέλευσης
3. να πραγματοποιείται πιστά η διάθεση ή η αναπαραγωγή των πληροφοριών.

• Τα κείμενα που ακολουθούν εκπροσωπούν τις απόψεις των συγγραφέων τους.

© Επιτροπή Ερευνών Α.Π.Θ. 2006

ISSN 1790-9554

Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας - Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης
Κ.Α.Δ. 8112

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1.	Σημείωμα του Υπευθύνου του τεύχους	σελ. 4
2.	Σημείωμα της Συντακτικής Ομάδας	6
3.	Κωνσταντίνος Πανόπουλος, Η Ιστορία ενός Ληστήρχου Φυλακές και σίδερα	12
	Ηλίας Πετρόπουλος	
4.	Η Ολυμπία Παπαδούκα στις Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ	17
	Μαρία Φαφαλιού	
5.	Μαρτυρίες από τις Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ	21
6.	Ο Λόγος των Αποκλεισμένων: Μαρτυρίες από τις Δικαστικές Φυλακές Διαβατών	27
7.	Ιστορίες σε Πρώτο Πρόσωπο για τις περιπτώσεις Ακούσιου Εγκλήσιμου και σέρησης δικαιοπρακτικής ικανότητας	39
	Tristano Jonathan Ajmone	
8.	Μαρτυρία από το Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνας	50
	Παναγιώτης Κετίκης	
9.	Είναί οι Φυλακές Μονόδρομος για τους Ανήλικους Παραβάτες;	54
	Ελένη Καραμπέρη	
10.	Οι Φυλακές πριν τη Μεγάλη Φυλακή	57
	Όλγα Χατζηδήμου	
11.	Εκπαίδευση σε συνθήκες «Κοινωνικής Απαξίωσης» στις Δικαστικές φυλακές Διαβατών. Ρωγμές σε ένα σύστημα	60
	Άγγελος Χατζηνικολάου	
12.	Δώδεκα αιτήματα από τις φυλακές (Ελευθεροτυπία, 28 Σεπτεμβρίου 2008)	80
13.	Burnout: Η Ψυχολογικοποίηση της Αλλοτρίωσης	82
	Κώστας Μπαϊρακτάρης	
14.	Αντιστεκόμαστε	90
	Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας	

ΜΟΝΟ Η ΣΚΕΨΗ ΕΙΝΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΗ;

Άνθρωποι και Φυλακές. Επιλέξαμε αυτό τον τίτλο για το παρόν τεύχος γιατί δεν μπορούμε να μιλάμε για φυλακές χωρίς να ακούμε τους ανθρώπους που βρέθηκαν ή βρίσκονται ως έγκλειστοι σε αυτές.

Η ποινή, η εκτέλεση της ποινής, η πειθάρχηση, ο “σωφρονισμός” είναι έννοιες και διαδικασίες που συνυφαίνονται με την ιστορική πορεία του ανθρώπου και των κοινωνιών. Μια ιστορική συνέχεια που χαρακτηρίζεται βέβαια από ασυνέχειες ως προς το περιεχόμενο και τη μορφή που αυτές κάθε φορά προσλαμβάνουν.

Ο Michel Foucault με την «Ομάδα πληροφόρησης για τις φυλακές» και την κοινωνική δράση που αναπτύσσει στη Γαλλία προτείνει, το 1971, την αποκάθιση του εσωτερικού της φυλακής και της φωνής των φυλακισμένων στην κοινωνία. Αποκαλύπτει έτσι τους μηχανισμούς ελέγχου και πειθάρχησης της φυλακής ως εργαλεία συμμόρφωσης στο εκάστοτε κυρίαρχο σύστημα και εντοπίζει παρόμοιους μηχανισμούς ελέγχου και σε άλλους κοινωνικούς θεσμούς. Αργότερα, το 1975, με το «Επιτήρηση και Τιμωρία. Η Γένεση της Φυλακής» μας οδηγεί από την αποτύπωση των σημαδιών της εξουσίας στο σώμα των κρατουμένων κατά τη δημόσια εκτέλεση των ποινών στην προβιομηχανική περίοδο μέχρι τους μηχανισμούς ελέγχου και πειθάρχησης που αποτυπώνονται αρχιτεκτονικά το 1785 στο Panopticon του Άγγλου Φιλοσόφου και «κοινωνικού αναμορφωτή» Jeremy Bentham.

Η σύνδεση του θεσμού της φυλακής με την ανάπτυξη μηχανισμών εξουσίας και τη διάχυση των μηχανισμών αυτών σε διάφορα μικρο- και μακροκοινωνικά επίπεδα (μικροφυσική της εξουσίας) μας παρέχει τα απαραίτητα μεθοδολογικά εργαλεία –αλλά και το σύστημα σκέψης– για την κατανόηση του κοινωνικού ρόλου της φυλακής ως ολοκληρωτικού θεσμού, για τη διείσδυση στο εσωτερικό της, καθώς και για την πολιτική αποτύπωση της σχέσης της με το κοινωνικό σύστημα και σώμα.

Δεν είναι δύσκολο να διαπιστώσουμε και σήμερα ακόμα τη διαχρονικότητα των μηχανισμών κοινωνικο-πολιτικού ελέγχου με φαινόμενα δημόσιας εκτέλεσης της ποινής (απαγχονισμός Σανταμ Χουσεΐν), με το Panopticon της σύγχρονης ηλεκτρονικής τεχνολογίας, αλλά και με σύγχρονους θεσμούς εγκλεισμού και πειθάρχησης (Φυλακές Υψίστης Ασφαλείας, Abu Ghraib, Guantanamo, κ.λπ.). Όπως, επίσης, δεν είναι δύσκολο να διαπιστώσουμε τη διείσδυση, όλων αυτών των μηχανισμών στην καθημερινότητά μας.

Το ανά χείρας τεύχος δεν ασχολείται με τη «θεσμοθετημένη βία» του ποινικού νόμου, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο έγκριτος καθηγητής Ιωάννης Μανωλιδάκης, ούτε με τον Ποινικό ή τον Σωφρονιστικό κώδικα στην Ελλάδα. Ο πρώτος υστερεί κατά γενική ομολογία (ιδιαίτερα αναφορικά με την εναλλακτική έκτιση της ποινής) κατά πολύ έναντι άλλων ευρωπαϊκών κρατών, ενώ ο δεύτερος –αν και χαρακτηρίζεται από πολλούς νομομαθείς ως ο πλέον προοδευτικός συγκρινόμενος με την πραγματικότητα στις ελληνικές φυλακές– υπάρχει μόνον στο φαντασικό των συγγραφέων του. Δεν ασχολούμαστε, επίσης, με τη νομική και δικηγορική βιομηχανία και όλο το κερδοσκοπικό σύμπλεγμα των εμπλεκόμενων σε αυτή τη διαδικασία μέχρι και την έξοδο των κρατουμένων από τη φυλακή. Δεν θα ασχοληθούμε με τους λόγους της απουσίας συλλογικών προσπαθειών υπεράσπισης των δικαιωμάτων των κρατουμένων ούτε με τους λόγους συλλογικής συγκάλυψης της αθλιότητας των συνθηκών διαβίωσης στις ελληνικές φυλακές. Αυτό, όχι γιατί παραβλέπουμε ή υποτιμούμε αυτή την κατάσταση αλλά γιατί τα παραπάνω εγείρουν πολλοπλήθη ζητήματα, των οποίων η διαπραγμάτευση θα ήταν ανέφικτη στα πλαίσια ενός τεύχους. Η ίδια η απουσία τους όμως αναδεικνύει και την πρόκληση για όσους εμπλέκονται και πρωταγωνιστούν σε αυτό το σύμπλεγμα.

Μεγαλύτερη έμφαση δίνεται, λοιπόν, στην προσέγγιση της φυλακής μέσα από τα μάτια των κρατουμένων. Προσπαθούμε να συζητήσουμε για τις φυλακές στην Ελλάδα· για τη φυλακή ως τόπο εγκλεισμού των πολιτικών κρατουμένων, ως μέρος δηλαδή της ιστορίας της Αντίστασης του ελληνικού λαού. Ως τόπο τιμωρίας και σωφρονισμού των ποινικών κρατουμένων με όλες τις συνακόλουθες επιπτώσεις στη ζωή τους.

Ακόμα, για τη φυλακή ως τόπο αποκλεισμού ενηλίκων και ανηλίκων αλλά και ως τόπο αποκλεισμού ψυχικά πασχόντων μέσω της Δικαστικής Ψυχιατρικής. Το τεύχος αυτό το καταλαβαίνουμε περισσότερο σαν ένα εργαλείο αναζωπύρωσης μιας συζήτησης που περιστασιακά εμφανίζεται (για παράδειγμα, σε περιπτώσεις εξεγέρσεων κρατουμένων) και γρήγορα εξαφανίζεται. Μίας συζήτησης, δηλαδή, για την περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό συνανθρώπων μας, για την παραβίαση αλλά και την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των συμπολιτών μας.

Υπεύθυνος Τεύχους
Μπαϊρακτάρης Κώστας

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΡΘΡΩΝ

Κωσταντίνος Πανόπουλος, Η ιστορία ενός ληστήρχου Φυλακές και σίδερα

Ηλίας Πετρόπουλος

Στην ενότητα αυτή συναντάμε ενδιαφέροντα αποσπάσματα από το βιβλίο του Ηλίας Πετρόπουλου «Ρεμπέτικα Τραγούδια». Στα πρώτα, ο ληστήρχος Κ. Πανόπουλος περιγράφει με γλαφυρό τρόπο τις συνθήκες που επικρατούσαν στις ελληνικές φυλακές των αρχών του προηγούμενου αιώνα. Παλαμίδι, Αίγινα, Ιθάκη, Κέρκυρα... Ο Κ. Πανόπουλος συνοδεύει τις περιγραφές του με οξυδερκείς παρατηρήσεις για το θεσμό της φυλακής, τη διάχυτη στην κοινωνία διαφθορά και τη στάση της κεντρικής εξουσίας. Παρατηρήσεις που παρουσιάζουν διαχρονικό ενδιαφέρον... Στο τελευταίο απόσπασμα, ο Η. Πετρόπουλος αναζητά τη φυλακή στα ρεμπέτικα τραγούδια και παράλληλα μας προσφέρει μια σύντομη εικόνα των αντιλήψεων και του τρόπου ζωής των φυλακισμένων.

Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ

*Η Ολυμπία Παπαδούκα στις Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ
Μαρία Φαφαλιού*

*Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ
Φιφή Πρωτογερέλη*

*Η Μικρότερη Πολιτική Κρατούμενη
Ολυμπία Παπαδούκα*

*Τραγούδια από τη Φυλακή
Ομάδα Γυναικών Πολιτικών Κρατουμένων, 1948-1952*

«Έτλα και Δανάας ουράνιον φώς αλλιάξει δέμας εν χαλικόδετοις αυλαίς, κρυπτομένα δ' εν τυμβήρει θαλάμω κατεζεύχθει» (Αντιγόνη, Σοφοκλής). Ο εγκλεισμός των γυναικών, πολιτικών κρατουμένων της περιόδου του εμφυλίου, εγγράφεται στην ιστορική πραγματικότητα του μεταπολεμικού κόσμου· μία πραγματικότητα που χαρακτηρίζεται τόσο απο τοπικές και περιστασιακές όσο και απο παγκόσμιες κρίσεις. Στις μαρτυρίες των εγκλειστών στις γυναικείες φυλακές Αβέ-

ρωφ σημαντικά γεγονότα και συμπαρομαρτούντα (Β' Παγκόσμιος, αλβανικό μετώπο, κατοχή, εμφύλιος) γίνονται μέρος της προσωπικής ιστορίας κάθε μορφής: Νιές, Γιαγιές και Μωρομάνες, Μελλοθάνατες, Ισοβίτισσες και Ελαφροποινίτισσες, Επαρχιώτισσες και Αθηναίες· όλη με θύματα, Μαυροφορούσες και Μαντιλοδεμένες. Βασικοί μοχλοί της μεταμόρφωσης της φυλακής σε «φροντιστήριο και κυψέλη δουλειάς» όπως διηγείται η Ολυμπία Παπαδούκα, κεντρική μορφή στο κείμενο της Μαρίας Φαφαλιού. Αντιστασιακή, ηθοποιός, με έντονη ανθρωπιστική και εθνική δράση θα εγκληιστεί ως υπόδικη από το 1948 έως το 1951 στις Φυλακές Αβέρωφ, όπου θα οργανώσει ποικίλες καλλιτεχνικές δραστηριότητες, ενώ στη συνέχεια θα συλλέξει και θα εκδώσει πολύτιμο πρωτογενές υλικό. Η Φιφή Πρωτογερέλη, συγκρατούμενή της, μεταφέρει τη δική της εμπειρία, ενώ η Νίνα, παραθέτει σημαντικά στοιχεία για το νομικό πλαίσιο, τις δίκες «επί εσχάτη προδοσία» και τον εγκλεισμό ανηλίκων. Η βιαιότητα της εποχής και η καθημερινότητα της ζωής και του θανάτου παίρνουν, τέλος, μία διαφορετική διάσταση μέσα από τις συνθέσεις και τα τραγούδια των κρατουμένων.

Ο Λόγος των Αποκλεισμένων:

Μαρτυρίες από τις Δικαστικές Φυλακές Διαβατών

Το ζήτημα του εγκλεισμού και του σωφρονισμού αποτελεί πεδίο συζητήσεων και αναλύσεων διαφόρων επιστημόνων, πολιτικών, θεωρητικών και εργαζομένων στο χώρο απονομής της δικαιοσύνης. Οι προσεγγίσεις αυτές –ακόμη και οι πιο ριζοσπαστικές– απέχουν από τον καταλυτικό λόγο των ίδιων των ανθρώπων που υφίστανται τον εγκλεισμό. Έναν λόγο, ο οποίος πέρα από το γεγονός ότι ακυρώνει τις δοξασίες περί σωφρονισμού, προσεγγίζει με τον πλέον ανατρεπτικό τρόπο τον αλληγορικό χαρακτήρα της φυλακής και τα εγγενή αδιέξοδα ολόκληρου του οικοδομήματος. Οι μαρτυρίες που παρατίθενται στο παρόν τεύχος και ανήκουν σε κρατούμενους των Δικαστικών Φυλακών Διαβατών είναι ένα χαρακτηριστικό δείγμα της δυναμικής αυτού του λόγου. Ενός λόγου άμεσου και καταλυτικού αλλά ταυτόχρονα συγκροτημένου και απόλυτα ρεαλιστικού. Ενός λόγου που οφείλει να είναι κυρίαρχος σε οποιαδήποτε απόπειρα προσέγγισης της φυλακής ως θεσμού, καθώς και των πολιτικών σωφρονισμού.

Η φυλακή είναι ένας χώρος για να γίνεις χειρότερος άνθρωπος απ' όλη τις απόψεις – Ο Ν. αναδεικνύει στο κείμενό του μια σειρά διαστάσεων του φαινομέ-

νου του εγκλεισμού και του παραλογοισμού που το συνοδεύει. Αποδομεί τη φενάκη περί σωφρονισμού στις φυλακές, αποκαλύπτει την υποκρισία των ιθυνόντων και τον διάτρητο τρόπο απονομής της δικαιοσύνης και κάνει μια σειρά προτάσεων για το ζήτημα, έχοντας όμως ως επίκεντρο τον άνθρωπο και τις ανάγκες του.

Δεν πρέπει κάποιος-κάποτε να κοιτάξει το δικό μας πρόβλημα; Στο κάτω-κάτω, κακό μόνο στον εαυτό μας κάνουμε – Ο Γ. μέσα από την εμπειρία του εγκλεισμού του, για παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών, αποκαλύπτει μια σειρά διαστάσεων του βασικού «αιμοδότη» του σωφρονιστικού συστήματος, του προβλήματος των ναρκωτικών. Μέσα από τον καταγγελητικό του λόγο όχι μόνο αναδεικνύει τον παραλογοισμό και τον κυνισμό ενός συστήματος που κερδίζει από τις ανοιχτές πηγές του, αλλά και την πλήρη αδιαφορία του για οποιαδήποτε ουσιαστική στήριξη των ανθρώπων που αντιμετωπίζουν ανάλογα προβλήματα.

Δεν γεννηθήκαμε αηστές, κλέφτες ή τοξικομανείς, είμαστε σαν εσάς – Ο Ν., ο Κ. και ο Α., μέσα από τις προσωπικές τους εμπειρίες, αναδεικνύουν μια αλήθεια που ξεχνούμε: Ότι ένας άνθρωπος που αντιμετωπίζει ένα πρόβλημα εξάρτησης δεν είναι μια απρόσωπη νοσολογική οντότητα, αλλά ένας άνθρωπος όπως όλοι μας, ο οποίος μέσα από μια συγκεκριμένη πορεία ζωής έχει προβλήματα (όπως όλοι μας) και ένα επιπλέον σοβαρό πρόβλημα, αυτό της εξάρτησης. Ταυτόχρονα εκφράζουν την απόγνωσή τους για την εξαντλητική αυστηρότητα του νόμου για τα ναρκωτικά, τους συνεχείς εγκλεισμούς τους και το φαύλο κύκλο στον οποίο έχουν εγκλωβιστεί και στον οποίο η στάση της πολιτείας συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό.

Δε γεννηθήκαμε και μεγαλώσαμε στη φυλακή, αλλά στην αγκαλιά της μητέρας μας – Ο Γ. στο κείμενο του συζητά για τις αιτίες του εγκλεισμού τις οποίες συσχετίζει με την κοινωνική κρίση και για την αναίρεσή τους που τις συσχετίζει με την κοινωνική αλληλαγή. Συμπεριλαμβάροντας στη συζήτηση τον ίδιο του τον εαυτό δίνει έμφαση στην ανάγκη για μια πιο ανθρώπινη κοινωνία που θα αποδέχεται και θα δίνει ευκαιρίες σε όλα τα μέλη της, ως βασικό παράγοντα ακύρωσης της υφιστάμενης κατάστασης.

Κοιτώ το ρολόι μου, ο χρόνος, ο μεγαλύτερος εχθρός, τον σπρώχνω δεν φεύγει – Στο τελευταίο κείμενο ο γράφων μέσα από το βίωμά του προσεγγίζει με καταθλιπτικό τρόπο τη βαθιά αλλοτριωτική φύση της φυλακής, τον παραλογοισμό της απονομής της δικαιοσύνης, την υποκρισία των μεγαλοσχημόνων παραγόντων, την απόγνωση και έλλειψη ελπίδας των ανθρώπων που υφίστανται τον εγκλεισμό. Μέσα από την αφήγηση αναδεικνύονται οι απάνθρωπες συνθήκες κράτησης, ο μεγάλος βαθμός διαφθοράς και η παντελής έλλειψη σεβασμού των θεσμών, καθώς και η βαθιά αλλοτρίωση που υφίσταται ένας άνθρωπος που εμπλέκεται με το νόμο και καταλήγει στα «σωφρονιστικά» καταστήματα.

**Ιστορίες σε Πρώτο Πρόσωπο για τις περιπτώσεις
Ακούσιου Εγκλησμού και Στέρησης Δικαιοπρακτικής Ικανότητας**

Tristano Jonathan Ajmone

Το κείμενο του Tristano Jonathan Ajmone περιγράφει την προσωπική περιπλάνηση του συγγραφέα σε ψυχιατρικές δομές εντός και εκτός της φυλακής όταν για ένα διάστημα 5,5 ετών (από το 1998 μέχρι το 2003) βρέθηκε σε καθεστώς δικαστικής-ψυχιατρικής επιτήρησης. Η μαρτυρία του Tristano αποτυπώνει με συνταρακτικό τρόπο την εξαθλίωση και τη φρίκη που βιώνουν τα θύματα τη ψυχιατρικής στη διάρκεια της διαδρομής τους στα ψυχιατρικά ιδρύματα, μιας διαδρομής από την οποία δύσκολα κανείς επιστρέφει, αφού, όπως ο συγγραφέας σημειώνει, η «επάνοδος στην ελευθερία» δε σημαίνει αναγκαστικά και «επάνοδο στη ζωή». Βασισμένος στην προσωπική του εμπειρία, αλλά και στη γενικότερη εμπλοκή του με χρήστες ψυχιατρικών υπηρεσιών, ο Tristano καταδεικνύει το ρόλο της συμμαχίας κράτους, δικαστικού συστήματος και ψυχιατρικής στην παραβίαση των δικαιωμάτων των χρηστών των ψυχιατρικών υπηρεσιών και στην προσπάθεια φίμωσής τους και εκμηδένισης κάθε δυνατότητας για αντίσταση. Επισημαίνει, επίσης, ότι οι εξαγγελίες για μεταρρυθμίσεις στο Ιταλικό Σύστημα Ψυχικής Υγείας προς την κατεύθυνση της υιοθέτησης πιο ανθρώπινων συνθηκών και της εγκατάλειψης της «επιβεβλημένης ιδρυματοποίησης» περιορίζονται στην τηλεόραση και στα συνέδρια και δεν έχουν σχέση με τις ισχύουσες ψυχιατρικές πρακτικές.

Μαρτυρία από το Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνας

Παναγιώτης Κετίκης

«Ελπίδα θα υπάρχει, όχι όταν χτίσουμε πολλές και σύγχρονες φυλακές, αλλά όταν αυτές αδειάσουν και γεμίσουν τα σχολεία». Καταληκτική φράση του κειμένου του Παναγιώτη Κετίκη, ο οποίος παραμένει μέχρι σήμερα υπόδικος. Ο τεταρτοετής φοιτητής του Α.Π.Θ. (γνωστός από την υπόθεση «πράσινα παπούτσια») καταγράφει βασικές πλευρές της εμπειρίας του από τις φυλακές ανηλίκων της Αυλώνας, όπου προφυλακίστηκε τον Μάιο του 2007 για 43 ημέρες. Εστιάζει στα χαρακτηριστικά, τη δομή, τους ρόλους, τις συγκρούσεις και τις ελλείψεις του 'ειδικού καταστήματος κράτησης ανηλίκων' επισημαίνοντας ποικίλες διαστάσεις του φαινομένου του εγκλησμού (ποινικές, οικονομικές, ταξικές) και καταδεικνύοντας τις επιπτώσεις του στη ζωή και τη συμπεριφορά των κρατουμένων.

Είναι οι Φυλακές Μονόδρομος για τους Ανήλικους Παραβάτες;

Ελένη Καραμπέρη

Η Ελένη Καραμπέρη υποστηρίζει πως οι αξιόποινες πράξεις των ανηλίκων είναι συνυφασμένες με τη διαδικασία ωρίμανσής τους και η εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στην ανήλικη νεότητα αποτελεί συχνά ένα παροδικό φαινόμενο που παύει να υφίσταται με την ενηλικίωση. Η εισαγωγή των ανηλίκων σε σωφρονιστικό κατάστημα θέτει σε κίνδυνο την πλήρη και υγιή ψυχοσωματική ανάπτυξη των νεαρών ατόμων και λειτούργει αντίρροπα προς τον υποτιθέμενο στόχο του σωφρονιστικού εγκλεισμού, την κοινωνική επανένταξη. Η συγγραφέας σχολιάζει κάποιες θετικές ρυθμίσεις που εισάγει ο νέος ποινικός νόμος των ανηλίκων και επισημαίνει την ανάγκη εκσυγχρονισμού και αναμόρφωσης όλων των διατάξεων που αφορούν τη διαχείριση της εγκληματικότητας κάτω από το πρίσμα νέων κοινωνικών συνθηκών και αντιλήψεων.

Οι Φυλακές πριν τη Μεγάλη Φυλακή

Όλγα Χατζηδήμου

Το κείμενο της Όλγας Χατζηδήμου βασίζεται στην ιστορία ενός ανήλικου του οποίου η “παρεκκλίνουσα συμπεριφορά” φαίνεται να είναι το προδιαγεγραμμένο αποτέλεσμα αφενός, του κοινωνικού και οικογενειακού περιβάλλοντος που “του προσφέρθηκε” και αφετέρου, της παντελούς αδυναμίας του θεσμικού κράτους να δημιουργήσει εναλλακτικές υποστηρικτικές για την ανηλικότητα συνθήκες και δομές. Η συγγραφέας καταλήγει στην αναγκαιότητα αποχαρακτηρισμού του ανήλικου «εγκλήματος» και απο-αποκλεισμού των μειονεκτούντων κοινωνικών ομάδων, προκειμένου οι Φυλακές του Σωφρονισμού να μην έχουν λόγο ύπαρξης.

Εκπαίδευση σε συνθήκες «Κοινωνικής Απαξίωσης» στις Δικαστικές φυλακές Διαβατών. Ρωγμές σε ένα σύστημα

Άγγελος Χατζηνικολάου

Ο Άγγελος Χατζηνικολάου αξιοποιώντας την εμπειρία του ως διδάσκων στις Δικαστικές Φυλακές Διαβατών προσεγγίζει κριτικά το ζήτημα της εκπαίδευσης στα πλαίσια ενός ολοκληρωτικού θεσμού όπως είναι οι φυλακές. Η διαλεκτική σκέ-

ψη του συγγραφέα εντάσσει στο πεδίο της κριτικής και τον ίδιο το θεσμό της φυλακής ως έναν από τους κατεξοχήν μηχανισμούς ελέγχου, αποκλεισμού και κατ' επέκταση στήριξης του σύγχρονου καπιταλιστικού οικοδομήματος. Ο συγγραφέας βασίζοντας τη σκέψη του στους πλέον ριζοσπάστες θεωρητικούς όπως ο Φουκώ, ο Φρέιρε, ο Γκόφμαν, αναδεικνύει μια σειρά αντιφάσεων που διέπουν το σωφρονιστικό σύστημα και θέτει μέσα από την εμπειρία του, πολύ σημαντικά ερωτήματα για τη διαδικασία της εκπαίδευσης και το ρόλο των παιδαγωγών σε ανάλογους χώρους. Το βασικότερο ίσως δίλημμα που προκύπτει, αφορά στο ρόλο του σχολείου, ως μέσου αλληλαγής και απελευθέρωσης των ανθρώπων που υφίστανται καταπίεση και αποκλεισμό ή ως ενός ακόμη εργαλείου υποταγής, συμμόρφωσης και διαχείρισης στα χέρια της εξουσίας. Μέσα από την εμπειρία της δουλειάς στις Δικαστικές Φυλακές Διαβατών ο συγγραφέας συμβάλλει καίρια στη συζήτηση για την αναζήτηση εναλλακτικών παραδειγμάτων παρέμβασης, που να τοποθετούν στο επίκεντρο τους άμεσα ενδιαφερόμενους, να στοχεύουν στην κάλυψη των πραγματικών τους αναγκών και να διέπονται από το αίτημα για κοινωνική δικαιοσύνη.

Burnout: Η Ψυχολογικοποίηση της Αθλοτρίωσης

Κώστας Μπαϊρακτάρης

Ήδη από την εμφάνισή τους, οι επιστήμες της Ψυχιατρικής και της Ψυχολογίας επιφορτίστηκαν με το βαρύ έργο να νομιμοποιήσουν και να προσδώσουν την απαραίτητη «επιστημονική εγκυρότητα» στις κυρίαρχες αξίες του δυτικού πολιτισμού. Η πορεία της εξέλιξής τους βρίθει θεωριών και πρακτικών προορισμένων να στρέψουν την προσοχή από το πολιτικό στο ψυχολογικό, από την κοινωνία στο άτομο, από τη συλλογική δράση στις ατομικές στρατηγικές επιβίωσης. Η θεωρία του Burnout δεν αποτελεί εξαίρεση· στο στόχαστρο αυτή τη φορά τίθενται τα επαγγέλματα που έχουν επίκεντρο τον άνθρωπο. Προκειμένου η αθλοτρίωση του λειτουργού της υγείας ή της παιδείας να μετατραπεί σε διαταραχή, η ανταπόκριση στις ανάγκες του συνανθρώπου, η φροντίδα, η συνοδεία σε συνθήκες οδύνης θεωρούνται δυνάμει παθογόνες. Ο Κώστας Μπαϊρακτάρης αντιπαράκειται ιδεολογικά και επιστημονικά στην παραπάνω κατασκευή. Υποστηρίζει ότι η αθλοτρίωση προϋπάρχει της επαφής με τους χώρους εργασίας. Τη συναντάμε στην καθημερινότητά μας, σε κάθε επιλογή και πράξη συμμόρφωσης στο κυρίαρχο. Σε κάθε κοινωνικό πεδίο και συνθήκη όπου προτάσσουμε την προσαρμογή και την επιβίωσή μας σε βάρος της αμφισβήτησης, της συλλογικής προσπάθειας για αλληλαγή, δημιουργία και ελευθερία.

Συντακτική Ομάδα

Κωνσταντίνος Πανόπουλος Η εξομολόγηση ενός ληστήρχου

Φυλακές και Σίδερα *

Γεννήθηκα σ' ένα χαμόσπητο στα Μαζέϊκα που ήταν η πατρίδα των γονιών μου. Ήμουνα μπορώ να ειπώ ένα από τα φτωχότερα παιδιά του χωριού μου. Η μπομπότα και τα μαυροφάσουλα ήσαν η καθημερινές τροφές του στομάχου μου. [...] Αλλά και τα ρούχα μας ήσαν χιλιομπαλιωμένα ετρεμοκουκουρίζαμε από το κρύο του χειμώνα. Στα μαθήματα όμως ήμουνα πρώτος. [...] Πολλά παιδιά που τα κτυπούσε ο δάσκαλος στα χέρια, που δεν ήξεραν το μάθημα, έγιναν κατόπιν επιστήμονες, εγώ που ήμουνα εξυπνότερος απ' αυτά δεν έγινα, γιατί οι γονείς μου ήσαν φτωχοί. Κι αυτό γίνεται και σήμερα και γι' αυτό σπανίζουν οι καλοί επιστήμονες που ωφελούν την κοινωνία. Ανάγκη επομένως είναι να αλληλάξει το σημερινόν κοινωνικόν σύστημα, ώστε να γίνονται επιστήμονες και τα έξυπνα φτωχόπαιδα.

[...]

Την 27 του μηνός Ιουλίου του 1902 μετεφέρθη εις τας φυλακάς Παλαμηδίου και μετ' ολίγας ημέρας επληροφορούμην μέσω των εφημερίδων, ότι έρχεται προς επίσκεψιν των φυλακών ο τότε υπουργός της Δικαιοσύνης κ. Τοπάλης. Αι επισκέψεις των υπουργών τότε εγίνοντο πομπωδώς. Ο τύπος έγγραφε προ ολοκλήρου μηνός την μέλλουσα επιθεώρησιν του κ. υπουργού, αι δημόσiai υπηρεσίαι διετάσσοντο να ετοιμάσουν τα του ταξειδίου και η υπηρεσία του Ναυστάθμου ώφειλε να στείλη εις τον λιμένα του Φαλήρου πολεμικόν πλοίον, όπως αναμείνη και παραλάβη τον υπουργόν. Οι υπουργοί τότε εκτός ολιγίστων εξαιρέσεων, ήσαν

κατά πολύ διανοητικώς κατώτεροι της υψηλής θέσεως του υπουργού. Εγένοντο υπουργοί όχι οι έχοντες διανοητικήν αξίαν, αλλά οι αμαθείς κομματάρχει οι οποίοι εις τα επαρχίας των αφαίνοντο εξυπνότεροι των συμπολιτών των, τους οποίους εκατέρωθωναν πάντοτε να απατούν δια της μεθόδου της καλπονοθεύσεως και της αγοράς των ψήφων. Επεκαλούντο δε επιπλέον και την υποστήριξιν των κακοποιών στοιχείων, τα οποία ετρομοκράτου την κοινωνίαν, και τους οποίους είχαν διαιρέσει εις ευνοούμενους και αποκλήρους, εφαρμόζοντες το «διαίρει και βασίλευε».

Και ιδού βλέπομεν να εισέρχεται μίαν ημέραν εις την τρώγλην του φρουρίου Μιλιτιάδου η πομπώδης ακολουθία του κ. υπουργού, αποτελούμενη από τον τότε αρχίατρον του στρατού κ. Μανούσον, τον τμηματάρχην των φυλακών του Κράτους μετά των σχετικών γραμματέων, οι αξιωματικοί της φρουράς, αι κυρίαί του Συλλόγου της εν Χριστώ Αδελφότητος με επί κεφαλής την Πρόεδρον κ. Πανταζή. Η κυρία αύτη επροπορεύετο του κ. υπουργού, κρατούσα αρωματούχον φιάλην με σούσταν και έχυνε εκ του αρώματος συχνά, όπως προφυλάσση τους ρώθωνας του κ. υπουργού από την δυσοσμίαν των ακαθαρσιών της φυλακής. Και τι νομίζετε, ότι ωφέλησε η πολυδάπανος εκείνη επίσκεψις του κ. υπουργού; Διόλου. Είπε μόνον ότι τα άντρα εκείνα δεν έκαναν ούτε για χοίρους.

Επομένως η περιοδεία εκείνη του κ. υπουργού ήτο μάλλον προς ψηφοθηρίαν.

[...]

* Τα αποσπάσματα περιλαμβάνονται στο βιβλίο του Ηλία Πετρόπουλου με τίτλο: «Ρεμπέτικα Τραγούδια», Αθήνα: εκδόσεις Κέδρος, 1994. Η αναδημοσίευσή τους γίνεται με την άδεια και την ευγενική παραχώρηση των εκδόσεων Κέδρος.

Ως είπομεν, την 26ην Απριλίου 1903 εξεδόθη η τελευταία απόφασις και την 7ην Μαΐου, συνεπεία διαταγής του υπουργείου Δικαιοσύνης, μετέφέρθη, υπό ισχυράν συνοδείαν εις τας φυλακάς Αιγίνης. Διενυκτερεύσαμεν εν τη Μοιραρχία Αθηνών διοικητής της οποίας ήτο ο μοίραρχος κ. Ζυγούρας. Η διέλευσίς μου εξ Αθηνών εγένετο γνωστή εις τους δημοσιογράφους

[...]

Την επομένην πρωίαν η ίδια συνοδεία με μετέφερεν εις τον Πειραιά και εκείθεν δι' ατμοπλοίου εις Αίγιναν, όπου ενεκλείσθη εις τας σωφρονιστικάς φυλακάς, δια να θεραπευθώ ψυχικώς. Διευθυντής των φυλακών ήτο ο μακαρίτης Δημητριάδης, ειδικός εις τα σωφρονιστικά, τον οποίον όμως μετέθεσεν η Κυβέρνησις Ράλλη εις το σωφρονιστήριον Κεφαλληνίας, δια να φέρη εις Αίγιναν φίλον της προς πλουτισμόν, διότι τότε οι φυλακισμένοι όπως και οι έξω των φυλακών πολίται, δεν εθεωρούντο υπό των κυβερνητών, παρά ως μέσα προς πλουτισμόν διαφόρων κομματάρχων και τσελιγκάδων του κόμματος.

[...]

Εις τας φυλακάς της Αιγίνης εκρατήθη επί τέσσαρα έτη και τέσσαρας ημέρας. Μάλιστα, ενθυμούμαι και τα έτη και τας ημέρας, αν και πολλή παρήλθον έκτοτε χρόνια. Διότι τα έτη της ευτυχίας περνούν ως όνειρον, αλλή τα έτη της δυστυχίας χαράσσονται με πυρακτωμένον σίδηρον εις την ψυχήν του πάσχοντος. Τα τρία έτη διήλθον εν αργία, μητέρα πάσης κακίας, εις την οποίαν η Ελληνική Πολιτεία καταδικάζει τους εις τας φυλακάς της κρατούμενους. Και είναι πραγματικώς μήτηρ πάσης κακίας η αργία ιδίως διά τους φυλακισμένους, διότι καταναλίσκουν τον χρόνον των εις συζητήσεις κακουργημάτων και παντός είδους εγκλημάτων. Και πολλάκις, όταν έληγεν η ποινή τίνος εκ των κρατούμενων, τον οποίον εγνώριζον ηθικώς έλεγον: Ω Πολιτεία, που τον είχες και που του επιτρέπεις να εισέλθη και πάλιν! Δεν είχον δε άδικον, διότι οι πλειστοι εξ αυτών, εισερχόμενοι και πάλιν εις την κοινωνίαν, χειρότεροι ψυχικώς ή πρίν, διέπραττον όργια εις βάρος αυτής της κοινωνίας και όσοι δεν εφονεύοντο, επέστρεφον και πάλιν εις τας φυλακάς, δια να διηγηθούν εις τους άλλους φυ-

Κατάδικοι στο Παλαμίδι. Γκραβούρα του 1894 από το βιβλίο του Ηλία Πετρόπουλου «Ρεμπέτικα Τραγούδια».

λακισμένους τους νέους άθλους των. Αλλή τότε τις ο σκοπός της φυλακής;

Ο σκοπός της φυλακής είναι διττός. Να παραδειγματίση τους ψυχικώς ασθενείς πολίτας δια της τιμωρίας του εγκληματίου, όπως τους αναχαιτίση και προλάβη την υπ' αυτών διάπραξιν εγκλήματος και όπως σωφρονήση και θεραπεύση τον ψυχικώς ασθενή εγκληματίαν. Διότι είναι φανερόν, ότι εάν δεν έπασχε ψυχικώς, δεν θα διέπραττεν έγκλημα, δια να χάση το πολυτιμότερον των αγαθών, την ελευθερίαν του. Άρα και η φυλακή θα έπρεπε να είναι ένα ψυχικόν νοσοκομείον. Κι όμως η Πολι-

τεία, η οποία φροντίζει διά την θεραπεία των εκσωματικών ασθενειών πασχόντων και διατηρεί νοσοκομεία επιστημονικώς, φέρεται ως μητρική προς τους ψυχικώς πάσχοντας και τους παραδίδει εις την εκμετάλληυσιν ασυνειδήτων ανθρώπων προς πλοουτισμόν, αλλή και εις την αεργίαν, την μητέρα πάσης κακίας.

[...]

την 11 Μαΐου 1907, υπό ισχυροτάτην κουστωδίαν χωροφυλάκων και αθυσσόδετοι, μετεφέρθημεν μέσω Πειραιώς, ατμοπλοϊκώς εις Ιθάκην. Αλλή και εκεί η ίδια ασυνειδησία και ληστεία εις βάρος των δυστυχών φυλακισμένων επεκράτει. Το κρατικόν ξεχαρβάλωμα ήτο γενικόν. Παντού υπήρχον Μαχαραγιάδες, φέουδόν των δε ήτο η μαύρη και σκοτεινιασμένη μικρά Ελλάς, εις την οποίαν, βεβαίως και σήμερον παρατηρούνται αδικίαι, αλλή ούτε κατά προσέγγησιν αύται δύνανται να συγκριθούν με την τότε ξετσιπωσιά.

[...]

Αι φυλακαί της Ιθάκης είναι εκτισμένοι επί της εις το μέσον του ήμιένος μικροσκοπικής νησίδος, η δε συκοινωνία μετά της πόλεως εκτελείται διά ήμβου, διά της οποίας εκομίζοντο τα τρόφιμα και το ύδωρ δια τους κρατουμένους, οίτινες υπέφερον από εκζέματα, προερχόμενα, ως μοι ήλεγον, από τα μεμολησμένα δωμάτια της φυλακής, η οποία άλλοτε εχρησίμωσεν ως λοιμοκαθακτήριον. Εις τους φυλακισμένους δεν εδίδετο συσσίτιον, αλλή μία δεκάρα την ημέραν, με την οποίαν ηγόραζον τύρον ή ελιές προς διατροφήν των. Πολλοί τούτων δεν είχαν γευθεί μαγειρευμένου φαγητού αφ' ότου είχαν εγκλεισθή εις την φυλακήν εκείνην, η δε σκελετωμένη θέα των ενεποίει φρίκην και θα εκίνοι τον οίκτον και τίγρεων ακόμη. Και όμως, υπήρχον ανθρωπόμορφα τέρατα, τα οποία έκλεπτον και τον άρτον των ακόμη, την μόνην τροφήν των, δια να πλοουτίσουν, κλέπτοντες 100 δράμια από τα 300 που εχορήγει εις έκαστον κατάδικον το κράτος.

Παραπονέθημεν και διεμαρτυρήθημεν εις τον τύραννόν μας όστις ελέγετο επιστάτης των φυλακών. Αι διαμαρτυρίαι μας όμως εσβέννυντο εις τον ήχον των κυμάτων. Επανειλημμένως είχομεν παρακαλέσει, όπως ήλθη εις επίσκεψίν μας η επι-

τροπή της Εφορίας των φυλακών, αποτελουμένη από τον Ειρηνοδίκην, τον Δήμαρχον και τον Αστυνόμον.

Και εις εκάστην παράκλησιν μας, μας έδιδον υποσχέσεις, ουδέποτε όμως ο χορηγούμενος άρτος ήτο τριακόσια δράμια. Λόγω δε των προς το Υπουργείον αιτήσεών μου, εις τας οποίας διεξέτραγώδουν την φρικώδη αυτήν κατάστασιν, και λόγω των διαμαρτυριών μου προς την Εφορευτικήν επιτροπήν, οι ενδιαφερόμενοι κλέπται του ψωμιού των εις φαντάσματα εκ της αγρίας πείνης μεταβληθέντων φυλακισμένων, ενήργησαν εις το Υπουργείον της Δικαιοσύνης και, την 2 Νοεμβρίου 1907 μετεφέρθη εις τας φυλακάς Κερκύρας. Επιβιβασθέντες, μετά της συνοδίας μου, την ημέραν εκείνην, επί του ατμοπλοίου «Πύλλαρς» έφθασα εις Πάτρας, οπόθεν δια του ατμοπλοίου «Μυκάλη» εφθάσαμεν εις την ωραίαν νήσον του Αγίου Σπυρίδωνος του θαυματουργού, όπου και η συνοδεία μου με παρέδωσεν εις το Σωφρονιστήριον, όπερ διηύθυνεν ο μακαρίτης Αγάθος, επιστήμων περι τα σωφρονιστικά.

[...]

Αι σωφρονιστικά φυλακαί της Κερκύρας εκτίσθησαν επί της Αγγλικής κατοχής και περιλαμβάνουν παν ό,τι χρήσιμον προς σωφρονισμόν των κρατουμένων. Έχουν σχήμα στρογγύλλον και είναι διηρημένοι εις 10 ακτίνας, εκάστη των οποίων έχει 22 δωμάτια χωρισμένα εις 2 με άφθονον και εύγεστον ύδωρ. Εις το κέντρον της μεγάλης αυλής είναι κτισμένο στρογγύλλον επίσης κτίριον, εις το ισόγειον του οποίου ευρίσκειται το μαγειρείον μετά των σχετικών αποθηκών τροφίμων κλπ., ως και ο θάλαμος των 15 φυλάκων της εσωτερικής υπηρεσίας· εις δε το δεύτερον πάτωμα ευρίσκοντο τα πολυτελή γραφεία της διευθύνσεως της φυλακής, των οποίων η πολυτέλεια μαρτυρεί τον Αγγλικόν πλοουτισμόν και το Αγγλικόν μεγαλείον, τότε μάλλιστα, ότε ούτε τα Υπουργεία είχαν τόσον πολυτελή επίπλωσιν. Εις το ίδιον πάτωμα ευρίσκοντο και πολλά άλλα διαμερίσματα εις τα οποία ήταν εγκαθιδρυμένα τα γραφεία του εσωτερικού αρχιφύλακος, αποθήκαι ιματισμού και υποδημάτων δια τους κρατουμένους, προς τους οποίους εχορηγούντο τούτα δίς του έτους. Τέλος, εις το τρίτον πάτωμα

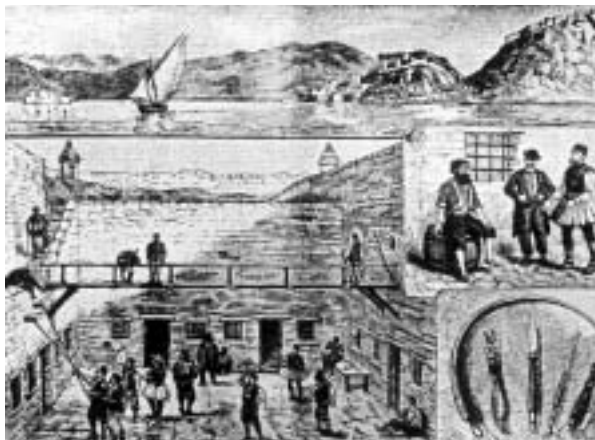
ευρίσκετο η εκκλησία του σωφρονιστηρίου, τιμημένη επ' ονόματι του Αγίου Γεωργίου, της οποίας το κήλιος και η ευπρέπεια είναι αντάξια μητροπόλεως μεγάλης πόλεως. Εις την απέραντον εκείνην εκκλησίαν ετελείτο κατά Κυριακήν και καθ' ἑκάστην εορτήν η λειτουργία της αναιμάκτου θυσίας του Θεού Λυτρωτού προς σωτηρίαν και ηθικὴν αναστήλωσιν ημῶν των κρατουμένων, οίτινες υποχρεωτικῶς ἔπρεπε να παρευρισκώμεθα κατ' αὐτήν.

Ἐκαστος των κρατουμένων εἶχε το κελίλιον του, εις το οποίον εκλείετο κατά τας νύκτας. Υπήρχον, ὅμως, και τέσσαρες ακτίνες, οι τα κελίλια των οποίων κατέχοντες εκρατούντο και την ημέραν επί τρεις ὥρας κλεισμένοι. Οὗτοι ἦσαν οι τελούντες υπό δοκιμασίαν. Τοιαύτην δε δοκιμασίαν υπέστην και εγὼ κατά τας αρχάς της εις το Σωφρονιστήριον εισόδου μου, ὁπότε επετηρούμην αυστηρῶς υπό των φυλάκων μου λόγῳ της εναντίον μου προκαταλήψεως. Αλλῆθ' συν τῷ χρόνῳ εκέρδισα την εὐνοιαν της υπηρεσίας κατὰ τρόπον, ὡστε η διεύθυνσις διέταξε την μεταφοράν μου εις ανοικτάς καθ' ὅλην την ημέραν ακτίνας. Και ὅταν ανέλαβον οὕτω πλήρως την ελευθερίαν μου, ενόμιζον, ὅτι δεν ευρισκόμενην πλεον εις το κράτος του Βοκοτόπουλου, διότι ἔβλεπον πανταχοῦ βασιλεύουσα την τάξιν και την δικαιοσύνην, τόσο δια το συσσίτιον και την καλὴν ποιότητα του χορηγούμενου ἄρτου, ὅσον και δια τας παρεχόμενας ευκολίας εις το μαγειρεῖον, ὅπου οι φυλακισμένοι εμαγείρευον το φαγητόν των, το οποίον ἦτο υπεραρκετόν διότι δεν εκλήπετο.

Αποσπάσματα ἀπὸ το βιβλίον
*Η εξομολόγησις του ἀριστάρχου Κ. Πανόπουλου
 πρὸς την κοινωνίαν* (Τρίτη ἐκδοσις, 1947).

Φυλακές και σίδερα

Η λέξη φυλακή βρίσκεται σε τραγούδι του ακριτικού κύκλου και η λέξη μπουντρούμι σε δημοτικά τραγούδια. Πολλὰ ρεμπέτικα τραγούδια πραγματεύονται το θέμα της φυλακής. Η τρομερή φυλακή του παρελθόντος αιώνας ἦταν το Παλαμήδι. Ὅμως ἀπὸ την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης (1912) και εντεύθεν η τρομερή φυλακή είναι το

Το Ναυπλίο, το Μπούρτζι, η Ακροναυπλία, κατάδικοι του Παλαμιδιού και εργόχειρα της φυλακής. Γκραβούρα ἀπὸ το βιβλίον του Ηλία Πετρόπουλου «Ρεμπέτικα Τραγούδια», η οποία συνόδευε τα συνταρακτικά ρεπορτάζ του Καρκαβίτσα στην «Εστία» του 1891.

περίφημο Γεντή-Κουλέ, το Επταπύργιο της μακεδονικής πρωτεύουσας. Ο Βαμβακάρης σε ένα τραγούδι του μεταχειρίζεται την φράση *ἔλα μια μέρα να με δεις*, που προέρχεται ἀπὸ ἀνάλογο δημῶδες τραγούδι του 18^{οῦ} αιώνας, ὅπου η φράση εἶχε την συγγενή μορφή *ἔλα στ' Ανάπλι να με δεις*. Μια σειρά ρεμπέτικων τραγουδιῶν είναι γραμμένα ειδικῶς για το Γεντή-Κουλέ (*Νύχτωσε και στο Γεντή-Κουλέ. Τα κάστρα του Γεντή-Κουλέ τα πήδηξα μια νύχτα. Δραπέτης του Γεντή-Κουλέ, και ἄλλα*). Το κελίλι ποικιλοτρόπως αναφέρεται σε πάμπολλα ρεμπέτικα. Και ἀκόμη δικαστήρια, ποινές, εκτελέσεις την αυγή, ἀλυσίδες, χωροφύλακες, σίδερα, και δεσμοφύλακες (*Δεσμοφύλακες ανοίξτε σήμερα τη φυλακή/ και τη μάνα μου αφήστε νάρθει δω για να με δει*). Τα παιδιὰ χρόνια μιναρέδες ἔλεγαν οι φαντάροι τις μηνιαίες φυλακίσεις.

Οι ρεμπέτες αποκαλοῦν τη φυλακή *σκολιό, στρουγκού, σίδερα, γκιστάνι, ψειρού, κολλήγιο, χάψη, στενή*. Η Στενή ἦταν μία μικρὴ αυλή (με διαστάσεις 1Χ4 ὀργιές) στο Παλαμήδι. Θαυμάσιες περιγραφές των φυλακῶν του Ναυπλίου ἔδωσε ο Καρκαβίτσας με μερικά ξεχασμένα, ἢ ἀγνωστα, πεζογραφήματά του. Πριν 75 χρόνια ο Καρκαβίτσας εδημοσίευσε στην Εστία διηγήματα, ὅπου με συγκίνηση και λιτότητα ομιλεῖ για τον δήμιο, που τότε ἀκόμη ἔμενε στο Μπούρτζι, για τον Μιλιτιάδη (ὄνομα φυλακῆς του Παλαμηδίου), για τον Ἅγιο Ανδρέα (ἄλλη φυλακή, δίπλα στο ομώνυμο εκ-

κλήσάκι του Παλαμηδιού, προορισμένη για καταδικασμένους σε ποινή 5-15 ετών), για τον Αράπη (το φοβερό κελί μέσα στη στέρνα του Παλαμηδιού), για τα ζάρια και το μπουζούκι που έπαιζαν οι φυλακισμένοι, για τα κεντήματα που κεντούσαν, για τα τραγούδια που έλεγαν, για τα τατουάζ που είχαν στα μπράτσα τους, και για την πείνα και το χτικιό που τους θέριζε.

Οι Έλληνες πήραν την Ακροναυπλία στις 3 Δεκεμβρίου 1822. Τότε την έλεγαν Ίτς-καλέ (=εσωτερικό φρούριο). Επί Καποδιστρίου και Όθωνος έγιναν στην Ακροναυπλία διάφορα έργα, και επί Γεωργίου Α' ανηγέρθησαν εκεί στρατώνες και φυλακές, όπου αργότερα ο Μεταξάς φυλάκιζε τους κομμουνιστές. Οι φυλακές της Ακροναυπλίας καταργήθηκαν προ μερικών ετών. Το Γεντή-Κουλέ εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ως φυλακή.

Ο θάλαμος κάθε φυλακής, όπου μένουν οι χασικλήδες και τα πρεζάκια, λέγεται πρεσβεία. Το απομονωτήριο οι φυλακισμένοι το αποκαλούν αράπη, ή τζέλα (τζελάτης= δήμεος). Το διαβόητο Δεκαπέντε είναι το απομονωτήριο του Γεντή-Κουλέ. Μέσα απ' αυτό το αποτρόπαιο κελί περνάει ένας ανοιχτός οχετός. Οι φυλακισμένοι ονομάζουν τους δεσμοφύλακες Πράσινη φυλή (από το χρώμα της στολής), και τους μισούν θανασίμως. Τον καλύτερο της Πράσινης Φυλής πρέπει να τον κρεμάσουν, συνηθίζουν να λένε οι κατάδικοι. Κι όταν το καμπανάκι των φυλακών βαράει σιωπητήριο οι φυλακισμένοι μπουρμουρίζουν: *φύλακες γρηγορείτε/ εμείς κοιμούμαστε κι εσείς γαμηθείτε.*

Η φυλακή είναι μικρογραφία μιας ιδιόρρυθμης κοινωνίας, με τους δικούς της κανόνες, τις δικές της διακρίσεις, τις δικές της κυρώσεις. Οι φυλακισμένοι τον εκτός φυλακής κόσμο τον λένε κοινωνία. Οι φυλακισμένοι ζουν με ιδιαίτερο τρόπο. Υπάρχει γι' αυτούς μια ειδική τεχνική αναπαύσεως, συνωμοσίας, εργασίας, χαφιεδισμού, υποκρισίας, αλληλεγγύης, κ.λπ. μέσα στην φυλακή ο αυνανισμός και η ομοφυλοφιλία είναι σαν θεσμοί. Οι φυλακισμένοι είναι άνθρωποι τεραστίας πείρας. Οι φυλακισμένοι το βράδι τρώνε πολύ ελαφρά, γιατί λόγω της ακινησίας βαρυστομαχιάζουν. Είναι χαρακτηριστικό το τετράστιχο που λένε: *Τρίτη-Πέμπτη μακαρόνια/ κι ο μάγκας βγάζει χρόνια/ και την Κυριακή με κρέας/ και τζάμπα ο κουρέας.* Μέσα στις φυλακές ακούει κανείς τρομακτικές ιστορίες που καταπλήσσουν. Ο τρόπος που οι δεσμοφύλακες αρπάζουν τους μελλοθανάτους, για να τους οδηγήσουν προς εκτέλεση, είναι τραγικός. Η έκφραση *θα φάει ο κώλος σου χώμα* σημαίνει θα σε τουφεκίσουν. Οι φυλακισμένοι είναι μυθομανείς. Οι φυλακισμένοι πλάθουν πολλαπάλλα μακροσκελή ρεμπέτικα τραγούδια, που μεταδίδονται δια ζώσης. Αυτά τα τραγούδια έχουν υποτυπώδη μελωδία και όλα μοιάζουν αρκετά μεταξύ τους. Οι φυλακισμένοι όταν τα τραγουδούν, χρησιμοποιούν για όργανα τενεκέδες (τους χτυπούν σαν τουμπερλέκια), ή κουτάλια. Παλαιότερα οι κατάδικοι έκαναν μπαγλαμάδες από σταμνιά. Τώρα στις φυλακές απαγορεύονται όλα τα όργανα· ακόμη και οι φυσαρμόνικες.

Η Ολυμπία Παπαδούκα στις Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ *

Μαρία Φαφαλιού **

Είμαι πολύ τυχερή στη ζωή μου γιατί γνώρισα όμορφους ανθρώπους. Μορφές που μου δίνουν κουράγιο και πίστη πως υπάρχει ο Άνθρωπος. Μια από αυτές τις μορφές: η Ολυμπία Παπαδούκα, 92 χρονών σήμερα. Τη γνώρισα μέσω του θεατρικού Μουσείου την εποχή που γράφαμε τα βιβλία με τις Μαρτυρίες του Πολέμου και της Κατοχής, σε συνεργασία με τον αξέχαστο Κώστα Ν. Χατζηπατέρα. Συγκέντρωνα υλικό. «Αποτανθείτε σ' εκείνην» μου πρότειναν, «εκείνη όλη τους βοηθάει». Πράγματι, της τηλεφώνησα. «Ρίξτε μια ματιά στο βιβλίο μου 'Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ' και μιλάμε πάλι» μου λέει. Κι έτσι άρχισε η φιλία μας!

Ολυμπία Παπαδούκα: Η αντιστασιακή, η ηθοποιός, η συγγραφέας και πάνω απ' όλα ο άνθρωπος ο καλοσυνάτος που δίνει απλά, αθόρυβα, από το χρόνο της, από τις γνώσεις της, από τα πενιχρά οικονομικά της μέσα, από την ψυχή της... Η καθηλιτεχνική και η αντιστασιακή της δράση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Δύο μεγάλα βιβλία της έχουν προκύψει απ' αυτή την ένωση, «Το θέατρο στην Αντίσταση» και «οι Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ» –από τα χρόνια του εγκλεισμού της λόγω πολιτικών φρονημάτων.

Η δράση της Ολυμπίας Παπαδούκα ξεκίνησε από τα χρόνια της Κατοχής, στη Γερμανοκρατούμενη Αθήνα όπου, ενταγμένη στο ΕΑΜ, ψυχαγωγούσε τους τραυματίες μας στα νοσοκομεία, μοίραζε φείγ βολάν, βοηθούσε με κάθε τρόπο στον αγώνα κατά του κατακτητή. Νεαρή κοπέλα ακόμα, φυγάδευε Εβραίους με κίνδυνο της ζωής της (της

έχει απονεμηθεί και ιδιαίτερη τιμή από την εβραϊκή Yad Vashem). Παρ' όλη την εθνική και ανθρωπιστική δράση της όμως, δεν αργεί να έρθει ο καιρός που τα αριστερά της φρονήματα θα την οδηγήσουν στη φυλακή, όπου θα μείνει για τρία ολόκληρα χρόνια. Γλίτωσε το εκτελεστικό απόσπασμα μόνο χάρη στην παρέμβαση της Μαρίκας Κοτοπούλη.

Είχαμε πια μπει για τα καλά στην εποχή του Εμφυλίου Πολέμου, μία εποχή ακόμη τραγικότερη από την προηγούμενη, μιας και τώρα σκοτώνονταν μεταξύ τους αδέρφια με αδέρφια. Κλειστήκε, λοιπόν, το 1948 η Ολυμπία –ως υπόδικη– στις «Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ» (στη λεωφόρο Αλεξάνδρας, εκεί που είναι τώρα το Θέμιδος Μέγαθρον). Διηγείται:

Ανεβήκαμε τα έξι πέτρινα σκαλοπάτια της φυλακής. Ο αστυνόμος χτύπησε το κουδούνι. Άνοιξε αμέσως μία τρυπούλα της σιδερένιας πόρτας και πρόβαλε από μέσα ένα μάτι. Ήτανε του φύλακα. Συγχρόνως στρίγκλισαν και οι σύρτες. Άνοιξε αυτή η πρώτη πόρτα, η μεγάλη, η εξωτερική σιδερένια. Σε λίγο άνοιξαν και άλλες πόρτες, που αυτές οδηγούσαν σε διάφορους χώρους όπου εκεί γινότανε η έρευνα για τα στοιχεία της κρατούμενης, που παίρνανε οι υπάλληλοι της φυλακής.

Μετά από τις διατυπώσεις αυτές, άνοιξε τελευταία και η πέμπτη σιδερένια πόρτα, που ώσπου ν' ανοίξει, έκλεισε κιόλας ορμητικά πίσω μου, αφήνοντας ένα σκληρό βόγκο. Έτσι αδειάστηκα στο εσωτερικό της φυλακής.

* Το κείμενο αποτελεί επεξεργασμένη μορφή ομιλίας της Μαρίας Φαφαλιού, στο πλαίσιο της εκδήλωσης προς τιμήν της Ολυμπίας Παπαδούκα, στο Ελληνικό Κέντρο Λονδίνου, στις 16 Οκτωβρίου 2008.

** Κοινωνική Ψυχολόγος, Συγγραφέας.

Εδώ, πήχτρα μπροστά μου οι γυναίκες. Πήχτρα το μαύρο ρούχο. Μαύρα μαντίλια, μαύρα τσεμπέ-ρια, μαύρα φουστάνια, όλα μαύρα. Ξέχειλη στο μαύρο η αυλή. Ηλικία: από δωδεκάμισι ως ογδόντα χρονών. Τη μαυρίλα ετούτη έσπαγαν κάπως τ' ανοιχτόχρωμα φουστανάκια των παιδιών (από δυο χρονώ ως τα τέσσερα) που ανυποψίαστα τρέχανε στην αυλή [...]

Κάτω από το ισόγειο της αριστερής πτέρυγας (20 σκαλοπάτια κάτω από τη γη) ήτανε τα μπουντρούμια (εδώ στην αρχή βάζανε αυτές που προορίζονταν για εκτέλεση ή για αυστηρή τιμωρία) με έντεκα μικρά κελιά, χωρητικότητας ενός κρεβατιού το κάθε κελί, που ο μισός του χώρος, υψωμένος σε λεία επιφάνεια με τσιμέντο –χρησίμευε για 'κρεβάτι' της μελλοθάνατης. Το κελί αυτό σφραγίζότανε με βαριά σιδερένια πόρτα. Παράθυρο δεν υπήρχε [...] Σε τούτους τους χώρους που τους λέγαμε θαλάμους και σε όλους τους κάτω βοηθητικούς μας στοιβάζανε 1200 γυναίκες, ενώ ο αρχικός χώρος της φυλακής, όταν χτίστηκε το 1890, ήτανε για 200 κρατούμενες.

Η Ολυμπία συνεχίζει και μέσα στη φυλακή τη δράση της, αγωνίζεται για έναν κόσμο όμορφο, δίκαιο και ειρηνικό. Εμπυκλώνει, ενδυναμώνει, μορφώνει τις συγκρατούμενές της. Μέσα στη φυλακή δημιουργούν ομάδες εκπαίδευσης κάθε είδους. Γράφει:

Δεν ήτανε όμως μονάχα οι γυμνάστριες, οι γιατρίνες και οι δικηγόρινες που προσέφεραν ακούραστα τις υπηρεσίες τους στο σύνολο των συγκρατούμενων, μα και οι φιλολογογίνες μας και οι δασκάλες και οι λογίστριες και οι καλλιτεχνισσες και οι μοδίστρες, και όλος ετούτος ο κόσμος βοηθούσε και πρόσφερε ο ένας στον άλλον και όλοι μαζί στο σύνολο. Η αντίστασή μας στα μέτρα της ξενοκίνητης βίας ήτανε, πώς να γίνουμε οι καλύτεροι πολίτες, οι πιο χρήσιμοι [...]

Δημιουργούσαμε γιορτές κι όταν δεν ήτανε γιορτή. Αυτό, έτσι, από ανάγκη αυτοσυντήρησης, για να ξεφεύγουμε από την ένταση και το βάρος των γεγονότων της ημέρας, της κάθε μέρας. Θέμα στις ευχές μας: Ειρήνη, Αποφυλάκιση [...] Στους θαλάμους και στην αυλή, βλέπεις συντροφιάς συντρο-

φιάς. Σ' αυτές τις συντροφιάς οι φιλολογογίνες μας κάνουν μάθημα στις κοπέλες του γυμνασίου που διακόψανε το σχολείο τους, γιατί τις κλείσανε στη φυλακή. Προετοιμάζουν και εκείνες που προορίζονται για το Πανεπιστήμιο. Οι δασκάλες μας κάνουν μάθημα σε όλες τις αγράμματες κάθε ηλικίας. Η Ισμήνη Σιδηροπούλου κάνει στις κοπέλες μαθηματικά [...]

Φροντιστήριο και κυψέλη δουλειάς όλη η φυλακή. Και όλα αυτά γινόντουσαν στα κρυφά, γιατί απαγορεύονταν. Τα μόνα που επιτρέπονταν ήτανε τα κεντήματα και η μοδιστρική. Έτσι, βρισκανε ευκαιρία και οι υπάλληλες να γλιτώσουνε τα ραφτικά τους και να εφοδιάζονται με χειροτεχνήματα.

Η Ολυμπία, βέβαια, μπήκε στην καλλιτεχνική ομάδα: χορωδία, επιθεωρήσεις, θεατρικές παραστάσεις. Πάντα ωστόσο είχε το μεράκι –ή το σαράκι;– να καταγράφει στη μνήμη της τα συμβάντα και να συλλέγει μαρτυρίες. Βγαίνοντας από τη φυλακή λοιπόν, ο Βασίλης Ρώτας –ο γνωστός ποιητής, μεταφραστής, θεατρικός συγγραφέας– την παρότρυνε να γράψει τις αναμνήσεις της. «Μα μπαρμπα-Βασίλη», του λέει εκείνη, «εγώ δεν ξέρω την τέχνη να γράφω». «Τι θα πει δεν ξέρεις την τέχνη», της απαντάει εκείνος. «Έτσι απλά, όπως τα λες θα τα γράφεις. Τέχνη είναι η Αλήθεια. Η αλήθεια και η απλότητα».

Ξανάρχισε λοιπόν η Ολυμπία να συγκεντρώνει από τις παλιές συγκρατούμενες και τις οικογένειές τους ό,τι μαρτυρία, παλιό έντυπο, ντοκουμέντο, καρτούλα, φωτογραφία, έβρισκε. Πολύτιμο πρωτογενές υλικό που αλλιώς θα είχε χαθεί. Όμως δεν αρκέστηκε εκεί. Μάζεψε στο σπίτι της παλιές της συγκρατούμενες και όλες μαζί ξαναθυμήθηκαν και τραγούδισαν τα «Τραγούδια της Φυλακής», που η Ολυμπία τα μαγνητοφώνησε και τα κυκλοφόρησε σε δίσκο.

Το βιβλίο της Ολυμπίας Παπαδούκα, οι «Γυναίκες Φυλακές Αβέρωφ», παρ' όλα τα έντονα βιώματα, τις καθημερινές εκτελέσεις, γεγονότα συγκλονιστικά στην αγριάδα και τη βία της εποχής –δυστυχώς, όπως φαίνεται, όλων των εποχών– το βιβλίο αυτό ωστόσο αναδύει συνάμα και την ευ-

Τά κάγκελα απ' όπου γινόταν ο «Τηλέγραφος».

Φωτογραφία από το βιβλίο της Ολυμπίας Βασιλικής Γ. Παπαδούκα «Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ».

γενή πλευρά του ανθρώπου που, όταν αγωνίζεται για τα πιστεύω του, μπορεί να υπερβαίνει τον εαυτό του. Τον άνθρωπο που πηγαίνει για εκτέλεση με το κεφάλι ψηλά, που η φωνή του ενώνεται με άλλες φωνές που τον ξεπροβοδίζουν στο στερνό αντίο, το οποίο αντηχεί από τις ανδρικές μέχρι και τις γυναικείες φυλακές: «Γεια σας αδέλφισσα».

Βλέπουμε στη ζωή της φυλακής πολλή κοινά σημεία με τους άλλους χώρους εγκλεισμού, στρατόπεδα, ψυχιατρεία, κ.λπ.: έλλειψη δομημένου χρόνου (είδαμε πώς οι γυναίκες «κατασκεύαζαν» τεχνητές γιορτές για να οριοθετήσουν τον χρόνο τους), έλλειψη χώρου, έλλειψη στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, φόβος, έλλειψη επικοινωνίας με τον έξω κόσμο. Θα εστιάσω σ' αυτό το τελευταίο, στις λιγοστές στιγμές επικοινωνίας με τους έξω —πέρα από τη λιγοκριμένη βέβαια αλληλογραφία— αλλά και με τους άνδρες τους όσοι ήσαν κι εκείνοι κρατούμενοι στο ανδρικό τμήμα των Φυλακών Αβέρωφ.

Είχαν εφεύρει τον 'τηλέγραφο': Ένα μαντιλάκι πίσω από τα σίδερα των αντρικών φυλακών, κι άλλο ένα πίσω από τα σίδερα των γυναικείων, ακριβώς απέναντι, ανεβοκατεβαίνουν σαν σε χαιρετισμό, ενώ με σχήματα γραμμάτων κεφαλαίων που σχηματίζονται με τις κινήσεις είναι πομπός και δέκτης μηνυμάτων των φυλακισμένων.

Μια από τις πιο σημαντικές στιγμές όμως για τις κρατούμενες γυναίκες ήταν το επισκεπτήριο:

Είναι αδύνατο να δώσει κανείς μία ιδέα για το τι ήτανε το 'επισκεπτήριο' που το περιμέναμε πώς και πώς. Από την προηγούμενη μέρα, σαν γιορτή το περιμέναμε. Θα μας φέρει λίγη δροσιά 'ελεύθερου' αέρα. Είναι η μόνη επικοινωνία μας με τον έξω κόσμο. Αυτή, και ο ήχος των κλάξον των αυτοκινήτων που περνάνε στη λεωφόρο Αλεξάνδρας.

Περιποιόμασταν, όσο μπορούσαμε, την εμφάνισή μας, επιστρατεύοντας χαμόγελο στο πρόσωπο για τους δικούς μας. Δεν πρέπει να καταλάβουμε τίποτα απ' την ασφυκτική διαβίωσή μας, από το άγ-

χος, τις στερήσεις και την ψυχική μας κατάσταση. Ποιος θα δώσει κουράγιο στον άλλον. Εμείς από μέσα ή εκείνοι απ' έξω, που αντιμετωπίζουνε μαζί με τον φόβο για την τύχη μας (κάθε μέρα εκτελέσεις) και όλα τα προβλήματα –οικονομικά, ηθικά, επαγγελματικά, κ.λπ.

Ήρθε η ώρα του επισκεπτηρίου... φτάναμε επιτέλους μπροστά στη «σίτα». Εμείς από δω –δέκα τον αριθμό– και άλλοι δέκα από την άλλη μεριά της σίτας: οι επισκέπτες μας. Είκοσι στόματα μιλούσανε ταυτόχρονα και γρήγορα για να προφτάσουνε μέσα σε 5 λεπτά που κράταγε το επισκεπτήριο (γιατί ήμασταν πολλές οι κρατούμενες και το επισκεπτήριο για όλες διαρκούσε τρεις ώρες) να ενημερωθούμε απ' τους δικούς μας και να τους ενημερώσουμε για τις υποθέσεις μας: για δικηγόρους, για μάρτυρες υπεράσπισής μας (που ήτανε τόσο επικίνδυνο γι' αυτούς να παρουσιαστούν στο δικαστήριο για να μας υπερασπιστούν), για την υγεία μας, για φάρμακα και τέλος, η σχετική πολιτική ενημέρωση, κ.λπ.

Μιλάμε από τη «σίτα» είκοσι στόματα. Λίγο πιο πολύ να υψωνότανε μία φωνή, αμέσως υψωνότανε και η άλλη και η άλλη, έτσι που μέσα σ' αυτό το καινούριο πανδαιμόνιο, ήτανε αδύνατο να συνεννοηθείς. Στην τύχη έπαιρνες καμία λέξη. Τα 5 λεπτά περνούσανε, και οι άλλες δύο υπάλληλες έξω από τη «σίτα» που παρακολουθούσανε το επισκεπτήριο, χτυπούσανε το καμπανάκι για λήξη και αρχίζανε να τραβολογάνε τους επισκέπτες μας, που δεν εννοούσαν να φύγουνε στα 5 λεπτά χωρίς να έχουνε προλάβει να μας πούνε ό,τι έπρεπε να μας πούνε. [...]

Και συνεχίζει η Ολυμπία, δείχνοντας την ξέχωρη έγνοια της για τα παιδιά, σινοψίζοντας σινάμα όλη την τραγικότητα της εποχής:

Βλέπεις εδώ μικρά παιδιά, στην αγκαλιά της καλής και ηρωικής γειτόνισσας, που παραμέρισε φόβους και κινδύνους, για να' ρθει να το φέρει στην κρατούμενη μάνα τους. Το ανθρωπιστικό και χριστιανικό της καθήκον νίκησε τον διάχυτο φόβο, από την τρομοκρατία της εποχής.

Πώς να φαίνεται σ' αυτά τα παιδιά άραγε η μάνα τους, πίσω απ' αυτά τα σίδερα και τα σύρματα... τι θα χαρακτηί στην ψυχή τους για όλη τους τη ζωή...

Εκείνο όμως που ήτανε το χειρότερο για τα παιδιά των φυλακισμένων, όταν επισκέπτονταν τους γονείς τους στη φυλακή, ήτανε ο φόβος. Ο φόβος πως μπορεί κάποια μέρα, όπως πάνε τις τσάντες με το επισκεπτήριο, να τους τις δώσουνε πίσω, μαζί και το μπογαλάκι με τα ρούχα του [γονιού] που θα είχανε εκτελέσει.

Τι να πει κανείς... Ας τελειώσω με την ευχή που άκουσα ξανά και ξανά από ανθρώπους που ζήσανε τον πόλεμο, την κατοχή και τον εμφύλιο από κοντά: 'Ας μη ξανάρθουν, θεέ μου, τέτοιες μέρες'. Έστω κι αν μέσα από τέτοιες μέρες μπόρεσαν και ξεχώρισαν κάποιοι Άνθρωποι –σαν την Ολυμπία Παπαδούκα.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΙΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΙ ΦΥΛΑΚΑΙ ΑΒΕΡΩΣ
Γράψτε σύντομα καθαρά και
απολυτως οίκογενετικά με
δέκα σειράς.

ΗΛΕΓΧΘΗ

Μαρτυρίες από τις Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ *

Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ

Ας αρχίσω με την πρώτη γνωριμία μου με την Ολυμπία και φυσικά με τις Φυλακές Αβέρωφ. Ήταν τέλος Σεπτέμβρη του '48 όταν φτάσαμε στη φυλακή από την Ασφάλεια η Ζωή, η Νίνα κι εγώ. Μπαίνοντας από τις 3 σιδερένιες πόρτες με τις βαριές αμπάρες, μας υποδέχθηκε ένας ποταμός ήχων από τσόκαρα... κράπ...κράπ...κράπ...κράπ έτρεχαν από σκάλες, από διαδρόμους, από αυλές. «Ήρθαν οι φοιτήτριες από την ασφάλεια» φώναζαν. Μας περικύκλωσαν να μάθουν ποιες μείναν εκεί, ποιες είναι στην απομόνωση και ποιες πήγαν εξορία. [...] Ανεβήκαμε απάνω στο υποδικείο. Ένα καταθλιπτικό περιβάλλον. Μέσα στο σούρουπο του Σεπτέμβρη νόμιζες ότι θα σε πλακώσουν κάτι πρέκια από το ταβάνι. Ήτανε από παλιά κελιά μισογκρεμισμένα για να γίνει αυτός ο μεγάλος θάλαμος για 100 γυναίκες. Γύρω-γύρω μαύρα κρεμασμένα ρούχα. Όπως ήταν μαύρα σκοτεινιάζαν τον χώρο περισσότερο. [...] Η φυλακή μέσα, όπως λέει και η Ολυμπία, είχε μία αυλή σαν τετράγωνο πηγάδι 60Χ25 και γύρω ήταν οι θάλαμοι διώροφοι. Τρεις θάλαμοι μελλοθανάτων, πιο πέρα οι μωρομάνες (33 μωρομάνες με 70 παιδιά έως 3 ετών), απέναντι ήταν οι υπόδικες απάνω και κάτω, οι ελαφροποινίτισσες, στην άλλη ήταν οι καταδικασμένες και οι ισοβίτισσες στο μεγάλο θάλαμο. Μαντιλοδεμένες και μαυροφορούσες διότι οι περισσότερες ήταν

επαρχιώτισσες και με θύματα αρχίζοντας από το αλβανικό μέτωπο, την κατοχή, τον ΕΛΑΣ, από εκτελέσεις των Γερμανών, από τον εμφύλιο, από τον Δημοκρατικό Στρατό και...και... Και εκείνες ήταν μέσα φυλακισμένες και περιμένανε τη σειρά τους ή να δικαστούν ή να εκτελεστούν. [...]

Στη φυλακή, υπήρχε μία τάξη που υπακούαν όλες. Ήτανε η θαλαμάρχισσα που καθόριζε όλες τις εργασίες. Εκείνη κανόνιζε όμως και τις παρέες 8 με 10 επαρχιώτισσες και 1-2 Αθηναίες που είχαν επισκεπτήριο και προσθέτανε στο καζανοφάι. [...]

Προσπαθούσαμε να ξεπεράσουμε την πίκρα μας με διάφορες δραστηριότητες. Αρχίζαν οι γιατρίνες, εκτός από τις αγγαρείες η Ηρώ, η Μαντώ, η Μαίρη τρέχανε από θάλαμο σε θάλαμο να βοηθήσουνε τις άρρωστες, στη διεύθυνση να ζητήσουνε να πάνε σε νοσοκομείο. Συνήθως, μέχρι να τα καταφέρουνε οι γυναίκες πηγαίνανε μόνο για να πεθάνουνε στο νοσοκομείο. Οι δικηγόρινες τρέχανε να μελετήσουν τις υποθέσεις οθονών. Οι δασκάλες, οι φιλόλογοι, οι λογίστριες, οι μοδίστρες, διδάσκανε σε γκρουπ. Οι καλλιτέχνιδες ετοιμάζανε την επόμενη ψυχαγωγία. [...]

Κι εκεί που βλέπαμε ότι όλα ήταν τακτοποιημένα και οι παρέες και όλα, η διεύθυνση μας τα έκανε άνω-κάτω. [...] Η προσπάθειά τους ήτανε πώς να μας δυσκολέψουν τη ζωή. Χώριζαν τους θα-

* Το υλικό των μαρτυριών παρέδωσε η Μαρία Φαφαλιού, μέλος της Επιστημονικής Επιτροπής του Περιοδικού. Οι μαρτυρίες της Φιφής Πρωτογερέλη και της Ελένης Κυβέλου-Καμουθιάκου αποτελούν μέρος της παρουσίασης της Β΄ έκδοσης του βιβλίου «Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ» της Ολυμπίας Παπαδούκα που πραγματοποιήθηκε στη Στοά του Βιβλίου, στην Αθήνα. Το απόσπασμα «Η Μικρότερη Πολιτική Κρατούμενη» περιλαμβάνεται στο βιβλίο της Ολυμπίας Γ. Βασιλικής Παπαδούκα με τίτλο «Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ», Β΄ έκδοση, εκδόσεις Διογένους, Αθήνα 2006. Οι μαρτυρίες και τα τραγούδια «Ραγιάδες», «Το τραγούδι των μελλοθανάτων», «Ο Φοίνικας» και «Οι γιαγιές μαθαίνουν γράμματα» περιλαμβάνονται σε δίσκο με τίτλο «Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ-Με Χορωδία Πολιτικών Κρατουμένων Γυναικών 1948-1952». Οι στίχοι των τραγουδιών των ανηλικών κρατουμένων περιλαμβάνονται στο βιβλίο της Ολυμπίας Παπαδούκα «Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ».

λήμους με σιδεριές για να μην επικοινωνούμε μεταξύ μας, βάλαν τσίγκους στα παράθυρα για να μη βλέπουμε τον ουρανό. Χώρισαν τις Αθηναίες, κάναν «επικινδυνείο», χώρισαν τις μορφωμένες και χαλάσαν τις παρέες έτσι ώστε να μη μπορούμε να κάνουμε ούτε μαθήματα ούτε τίποτα.

Φιφή Πρωτογερέλη

Το βιβλίο της Ολυμπίας είναι ο εμφύλιος σ' όλη τη φρίκη, την αγριότητα, την παράνοιά του. Αυτό το βιβλίο κρύβει μέσα του εκατοντάδες άλλα βιβλία. Μερικά μάλιστα είναι και τελειωμένα, κάποια άλλα αρχίζουν και τελειώνουν μέσα σε λίγες σειρές. [...] Βασανιστήρια, οι 17 εκτελεσμένες, το Αναρρωτήριο που ήταν προθάλαμος θανάτου. Αυτές κι αυτές πέθαναν κρατούμενες. Να, και οι τρελές μας. Ο θάλαμος των μωρομανάδων με τα πιτσιρίκια. Φωτογραφίες ακρωτηριασμένων. Οι μελλοθάνατες σε δύο θαλάμους. Ο θάλαμος των φυματικών. Βασιλικοί επίτροποι. Βασανιστές. Βιασμοί ανηλίκων κρατουμένων αγοριών. Σωφρονιστικοί Υπάλληλοι. Ο Μοριάς στα κατάμαυρα. Όλες έχουν θύματα και περιμένουν τα χειρότερα. Τελευταία γράμματα και τελευταία τραγούδια. Υπομνήματά μας στον ΟΗΕ και στον Τύπο. Σπίτια κλεισμένα. Κανένας δεν έχει μείνει ζωντανός. Χορταριάσαν τα κατώφλια τους. Γροθιά στο στομάχι. Διπλώνεσαι στα δυο. Θα αντέξεις; Ζεις και ξαναζεις έναν εμφύλιο. Και μην ξεχνάς οι εμφύλιοι είναι δίπλα μας, στην αυλή μας, στην πόρτα μας, στο Ιράκ, στην Αφρική, στην άλλη άκρη του κόσμου. [...]

Ελένη Κυβέλου-Καμουλάκου

Η Μικρότερη Πολιτική Κρατούμενη

Ποιος θα το πιστέψει ότι είχαμε στις φυλακές Αβέρωφ κρατούμενη πολιτική σε ηλικία 12 1/2 χρονών! Ναι! Η Νίνα Ο... ήτανε δωδεκάμισι χρονών όταν μας ήρθε στις φυλακές Αβέρωφ. Η Νίνα... το «Νινάκι» μας –όπως τη λέγαμε– πέρασε από Στρατοδικείο της Αθήνας (Μάρτης 1948). Κά-

θισε στο εδώλιο –όπως όλοι μας– και δικάστηκε όπως όλοι μας «επί εσχάτη προδοσία» με το Γ΄ Ψήφισμα που ψηφίστηκε το 1948 για τους πολιτικούς αντίπαλους του «μεταπελευθερωτικού» καθεστώτος. Πριν δικάσει, όμως, έκανε τη γνωριμία της με το 3ο Αστυνομικό Τμήμα της περιοχής της (οδός Βαθαωρίτου). Εκεί έμεινε τρεις ημέρες για ανακρίσεις. Μετά από το τριήμερο αυτό, την πήγανε στον εισηγητή κύριο Κώστα Διαμαντόπουλο. Και, ανακρίνοντάς την ο κ. εισηγητής έκρινε ότι έπρεπε να περάσει Στρατοδικείο για να δικάσει. Την απέλυσαν «επί εγγυήσεως» για δύο μήνες. Μόλις έληξε το δίμηνο αυτό, παρουσιάζεται στο Στρατοδικείο να δικάσει.

Οι Στρατοδίκες τότε δικάζανε με τη «δικαιοσύνη» της παραγμένης και τραγικής εκείνης εποχής.

Η Νίνα των 12 1/2 χρονών στο εδώλιο «επί εσχάτη προδοσία». Πολιτικός αντίπαλος!!!

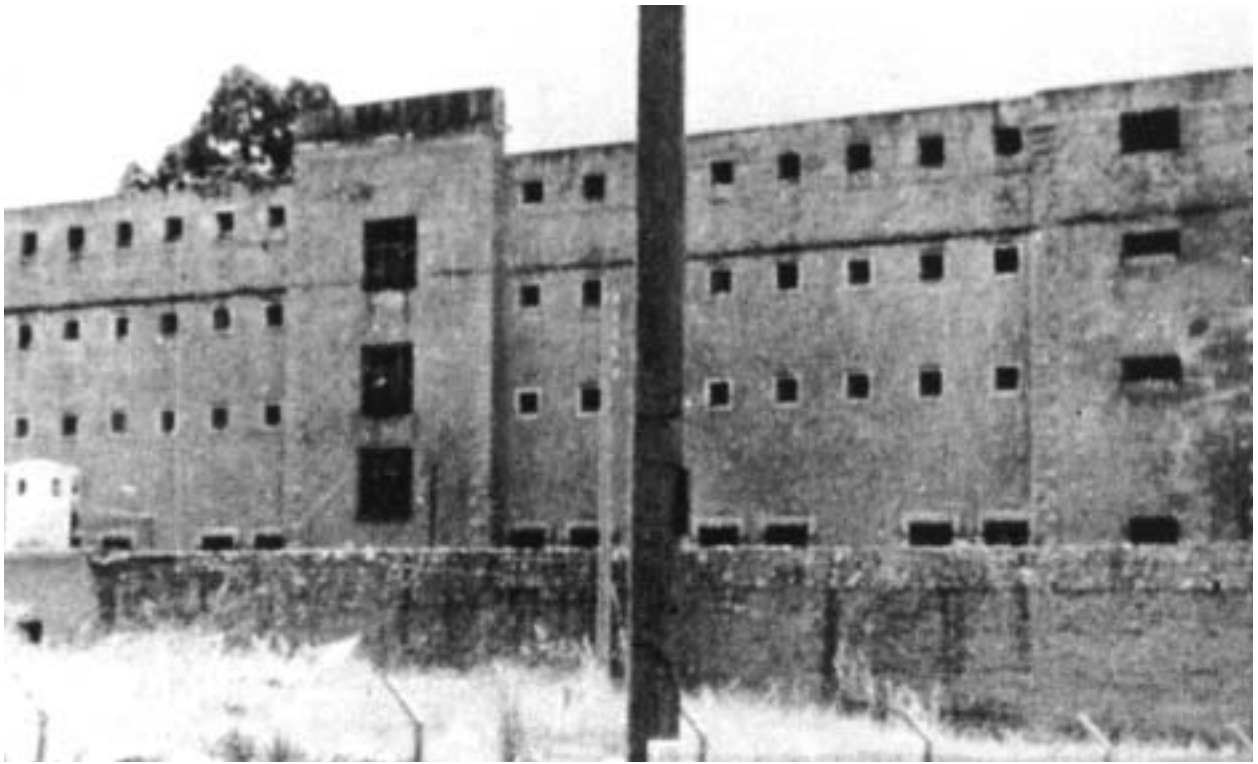
Ας παρακολουθήσουμε τη δίκη όπως την αφηγείται το Νινάκι ύστερ' από χρόνια:

Πριν αρχίσει η δίκη μου –λέει– έγιναν άλλες έξι δίκες στην ίδια αίθουσα, με την ίδια σύνθεση Στρατοδικών. Τις παρακολούθησα όλες αυτές τις έξι δίκες. Μετά, ήρθε και η σειρά μου. Οι Στρατοδίκες στην έδρα με τις στολές τους. Εγώ στο εδώλιο μ' ένα άσπρο μπλουζάκι και μπλε φουσίτσα. Γαλήνια κι αστέρια στις στολές τους, κι εγώ στα δύο μου κοτσιδάκια από ένα φιογκάκι στις άκρες, όπως με είχε χτενίσει για τελευταία φορά η μαμά. Μαζί μου στην ίδια υπόθεση κατηγορούμενη ήτανε και μία συμμαθήτρια του σχολείου μου, δύο χρόνια μεγαλύτερή μου. Η Θεοφανώ Ζ.

Βασιλικός επίτροπος ο κύριος Γεώργιος Στασινόπουλος (από το Βυζίκιο Γορτυνίας). Ο γραμματέας στην έδρα διαβάζει το τυπικό για όλους κατηγορητήριο. Την ερμηνεία δηλαδή του Γ΄ Ψηφίσματος: «Ανατροπή του καθεστώτος, αφαίρεση μέρους εκ του όλου της Ελληνικής επικράτειας, και παράδοση εδαφών σε ξένη δύναμη, προσηλυτισμό, κατασκοπεία, κ.λπ. κ.λπ.». Αυτό ήτανε και για μένα το κατηγορητήριο. Διαβάζει και τα ονόματα των μαρτύρων. Λέει ο Πρόεδρος.

— Να έρθει ο μάρτυς.... [...]

Μετά με πήρε η συνοδεία, με κατέβασε κάτω και με έκλεισε στ' αυτοκίνητο «κλούβα» μαζί με

Αντρικές Φυλακές Αβέρωφ. Φωτογραφία από το βιβλίο της Ολυμπίας Βασιλικής Γ. Παπαδούκα «Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ».

τους άλλους που δικαζόντουσαν και μας μεταφέρανε στο τμήμα Μεταγωγών, στην οδό Νικοδήμου. [...] Δεκαπέντε μέρες που έμεινα στο Μεταγωγών, γνώρισα το έσχατο κατακάθι της κοινωνίας. Είδα πρόσωπα που δεν μπορούσα ποτέ να φανταστώ ότι υπάρχουν τέτοια ανάμεσά μας.

Μετά από 15 ημέρες, ήτανε 5 ή 6 η ώρα τ' απόγευμα, με βγάζουνε από το Μεταγωγών και μ' ανεβάζουνε σ' ένα φορτηγό «κλιούβα». Το αυτοκίνητο ετούτο ήτανε γεμάτο παιδιά. Αγόρια όλα. Το αυτοκίνητο ξεκίνησε. Ένας νέος απ' αυτά τα παιδιά ήρθε κοντά μου.

— Γιατί σε πιάσανε; Μου λήξει.

— Πέταγα προκηρύξεις.

— Ά! Πολιτική κρατούμενη. Κι εμείς όλοι πολιτικοί κρατούμενοι είμαστε. Άκουσε. Μας καταδίκασαν σε θάνατο. Τώρα μας πάνε στις φυλακές. Θα μας σκοτώσουνε. Άκουσε...τ' όνομά σου;

— Νίνα!

— Άκουσε, Νίνα. Κοίταξέ μας καλά και να μας θυμάσαι. Να μη μας ξεχάσεις. Είμαστε καλά παιδιά όλοι. Εγώ είμαι δάσκαλος. Μην ξεχάσεις πως σκοτωνόμαστε γιατί αγωνιστήκαμε για να γίνει κάποτε η Πατρίδα μας πραγματικά λεύτερη κι ανεξάρτητη. [...]

Πώς να τους ξεχάσω, που τόσο ζωντανά σφραγίστηκαν στη μνήμη μου τα καθαρά τους μάτια, με

την αξέχαστη έκφραση και τα τόσο ευγενικά τους πρόσωπα...

Το αυτοκίνητο σταμάτησε. Ανοίγουνε την πόρτα της «κλιούβας» και κατεβάζουνε με βία τ' αγόρια μπροστά σ' ένα πέτρινο χτίριο (μετά έμαθα πως αυτές ήτανε οι αντρικές φυλακές Αβέρωφ). Εμένα με κατεβάσανε λίγο πιο κει σ' ένα παρόμοιο χτίριο, που ήτανε οι γυναικείες φυλακές.

Με μπάσανε μέσα και με πήγανε στο γραφείο της κυρίας Διευθύντριας. Της δίνουνε κάτι χαρτιά. Σ' ένα απ' αυτά υπογράφει η κυρία Διευθύντρια και τους το δίνει. Ήτανε, φαίνεται, δελτίο παραλαβής. Οι συνοδοί μου φεύγουνε και με παραλαβαίνουνε οι υπάλληλες των φυλακών. Κάνουνε έρευνα σε ό,τι κρατούσα, και μετά με ανεβάζουνε σ' ένα θάλαμο γεμάτο γυναίκες κάθε ηλικίας. Οι υπάλληλες με κλειδώσανε και φύγανε. Δεν πρόλαβα όμως ν' αφήσω τα λίγα πράγματα που κρατούσα και βλέπω όλες τις γυναίκες στο πόδι και σε νεκρική σιγή. Ακούγονταν τραγούδια από αντρικές φωνές. Ήτανε αγόρια που τα είχανε απομονώσει στις παιδινές αντρικές φυλακές για εκτέλεση το πρωί και τραγουδούσαν.

Αυτή ήτανε η πρώτη νύχτα της Νίνας στη φυλακή. Η γνωριμίας της μ' ένα θάνατο που δεν έρχεται μόνος του, φυσιολογικά, μα που τον επιβλήθηκε βίαια, άνθρωποι σε συνανθρώπους τους.

Τραγούδια από τη Φυλακή

Μαρτυρία πρώτη

[...] Μας πιάσανε όταν ήμασταν 17, 20, 22 χρόνων. Ακόμα και παιδιά 12 ¹/₂ χρόνων φέρανε στη φυλακή δικασμένα από έκτακτα στρατοδικεία. Στα κακουργιοδικεία και στα στρατοδικεία που μας έσερναν δεν απαρνηθήκαμε τους αγώνες, τα ιδανικά μας, την πίστη μας. Και γι' αυτό όσες δεν μας πήγανε στο εκτελεστικό απόσπασμα μας κράτησαν 4, 5, 10, 15 χρόνια στα μπουντρούμια και καταστρέψανε τα σπίτια μας, το μέλλον μας, την ψυχή μας. Μέσα από εκεί η λεύτερη ψυχή μας τραγούδησε:

Ραγιάδες (Δημοτικό)

Ακόμα τούτη η άνοιξη / Ραγιάδες, Ραγιάδες
Τούτο το καλοκαίρι / Μοριά και Ρούμελη

Ώσπου να 'ρθει ο Μόσκοβος / Ραγιάδες, Ραγιάδες
Να φέρει το σεφέρι / Μοριά και Ρούμελη

Ακόμα τούτη η άνοιξη / Γυναίκες κουράγιο
Τούτο το καλοκαίρι / Νησιά και φυλακές

Ακόμα τούτη η άνοιξη / Γυναίκες κουράγιο

Μαρτυρία δεύτερη

Τα χρόνια του 1948-'49 είναι τα πιο ματωμένα για τους αγωνιστές της Αντίστασης. Τα στρατοδικεία που στήθηκαν σε όλη την Ελλάδα στέλναν συνέχεια στα εκτελεστικά αποσπάσματα τα καλύτερα παιδιά της πατρίδας μας.

Το τραγούδι των μελλοθανάτων

Για την αναστασή σου λαέ μας / όλα τα δίνουμε κάθε στιγμή
άλληλι στις μάχες, εμείς στα κελιά μας / του λυτρωμού σου η ώρα να 'ρθεί

Κι αν κάθε τόσο μας παίρνουν και μία / δάκρυα δεν τρέχουν μα όλες με μιας
η μια την άλλη στα μάτια κοιτάμε / ακόμα μια στο βωμό λευτεριάς

και κάθε τόσο μας παίρνουν και μία / αύριο μπορεί η δική μου η σειρά
γεια σας αδέλφια στερνό μας τραγούδι/ γεια σας αδέλφια θα 'ρθει η λευτεριά

Και κάθε τόσο μας παίρνουν και μία / εμάς θα θερμαίνει αυτός ο σκοπός
ζήτω το δίκιο, ζήτω η νίκη / νιές, παλικάρια τραβάμε εμπρός

Μαρτυρία τρίτη

Το Μάη του 1948 έγινε η πρώτη μεγάλη μεταγωγή κρατουμένων γυναικών από τις φυλακές Αβέρωφ στις φυλακές της Πάτρας, για λόγους αποσυμφόρησης. Οι γυναίκες της πρώτης αυτής μεταγωγής μας αποχαιρέτησαν τραγουδώντας ένα δημοτικό τραγούδι που στο σκοπό του ταίριαζαν δικούς τους στίχους. Ο φοίνικας που αναφέρουν στο τραγούδι τους ήτανε το μοναδικό δέντρο της φυλακής και βρισκότανε στο κέντρο της αυλής. Γύρω από αυτό το φοίνικα χορεύανε οι κοπέλες που φεύγανε για εκτέλεση και τραγουδούσανε το «έχε γεια καημένη κόσμε».

Ο φοίνικας

Αφήνουμε τη φυλακή / Σε φυλακή θα μπούμε
Κι από καινούρια σίδερα / Καινούρια αυγή θα δούμε

Γεια σας χαρά σας αδελφές / Που μένετε εδώ πέρα
Μη λησμονάτε οι δρόμοι μας / Θ' ανταμωθούν μία μέρα

Αφήνω γεια στο φοίνικα / Που δρόσισε αδελφούλες
Και κάτω απ' τα γυρτά κληριά / Χορέψανε σταθούλες

Και εσείς μπουντρούμια σκοτεινά / Που ήλιους μέσα κλείτε
Θα ριώσουμε τα σίδερα / Κι εσείς θα φωτιστείτε

Γεια σας χαρά σας αδελφές / Που μένετε εδώ πέρα
Μη λησμονάτε οι δρόμοι μας / Θ' ανταμωθούν μία μέρα

[...]

Μαρτυρία πέμπτη

Οι κρατούμενες φιλόλογοι και οι δασκάλες δεν άφησαν αγράμματα στη φυλακή καμία γυναίκα, όποιας ηλικίας:

Οι γιαγιές μαθαίνουν γράμματα

Σκυμμένες στ' αναγνωστικό τους οι γιαγιές / με τα γυαλιάκια τους,
μαθαίνουν αλφαβήτα και βαριά χιονιά / ειν' στα μαλλιάκια τους.

Άλλες γιαγιές κρατάν μολύβι και χαρτί / και αργογράφουνε
στα εγγόνια τους θα στείλουνε πρώτη γραφή / χαρά να πάρουνε.

Κι αν τόσες πίκρες τους βαραίνουν την καρδιά / στα γεροντάματα
κλεισμένες σαν τις νιές μέσα στη φυλακή / μαθαίνουν γράμματα.

Σκορπώντας μας το χάδι τους το τρυφερό / θυμούνται τα παλιά,
Σε κάθε μας φουρτούνα πρώτες στο χορό / Μας βάζουν τα γυαλιά.

Φεύγοντας οι ανήλικες για τις φυλακές Κηφισιάς, φτιάξανε και τραγουδήσανε τους πιο κάτω στίχους:

Ετοιμαστείτε κι έφτασε η ώρα / Να πάμε στην Κιφησιά
Χαρές και λύπες έχουν περάσει / Μέσα σε τούτα τα κελιά

Όλες με κέφι με χαρά / Ας ξεκινήσουμε παιδιά
Αγαπημένες κι αδελφωμένες / Τραβάμε πάντα μπροστά

Νέες φροντίδες μας περιμένουν / Μεσ στην καινούρια τη φυλακή
Όλες με κέφι θέ να ριχτούμε / Να φτιάξουμε τη νέα μας ζωή

Όλες με κέφι με χαρά / Ας ξεκινήσουμε παιδιά
Αγαπημένες κι αδελφωμένες / Τραβάμε πάντα μπροστά

Όταν μετά από μερικά χρονάκια, μερικές ανήλικες ενηλικιώθηκαν, τις μεταφέρανε από τις φυλακές Κηφισιάς στις Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ. Οι ανήλικες που απομείνανε, φτιάξανε πάλι στίχους και τις αποχαιρετάνε με το τραγούδι τους:

Τώρα που θα πάτε σ' άλλη φυλακή / Κι όλες θα περνάτε μια χαρά εκεί,
Μη μας λησμονάτε όλα τα παιδιά / Που θα ζούμε μόνα τόσο μακριά

Και σας λέμε τώρα, «ώρα σας καλή» / Γρήγορα ν' αρχίστε εύκολη ζωή
Και στις αδελφές μας, που μας καρτερούν / Δώστε τα φιλιά μας,
κι ας μη μας ξεχνούν.

Μαρτυρίες από τις Δικαστικές Φυλακές Διαβατών *

Με λένε Ν. και είμαι και 'γω ένας από τους έγκλειστους οι οποίοι δεν έχουν λόγο να εκφράζουν τις απόψεις τους και το τι νοιώθουν γιατί πολύ απλά από την ώρα που σε προφυλακίζουν παύεις να έχεις δικαιώματα και ίση αντιμετώπιση από τους υπόλοιπους που βρίσκονται έξω στην κοινωνία. Αυτό ισχύει στην πραγματικότητα γιατί στα χαρτιά υποτίθεται ότι έχουμε δικαιώματα και ότι μπορούμε να τα διεκδικήσουμε. Αν κάνουμε την κίνηση να απευθυνθούμε σε αυτούς που μας επιβλέπουν, δηλαδή στους ανθρωποφύλακες ή αρχιφύλακες, όπως θέλεις πες τους –για να ζητήσουμε να έχουμε μια ασχολία, η οποία να είναι πνευματική, που να σε κάνει καλύτερο άνθρωπο και να σε βγάξει έξω από τη φυλακή έστω για λίγες στιγμές, έτσι για να βλέπουμε και εμείς τι χάνουμε, ότι χάνουμε τη ζωή μας χωρίς καμία συμμόρφωση– σου λένε ότι απαγορεύεται για διάφορους αλλιά και ανύπαρκτους λόγους, όπως π.χ. ότι δεν υπάρχει χώρος σε ολόκληρη τη φυλακή ή ότι δεν υπάρχει ο χρόνος! Οι ασχολίες που αναφέρωμαι είναι γενικά οι τέχνες που σε κάνουν καλύτερο και σε ολοκληρώνουν σαν άνθρωπο, σου δείχνουν αυτό που σου λείπει. Να μας βάλουν προγράμματα για εκμάθηση μουσικής, ζωγραφικής, γλυπτικής ή χειροτεχνίας, να γεμίσουν τον χρόνο μας παραγωγικά για εμάς και για την κοινωνία αύριο που θα βγούμε έξω.

Μέσα στη φυλακή σε πετάνε με συνοπτικές διαδικασίες τις οποίες τις απολαμβάνουν δύο άτομα, ο εισαγγελέας και ο ανακριτής. Δεν χρειάζονται

αποδείξεις για να σε προφυλακίσουν, χρειάζονται μόνο ενδείξεις, και με αυτές τις ενδείξεις χάνεις το μέλλον σου και την όποια θετική σταδιοδρομία είχες γιατί στη φυλακή δεν είναι όλοι ίδιοι, ίσα-ίσα που μας στοιβάζουν δέκα-δέκα στους θαλάμους, οι οποίοι είναι βάσει νόμου για πέντε αλλιά αυτές είναι λεπτομέρειες για τους “από πάνω”. Μας βάζουν μαζί με δολοφόνους, ναρκομανείς οι οποίοι έχουν όποια ηπατίτιδα θες, κλέφτες και ανθρώπους με ψυχικά προβλήματα, μόνο τους βιαστές έχουν ξεχωριστά αλλιά αυτό μην το παίρνετε κατά λέξη.

Η φυλακή είναι ένας χώρος για να γίνεις χειρότερος άνθρωπος απ' όλη τις απόψεις, δεν έχουν στόχο να σε σωφρονίσουν αλλιά να σε τιμωρήσουν για μια ζωή. Οι άνθρωποι που μπαίνουν φυλακή είναι φτωχοί πνευματικά, δεν έχουν παιδεία ούτε ηθικές αξίες γιατί δεν τους έδειξε κανένας, ούτε η οικογένειά τους, που βρίσκεται η ζωή και τι είναι αληθινό. Η φυλακή λέγεται «σωφρονιστικό κατάστημα», αλλιά απορώ γιατί μέχρι πριν λίγους μήνες συγκεκριμένα εφτά, είχα άλλη γνώμη για το τι είναι σωφρονισμός. Νόμιζα ότι είναι ο χώρος που θα σου διδάξει τι είναι σωστό και τι λάθος έτσι ώστε να μην το επαναλάβεις το λάθος που έκανες και να μην το ξαναφέρεις στην κοινωνία, νόμιζα ότι υπάρχει σχολείο για τους αγράμματους που να μπορεί όμως να τους τα διδάξει και όχι μόνο να υπάρχει ένα κτίριο που δεν προσφέρει τίποτα και σε κανέναν. Νόμιζα ότι μας χρειάζονται στην κοινωνία σαν σωστούς και σαν έντι-

* Οι μαρτυρίες των κρατουμένων στις Δικαστικές Φυλακές Διαβατών παρουσιάστηκαν στο Συνέδριο με θέμα «Ο Λόγος των Αποκλεισμένων» που πραγματοποιήθηκε στις 7&8 Ιουνίου 2008 στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τα αρχικά των ονομάτων που χρησιμοποιούνται στα κείμενα δεν αντιστοιχούν στα πραγματικά προσωπικά στοιχεία των κρατουμένων.

μους πολίτες οι οποίοι είναι συνειδητοποιημένοι και ότι μπορούν να προσφέρουν στο κοινωνικό σύνολο. Νόμιζα ότι έχουν τον τρόπο να πειθαρχήσουν τους ανθρώπους για να βρουν τη δύναμη κι αυτοί να εκφραστούν όντως σαν άνθρωποι με βούληση και κρίση, να μπορούν να κοιτάξουν τον εαυτό τους με υπερηφάνεια και πυγμή για τα θέλω τους. Και όταν είναι έτοιμοι να βγουν στην κοινωνία να έχουν αποκομίσει κάτι από αυτό το μεγάλο σχολείο.

Είμαστε όμως πολύ πίσω από ότι νομίζουμε γιατί στην πραγματικότητα δεν υπάρχει τίποτα από αυτά, τουλάχιστον όχι στην πράξη. Χτίζουν αν δεν κάνω λάθος 7 φυλακές για να φιλοξενήσουν καινούριους κρατούμενους σε καινούρια κλουβιά, αλλιά με την παλιά νοοτροπία αυτή της τιμωρίας που αναφέρθηκα πιο πάνω. Η κοινωνία αδυνατεί να ανταπεξέλθει στη μιζέρια που επικρατεί γιατί πολύ απλά είναι η ίδια που την αναπαράγει με την έλλειψη της παιδείας, την ανευθυνότητα της πολιτείας για την απαξίωση των ελληνικών ηθών και εθίμων και τις πολιτισμικές αρχές που εμείς πρώτοι διδάξαμε. Είναι τόσο επιρρεπής στη διαφθορά γιατί δεν αποδίδεται δικαιοσύνη και μένει χρόνιο πρόβλημα μεγαλώνοντας το χάσμα από μια υγιή κοινωνία.

Το παιχνίδι χάνεται από τη στιγμή που δεν υπάρχουν οι θεσμοί της οικογένειας να κρατήσουν τη συνοχή που χρειάζεται για να μην πάρουν τον λάθος δρόμο. Στους περισσότερους από δω μέσα αυτά είναι ανήκουστα αλλιά και ανιαρά. Πώς θα δείξεις ποιο είναι το σωστό όταν το πράττεις με εντελώς θανθασμένο τρόπο; Αλλιά ας μην επεκταθώ στο θέμα της οικογένειας γιατί το θέμα μας είναι οι φυλακές και ο τρόπος λειτουργίας τους.

Δεν μπορώ να πω ότι δεν έχουν γίνει κάποια βήματα πάνω σε προγράμματα, αλλιά είναι τόσο σκόρπια και ανοργάνωτα που στην ουσία δεν προσφέρουν τίποτα στους κρατούμενους. Δεν έχουν τον τρόπο ή και τη θέληση αν θέλτετε να αγκαλιάσουν τους εγκλείστους και να τους οδηγήσουν στο σωστό δρόμο και να τους μετατρέψουν σε ενεργά μέλη της κοινωνίας, να εξυγιάνουν αυτούς τους ανθρώπους για να μπορέσουν και αυτοί να ζήσουν μια φυσιολογική ζωή και σε αρμονία με τη δίκαιη πολιτεία.

Ο ρόλος των φυλακών πρέπει να αποκτήσει άλλο ύψος, πολύ πιο ανώτερο σε επίπεδο από το υπάρχον. Οι φυλακές να μην κλείσουν αλλιά να κάνουν κέντρα επανένταξης για τα άτομα που παρανομούν, και να βοηθούν για το καλό όλων. Να αλλιάξει ριζικά ο τρόπος που λειτουργούν γιατί με το σημερινό σύστημα τιμωρίας τους μόνο το κακό αναγεννούν. Δεν χρειάζεται βία γιατί η βία μόνο αρνητικά αποτελέσματα φέρνει. Θέλει μια αντιμετώπιση που να μην θυμίζει τίποτα από τη ζωή που έκαναν οι κρατούμενοι πριν τη φυλάκισή τους, γιατί πολύ απλά τότε τους δυναμώνει και τους πορώνει να επαναλάβουν τα εγκλήματα σε μεγαλύτερο βαθμό.

Κέντρα επανένταξης που το μόνο που θα προσφέρουν να είναι η πλήυση εγκεφάλου που τόσο έχουν ανάγκη οι άνθρωποι αυτοί και από κει πηγάζει η κάθε κακή κίνηση, από το αρρωστημένο σκεπτικό και την κουτοπονηριά που έτσι νομίζουν ότι θα αναδειχθούν και θα νοιώσουν ευτυχισμένοι. Αν δεν πειθαρχήσετε έναν άνθρωπο μικρό, και να τον μάθετε να αντέχει την πίεση της σημερινής κοινωνίας, θα πρέπει δυστυχώς να γίνει όταν θα έχει παρανομήσει και θα σκέφτεται τι δεν έκανε σωστά και βρέθηκε στη φυλακή. Να γίνεται μια κάθαρση πνευματική αλλιά και σωματική για όσους είναι εξαρτημένοι από ουσίες και με αυτόν τον τρόπο θα αρχίσει να εξαλείφεται το κακό, με αυτόν τον τρόπο θα αποσυμφορηθούν οι φυλακές και δεν θα χρειάζεται να χτίζουν μια και δύο σε κάθε νομό της χώρας. Τα καταστήματα αυτά φιλοξενούν κατά κύριο λόγο τροφίμους που στην πραγματικότητα μπεινοβγαίνουν κάθε λίγους μήνες ή κάθε λίγα χρόνια. Γιατί γίνεται αυτό; Γιατί δεν μπορούν να βρουν ούτε οι ίδιοι γιατί έσφαλαν και που με αποτέλεσμα να βολεούνται σε έναν τρόπο ζωής που ούτε αυτόν δεν αντέχουν αλλιά ασυνείδητα τον ανέχονται. Δεν διαφέρουν από τους υπόλοιπους ούτε κι έχουν ψυχικές διαταραχές, απλώς είναι κακόμοιροι, φουκαράδες που δεν τους έδειξε ποτέ κανείς τίποτα. Αν δεν τους μάθει η πολιτεία που εξαρχής έχει την ευθύνη ποιος θα τους μάθει; Στο κάτω-κάτω την κοινωνία την αποτελούμε όλοι μας, το κράτος είμαστε εμείς οι ίδιοι, εμείς δεν κάνουμε κάτι καλό και είναι έτσι τα πράγματα. Αν δεν φωνάξουμε

εμείς που είμαστε εδώ μέσα αλλιά και εσείς που γνωρίζετε ότι δεν φέρνει κανένα θετικό αποτέλεσμα στην κοινωνία, ποιος θα ενδιαφερθεί;

Οι πολιτικοί που οι ίδιοι αυτοί καλλιεργούν τη διαφθορά και την αποχαύνωση του κόσμου; Το μόνο που κάνουν είναι να βρίσκουν κονδύλια από την ευρωπαϊκή ένωση για να χτίζουν καινούριες φυλακές και να εκμεταλλεύονται με τον πλέον θαναθασμένο τρόπο την οικονομία του κράτους δημιουργώντας μόνο ελλείμματα και την παραοικονομία να ευημερεί.

Οι δικαστικοί δεν αποδίδουν δικαιοσύνη παρά μόνο μοιράζουν χρόνια σαν να είναι μήνες! Ποινές που σε εξοργίζουν, για το τίποτα σε καταδικάζουν και σε πετούνε στη φυλακή. Οι νόμοι μας είναι πιο αυστηροί σε όλη την Ευρώπη και δεν κάνουν τίποτα για αυτό. Δεν μειώνουν τις ποινές αλλιά τις αυξάνουν. Η κοινωνία παγκοσμίως οδεύει προς την καταστροφή και την πνευματική εξαθλίωση. Παντού γύρω μας, με οποιονδήποτε μέσο ενημέρωσης υπάρχει, προωθούν τις πιο φτηνές απολαύσεις και τον πιο πρόχειρο τρόπο ζωής, τον πιο ρηχό. Έτσι ώστε να είναι όλοι ευάθλωτοι και αδύναμοι και όλοι να «αγοράζουν τα προϊόντα τους» είτε νόμιμα είτε παράνομα. Η κοινωνία αδυνατεί να ανταπεξέλθει και να καταπολεμήσει τα ναρκωτικά γιατί πολύ απλούστατα η ίδια τα προωθεί άμεσα ή έμμεσα. Μέσα από ταινίες, πρόχειρες και έντονες απολαύσεις, και με το πρόσχημα ότι έτσι θα γίνεις καλύτερος και θα προοδεύσεις. Οι νόμοι αυτοί που απευθύνονται; Σε μια κοινωνία που σε θέλει χρήστη ή που τουλάχιστον σε παροτρύνει όπως μπορεί;

Πρέπει να είναι πιο επιεικείς και να δείχνουν κατανόηση γιατί δεν γίνεται από την άλλη πλευρά να σου λένε δοκίμασε και από την άλλη να σου κόβουν το χέρι.

Δεν αποδίδεται δικαιοσύνη γιατί τιμωρούν κατηγορούμενους με μικρές ποσότητες ναρκωτικών με ποινές που αντιστοιχούν σε μεγαλέμπορους και αυτούς δεν τους συλλαμβάνουν γιατί αδυνατούν. Αφήνουν τα ναρκωτικά να κυκλοφορούν για να λειτούργουν τα δικαστήρια και να φαίνεται ότι αποδίδουν δικαιοσύνη. Δεν κόβουν το δέντρο από την ρίζα αλλιά μόνο την κορυφή για να δαιωνίζεται η κατάσταση αυτή.

Πρέπει να υιοθετήσουμε τα συστήματα και τους νόμους που έχουν οι υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης γιατί με το να καταδικάζουν τον οποιονδήποτε δεν κερδίζει κανείς. Στην Ελλάδα έχουμε τα πιο υψηλά ποσοστά σε όλα τα τραγικά φαινόμενα, στα τροχαία, στους καπνιστές, στους ναρκομανείς! Αντί να μειώνονται, αυξάνονται και οι νόμοι αυτοί οι αυστηροί δεν φέρνουν αποτέλεσμα, γιατί η γοητεία του παράνομου εμάς τους Έλληνες μας συγκινεί ιδιαίτερα. Για να σταματήσει η αδικία αυτή θα πρέπει να γίνει διαχωρισμός σε μαλακά και σκληρά ναρκωτικά γιατί η αλήθεια είναι ότι κάνει χρήση χασίς τουλάχιστον η μισή Ελλάδα και ανάμεσα τους ευυπόληπτοι πολίτες που συνεισφέρουν στην κοινωνία σε όλους τους κλάδους, δεν είναι μια μειοψηφία. Με τη νομιμοποίηση θα κερδίζει το κράτος και θα πάψει να χειροτερεύει το θέμα με τα ναρκωτικά.

Οι δικαστικοί για να κάνουν τη δουλειά τους σωστά θα πρέπει να δίνουν δεύτερη και τρίτη ευκαιρία σε ανθρώπους που είχαν μια ευυπόληπτη δουλειά και προσωπικότητα, και να τους βάζει ένα πρόστιμο τσουχτερό ή μια εγγύηση γιατί τα χρήματα στη σημερινή εποχή είναι πιο δυσεύρετα από την ελευθερία, αυτή έχει καταρρακωθεί, αλλιά ποτέ δεν είναι αργά! Να επιστρέψω στις φυλακές το θέμα αλλιά και το νου μου, δυστυχώς για να αλλιάξει κάτι στη χώρα αυτή πρέπει να πληρώσουν πολλοί αθώοι για πολύ καιρό και ύστερα από πολλούς αγώνες και κόπο να καταφέρουν να περάσουν το μήνυμα, όπως για παράδειγμα για τους ανεμιστήρες πέρυσι έγινε ολόκληρη εξέγερση και πολλοί κρατούμενοι τους πλήρωσαν με την ελευθερία τους –γι' αυτό είπα πριν ότι η ελευθερία έχει καταρρακωθεί:

Να αναφερθώ στα τηλέφωνα του διαδρόμου, στις τηλεοράσεις, στα ψυγεία;

Χιλιάδες άνθρωποι χάνουν το μέλλον τους και τα χρόνια τους μέσα στις φυλακές, όχι για τα αδικήματα που διέπραξαν αλλιά επειδή απαίτησαν πάμπολλες φορές να αποκτήσουν τα αυτονόητα για τους στοιχειώδεις τρόπους διαβίωσης. Αυτονόητα μόνο για εμάς όχι για αυτούς.

Εν κατακλείδι, πάντα υπάρχει η δυνατότητα της αλληλεγγύης, της ριζικής αλληλεγγύης, ξέρω απ' τη μια

στιγμή στην άλλη δεν μπορεί να αλλιάξει κάτι, αλλιά με μια σωστή αρχή όλα μπορούν να διορθωθούν και τα δικαστήρια να είναι πιο δίκαια και πιο επιεική και η φυλακή να γίνει χώρος επανένταξης· εξάλλου στις ελληνικές φυλακές φιλοξενούνται άποροι, ναρκομανείς και για οικονομικούς λόγους κρατούμενοι. Μέχρι και αυτοί που έχουν σκοτώσει το έχουν κάνει εν βρασμό ψυχής δεν είναι κακούργοι, στο εξωτερικό βρίσκονται τέτοιοι κρατούμενοι, όχι εδώ.

Να υπάρχει ανθρώπινη αντιμετώπιση και θέληση από τους διοικούντες τα προγράμματα και για την αφύπνιση των κρατούμενων κι όχι να μας κάνουν σαρδέλα στο κουτί. Να υπάρχει υγιεινή και περισσότερη καθαριότητα και εκεί να ρίχνουν ποινές, σε όποιον δεν τηρεί τους κανόνες αυτούς. Και όπως ανέφερα και παραπάνω, το πιο σημαντικό απ' όλα είναι να ενδιαφέρονται για εμάς και για την επανένταξή μας στο κοινωνικό σύνολο. Ας διοικήσουν καλύτερα αυτοί που ενδιαφέρονται από την ψυχή τους και όχι από το συμφέρον τους. Η ελπίδα πεθαίνει τελευταία, έτσι λένε, αλλιά η αρχή είναι το ήμισυ του παντός.

Η δικαιοσύνη της ψυχής είναι η υπέρτατη αρετή! Ας την πράξουμε!

Ευχαριστώ απ' τα βάθη της ψυχής μου για τη δυνατότητα που μου δώσατε, να ακουστεί ο λόγος μου!!

N.

Θεσσαλονίκη 5 Ιουνίου 2008 Δ.Φ.Θ.

Αγαπητοί φίλοι, μέσα από αυτές τις σειρές σας χαιρετώ... Σας θεωρώ φίλους γιατί σκύβετε στα προβλήματά μας και ασχολείστε μαζί μας.

Είμαι στοιβαγμένος με ακόμη 9 ψυχές σε ένα κελί της φυλακής. Είμαι μέσα για το πάθος που είχα για το χασίς. Κοντεύω τα 40 και έχω έναν ανήλικο γιο.

Είμαι νομίζω θύμα της εποχής.

Σε μια κοινωνία όπου όλα είναι σάπια... οι μεγάλοι απατεώνες ρημάζουν τα πάντα με τη συνοχή των πολιτικών, είναι όλοι έξω και περνάνε καλά.

Στην κοινωνία μας όπου ο συνάνθρωπός μου αγωνιά για το αν θα ξημερώσει άλλη μια μέρα γεμάτη ανασφάλεια και θα παλέψει για την επιβίωση, κάποιος πρέπει να είναι στη φυλακή.

ΠΡΕΠΕΙ να βρεθούν εξιλαστήρια θύματα...

Κάποιοι πρέπει να μπουν φυλακή... για να λειτουργήσει το "αγγελικά" πηλασμένο σύστημα τους.

Και αυτοί οι κάποιοι είμαστε εμείς... Οι χρήστες ουσιών.

Δεν υπάρχει μέριμνα καμιά.

Στοιβαγμένες ψυχές μέσα σε μικρά κελιά...

ΕΙΜΑΣΤΕ οι πολιτικοί κρατούμενοι της εποχής!

Είμαστε ότι χρειάζονται... το βούτυρο στο ψωμί τους...

ΣΕ δίκες φαρσοκωμωδίες μας "βαπτίζουν" εμπόρους, χωρίς στοιχεία, μόνο με τις δικές τους φανταστικές υποθέσεις!

ΜΕ μπάτσους που στέλνουν «δουλιές» και παρακινούν χρήστες να τους φέρνουν ναρκωτικά –με δόλο δηλαδή– παίρνουν τα γαλιόνια τους και ρίχνουν λάδι στην καλοστημένη μηχανή του συστήματος που αντιπροσωπεύει τον καιρό μας.

ΜΕ ιατροδικαστές που δίνουν το ελαφρυντικό του χρήστη ΜΟΝΟ σε αυτούς που θα τους υποδείξει η αστυνομία ότι συνεργάστηκαν.

ΜΕ απάνθρωπη νομοθεσία και εξοντωτικές ποινές.

ΜΕ δικαστές που αθλώνουν κάποιους –άσχετα από τις ποσότητες που κατείχαν ή διακινούσαν– επειδή οι μπάτσοι πίεσαν με τις γνωστές μεθόδους τους (ζαρντινιέρα) να καταδώσουν αυτούς που έκαναν χρήση μαζί ή όποιον άλλο θυμηθούν.

Καμία πρόνοια, καμία μέριμνα, καμία περίθαλψη, κανένα ελαφρυντικό. Μόνο ελλείψεις...

ΒΟΗΘΕΙΑ χρειαζόμαστε, όχι φυλακή!

Έξω είναι ανάμεσά σας βιαστές-παιδεραστές-έμποροι όπλων, προαγωγοί που ακόμη και στη φυλακή τυγχάνουν της ευνοϊκότερης μεταχείρισης και από τη νομοθεσία.

Το 72% των κρατούμενων στην Ελλάδα είναι για ναρκωτικά. Είμαστε όλοι έμποροι; Έχουμε τα Mercedes και τους λογαριασμούς στην Ελβετία;

Δεν πρέπει κάποιος-κάποτε να κοιτάζει το δικό μας πρόβλημα; Στο κάτω-κάτω, κακό μόνο στον εαυτό μας κάνουμε...

ΒΟΗΘΕΙΑ χρειαζόμαστε... όχι βιασμό της ψυχής σε φυλακές που λειτουργούν σαν εκπαιδευτήρια, σαν σχολές εγκληματιών.

Έχω σπουδάσει, έχω οικογένεια (που περνά δύσκολα), έχω διακρίσεις στον αθλητισμό. Μέχρι που έμπλεξα με το χασίς.

Ήμουν ενεργό μέλος στην πολιτική ζωή του τόπου επειδή πίστευα ότι κάτι θα αλλάξει...

Δυστυχώς δεν γίνεται τίποτα. Είναι όλοι ΑΝΙΚΑΝΟΙ να λύσουν προβλήματα.

Δεν μπορούν να ταΐσουν τον λαό, εμάς θα κοιτάζουν;

Ευχαριστώ που μου δώσατε την ευκαιρία να πω δύο λόγια. Δεν αναφέρθηκα στις συνθήκες διαβίωσης στις φυλακές, θα νομίζατε ότι σας λέω ψέματα... Αφήστε το μυαλό σας να τρέξει σε άλλους καιρούς... χρόνια πριν.

Κλείνω με μια κουβέντα του ALBERT EINSTEIN από το 1948: "Ο περιορισμός δικαιολογείται μόνο εφόσον απαιτείται για την ασφάλεια της ζωής."

Θα σα παραθέσω και ένα απόσπασμα που "κράτησα" από το βιβλίο "Ο Θάλαμος" του Άντον Τσέχωφ που έγραψε το 1892.: "Από τη στιγμή που χτίστηκαν φυλακές και τρελοκομεία κάποιος πρέπει να βρίσκεται εκεί μέσα. Αν δεν είσαι εσύ, θα είμαι εγώ. Αν δεν είμαι εγώ, θα είναι κάποιος άλλος. Θα έρθει κάποτε ένας καιρός που δεν θα υπάρχουν ούτε φυλακές, ούτε τρελοκομεία. Ούτε κάγκελα στα παράθυρα, ούτε ζουρλομανδύες. Αργά ή γρήγορα κάποτε θα γίνει και αυτό".

Εγώ λέω: "Η ζωή του κρατούμενου δεν έχει προσωπικές στιγμές."

Θα μπορούσα να γράφω για ώρες αλλά θέλω να σας αποχαιρετήσω με δύο λόγια από τον ΚΑΒΑΦΗ: "Και καταντά το αύριο πια σαν αύριο να μην μοιάζει...". Σας ευχαριστώ.

Γ.

Ο Λόγος των αποκλεισμένων

Καλησπέρα σας.

Είμαστε μια ομάδα τριών κρατούμενων και σας γράφουμε και εμείς για να ακουστεί η φωνή μας.

Τυχαίνει να είμαστε και οι τρεις «τοξικομανείς» που μπαينوβγαίνουν στη φυλακή για την αρρώστια τους, αντί να φροντίσει το κράτος να μας βοηθήσει βάζοντάς μας σε κάποιο κέντρο αποκατάστασης ή κάποια άλλη κλινική για να απεξαρτηθούμε και όχι να μας κλείνουν στη φυλακή νομίζοντας ότι θα σωφρονιστούμε.

Θα σας αφηγηθούμε από μια μικρή ιστορία του καθενός μας για να καταλάβετε ότι είμαστε παιδιά που μπορεί να ήταν δικά σας ή συγγενικά σας πρόσωπα.

1η περίπτωση

Λέγομαι Ν. και είμαι 24 ετών. Μεγάλωσα σε ένα ήσυχο οικογενειακό περιβάλλον. Μπήκα πρώτη φορά φυλακή στα ανήλικα της Αυλώνας 16 ετών για 20 γραμμάρια πρέζα. Ήμουν χρήστης αηλιά με δικάσανε σαν "έμπορο θανάτου" σε είκοσι χρόνια και έξι μήνες κάθειρξη 16 ετών παιδί, αντί να φροντίσουν να μου δώσουνε μια ευκαιρία και να με βοηθήσουν βάζοντάς με σε κάποιο πρόγραμμα να απεξαρτηθώ. Το μόνο που καταφέρανε ήταν να με κλείσουν σε ένα κελί και τίποτα παραπάνω. Προφυλακίστηκα το 2000 και αποφυλακίστηκα το 2007 Φεβρουάριο και το μόνο που καταφέρανε ήταν να συλληφθώ ξανά μετά από έξι μήνες τον Σεπτέμβριο 2007 με 3μισι κιλά ηρωίνη και εκατό γραμμάρια κοκαΐνη. Πιστεύετε ότι αν από την αρχή μου είχανε δώσει μια ευκαιρία θα κατέληγα ξανά στη φυλακή;

Τώρα αντιμετωπίζω ποινή τουλάχιστον ισόβιας κάθειρξης χωρίς να αναγνωρίζεται η αρρώστια μου και χωρίς να μπορώ να βοηθηθώ και χωρίς ελπίδα για το μέλλον. Ευχαριστώ που με ακούσατε.

Ν.

2η περίπτωση

Λέγομαι Κ. και είμαι 25 ετών και είμαι από τις Σέρρες αλλά μεγάλωσα στην Αθήνα. Από την ηλικία των 15 ετών μπλέχτηκα με μεγαλύτερες παρέες που δεν ήταν του κύκλου μου και ξεκίνησα τα ναρκωτικά για την ακρίβεια χασίς. Συνέχισα με διάφορα χάπια και ότι έβρισκα μπροστά μου με αποτέλεσμα να γίνω και εγώ τοξικομανής. Πρώτη φο-

ρά και εγώ μπήκα φυλακή το 1999 στις Φυλακές ανηλίκων Αυλώννας για ναρκωτικά και βγήκα μετά από ένα χρόνο κλειδώματος σε ένα κελί περιμένοντας να δικαστώ και τίποτε άλλο χωρίς καμία ουσιαστική βοήθεια από το «ίδρυμα» όπως το αποκαλούν. Βγήκα μετά από ένα χρόνο εγκτασάθηκα στις Σέρρες και απέκτησα δική μου οικογένεια και ένα παιδί. Μετά από 3μισι χρόνια αποχής από τα ναρκωτικά ξαναέπεσα με τα μούτρα γιατί βρέθηκα σε στιγμές αδυναμίας, δεν πάταγα στην πραγματικότητα γιατί δεν μπορούσα να ανταπεξέλθω στις υποχρεώσεις μου γιατί είχα τη «στάμπα» της φυλακής επάνω μου και δεν μπορούσα να επανέλθω στην κοινωνία. Άρχισα να κάνω διάφορες κλησές και για τη δόση μου και να φέρω κάτι στην οικογένειά μου, άσχετα αν δεν μπορούσα να κρίνω το σωστό από το λάθος και το αποτέλεσμα ήταν να ξαναμπώ το 2004 στη φυλακή. Μετά από ενάμισι χρόνο βγήκα έξω και όλα ήταν διαλυμένα και αντιμετώπιζα ξανά προβλήματα με τους πάντες.

Προσπάθησα να διορθωθώ αλλιώς σύντομα ξανά έπεσα στα ναρκωτικά γιατί δεν είχα τη βοήθεια που έπρεπε.

Σήμερα βγάζω για τρίτη φορά φυλακή και δεν ξέρω πότε θα βγω και τι θα κάνω όταν με το καλό βγω. Ευχαριστώ πολύ που με ακούσατε.

K.

3η περίπτωση

Λέγομαι Α. και είμαι 23 ετών και είμαι και εγώ φυλακή για ναρκωτικά. Μεγάλωσα σε μια πολυμελή οικογένεια και ξεκίνησα το χασίς σε ηλικία 13 ετών. Στα 15 είχα φάει extasy, lsd, μανιτάρια και δεν είχα ιδιαίτερο λόγο, απλά τα δοκίμασα και μου άρεσαν. Σπούδασα αλλιώς δεν δημιουργούσα προβλήματα στην οικογένειά μου ώσπου άρχισα να πίνω ηρωίνη. Αρρώστησα γρήγορα και δεν μπορούσα να την κόψω. Γρήγορα όλα μείνανε στάσιμα, η πρόοδος μου, δεν μπορούσα να δουλέψω για πολύ καιρό κάπου γιατί όταν καταλάβαιναν έφευγα από μόνος μου γιατί με αντιμετώπιζαν άσχημα. Μπήκα φυλακή το 2007 για χρήση και διακίνηση και ενώ θα μπορούσε το κράτος ως τοξικομανή να με βοηθήσει με κάποιο κέντρο αποκατάστασης με έκλεισε φυλακή δεν ξέρω και εγώ

για πόσο. Ελπίζω τα πράγματα να αλλάξουν για τους τοξικομανείς. Ευχαριστώ και εγώ που με ακούσατε.

A.

Η φυλακή δεν είναι για τοξικομανείς

Η λύση δεν είναι να μπαίνουν οι τοξικομανείς στη φυλακή αλλιώς ακόμα και όταν πιασθούν να βοηθηθούν βάζοντάς μας σε κάποιο κέντρο αποκατάστασης.

Πώς να κόψουμε όταν περιμένουμε ένα και δύο και τρία χρόνια περιμένοντας την κωλολίστα αναμονής του ΟΚΑΝΑ στο πρόγραμμα μεθαδόνης, ενώ ξεροσταλιάζουν τα κορμάκια μας στους δρόμους και στις πλατείες; Δεν γεννηθήκαμε ληστές κλέφτες ή τοξικομανείς, είμαστε σαν εσάς, είμαστε μια ευπαθής ομάδα που χρειάζεται κοινωνική βοήθεια και υποστήριξη και όχι αποκλεισμό.

Να σημειωθεί ότι τα ναρκωτικά από το κράτος αντιμετωπίζονται με τις χειρότερες των ποινών χειρότερα και από τους παιδεραστές και τους δολοφόνους που δικάζονται με 3/5 και εμείς με 4/5. Είναι αδικία δεν νομίζετε;

Περιμένουμε ενάμισι χρόνο να πάμε δικαστήριο για να «ακούσουμε» την καμπάνα των χρόνων στα αυτιά μας και να μας σκοτώσουν το δικό μας αύριο. Όταν τελειώσουμε με το καλό θα μας αντιμετωπίζουν ξανά με τον ίδιο τρόπο ή ως σωφρονισμένους; Πως;

Αυτό είναι το ευχαριστώ του κράτους για τα παιδιά με πρόβλημα; Να μας πετάνε στον Καιάδα;

Ευχαριστούμε πολύ που ακούστηκε ο λόγος μας έστω και αν δεν είμαστε παρών.

N.-K.-A.

Ο Λόγος των εγκλωβισμένων

Σας χαιρετώ και σας ευχαριστώ για τη δυνατότητα που μου δίνετε ν' ακουστεί η φωνή μου έξω από τη φυλακή στην οποία ζω. Έχω κάνει κάποιο αδίκημα και δίκαια είμαι μέσα. Αυτό όμως δεν έχει να κάνει με το ποιος είμαι, τι ονειρεύομαι και τι διάθεση έχω να παλέψω για τη ζωή. Στόχος μου

είναι να βγω από δω μέσα χωρίς να χάσω την ευγενική μεριά της ψυχής μου και το μέρος της καρδιάς μου που είναι γεμάτο αγάπη. Πιστεύω πως σ' αυτό τον κόσμο που ζω, πρώτα οι Άνθρωποι εγκλωβίστηκαν μέσα στη ψυχή τους, στο μυαλό τους και στις λάθος επιλογές. Και αυτό ήταν και σαν αποτέλεσμα ο εγκλωβισμός στη φυλακή. Σ' αυτούς τους 7 μήνες παρατήρησα πως το 95% των κρατουμένων έχουν διαλυμένες οικογένειες και η αιτία που τους οδήγησε σε αδικήματα ήταν τα ναρκωτικά. Αυτό με κάνει να σκεφτώ και να φωνάξω δυνατά πως πρέπει να στηρίξουμε τις αδύναμες οικογένειες ώστε να υπάρχει Αγάπη και Αρμονία μέσα σ' αυτές. Να δίνονται ευκαιρίες σε παιδιά όλων των κοινωνικών τάξεων και παιδιά που θεωρούνται «προβληματικά», να τα αγκαλιάζουμε και όχι να τα απωθούμε μακριά μας. Θέλω να ακουστεί η φωνή μου μέσα στη καρδιά σας και όχι στο μυαλό σας. Η φυλακή δεν με τρομάζει, με μαθαίνει. Είναι ένα διαφορετικό πανεπιστήμιο που εγώ προσωπικά θα χρησιμοποιήσω τις γνώσεις και τις εμπειρίες απ' αυτό για να βάλω ένα λιθαράκι και να κάνω τον κόσμο καλύτερο και όχι χειρότερο.

Υ.Γ.: Δε γεννηθήκαμε και μεγαλώσαμε στη φυλακή, αλλιά στην αγκαλιά της μητέρας μας. Αυτή είναι η πρώτη αγκαλιά και το πρότυπο κάθε αγκαλιάς και φροντίδας και όσο η κοινωνία μοιάζει με αυτήν τόσο ευτυχέστερα είναι τα ελεύθερα πρόσωπα που την συνθέτουν.

Γ.

Ο διάδρομος μακρύς, ο φωτισμός χαμηλός, ο εξαερισμός ανεπαρκής, διακόσιες ψυχές στοιβαγμένες πηγαίνουν κι έρχονται χωρίς προορισμό.

Αποκομμένος από το εδώ περιβάλλον προσπαθώ να διατηρήσω τις εσωτερικές μου ισορροπίες. Βυθίζομαι στις σκέψεις μου και χάνομαι στους δικούς μου κόσμους, κόσμους που έχτιζα χρόνια και σε ένα τέταρτο της ώρας χάθηκαν με ένα ένοχος. Μου κλείδωσαν τα όνειρα. Ένοχος!!! Μία λέξη που σου ανατρέπει τα πάντα. Ένοχος, μία λέξη όπου ακούστηκε από τον εισαγγελέα της έδρας 377 της Θεσσαλονίκης. Μία λέξη του υπαλλήλου του Έλλη-

να φορολογούμενου όπου το κράτος του έδωσε τον διακριτικό τίτλο του εισαγγελέως με την προϋπόθεση να διαφυλάττει το δίκαιο.

Αξίωμα το οποίο λαμβάνεις εφόσον πρωτίστως υποτίθεται ότι εκρίθεις ως άτομο από τους ανωτέρους σου για το ήθος σου, την αντικειμενικότητά σου, τη μόρφωσή σου, ότι είσαι αμερόληπτος και αλώβητος από εξωγενείς παράγοντες και το σπουδαιότερο να μην είσαι επιρρεπής για να αποδίδεις δικαιοσύνη. Κατηγορία μου «Οικονομικό έγκλημα». Κατά την 5νθήμερον ακροαματική διαδικασία δεν προκύπτουν στοιχεία, δεκαπέντε μάρτυρες κατηγορίας παρήλασαν, ουδείς γνώριζε το άτομό μου, κατόπιν συσκέψεως ενός τετάρτου της ώρας, απεφάνθη το δικαστήριο: «ένοχος», συντασσόμενοι με την πρόταση του εισαγγελέως.

Ένοχος. Ζαλήστηκα, σκοτοδίνη, συναισθήματα αλλήλοκοτα με κυρίευσαν. Έχασα την επικοινωνία με το περιβάλλον. Αναστηλώνομαι, προσπαθώ να ανασυγκροτήσω τις σκέψεις μου. Μα βέβαια τι αποτέλεσμα περίμενα από μία δίκη παρωδία. Ο πρόεδρος χαριεντίζετο με τις δικηγόρινες. Ενώ η πολιτική αγωγή του δημοσίου, έσκαβε τη μύτη του, σκάλιζε τους οδόντας του και έγλυφε τα ευρήματα!!!

Μα τελικώς ποια η παιδεία αυτών και η νομική κατάρτισή τους, όταν πάγια νομολογία από αποφάσεις του Αρείου Πάγου και του οικείου τους Συμβουλίου Εφετών παραβλέπονται και ρίπτονται κυριολεκτικώς εις τον κάλαθο των αχρήστων.

Δεν εκπλήσσομαι, οι περισσότεροι των δικαστών δεν έχουν αξίες και αρχές ούτε ηθική, ούτε συναισθήματα έχουν. Και εις το βήμα των δικαστηρίων φωνασκούν και για να κρύψουν τη γύμνια τους καταλογίζουν αδικήματα με υποθέσεις και χωρίς ενδείξεις επιβάλλουν βαριές ποινές.

Η εξουσία δεν τους έφθιρε ή τους διέφθιρε. Τους έκανε να χάσουν την ψυχή τους. Στην πλειονότητά τους είναι μεταλλαγμένοι, γι' αυτό αν τους κοιτάξεις βαθιά θα δεις ότι στα μάτια των περισσότερων υπάρχει ένα κενό. Είναι απλανή όντα, χωρίς βάθος. Προσωπεία. Μασκοφόροι συμφερόντων. Κυνικοί και εξουσιολόγοι.

Οι περισσότεροι απ' όσους ομνύουν εις το όνομα δήθεν της κάθαρσης της δικαιοσύνης είναι αυτοί που την οδήγησαν σ' αυτό το χάζι.

Η αναληγσία τους ξεπερνά τα όρια της φαντασίας μου επέβαλαν ποινή καθείρξεως ετών και επαναλαμβάνω με κάτω του μηδενός αποδείξεις, άνευ ανασταλτικού χαρακτήρα. Δεν έλαβαν υπόψη τους τη σοβαρή ασθένεια της συζύγου μου (ερυθρουματώδης ηλύκος, προκεχωρημένου σταδίου εις τα πρόθυρα αιμοκαθάρσεως).

Δεν έλαβαν υπ' όψιν τους τη συγκροτημένη οικογένεια των 4 παιδιών όπου μετά από 25 έτη γάμου καταφέραμε να δημιουργήσουμε ένα ζωτικό κύτταρο της κοινωνίας. Δεν έλαβαν υπόψη τους τις καταστροφικές συνέπειες που θα έχει η απουσία μου από τον επαγγελματικό χώρο.

Το παράδοξο είναι ότι εις τον ένα των συγκατηγορουμένων επεβλήθη κάθειρξις δέκα ετών μετ' ανασταλτικού χαρακτήρος και άνευ χρηματικής εγγυήσεως. Αλλά βέβαια ο κύριος αυτός είναι κάτοικος Θεσσαλονίκης ενώ εγώ κάτοικος του νότου με αποτέλεσμα να έχει καλύτερα πρόσβαση εις τους τοπικούς παράγοντες διότι κύριοι, το παραδικαστικόν οργιάζει στην επαρχία, δικαστές, πρόεδροι, δημόσιοι Κατηγοροί, μεγαλο-δικηγόροι και λαϊκοί συντρώγουν, συνδιασκεδάζουν, συναλλάσσονται. Σε ποια αυτοκάθαρση της δικαιοσύνης ή και κάθαρση αναφέρεται ο Υπουργός; Όταν τα φαινόμενα αποδεικνύουν το αντίθετο; Όταν η έδρα της αίθουσας 347 η ίδια η οποία με καταδίκασε, ελευθέρωσε μετ' εγγυήσεων εμπόρους σκληρών ναρκωτικών με αποδεικτικά στοιχεία ζυγαριές, σημειωματάρια, πελατολόγια, χρήματα, μαρτυρίες, κ.λπ.;

Ποια αυτοκάθαρση; Εάν το σπυρί δεν σπάσει να τρέξει το πύον να φύγει όλο; Αν παραμείνει η ρίζα του, η ίαση θα είναι πρόσκαιρη και θα κακοφορμίσει. Κάνουν λάθος, λοιπόν, όσοι νομίζουν ότι μπορούν να μανιπουλάρουν στο άψε-σβήσε την κρίση. Το «ψεκάστε, σκουπίστε, τελειώσατε» ταιριάζει σε οικογενειακά νοικοκυριά όχι σε δικαστικά ζόμπι.

Το αδιάβλητο της δικαιοσύνης στην περίπτωση μου προκύπτει από το γεγονός του ότι προ της εισόδου του πρωτεργάτου και δημιουργού της κομπίνας εις βάρος του Ελ. Δημοσίου, έξω από το γραφείο του Εισαγγελέως. Κατόπιν της καταθέσεως εις τον Ανακριτή, διέφυγε, δραπέτευσε κατά μυστηριώδη τρόπο, έκτοτε αγνοείται. Βεβαίως, δεν

εκπλήσσομαι όταν σε αυτή την παρανομία εμπλέκονται άρχοντες εν ενεργεία και το πρωτοπαλίκαιο αυτών είναι ο αρχιτέκτονας της κομπίνας των 14,2 δις δραχμών.

Άπαντες γνωρίζουν τους πραγματικούς φυσικούς αυτουργούς. Κωφεύουν και διώκονται άσχετα άτομα. Συνεννοούνται πολιτική αγωγή, μάρτυρες του δημοσίου με τους δικαστές και αυτοί με τη σειρά τους μοιράζουν χρόνια. Αρκεί που η υπόθεση έχει πάρει τον δρόμο της διεκπαιρέωσης.

Με αφετηρία το έτος 1992 και τέλος 2002 αρχιτέκτονας προστάτες του διοικητικού υπάλληλοι και ελεγκτικό σώμα του δημοσίου, δικαστικοί και πολιτικοί παράγοντες του τόπου συγκάλυψαν και συγκαλύπτουν το μεγάλο αυτό σκάνδαλο με αποτέλεσμα να εισπράξουν το ποσό των 14,2 δις δραχμών.

Δεν αρκεί λοιπόν η ήπια συμπεριφορά ή ηρεμία για την κάθαρση του δημοσίου και δικαστικού συστήματος. Στο χώρο της δικαιοσύνης η οποία λειτούργει άνευ ελέγχου πρέπει να υπάρξει τόλμη και αδυσώπητη και σκληρή σύγκρουση μέχρι τέλους.

Το ανεξέλεγκτον των δικαστών ισχύει μόνον εις την Ελλάδα από συστάσεώς της ως ελεύθερο κράτος.

Αυτό το δικαίωμα τους έδωσε την ελευθερία κινήσεων, όπως συνέβη και εις την περίπτωσή μου όπου ο πρόεδρος κατά τη διάρκεια της διαδικασίας δήλωσε με τρόπο προκλητικό ότι, το δικαστήριο αφήστε ας παρανομήσει κάντε μας μήνυση, αυτό δήλωσε όταν κάλεσε τον μάρτυρα κατηγορίας, άτομο το οποίο παρίστατο καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας παρά την ομόφωνη αρνητική αντίδραση της υπερασπίσεως.

Εδώ λοιπόν πρέπει να παρακαμφθεί το γραφειοκρατικό μανδαρινάτο του υπουργείου και ο υπουργός με τους επιτελείς του να δράσουν ακαριαία χωρίς αναστολές και προσχήματα για την αποτελεσματική ίαση της πνευματικής και ηθικής ηρεμίας.

Οι σκέψεις και τα συμβαίνοντα περνούν ως κινηματογραφική ταινία από την παραμονή της πρωτοχρονιάς (2006). Συλλαμβάνομαι στην Αθήνα και μου λένε για εκκρεμότητες και εντάλματα. Από εδώ άρχισε το οδοιπορικό της ταλαιπωρίας.

Εγκιβωτισμένος σε ένα θεωρητικό (κλούβα) ανά τέσσερα άτομα φθάσαμε στη Θεσσαλονίκη. Ευτυχώς δεν είμαι κλειστοφοβικός.

Τελικός σταθμός μεταγωγής Θεσσαλονίκη 5μ. Κατόπιν σημαντικής έρευνας οδηγηθήκαμε σε θαλάμους. Δωμάτια ψηλοτάβανα, ανήλιαγα και ψυχρά. Ανύπαρκτος εξαερισμός και ο φωτισμός.

Από το βάθος αυτού του μεγάλου και παγερού σιδηρόφρακτου θαλάμου ξεπροβάλλουν άνθρωποι με πρόσωπα άσπρα σαν το χαρτί, λες και δεν ρέει αίμα στις φλέβες τους, νεκροζώντανοι. Κοιτούν με καχυποψία και μας εξετάζουν με φευγαλέα βλέμματα.

Η γνωριμία μου από το επτάωρο ταξίδι, αλβανικής καταγωγής, μου εξασφάλισε χώρο για ύπνο.

Κάθομαι στο τσιμεντένιο μου κρεβάτι. Κοιτάζω γύρω μου, κυριολεκτικά βρίσκομαι σε μία αποθήκη ψυχών. Μικρές λιτές κινήσεις υποδηλώνουν ταλαιπωρία και κόπωση.

Χαμηλόφωνοι διάλογοι, παγεροί μονόλογοι και μερικά όνειρα συνθέτουν την ιθαροτραγωδία της ημέρας.

Άνθρωποι που κουβαλούν τα προβλήματά τους ως τοξικά απόβλητα της κοινωνίας εξομολογούνται τον πόνο τους όχι σε αυτούς που τον προκάλεσαν αλλά σε τρίτους κατά κανόνα άσχετους και σίγουρα όχι πρόθυμους να ακούσουν.

Μου φαίνονται σαν καρικατούρες μου έρχεται να γελάσω εις βάρος τους, αλλά προσπαθώ να βρω το σθένος για να αναγνωρίσω ανάμεσά τους τον εαυτό μου. Δεν μπορώ να ταυτιστώ, δεν ξέρω ποια είναι η θέση μου εδώ μέσα. Ο Ο., ο Α., ο Μ., ο Ν., ο Σ., ο Μ. Περιθωριακοί τύποι, άτομα χωρίς καμία πρόνοια όπου για το υπόλοιπο του έντρομου βίου τους βρήκαν άσυλο στη φυλακή. Άτομα που διέπραξαν αξιόποινες πράξεις, για να εξασφαλίσουν ένα πιάτο ζεστό φαί. Και να περάσουν ένα καλό χειμώνα. Ή πρεζόνια που με κάποιον τρόπο εξασφαλίζουν χωρίς κόπο τη δόση τους. αναπάντητα ερωτήματα.

Ο Κ., η γνωριμία μου, με σκουντάει. Ξαφνιάζομαι, τον κοιτώ, μου δίνει κάτι κουβέρτες βρώμικες όπως και ο χώρος. Τις στρώνω.

Το ταξίδι κουραστικό. Ήμουν καθ' όλη τη διαδρομή όρθιος. Δεν είχαμε φάει. Μας λέει κάποιος

ότι θα περάσει το καρότσι με σάντουιτς και κάποια φαγητά.

Η τουαλέτα βρωμούσε και έσπαγαν τα λούκια της αποχέτευσης από το ταβάνι. Διαμαρτυρήθηκα στον αξιωματικό, έχουμε ειδοποιήσει τον υδραυλικό μου απάντησε με βλοσυρότητα.

Φωνές ακούγονται από τους γύρω θαλάμους και τσακωμοί για μία συσκευή τηλεφώνου με ρόδες. Ήθελαν όλοι να επικοινωνήσουν με κάποιον. Τα τηλεφωνήματά μου τα ρυθμίζει ο Κ., έμπειρος ότι.

Η ώρα περνούσε καθώς ήμουν χαμένος στο κόσμο μου, ξένος εν μέσω ξένων. Βλέπω να πλησιάζουν από το βάθος του θαλάμου τα νεκροζώντανια άτομα και μας παρακαλούσαν για λίγα χρήματα επειδή το καρότσι ήρθε, μήπως και εξασφαλίσουν φαγητό. Τα διακρίνω καλύτερα, σκελετωμένα τρεμάμενα κορμιά ζωγραφισμένα με κακόγουστα τατουάζ. Κορμιά σημαδεμένα και πληγιασμένα από τους ξυλοδαρμούς.

Παράγγειλα για τους περισσότερους. Για μένα και τον Κ. 2 μερίδες παιδάκια με πατάτες, η όρεξη έφυγε. Τι απαίσια γεύση. Με έκανε να ξεχάσω τα πάντα, μίσος και θυμός με κυρίευσε, μα τελικώς ...ούτε ζώα να ήμασταν. Ρεύτηκα. Τι αηδία. Το ρέψιμο και όλα τα εκκρίματα, οι εκλύσεις και οι εξατμίσεις του ανθρώπινου οργανισμού λένε περισσότερα από την κοινωνία της ετικέτας και των βαρύδουπων διακηρύξεων.

Προσπαθώ να βάλω τις εικόνες τη μία δίπλα στην άλλη και διαπιστώνω ότι είμαι ένας και εγώ ήρωας μίας παράδοξης, γελοίας και απίστευτης περιπέτειας.

Μία περιπέτεια που δεν γνωρίζω το τέλος της πότε και ποιο θα είναι.

Ποιος είναι ο σεβασμός προς τον άνθρωπο όταν εδώ βλέπω ανθρώπους κατακρεουργημένους σωματικά και ψυχικά από τα όργανα του κράτους που περίτρανα συνεχίζουν το έργο των βασανιστών.

Αποτυπωμένος είναι ο πόνος στα πρόσωπά τους. Όλα αυτά μου υπενθυμίζουν την υποχρέωση να κρατηθώ ψύχραιμος και να μην παραδοθώ στον αργό ψυχολογικό θάνατο.

Εξιστορήσεις βασανισμών, ξυλοδαρμοί, φάλαγγες, εικονικές εκτελέσεις, βραστά αυγά και

εκβιασμοί συνθέτουν το παζλ των συζητήσεων. Και ενώ αυτά συμβαίνουν στους παραμεθόριους Αστικούς Σταθμούς Σερρών, Δράμας, Κιλκίς, Πολυκάστρου κ.λπ. οι κοινωνικοί επιστήμονες, στοχαστές, δημοσιολόγοι, πολιτικοί, εκληγολόγοι, παπαρολόγοι, σκοταδιστές και φωταδιστές, σκεπτόμενοι και επώνυμοι, προβάλλουν έναν εικονικό ψευδόκοσμο. Είναι όπως μαθαίνουμε ότι κάποιοι Γύφτοι χτίζουν εντυπωσιακά σπίτια. Αλλά τη φουφού την ανάβουν στο κέντρο του σαλονιού. Για να μη χαλάσει η παράδοση.

Καλή είναι και τα μοντέρνα μουσεία. Και η μεταφορά των μαρμάρων της Ακρόπολης σε έναν νέο χώρο εντυπωσιακότερο. Καλή η συντήρηση και η ανακαίνιση των κτιρίων της Θέμιδος. Αλλά καλύτερο όμως είναι να καταλυθεί η απολυταρχία του ψεύδους, του πηλαστού και του εφήμερου και να μας δώσετε πίσω την πραγματικότητα, τη σκέψη, τη συνείδηση. Σκέψεις και ερωτηματικά με έχουν πλημμυρίσει. Κοιτάζω γύρω μου, ο Κ. κοιμότανε, η ώρα ήταν προχωρημένη. Δεν μπόρεσα να κλείσω μάτι.

Μικρές θωρίδες φωτός τρυπώνουν μέσα από τα μικρά παράθυρα του θαλάμου. Ωστόσο, το φως είναι τόσο λιγοστό ώστε να μην υπάρχει σκιά να κρυφτεί κανείς. Τα ζόμπι με τα πανάθλευκα πρόσωπα και τα ζωγραφισμένα κορμιά σηκώνουν τα βλέμματά τους και προσπαθούν να επικοινωνήσουν με νεύματα και χαμηλότερες συζητήσεις.

Κάποιες συναλλαγές γίνονται μεταξύ τους. Κάτι ανταλλάσσουν, μάλλον ψυχοφάρμακα. Τα παίρνουν για να ξεχάσουν, να γίνουν ευτυχισμένοι ή να ξεπεράσουν το σύνδρομο της αποστέρησης.

Παραμένω στο διάδρομο του σωφρονιστικού ιδρύματος, σκέπτομαι τη δεύτερη μέρα στο μεταγών. Οι εικόνες πάλλει και εκείνη την ημέρα οι ίδιες. Εικόνες και θέαμα που караδοκεί για να εκτυλιχθεί παντού, ακόμα και στο σπίτι μας.

Μακρινές ακούγονται οι φωνές που όλο και πλησιάζουν και τι ζητούν; Κατανόηση, βοήθεια και ένα σωστό άσυλο. Δεν ζητούν αντιπάλους της όρασης και των ψευδαισθήσεων, αλλά ένθερμους οπαδούς της γυμνής αλήθειας. Ζητούν την ανάδειξη του όντος. Γιατί τόση παραπλάνηση, τόση μυθοπλασία, τόσες βίαιες προσβολές, τόση απόκρυψη

και τόσα θύματα στο βωμό των εντυπώσεων και της καθημερινής σκηνοθεσίας;

Η κούρασή μου ήταν μεγάλη. Παράγγειλα πορτοκαλάδα, τουλάχιστον να ανεβάσω την άμυνα του οργανισμού μου, γιατί το φαγητό είναι σχεδόν ανύπαρκτο όταν ο καροτέρης φέρνει ό,τι αυτός θέλει. Η μέριμνα του κράτους είναι τα πέντε και κάτι ψηλά σε ευρώ που μας καταβάλλει καθημερινά προς κάλυψη εξόδων. Κατά τα άλλα είμαστε στην Ελλάδα του εκσυγχρονισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων. Έβδομη μέρα και δεν έχουμε κάνει μπάνιο. Όλοι αξύριστοι, βρώμικοι. Προσαρμοσμένοι στο περιβάλλον. Φροντίζουμε και σκουπίζουμε καθημερινώς πάντως η καθαρίστρια περνάει κάθε Τρίτη μέρα. Καθώς σκέφτομαι και εξιστορώ όλα αυτά αναρωτιέμαι γιατί να με ενδιαφέρουν οι πολιτικές εξελίξεις όταν οι ίδιοι οι πολιτικοί μου αφαιρούν αυτό το δικαίωμα. Δεν με ενδιαφέρει τι κρύβεται πίσω απ' το θολωμένο μυστικό του Πρωθυπουργού και του Γιωργάκη. Οι πολιτικοί τελικώς ξεκίνησαν από τον κόσμο του είναι και μετακινούνται προς τον κόσμο του έχειν.

Τελικώς είναι αυτά που τους αποτελούν ή αυτά που έχουν στην κατοχή τους. η νέα αυτή μετακίνησή τους είναι δραματική. Το πολιτικό στερέωμα μεταμορφώνεται δραματικά. Πώς να λυθούν τα κοινωνικά προβλήματα όταν αρκούνται μόνο σε δηλώσεις και δεν κάνουν πράξεις τα πιστεύω τους; Αρνούνται μία δήθεν ανεικονική πραγματικότητα, παραμορφωμένη από τις τεχνικές των θεαμάτων. Και στο φινάλε, κύριοι, δεν είμαστε ό,τι δηλώσεις ούτε μόνον ότι φαίνεται, αλλά κι αυτό που πιστεύουμε. Αυτό που εμπιστευόμαστε.

Την παρουσία μας την αναγνωρίζουμε μέσα από έναν απέραντο ωκεανό εικόνων όπου απαρτίζεται από πολλά μικρά και διαφορετικά κομμάτια και δεν είμαστε ένα ενιαίο μεγάλο και ομοιογενές κοινό της μεγάλης οθόνης.

Θα ήθελα αντί οι πολιτικοί να μάχονται για την καρέκλα και τα οφίτσια να προσπαθήσουν συλλογικά και να λύσουν δίκαια τα κοινωνικά προβλήματα, γιατί όπως κάπου διάβασα η ευτυχία ενώ είναι κατ' εξοχήν συλλογικό αγαθό την αντιμετωπίζουμε ως ατομικό αγαθό. Αν δεν αντιλήσεις χαρά από τη χαρά του άλλου και δεν είσαι έτοιμος να τη

μοιραστείς τότε μετατρέπεται σε δυστυχία. Η ευτυχία πολλαπλασιάζεται μόνο δια της διαιρέσεως.

Ένα μουγκρητό με πόνο ακούγεται από την άκρη, στο βάθος του δωματίου, ένας μακρόσυρτος ήχος. Ο Κ. μου λέει μην δίνεις σημασία. Ντάγκλεις βγάζει αυτός. Οι λέξεις όπως ντάγκλεις, γιούφι, στράνο, φιξάκια, σέο, γκάνο κ.λπ. είναι γνωστές εδώ αλλιά άγνωστες σε εμένα.

Κατά την παραμονή μου στο μεταγωγών ανακαλύπτω νέα πράγματα, αφού βέβαια κάθε μέρα μεταφέρομαι μετα συνοδείας στους ανακριτές προκειμένου να καταθέσω για υποθέσεις άγνωστες σε εμένα. Τα τοξικά απόβλητα (κρατούμενοι) συσσωρεύονται, ανανεώνονται. Σταθμός φορτοεκφόρτωσης και διανομής ψυχών. Απ' ότι μαθαίνω εκ των διερχομένων τα κρατητήρια των αστυνομικών σταθμών είναι υπερπλήρη και τα δικαστήρια ενισχύουν την πληρότητα, τροφοδοτείται καλά ο μινώταυρος από το σύστημα, είμαστε το βούτυρο για το ψωμί των υπαλλήλων, κατά δήλωση ενός εξ αυτών.

Τι να πω, αυτή είναι η Ελλάδα του 21ου αιώνα, η Ελλάδα της ακατάσχετης φιλολογίας της δια-

φθοράς, της μυθολογίας, της καθαρότητας και της διαφάνειας των χειροπέδων, των δικογραφιών. Και ενώ η χώρα μετετρέπη σε ένα απέραντο ανακριτικό γραφείο, η δικαστική εξουσία μεταλλάχθηκε σε υπερεξουσία που βρίσκεται σε διατεταγμένη υπηρεσία που αποφασίζει βάσει πολιτικού timing, καταστρατηγώντας δικαιώματα αθώων υπόπτων, κατηγορούμενων και ενόχων. Μιλάμε για τη δημιουργία ενός κράτους δικαστών που εκλαμβάνει εξουσία υπεράνω όλων και ο εκάστοτε πολιτικός αρχηγός νομίζει ότι πέτυχε όλους τους στόχους που είχε θέσει. Είναι σαν τους στόχους που θέτει ο ψυχοπαθής στο ντιβάνι του ψυχιάτρου του.

Η περιπέτειά μου συνεχίζεται, πηγαίνω και έρχομαι στους ανακριτές, μου προσάπτουν κατηγορίες. Με φέρνουν συνένοχο με άτομα και εταιρείες που δεν γνωρίζω, εφοριακούς και δημόσιους υπαλλήλους που εγώ τους έπεισα για να κάνουν παρανομίες για να φτάσω σήμερα να καταδικαστώ. Η ψυχοπάθεια εις το έπακρο.

Σε μια ερώτησή μου προς την ανακρίτρια, πως θα μπορούσα να επηρεάσω έναν υπάλληλο που

ποτέ δεν γνώρισα ούτε γνωρίζω η απάντηση ήταν ότι τηλεφωνικώς. Όποια επιχειρήματα και να προέβαλα, η κατηγορία κατηγορία. Εμφανές το σύνδρομο από το οποίο διώκονται οι ανακρίτριες για ποινικές διώξεις. Εκπέμπουν κύματα αθαζονείας για εξουσία στο δικαστικό στερέωμα.

Μεγάλη η επιτυχία τους, οι ανακρίτριες ολοκληρώνουν το έργο τους, με παραπέμπουν στις αίθουσες των δικαστηρίων. Παραπέμπουν τον φαντομά. Εξαγοράζω την ελευθερία μου με χρηματικά ποσά και περιοριστικούς όρους αφού βεβαίως όσα έγραψαν στο χαρτί, την απολογία μου θα χρησιμοποιήσουν για χαρτί υγείας.

Το κυριότερο μήνυμα αυτής της ιστορίας είναι η ψυχαναλυτική εικασία ότι η μίζερη καθημερινότητα των ανακριτών και –τριών παρέχει επαρκή στοιχεία για σχιζοφρένεια. Τα πορίσματά τους στηρίζονται αποκλειστικά σε αμφιλεγόμενες εκθέσεις του ΣΔΟΕ και στις καταθέσεις μικρονοϊκών ατόμων. Άτομα τα οποία εκ των υστέρων εκδήλωσαν ότι οι καταθέσεις γίνονταν κάτω από πιέσεις, ξυλοδαρμούς και εκβιασμούς.

Πώς να εμπιστευτώ τη δικαιοσύνη όταν στηρίζεται σε εικασίες χωρίς τεκμήρια και ντοκουμέντα;

Τελικώς οι κυβερνήτες μας παραμένουν στις θέσεις τους εξαγγέλλοντας λόγια λόγια λόγια. Στο ψαχνό, στη δικαιοσύνη, στον πολιτικό, στον πνευματικό, στον αγωνιστικό, στον επιστημονικό χώρο. Λόγια κενά, λόγια παχιά, λόγια ξαναζεσταμένα. Λόγια που επαναλαμβάνονται εδώ και χρόνια από τους ηγήτορες των πολιτικών καρτέλ.

Και παρότι όλοι, μηδενός εξαιρουμένου εξ αυτών έχουν σπουδάσει και έχουν ζήσει στο εξωτερικό και ενώ εισάγουν ιδέες, θεσμούς, όπλα, νο-

στροπίες, ακόμη και τον εαυτόν τους υπό παραλληλαγμένη μορφή και όλα εξ ανάγκης, γίνονται ψευδαντίγραφα του εξωτερικού, αιώνιοι δανειολήπτες πολιτισμού μη εξαιρουμένου και αυτού του Συνατάγματος που από το βέλγικο προσαρμόστηκε εις μία νυκτί στα οικεία δεδομένα. Δεν κατάφεραν να εισαγάγουν ένα σωφρονιστικό σύστημα προς εκσυγχρονισμό του ισχύοντος.

Όλες αυτές οι σκέψεις περνούν από το μυαλό μου. Κοιτάζω τον διάδρομο, γέμισε κόσμος, αυτόν τον κόσμο που η πολιτεία και το κοινωνικό μας σύνολο, η καθωσπρέπει κοινωνία κατονομάζει περιθωριακούς, κακούς, εγκληματίες, πρεζόνια, απατεώνες και μαστροπούς με αυτούς συζώ και σωφρονίζομαι. Αυτό ήθελαν οι δικαστές, και οι συντεχνίτες εταίροι τους, με τις ευλογίες βεβαίως και την πολιτική ανοχή της τοπικής οργανωμένης πολιτείας όπου κάτω από διάφορες συνταγές, διάφορες ομάδες συνεχίζουν τη δράση τους.

Εάν οι τοπικές πολυσυλλεκτικές πελατειακές δυνάμεις δεν αλλιάξουν πρακτικές, ιδιαίτερα στις μικρές κοινωνίες, και δεν αντιμετωπίσουν με κάθε νόμιμο μέσο εκείνους τους πελάτες που επιμένουν να επιβάλλουν τους δικούς τους νόμους με διάφορες έκνομες μεθόδους, τότε τα φαινόμενα της διαφθοράς θα διαχρονίζονται.

Κοιτώ το ρολόι μου, ο χρόνος, ο μεγαλύτερος εχθρός, τον σπρώχνω δεν φεύγει, το κουδούνι χτυπά, μπαίνουμε μέσα. Θα έρθουν οι ανθρωποφύλακες να μετρήσουν κεφάλια. Η ζωή συνεχίζεται με τον ίδιο ρυθμό. Περιμένω....Τί; Μήπως κάποιος φωτισμένος δικαστής εξετάσει την υπόθεσή μου...

Ιστορίες σε Πρώτο Πρόσωπο για τις περιπτώσεις Ακούσιου Εγκλησμού και στέρησης δικαιοπρακτικής ικανότητας *

Tristano Jonathan Ajmone (Ιταλία) **

Το όνομά μου είναι Tristano Jonathan Ajmone, είμαι 34 χρόνων, ζω στην Ιταλία και, για ένα διάστημα 5,5 ετών από το 1998 μέχρι το 2003, ήμουν σε καθεστώς δικαστικής-ψυχιατρικής επιτήρησης έπειτα από δικαστική εντολή σύμφωνα με την οποία ήμουν «μερικώς ανίκανος για καταλογισμό» (δικονομική διατύπωση με βάση την οποία ένας παραβάτης απαλλιάσσεται από την ηθική υπαιτιότητα για τις πράξεις που κατηγορείται).

Το δικαστήριο αποφάσισε πως ήμουν ψυχικά πάσχων ύστερα από μια πεντάλεπτη συνάντηση με τον ειδικό ψυχίατρο του δικαστηρίου ο οποίος με επισκέφθηκε στη φυλακή. Παρόλο που δεν ανταλλάξαμε και πολλές κουβέντες, αυτός αποφάσισε ότι ήμουν ένας ψυχωτικός.

Ενώ το ιταλικό δίκαιο εφαρμόζει μείωση του χρόνου έκτισης της ποινής στη φυλακή για εγκλήματα που έχουν συντελεστεί από άτομα με τη διάγνωση μερικής ευθύνης λόγω ψυχικής ασθένειας, η αλήθεια είναι ότι μετά από την έκτιση της ποινής, ορίζεται μια περίοδος *κλειστής θεραπείας* (CCC-Casa di Cura e Custodia/Mονάδα υψηλής Φροντίδας και Φύλαξης) σε ειδικές δομές που ονομάζονται OPG (Ospedale Psichiatrico Giudiziario/Δικαστικό Ψυχιατρικό Νοσοκομείο, εφεξής Δ.Ψ.Ν.).

Για τους ανθρώπους με απόφαση πλήρους απαλλοτρίωσης λόγω ψυχικής ασθένειας, η ποινή μετατρέπεται εξολοκλήρου σε «θεραπεία», οπότε

«απαλλιάσσονται» και επιβάλλεται θεραπεία στις δομές των Δ.Ψ.Ν. για δύο, πέντε ή δέκα χρόνια κατ'ελάχιστο.

Στη δική μου περίπτωση, καταδικάστηκα για 3 χρόνια φυλάκιση και –μετά την έκτιση της ποινής μου σε κανονική φυλακή– σε ένα χρόνο θεραπείας (που στη συνέχεια επεκτάθηκε από τους ψυχιάτρους σε 2,5 χρόνια). Αν και οι άνθρωποι με τη διάγνωση του μερικώς πάσχοντα αναγνωρίζονται ως άνθρωποι που υποφέρουν από ψυχικές διαταραχές, στην Ιταλία αναβάλλονται οι λεγόμενες θεραπείες για μετά το τέλος έκτισης της ποινής. Έτσι, στην περίπτωσή μου, με χαρακτήρισαν ψυχικά άρρωστο, με έστειλαν σε κανονική φυλακή για μια περίοδο τριών χρόνων, μετά από την οποία έπρεπε να θεραπευτώ.

Ο 7ος Τομέας του Τρόμου

Ούτως ή άλλως, η πνευματική μου κατάσταση ήταν τέτοια που το σύνθημα προσωπικό των φυλακών δεν μπορούσε να ανταπεξέλθει μαζί μου, οπότε μεταφέρθηκα στον ειδικό ψυχιατρικό τομέα εντός της φυλακής του Le Vallette, στο Τορίνο. Σ' αυτό τον ειδικό τομέα (εκείνη την εποχή ονομάζονταν «Settima Sezione bloccata»/«7ος τομέας της Πτέρυγας Α»), με κλείδωσαν σε ένα πολύ μι-

* "First Person Stories on forced interventions and Being Deprived of legal capacity" (India, 2006). Έκδοση της WNUSP (World Network of Users and Survivors of Psychiatry) και της Barpu Trust for Research on Mind and Discourse (Ινδία) όπου περιλαμβάνεται και η μαρτυρία του Tristano Jonathan Ajmone. Όλη η έκδοση διατίθεται σε ηλεκτρονική μορφή στην ιστοσελίδα του συγγραφέα. Η μαρτυρία προέρχεται από το αρχείο της Μαρίας Φαφαλιού. Μετάφραση: Σοφία Αδάμ.

** Επιστών της Ψυχιατρικής και πρόεδρος της OISM (Osservatorio italiano Salute Mentale/Ιταλικό Παρατηρητήριο για την Ψυχική Υγεία). Περισσότερες πληροφορίες στην προσωπική ιστοσελίδα του συγγραφέα: <http://www.tristano-ajmone.oism.info>.

κρό κελί. Το κελί ήταν περίπου 9 τ.μ.· είχε κάγκελα στα παράθυρα και στην εσωτερική πόρτα· η εξωτερική πόρτα ήταν σιδερένια με γόμωση τσιμέντου και στο μέσο της είχε ένα ηχομονωτικό γυαλί σε 3 στρώσεις που καθιστούσε εφικτή την επιτήρηση του κελιού απ' έξω, αλλά ο ήχος δεν μπορούσε να βγει από το κελί, ούτε μπορούσα να ακούσω τι γινόταν έξω όταν έκλεινε η πόρτα· η τουαλέτα ήταν σε ανοιχτό μέρος, έτσι ώστε να είμαι πάντα ορατός από τους φύλακες· υπήρχε ένας μικρός νιπτήρας χωρίς ζεστό νερό· το κρεβάτι ήταν ένα μεταλλικό ράντζο που είχε σταθεροποιηθεί με τσιμέντο στο δάπεδο, έτσι ώστε να μην μπορείς να το μετακινήεις· υπήρχε ένα τραπέζι και ένα τετραγωνισμένο ντουλάπι, και τα δύο κολλημένα σταθερά στον τοίχο· ο διακόπτης για το φως ήταν έξω από το κελί, οπότε όταν οι πόρτες κλείδωναν, μόνο οι φύλακες μπορούσαν να τον ανοιγοκλείσουν· το παράθυρο δεν είχε τζάμι, μόνο πλεξιγκλάς, οπότε είχε πολύ κρύο το χειμώνα· ...στο κελί υπήρχε μία τηλεόραση για «παρέα».

Με την άφιξη στον 7ο Τομέα, μας πήραν τα κορδόνια από τα παπούτσια, τις ζώνες και ό,τι σκονιά είχαμε· δεν μας άφησαν ρούχα με κουκούλες, ούτε ξυραφάκια, μολύβια, βελόνες ή ο,τιδήποτε θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για αυτοτραυματισμό. Σε περίπτωση αμφιβολίας, οι ψυχίατροι θα άφηναν το άτομο μόνο μ' ένα ζευγάρι εσώρουχα, ένα πουλόβερ και μία κουβέρτα· αυτό λεγόταν «la rimozione» (η αφαίρεση) η οποία αφορούσε όλους τους ανθρώπους σε καθεστώς υψηλής επιτήρησης.

Στον 7ο τομέα δεν εφαρμοζόταν η καθήλιωση των 4 άκρων· το σύστημα τιμωρίας ήταν η ιεροτελεστία του ξυλοδαρμού. Συνεπώς, εκτός από τη συνηθισμένη καθημερινή κακοποίηση, συχνά πυκνά, μέσα στη νύχτα θα έβληπε τα φώτα όλου του διαδρόμου να σβήνουν, αφήνοντας όλο τον τομέα στο σκοτάδι, και θα άκουγες τα βήματα τεσσάρων ή πέντε φυλακών, το οποίο σήμαινε σίγουρα ότι θα «σέρβιραν βρασμένο κρέας» [έτσι το λένε στη φυλακή] σε κάποιον. Όταν συνέβαινε αυτό όλοι τρέμαμε από το φόβο μας, ελπίζοντας ότι τα βήματα θα συνεχίσουν περνώντας το κελί μας. Τότε, θα ακούγαμε το κλειδί να γυρνάει στην κλειδαριά του

κελιού και ο ξυλοδαρμός θα ξεκινούσε. Συνήθως κρατούσε ένα τέταρτο της ώρας, όχι περισσότερο. Θυμάμαι ότι άκουγες το θόρυβο από τις κλιωσιές και τις γροθιές πολύ δυνατά μέσα στη νύχτα –ο συγκρατούμενος τον οποίον χτυπούσαν ήταν σε τέτοια σύσπαση από τον πόνο που συνήθως δεν τα κατάφερνε να φωνάξει, μπορεί να ούρλιαζε λίγο στην αρχή, αλλά αφού οι πρώτες κλιωσιές από τις μπότες χτυπούσαν το στομάχι και τα πλευρά, συνήθως θα άρχιζε να αφήνει ένα συριγμό από τον πόνο κι όχι κραυγή. Συνηθίζαμε να αποκαλούμε αυτές τις επισκέψεις «το απόσπασμα θανάτου».

Μια φορά –καθώς λόγω του στοιβάγματος, μοιραζόμουν το κελί με έναν άλλο κρατούμενο– ο συγκρατούμενός μου έδωσε δύο μπαταρίες στον τύπο που έμενε στο κελί απέναντί μας. Ο τύπος κατάπιε τις μπαταρίες –δεν άντεχε να μείνει άλλο εκεί μέσα και σχεδίαζε να καταλήξει σε νοσοκομείο για πολίτες για να του αφαιρέσουν τις μπαταρίες από το στομάχι, όπου θα μπορούσε και να ξεκουραστεί μέχρι το εξιτήριο. Όταν είπε στους φύλακες ότι είχε καταπιεί μπαταρίες, τον έσυραν στο διάδρομο από τα μαλλιά, με γροθιές και κλιωσιές, και μετά ήρθαν στο δικό μας κελί για να χτυπήσουν τον συγκρατούμενό μου (που ήταν ο μόνος που είχε μπαταρίες εκεί κοντά) και του χτύπησαν το κεφάλι στο νιπτήρα τέσσερις ή πέντε φορές. Ήταν χτυπημένος για αρκετές μέρες αλλά φοβόταν να φωνάξει το γιατρό γιατί αν δεν έδινε μια εξήγηση για τις μελανιές του ο γιατρός θα κατηγορούσε εμένα ότι τον χτύπησα, και δεν ήθελε να τιμωρηθώ εγώ γι' αυτά που του έκαναν οι φύλακες.

Αυτού του είδους η βαναυσότητα και κακοποίηση –και πολλά άλλα επεισόδια που θα παραλείψω για λόγους συντομίας– απλά συμβαίνουν σε ψυχιατρικούς τομείς, όπου οι εσώκληιστοι είναι κυρίως άνθρωποι που υποφέρουν, αδύναμοι και όχι στενά συνδεδεμένοι με τον υπόλοιπο πληθυσμό της φυλακής. Παρόμοιες παρεμβάσεις δεν θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιούνται στους κανονικούς τομείς των φυλακών χωρίς τον κίνδυνο εξέγερσης. Η ουσία είναι ότι οι ψυχίατροι, που είναι υπεύθυνοι σε τέτοιες πτέρυγες, συγκαλύπτουν αυτές τις πρακτικές καθιστώντας αβάσιμη κάθε προσπάθεια

που κάνει ο έγκλειστος για να αναφέρει τί συμβαίνει εκεί μέσα. Επίσης, στον 7ο τομέα δεν είναι δυνατόν να μιλήσεις στον ψυχίατρο χωρίς την παρουσία του φύλακα, οπότε ο καθένας πρέπει να είναι πολύ προσεκτικός για το τι θα ξηστομίσει.

Οι δύο ψυχίατροι, που διευθύνουν τον 7ο Τομέα είναι επιφανείς ψυχίατροι στην Ιταλία. Και οι δύο στο μέσο μιας λαμπρής πολιτικής καριέρας, ενώ δημόσια προωθούν τα δημοκρατικά ιδεώδη στην Ψυχιατρική μεταρρύθμιση που λέγεται ότι συντελείται στην Ιταλία.

«Ιερά Στρατόπεδα» για τις Ανήσυχες Ψυχές

Έτσι, ύστερα από τέσσερις μήνες πόνου και τρόμου στον 7ο Τομέα, μεταφέρθηκα σε ένα ψυχιατρικό νοσοκομείο για πολίτες ως κατάδικος υπό περιορισμό. Το μέρος ήταν ένα συνηθισμένο ιδιωτικό ψυχιατρικό ίδρυμα το οποίο κατά καιρούς συνήθιζε να φιλοξενεί κατάδικους για θεραπεία. Το μέρος ήταν τεράστιο και καλά φροντισμένο. Ήταν καθαρό, το φαγητό ήταν καλό, και το προσωπικό φερόταν σχετικά με σεβασμό –ήταν στην ιδιοκτησία και υπό τη διεύθυνση της Καθολικής Εκκλησίας.

Στους 18 μήνες που πέρασα εκεί, κατάφερα να καταλαγιάσω την εσωτερική μου αναταραχή που οφειλόταν στην προηγούμενη εμπειρία, και ταυτόχρονα έμαθα πως δουλεύουν τα μη δικαστικά ψυχιατρικά ιδρύματα. Αν και το μέρος ήταν άνετο και καθαρό και δεν μας παρενοχλούσαν ιδιαίτερα, ένα πράγμα ήταν ξεκάθαρο: το τίμημα που όλοι έπρεπε να πληρώσουμε για τον «παράδεισο αντί της κόλλασης» ήταν να παίρνουμε όλα τα φάρμακα χωρίς καμιά διαμαρτυρία. Το ίδρυμα δεν ανεχόταν καμιά αμφισβήτηση για τα φάρμακα που μας έδιναν, έπρεπε απλά να τα καταπίνουμε και να «ησυχάζουμε». Δεν μας επιτρεπόταν ούτε να ρωτάμε τους νοσοκόμους τί φάρμακα μας έδιναν.

Θυμάμαι αυτούς τους 18 μήνες ως την περίοδο της ζωής μου που ήμουν περισσότερο από ποτέ σε καταστολή. Σταδιακά πέρασα σε μια πνευματική κατάσταση που πλησίαζε την κατάσταση των φυτών. Ήταν πολύ δύσκολο να ανταπεξέλθεις στις παρενέργειες. Τα άκρα μου έτρεμαν συνέχεια, πά-

χαινα όλο και περισσότερο, το μυαλό μου ήταν σε σύγχυση, και σύντομα δεν μπορούσα να διαβάσω ούτε ένα μυθιστόρημα. Κάθε πράξη ανυπακοής στο προσωπικό κατέληγε σε αναφορά στο δικαστικό επιμελητή, ο οποίος θα ανακαλούσε το προνόμιο του κατ' οίκον περιορισμού και θα μ' έστελνε στη φυλακή. Οπότε έπρεπε να το βουλώσω και να καταπιώ ό,τι απαιτούσε το προσωπικό, που κυρίως σήμαινε νευροληπτικές ενέσεις χωρίς κανένα πόνο.

Αυτό που πραγματικά με ενοχλούσε ήταν ότι οι ασθενείς με δικαστική εντολή βρίσκονταν υπό συνεχή απειλή ότι «αν δεν τους άρεσαν οι κανόνες» θα μπορούσαν «να γυρίσουν από εκεί που ήρθαν», δηλαδή στη φυλακή. Επομένως, υπήρχαν δύο μέτρα και δύο σταθμά: οι ίδιοι γιατροί που στο δικαστήριο μας έβγαζαν «ψυχικά ασθενείς και ανίκανους να αντέξουμε τη συνήθη ζωή στη φυλακή» ήταν έτοιμοι να μας ξαναστείλουν στη φυλακή αν δεν υπακούσαμε στις εντολές τους. Παρόλο που το ίδρυμα έμοιαζε καθαρό και ήρεμο, μας επέβαλλαν ένα καθεστώς υπακοής στο οποίο οι κανόνες διαμορφώνονταν επί τόπου και έπρεπε να τηρηθούν τυφλά.

Κατά τη διάρκεια της παραμονής μου σ' αυτό το ίδρυμα, η αστυνομία έκανε έφοδο και κατάσχεσε μια σημαντική ποσότητα φαρμάκων που είχαν ληξεί. Οι τοπικές εφημερίδες κάλυψαν το γεγονός. Τρεις μέρες μετά την έφοδο της αστυνομίας, μου χορήγησαν ληγμένο σιρόπι για το βήχα. Όπως είναι η πρακτική στην Ιταλία, οι περισσότερες υποθέσεις στα δικαστήρια εναντίον ιδιωτικών νοσοκομείων απλά μπαίνουν στο αρχείο και ξεχνιούνται.

Τομεακή Ψυχιατρική: Στρατόπεδα 5 Σταδίων

Μετά από ένα χρόνο στο Καθολικό ψυχιατρικό νοσοκομείο, μεταφέρθηκα σε μια ιδιωτική «κοινότητα» (comunità όπως ορίζονται στο Ιταλικό Σύστημα Ψυχικής Υγείας), που ήταν μια έπαυλη στην εξοχή, πολύ μακριά από το σπίτι και την οικογένειά μου.

Η μετακίνηση οφειλόταν στην ψευδή εφαρμογή του περίφημου Νόμου 180 (συχνά αναφέρεται

εσφαλμένα ως ο Νόμος Basaglia]. Αυτός ο νόμος θεσπίστηκε το 1978 και σκόπευε να καταργήσει τα ψυχιατρικά άσυλα. Στην πραγματικότητα χρησιμοποιείται κυρίως για να εξαναγκάσει τους ψυχικά ασθενείς να μετακινούνται από τη μία δομή στην άλλη. Τεχνικά μιλώντας, ως συνέπεια αυτού του νόμου, οι ασθενείς δεν επιτρέπεται να μείνουν περισσότερο από ένα χρόνο στο ίδιο μέρος, γιατί διαφορετικά το μέρος μετατρέπεται σε ίδρυμα μακράς παραμονής (ένα «άσυλο»). Αυτός είναι ο λόγος που αναγκάστηκα να φύγω από το προηγούμενο ίδρυμα. Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας «αποϊδρυματοποίησης» είναι ότι οι άνθρωποι μετακινούνται πάνω-κάτω στη χώρα σαν ταχυδρομικά δέματα, διακόπτοντας πλήρως τη ζωή τους, αποθαρρύνοντας κάθε σοβαρή προσπάθεια δημιουργίας ανθρώπινων σχέσεων με διάρκεια στο χρόνο. Και, φυσικά, φτάνοντας στο νέο ίδρυμα, το πρόγραμμα αποκατάστασης αρχίζει πάλι από το μηδέν στο τετράγωνο.

Αυτή η «κοινότητα» φιλοξενούσε 30 άτομα με Ψυχιατρική διάγνωση. Κάποιοι από εμάς ήταν με δικαστική εντολή, άλλοι όχι. Μερικοί ήταν εκεί λόγω προβλημάτων εθισμού με ουσίες ή αλκοολισμού, και το δικό τους καθεστώς ήταν «ήπια τιμωρία», που σήμαινε ότι η παραμονή τους ήταν μια δοκιμαστική περίοδος αποκατάστασης ως ενδημιολογική προσέγγιση σε μεγαλύτερες δικαστικές ποινές. Με άλλα λόγια, αν δεν συμμορφώνονταν θα διώκονταν ως ναρκομανείς από τον κρατικό μηχανισμό (δικαστήρια και κοινωνικούς λειτουργούς) και θα κατέληγαν να έχουν πολλά προβλήματα.

Τη μέρα που έφτασα, πέρασα αμέσως από σωματικό έλεγχο και όλες μου οι αποσκευές ελέγχθηκαν λεπτομερώς. Μου κατάσχεσαν τα ξυραφάκια, βελόνες και τα προφυλακτικά. Αυτό το μέρος (όπως και το προηγούμενο) ήταν ένα μικτό ως προς τα φύλα ίδρυμα, οπότε σκέφτηκα ότι ήταν παράλογο να μας απαγορεύουν να έχουμε προφυλακτικά, ειδικά εφόσον ήταν σαφές ότι οι σεξουαλικές επαφές ήταν συνήθης πρακτική ανάμεσα στους ενοίκους, παρόλο που θεωρούνταν παράβαση του κώδικα και θα μπορούσε να σημάνει την αποβολή από την κοινότητα. Επίσης, αρκετοί άνθρωποι εκεί προέρχονταν από μια ζωή στο δρόμο και στην

εξάρτηση από ουσίες, και τα μεταδιδόμενα νοσήματα αποτελούσαν ρίσκο. Οι ψυχίατροι έδιναν μεγαλύτερη σημασία στους ηθικούς κανόνες παρά στην κοινή ιατρική λογική. Περιέργως, στο ίδρυμα της Καθολικής Εκκλησίας, δεν έκαναν καμία παρέμβαση σε τέτοια θέματα, και μπορούσαμε ελεύθερα να έχουμε προφυλακτικά και να απολαμβάνουμε ερωτικές σχέσεις (όχι με το προσωπικό).

Επίσης, σ' αυτή την κοινότητα δεν μπορούσαμε να έχουμε λεφτά και να κρατάμε τα τσιγάρα μας. Όλα τα χρήματά μας, τα διαχειριζόταν το προσωπικό και μας έδιναν να καπνίσουμε σύμφωνα με τις διαθέσεις των ψυχιάτρων. Έτσι, παρόλο που ήταν ένα σχετικά ανοικτό μέρος, είχε πολλούς κώδικες συμπεριφοράς που θύμιζαν φυλακή.

Οι υπεύθυνοι του προγράμματος αποκατάστασης (ψυχολόγοι και εκπαιδευτές) μας ανάγκαζαν να συμμετέχουμε σε πλήθος δραστηριοτήτων, οι περισσότερες από τις οποίες ήταν από τη φύση τους παιδιόστικες. Για παράδειγμα, έπρεπε να παίζουμε κρυφτό σε ομάδες, να οργανώνουμε κυνήγια θησαυρού, και άλλα παιχνίδια από αυτά που παίζεις όταν είσαι στην πρώιμη παιδική ηλικία στο σχολείο. Οπότε η εμπειρία ήταν σαν να ήσουν η Αθήνη στη Χώρα των Θαυμάτων, και ήμασταν όλοι πολύ αποπροσανατολισμένοι από τη ζωή μας έξω και από τους λόγους που μας έκαναν να βρισκόμαστε εκεί· αλλά δεν υπήρχε χρόνος να σκεφτείς γιατί η καθημερινή μας ζωή ήταν προγραμματισμένη λεπτομερώς και δεν άφηνε κενά για να ξανασκεφτείς την κατάστασή σου. Ήταν σαν παιδικός σταθμός για ενήλικες, και ήταν κάτι αρκετά παράξενο αφού ορισμένοι ένοικοι ήταν εκεί ύστερα από σοβαρά εγκλήματα, όπως φόνους. Επίσης, μας υποχρέωναν να πάρουμε ισχυρά ψυχοφάρμακα σε τεράστιες ποσότητες (κάποιοι έπαιρναν έξι ή επτά διαφορετικά χάπια ταυτόχρονα).

Εκεί, μας υποχρέωναν να δουλεύουμε. Για παράδειγμα, έπρεπε να καθαρίζουμε τη δομή, να ετοιμάζουμε την τραπεζαρία, και να εκτελούμε άλλα καθήκοντα. Σύμφωνα με τον Ιταλικό νόμο, αυτά τα καθήκοντα αποτελούν εργασία, και ακόμα και στις υποθέσεις διαζυγίων το Κράτος αναγνωρίζει για τις νοικοκυρές, ότι η φροντίδα του σπιτιού είναι πραγματική εργασία για την οποία μπορούν να ζη-

τήσουν αποζημίωση. Εμείς αναγκαζόμαστε να εργαστούμε και δεν παίρναμε καμιά αποζημίωση γι' αυτό. Η δουλειά που κάναμε επέτρεπε στο ίδρυμα να γλιτώνει χρήματα από τα έξοδα του προσωπικού –παρότι ισχυρίζονταν ότι ήταν για το δικό μας καλό που μας έβαζαν να δουλεύουμε (ο σκοπός ήταν θεραπευτικός!).

Απόδραση από την Κόλληση: Επιστρέφοντας στη Φυλακή

Μετά από μερικούς μήνες, έφυγα από τη δομή για να επιστρέψω στη φυλακή, γιατί δεν άντεχα πλέον τους ρυθμούς εργασίας, τη μαζική χρήση ψυχοφαρμάκων, και την αέναη αλληλουχία των ψευδών υποσχέσεων αναφορικά με το πρόγραμμα κοινωνικής μου αποκατάστασης και τα επόμενα βήματά του. Εφόσον δεν μας επέτρεπαν να χρησιμοποιούμε ή να έχουμε τηλέφωνα, και μου απαγορευόταν να έχω πρόσβαση στο φαξ για να επικοινωνήσω με το δικαστή ή να καλέσω την αστυνομία, σκαρφάλωσα το φράχτη, έτρεξα στο πλησιέστερο αστυνομικό τμήμα και τους ζήτησα να με πάρουν πίσω στην κανονική φυλακή. Για τη φυγή μου από τη δομή με κατηγορήσαν επιπλέον με απόδραση από φυλακή.

Η «Θεραπεία Ξεκινάει»: Μπαίνοντας στο Δ.Ψ.Ν. του Montelupo

Σύντομα μετά την επιστροφή μου στη φυλακή, η περίοδος έκτισης της ποινής σε φυλακή τελείωσε και ξεκίνησε η περίοδος της Κλειστής Θεραπείας στο Δ.Ψ.Ν. Έτσι μεταφέρθηκα στο Δ.Ψ.Ν. του Montelupo Fiorentino,¹ κοντά στη Φλωρεντία.

Το Montelupo είναι μια παλιά έπαυλη των Μεδίκων, την οποία συνηθίζαμε να αποκαλούμε «το κάστρο» γιατί είχε πύργους. Είχε μετατραπεί σε «άσυλο για εγκληματίες τρελούς» στα τέλη του 19ου αιώνα και ήταν πολύ παλιά και παρηκμασμένη δομή.

Υπάρχουν 5 δομές Δ.Ψ.Ν. στην Ιταλία (Montelupo Fiorentino, Aversa, Castiglione delle Stiviere, Barcelona Pozzo di Gotto, και Sant' Eframio). Μόνο σε μία από αυτές δεν υπάρχουν κάγκελα και αστυνομικοί (Castiglione delle Stiviere), οι άλλες είναι δομές φυλακών. Αν δεν έπαιρνες τόσο πολλά ψυχοφάρμακα δεν θα έλεγες πως είναι νοσοκομεία, αν και τα αποκαλούν έτσι.

Η ζωή ήταν πραγματικά μίζερη εκεί· οι περισσότεροι άνθρωποι ζούσαν σε μια κατάσταση πλήρους αυτο-εγκατάλειψης και απλά έχαναν την ελπίδα ότι θα ξαναβρούν την ελευθερία τους. Νέοι και ηλικιωμένοι ήταν με τον ίδιο τρόπο σε καθεστώς μεγάλης φαρμακευτικής αγωγής και είχαν τόσες παρενέργειες που θα τους καταλάβαινες ακόμα και αν τους έβλεπες από μακριά. Το μέρος ήταν πραγματικά βρώμικο και απαίσιο. Μου πήρε πολύ χρόνο να συνηθίσω τη δυσωδία.

Στον τομέα των νέων εισαγωγών (γνωστό ως «sezzione d'osservazione»/τομέας επιτήρησης) τα κελιά ήταν φίσκα. Στο δικό μου κελί ήμασταν οκτώ άτομα σε ένα χώρο που προορίζονταν για τέσσερα άτομα –και δεν μας επέτρεπαν κουκέτες από φόβο μην κρεμαστούμε. Με οκτώ κρεβάτια στο κελί δεν μπορούσαμε ούτε να καθαρίσουμε το δωμάτιο, γιατί δεν είχαμε χώρο να κουνήσουμε τα κρεβάτια.

Στο Δ.Ψ.Ν. ζούσαμε σε ένα διαρκές καθεστώς φόβου· φόβο για τους φύλακες που είχαν το καθήκον να διατηρήσουν τάξη με ένα μιλιταριστικό τρόπο και φόβο για τους γιατρούς που ήταν πάντοτε έτοιμοι να εφαρμόσουν την καθήλωση των 5 σημείων, να αυξήσουν τα φάρμακα και να στείλουν μια αρνητική αναφορά στο δικαστικό επιμελητή, ο οποίος θα πρόσθετε άλλους έξι μήνες θεραπείας χάρη στη νομική διάταξη που είναι γνωστή ως «proroga» (από το «prorogation» που θα πει παράταση, το οποίο εμείς αποκαλούσαμε «la stecca»-«η βέργα»). Αλλά πάνω από όλα, φοβόμαστε ότι δεν θα βλέπαμε την ελευθερία ξανά.

Είναι δύσκολο να περιγράψεις πώς αισθάνεται ένας έγκλειστος του οποίου η ποινή συνδέεται με ένα θεραπευτικό πρόγραμμα που μπορεί να διαρ-

1. <http://www.opgmontelupo.it>

κέσει για πάντα (όντως πολλοί άνθρωποι εισάγονται στο Δ.Ψ.Ν. για μια περίοδο θεραπείας 2 χρόνων και καταλήγουν να πεθαίνουν εκεί ύστερα από μια ολόκληρη ζωή «παράτασεων»). Σε αντίθεση με τον άνθρωπο που έχει καταδικαστεί σε θάνατο, ο όμηρος του ψυχιατρείου βασανίζεται ανάμεσα στην υπόσχεση της επικείμενης ελευθερίας και τον κίνδυνο της αίτησης για άλλους 6 μήνες θεραπείας. Σε ένα τέτοιο καθεστώς αβεβαιότητας, είναι πολύ δύσκολο να επενδύσεις σε οτιδήποτε. Είναι σαν να προσπαθείς να χτίσεις ένα σπίτι σε κινούμενη άμμο.

Έχω συναντήσει ανθρώπους που έχουν φυλακιστεί σε Δ.Ψ.Ν. μόνο και μόνο γιατί κρίθηκαν «κοινωνικά επικίνδυνοι». Τα «εγκλήματα» που τους έφεραν σ' αυτές τις δομές είναι συνήθως απερίσκεπτες πράξεις που οφείλονται σε καταστάσεις εσωτερικής απελπισίας. Αφού έχουν στερηθεί το δικαίωμα να υπερασπιστούν τον εαυτό τους στο δικαστήριο από τον ψυχίατρο που τους στιγματίσει ως «ανίκανους για καταλογισμό» (ο ακρογωνιαίος λίθος υπεράσπισης της Ιταλικής ψυχιατρικής), αυτοί οι άνθρωποι σύντομα βρίσκονται εγκλωβισμένοι σε μια φρικτή, απάνθρωπη πραγματικότητα –σε μέρη και καταστάσεις που δεν μπορούν παρά να διογκώσουν την αρχική οδύνη που τους έφερε σ' αυτό το σημείο.

Έχω γνωρίσει ανθρώπους που βρίσκονταν σε Δ.Ψ.Ν. για πέντε χρόνια επειδή έκλεψαν ένα πορτοφόλι ή επειδή έσπασαν από την οργή τους ένα παράθυρο. Άλλοι δεν μπορούσαν να θυμηθούν πια πώς κατέληξαν εκεί, αφού μεσολήβησαν δεκαετίες. Πολλοί πέθαναν χωρίς να ξαναδούν την ελευθερία.

Η βία ήταν ένα συνηθισμένο κομμάτι της καθημερινής μας ζωής στο Δ.Ψ.Ν.

Θυμάμαι ότι στο Δ.Ψ.Ν. υπήρχε ένας νεαρός Άραβας που φώναζε όλη τη νύχτα, κρατώντας τους πάντες ξάγρυπνους, οπότε την επόμενη μέρα ο φύλακας (που δεν κατάφερε να κοιμηθεί κατά τη νυχτερινή του βάρδια) μάζεψε τέσσερις ενοίκους, άνοιξε το κελί του Άραβα, και τους διέταξε «να τον περιποιηθούν». Οι ένοικοι έβγαλαν τον Άραβα έξω από το κελί του, στο διάδρομο, και κυριολεκτικά «τον χτύπησαν μέχρι τελικής πτώσεως» με γρο-

θιές, κλωτσιές, και επίσης χρησιμοποιώντας σκουπόξυλα. Αυτού του είδους η βία είναι κάτι που δεν θα περίμενες να συναντήσεις σε Ιταλικές φυλακές· μπορεί να συμβεί μόνο σε Δ.Ψ.Ν., όπου το καθεστώς είναι πλησιέστερο σε στρατόπεδα συγκέντρωσης των Ναζί, γιατί το ίδρυμα προωθεί τους τσάτσους μεταξύ των εγκλείσιων και τους δίνει ως αντάλλαγμα προνόμια.

Στα Δ.Ψ.Ν., οι ψυχίατροι εφαρμόζουν καθηλώσεις 5 σημείων αντί για τη συνηθισμένη των 4 σημείων: πέρα από τους ιμάντες που σου δένουν στα άκρα, σου περνάνε και έναν ιμάντα από το στήθος. Αυτό τον ιμάντα τον αποκαλούμε τον «πέμπτο ιμάντα».

Θυμάμαι έναν άντρα μεγαλύτερο από 60 χρόνων που ήταν καθηλωμένος και στα 5 σημεία παρόλο που είχε τρεις βηματοδότες (οι γιατροί τον έβιασαν αμέσως όταν κατάλαβαν πως είχαν κάνει «λάθος»). Ένας άντρας μεγαλύτερος από 65 χρόνων ήταν καθηλωμένος στα 5 σημεία για 4 μέρες και 4 νύχτες στη σειρά, παρόλο που είχε βαριά ασθένεια στον πνεύμονα. Τον καθήλωσαν γιατί προσέβαλλε ένα γιατρό. Μερικές φορές η καθήλωση μπορούσε να κρατήσει για εβδομάδες.

Οι μουσουλμάνοι καθηλώνονταν με την ίδια μέθοδο χωρίς καμιά έγνοια για την ανάγκη τους να κάνουν τις πέντε υποχρεωτικές ημερήσιες προσευχές τους, ενώ τους ανάγκαζαν να παίρνουν φάρμακα κατά τη διάρκεια της νηστείας του Ραμαζανιού. Το θρησκευτικό δικαίωμα κάποιου έχει εξαλειφθεί παντελώς από τις Ιταλικές ψυχιατρικές πρακτικές.

Όντας ο ίδιος Μουσουλμάνος, μπορώ να πω χωρίς δισταγμό ότι υπάρχει διάκριση εναντίον των Μουσουλμάνων στην Ψυχιατρική. Σχεδόν σε κάθε δικαστική αναφορά, οι ψυχίατροι έγγραφαν επί μακρόν για το θρήσκευμά μου –κάτι που αναπόφευκτα ασκούσε πολιτική επιρροή στις δικαστικές αποφάσεις, ιδιαίτερα εφόσον αυτές οι αναφορές γράφονταν αμέσως μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Η παραβίαση προσωπικών δεδομένων αναφορικά με το θρήσκευμα κατά την προετοιμασία των δικαστικών αναφορών παρατηρείται στην Ιταλία μόνο για τους μη-Χριστιανούς. Θυμάμαι, ότι και για τους Βου-

διστές εγκλησίτους προετοίμαζαν αναφορές που έκαναν μνεία στη θρησκευτική τους «διαφορά».

Στις ιταλικές φυλακές, όταν έγκλειστοι που δεν ανήκουν στην Ε.Ε. κάνουν απεργία πείνας διαμαρτυρόμενοι για την καταπάτηση των δικαιωμάτων τους, μεταφέρονται συχνά σε Δ.Ψ.Ν. για «Ψυχιατρική επιτήρηση». Αυτό αποτελεί ξεκάθαρο παράδειγμα, καθώς επίσης και ένα συχνότατο φαινόμενο, για τον τρόπο με τον οποίο ασκείται η Ψυχιατρική στην Ιταλία σήμερα ως όργανο άσκησης κοινωνικού ελέγχου για την καταστολή της εναντίωσης και της διαμαρτυρίας.

Έχω δει άνθρωπο, με εκ γενετής σωματική αναπηρία, να ξυλοκοπείται από τους φύλακες του Δ.Ψ.Ν., να τον ρίχνουν από τις σκάλες της έπαυλης και να συνεχίζουν να τον κλωτσούν και να τον γρονθοκοπούν καθώς κατρακυλούσε στις σκάλες –όλα αυτά γιατί απλά προσέβαλε ένα φύλακα και τον έφτυσε στα μούτρα. Αυτός είναι ο τρόπος που οι άνθρωποι που υποφέρουν «θεραπεύονται» στις Ιταλικές ψυχιατρικές κρατικές δομές.

Επειδή οι ψυχολόγοι παίρνουν μέρος στην προετοιμασία των αναφορών που χρησιμοποιούνται στα δικαστήρια, δεν είχαμε πραγματικά κάποιον από το προσωπικό για να εμπιστευτούμε. Πιστεύω ότι είναι φρικτό για έναν ψυχολόγο ή ψυχαναλυτή να προδίδει τη σχέση ασθενή-θεραπευτή/γιατρού με τέτοιο τρόπο, αν και αυτό είναι σύνθηρες σε κάθε Δ.Ψ.Ν. ή φυλακή. Σου προσφέρουν «βοήθεια» και μετά ανακαλύπτεις ότι όλα όσα είπες κατέληξαν στο γραφείο του δικαστή με τη μορφή της δικαστικής αναφοράς.

Το βίντεο «Socialmente Pericolosi»

Υπάρχει ένα βίντεο-ντοκιμαντέρ με τίτλο Socialmente Pericolosi (Κοινωνικά Επικίνδυνος), παραγωγή της Εθνικής Τηλεόρασης (Rai 3) που, απ' όσο γνωρίζω, έχει προβληθεί μόνο μια φορά, το 2002. Αυτό το βίντεο περιέχει εικόνες που μιλούν από μόνες τους για την Ψυχιατρική πραγματικότητα των ιταλικών Δ.Ψ.Ν. Η Ψυχιατρική δομή

στην οποία πραγματοποιήθηκαν τα γυρίσματα είναι αυτή της Aversa.² Νομίζω ότι τα Ηνωμένα Έθνη θα έπρεπε να λάβουν σοβαρά υπόψη την εξέταση αυτού του υλικού.

Οι διάλογοι είναι πολύ διαφωτιστικοί: οι έγκλειστοι διαμαρτύρονται στον εικονολήπτη ότι είναι όμηροι, ότι τους ναρκώνουν με φάρμακα και ότι τους βασανίζουν, ότι η καθήλωση χρησιμοποιείται ως μέσο τιμωρίας, ότι οι φύλακες τους ξυλοκοπούν συχνά και ότι έχουν εκπέσει στο καθεστώς σκάβου χωρίς καμιά ελπίδα να φύγουν από τη δομή.

Υπάρχει μια σκηνή όπου οι φύλακες πετάνε τσιγάρα στους φυλακισμένους· ο φύλακας φωνάζει «*Τσιγάρα³ για τα γαϊδούρια! Ελάτε γαϊδούρια, εδώ είναι τα τσιγάρα!*».

Το βίντεο δείχνει έναν νέο άνδρα κλειδωμένο σε απομόνωση σε ένα μικρό κελί (το «ενυδρείο») για οκτώ χρόνια γιατί έριξε μπουνιά στα μάτια ενός συγκρατούμενου. Είχε συλληφθεί για κλοπή αυτοκινήτου και την περίοδο που γίνονταν τα γυρίσματα είχε ήδη περάσει δέκα χρόνια σε αυτό το μέρος. Όντας τελείως μόνος, περνούσε όλη του τη μέρα κάτω από το στρώμα μιλώντας με τον εαυτό του. Υπάρχει μια σκηνή που ο άνδρας γράφει *αντίο* στο τζάμι του κελιού χρησιμοποιώντας τα κόπρανά του ως μαρκαδόρο.

Αυτά είναι μόνο μερικές αποσπασματικές εικόνες από τις συνθήκες που επικρατούν στην ιταλική Ψυχιατρική το 2001· δυνατές εικόνες που μιλούν καλύτερα από τις λέξεις, και γίνονται εύκολα αντιληπτές από τον καθένα.

Εξαιρούνται οι Ισχυροί: Η Άλλη Όψη της Ψυχιατρικής Παρέμβασης στη Δικαιοσύνη

Η άλλη όψη του νομίσματος της Δικαστικής Ψυχιατρικής εκφράζεται από αυτούς τους ανθρώπους που διαπράττουν σοβαρά εγκλήματα και τη γλιτώνουν υπηρετώντας λίγα χρόνια σε Δ.Ψ.Ν., άνθρωποι που έχουν διαπράξει σειρά φόνων και κερδίζουν την ελευθερία τους σε λίγα χρόνια (μερικές φορές ακόμα και σε τρία χρόνια).

2. <http://www.opgaversa.it>

3. Η λέξη που χρησιμοποιείται στην αγγλική μετάφραση είναι fags που στην αργκό σημαίνει «καψόνι» και «τσιγάρο».

Η εμπειρία μου με έκανε να αντιληφθώ ότι στην Ψυχιατρική η μοίρα του ασθενή καθορίζεται από την κοινωνική τάξη από την οποία προέρχεται· τους οικονομικούς του πόρους, τις γνωριμίες του εκτός ιδρύματος (ιδιαίτερα αν αφορούν σε ανθρώπους με επιρροή, πλούσιους ή επικίνδυνους). Πολλά υψηλόβαθμα στελέχη της Μαφίας καταφέρνουν να ξεφύγουν από τις διατάξεις του ειδικού νόμου για τη δίωξη της Μαφίας που ελέγχει το σύστημα των φυλακών, με τη βοήθεια των ειδικών ψυχιάτρων οι οποίοι τους χαρακτηρίζουν «ψυχικά ασθενείς και ασύμβατους με το σύστημα των φυλακών». Οπότε, θα βρεις πολλούς λαμπρούς εκπροσώπους της Μαφίας μέσα στα Δ.Ψ.Ν. ή ακόμα και μέσα στα τμήματα αυτών που βρίσκονται σε καθεστώς περιορισμού κατ' οίκον στα ιδιωτικά ψυχιατρικά νοσοκομεία, ενώ έχουν καταδικαστεί σε είκοσι χρόνια φυλάκιση, ή ακόμα και σε ισόβια. Στο όνομα του αγώνα για τη θεραπεία της «ψυχικής πάθησης», οι ψυχίατροι κατάφεραν να κατακτήσουν το νομικό σύστημα και να υπονομεύσουν την τυπική δικαστική διαδικασία, έτσι ώστε να μην υπάρχει πλέον ισορροπία στην έκτιση της ποινής: κάποιος μπορεί να βρεθεί φυλακισμένος για δώδεκα χρόνια επειδή έριξε μια μπουνιά στο πρόσωπο κάποιου, ενώ κάποιος άλλος μπορεί να διαπράξει μέχρι και έξι φόνους και να φυλακιστεί μόνο για έξι χρόνια.

Σε μια χώρα όπως η Ιταλία, με μακρά ιστορία Μαφίας και κυβερνητικής κακοδιαχείρισης, αυτή η συμμαχία μεταξύ Κράτους, δικαστικού συστήματος και Ψυχιατρικής δημιουργεί τεράστια καταστροφή η οποία παραβιάζει τα δικαιώματα κάθε πολίτη και θέτει σε κίνδυνο τις προσπάθειες της χώρας για να βάλει τέλος στο εσωτερικό της χάος.

Τα συσχετίζω όλα αυτά γιατί θέλω να μιλήσω για όλους τους ανθρώπους τους οποίους άφησα πίσω από τα κάγκελα των ψυχιατρείων, οι οποίοι πιθανά δεν θα ξαναδούν την ελευθερία, και για όλους αυτούς που πέθαναν στα χέρια της ψυχιατρικής. Δεν ζητάω εκδίκηση αλλά δικαιοσύνη· και καμιά δικαιοσύνη δεν μπορεί να αποδοθεί αν δεν ακουστεί η αλήθεια για τα Ιταλικά ψυχιατρικά ιδρύματα στην Ευρώπη.

Μεγάλος θόρυβος γίνεται για την αποκαλούμενη Ψυχιατρική μεταρρύθμιση στην Ιταλία. Όλα αυτά είναι ανοησίες και ψέματα. Οι ισχυρισμοί ότι η επιβλημένη ιδρυματοποίηση σταδιακά εγκαταλείπεται και αντικαθίσταται από πιο «ανθρώπινες πρακτικές» είναι ψευδείς· είναι κάτι που ακούς στα συνέδρια και στην τηλεόραση, όμως οι καταναγκασμοί εφαρμόζονται όπως πάντα. Η κυβέρνησή μας σταμάτησε να δίνει στατιστικές για την ψυχική υγεία εδώ και μερικά χρόνια (ένα καθήκον το οποίο είναι υποχρεωμένοι να επιτεθούν στην ISTAT⁴), οπότε δεν έχουμε τη δυνατότητα να γνωρίζουμε πόσοι άνθρωποι έχουν υποστεί ακούσιο εγκλεισμό σε ίδρυμα, αναγκαστική φαρμακοληψία ή ο,τιδήποτε άλλο.

Έτσι, αγνοούμε τι πραγματικά συμβαίνει και είμαστε στο έλεος των λεγομένων των πολιτικών. Η προσωπική μου εμπλοκή με τους χρήστες ψυχιατρικών υπηρεσιών στην Ιταλία επιβεβαιώνει ότι δεν υπάρχει πραγματική αλληλεγγύη προς το καλύτερο στο Ιταλικό Σύστημα Ψυχικής Υγείας.

Οι Ιταλοί ψυχίατροι είναι αρκετά πονηροί ώστε να προβάλλουν δημοσίως, ως βιτρίνα, ασθενείς που έρχονται με ήπιες ψυχιατρικές εμπειρίες σε δομές στην κοινότητα, σε ιδιωτικά ιδρύματα ή έχουν την εμπειρία της εκούσιας θεραπείας. Έτσι συχνά ακούς μαρτυρίες από ασθενείς που δηλώνουν ικανοποιημένοι από τις υπηρεσίες ψυχικής υγείας, αλλά ποτέ δεν ακούς τις απειλησμένες κραυγές χιλιάδων ανθρώπων που έχουν απομονωθεί και βασανιστεί στα Ιταλικά Δ.Ψ.Ν. Αυτές οι κραυγές θα δημιουργούσαν μια μακριά σειρά από αλυσιδωτές αντιδράσεις, που θα προκαλούσαν αμηχανία και θα ταρακουνούσαν την ανώτατη διοίκηση στη Ρώμη. Η φύση των καταχρήσεων είναι τέτοια που δεν αφήνει κανένα περιθώριο για οποιαδήποτε άλλη εύλογη εξήγηση πέρα από τη χαρακτηριστική οκνηρή αδιαφορία των γραφειοκρατών που είναι αφοσιωμένοι στις καριέρες τους και στην ακηλίδωτη δημόσια εικόνα τους.

Το γεγονός ότι έχω γνωρίσει αρκετούς ψυχιάτρους οι οποίοι αποδείχτηκαν άνθρωποι με κατανόηση και με πρόθεση να μας υποστηρίξουν, χω-

4. www.istat.it/sanita/sociosan

ρίς να είναι προσβλητικοί, δεν ακυρώνει το γεγονός ότι η Ψυχιατρική έχει μια τρομακτικά απεριόριστη εξουσία –μια εξουσία που ανά πάσα στιγμή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να καταστείλει κάθε διαφωνία. Στη θετική ή στην αρνητική εκδοχή, η Ψυχιατρική δεν προσωποποιείται σε κανέναν ψυχίατρο, αν και κάθε ψυχίατρος απολαμβάνει την πλήρη εκτελεστική εξουσία που του δίνει η Ψυχιατρική.

Η εμπειρία μου είναι ότι στην πλειονότητα των περιπτώσεων, αυτή η εξουσία χρησιμοποιείται με κακή προαίρεση με σκοπό να βλάψει, και ότι το επάγγελμα του ψυχιάτρου βασίζεται σε μια σειρά από άγραφους κανόνες, ο πρώτος από τους οποίους είναι ότι απαγορεύεται να καταγγείλεις ένα συνάδελφο. Έτσι συμβαίνει, συχνά πυκνά, να ακούς ψυχιάτρους να διαμαρτύρονται για τις γενικές συνθήκες της Ψυχιατρικής ή για τις συνθήκες στη μία ή στην άλλη δομή, αλλά δεν ακούς ποτέ ένα ψυχίατρο να καταγγείλει ή να μηνύει ένα συνάδελφο για εγκλήματα ή καταχρήσεις εξουσίας που ο ίδιος τον έχει δει να διαπράττει. Ακόμα και αν ορισμένα θύματα της Ψυχιατρικής καταφέρουν να κερδίσουν μηνύσεις εναντίον ψυχιάτρων, κανένας δεν θέτει το ερώτημα πώς οι συνάδελφοι αυτών των καταδικασθέντων ψυχιάτρων επέτρεψαν –με την *omertá* (τον ιταλικό όρκο σιωπής)– να συμβούν εξ αρχής αυτά τα εγκλήματα.

Έχω επίσης βρεθεί σε άλλο Δ.Ψ.Ν., στη Reggio Emilia, και θα μπορούσα να μιλήσω για πολλά άλλα επεισόδια ακραίας βίας που έχουν διαπραχθεί από το προσωπικό στους εγκλειστούς/ασθενείς, αλλά δεν βλέπω τον λόγο να το κάνω αφού στην Ιταλία δεν υπάρχει τρόπος για έναν ψυχικά ασθενή να διεκδικήσει δικαιοσύνη για τέτοιες περιπτώσεις κακοποίησης. Είμαστε ανυπόληπτοι και η μαρτυρία μας έχει απορριφθεί *a priori*. Οι ψυχίατροι έχουν ισχυρούς δεσμούς με την πολιτική και δικαστική εξουσία: έχουν σημαντικό ρόλο σε δικαστικές υποθέσεις ως ειδικοί, και όλοι έχουν συμμαχίες με πολιτικά πρόσωπα. Συνεπώς, για έναν πρώην χρήστη ψυχιατρικών υπηρεσιών, είναι απλά αδύνατο να βρει δικαιοσύνη. Επίσης, δεν είναι εύκολο να αποκτήσεις πρόσβαση στα μαζικά μέσα ενημέρωσης και να μεταδώσεις οποιοδήποτε μή-

νυμα για το ζήτημα της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ψυχιατρική, και αν κάποιος το καταφέρει (χρησιμοποιώντας το Internet, για παράδειγμα) υπάρχει ο κίνδυνος να κινηθεί ο ιταλικός δικαστικός μηχανισμός εναντίον του και να καταλήξει να έχει σοβαρά μπλεξίματα.

Γι' αυτούς τους λόγους, έχω αποφασίσει να παραλείψω πολλές λεπτομέρειες στη μαρτυρία μου, αλλά ελπίζω ότι μια μέρα τα Ηνωμένα Έθνη θα κάνουν κάτι γι' αυτό το ζήτημα, και θα προσφέρουν στους επιζώντες της Ψυχιατρικής προστασία από το Κράτος, ώστε να αναφερθούμε εκτενώς στον τρόπο που βιώσαμε, δίνοντας ημερομηνίες και ονόματα. Χρειαζόμαστε κάτι σαν ένα δεύτερο γύρο από τις Δίκες της Νυρεμβέργης, γιατί πίσω από την εικόνα των ψυχιατρικών δομών, συντελούνται οι μεγαλύτερες καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (των πλέον θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων: της ελευθερίας από τον φόβο και από την αυθαίρετη φυλάκιση).

Επάνοδος στην Ελευθερία, αλλά Όχι στη Ζωή

Ήταν μετά την επάνοδό μου στην ελευθερία όταν μπόρεσα να συνειδητοποιήσω τι πέρασα. Τελικά ο άνθρωπος συνηθίζει σε όλη, και μετά το πρώτο δυνατό χτύπημα είτε συνηθίζει είτε χάνεσαι. Αλλά τώρα που έχω επιστρέψει στην κοινωνία, ως ελεύθερος άνθρωπος, συνειδητοποιώ πόσο απομακρυσμένα από την καθημερινή ζωή ήταν τα ψυχιατρικά ιδρύματα!

Η εμπειρία μου στα προαναφερθέντα ψυχιατρικά ιδρύματα άφησε ένα ανεξίτηλο σημάδι οδύνης στην ψυχή μου, και γι' αυτό τον λόγο είμαι πάντα θλιμμένος και ανίκανος να τα καταφέρω στη ζωή. Συχνά ξυπνάω στη μέση της νύχτας καταβεβλημένος από επιθέσεις της μνήμης: βλέπω επιθέσεις με τα βασανιστήρια που κάνουν στους ανθρώπους στις δικαστικές ψυχιατρικές δομές, ακούω τις κραυγές απελπισίας τους. Ακόμα και αν έχουν περάσει χρόνια, καμιά φορά συμβαίνει να ξυπνήσω τρομαγμένος, ουρλιάζοντας για βοήθεια από ένα φύλλακα ή νοσοκόμο. Μετά συνέρχομαι από το λαβύρινθο των ονείρων και συνειδητοποιώ ότι είμαι

στο διαμέρισμά μου, μόνος μου, και ότι δεν υπάρχει πλέον φύλακας ή νοσοκόμος στο διάδρομο... είμαι μόνος, μόνος με τους φόβους μου. Το μόνο κελί που τώρα με περιορίζει είναι αυτό της αποξένωσης που ακολουθεί την αποκτήνωση που υπέστην στην Ψυχιατρική. Ελπίζω αυτές οι δομές να κλείσουν σύντομα και να μην ξαναοίξουν ποτέ.

Από τότε που ξαναγύρισα στην ελευθερία πολλών ασταμάτητα εναντίον των ψυχιατρικών πρακτικών, και βέβαια θα συνεχίσω να κάνω το ίδιο! Δεν θα σταματήσω ποτέ να παλεύω για τους ανθρώπους που είναι ακόμα εκεί μέσα, σε αυτά τα φρικτά μέρη! Αλλά οι περισσότερες προσπάθειες είναι χωρίς αποτέλεσμα γιατί οι ψυχίατροι και οι ψυχολόγοι έχουν υψώσει έναν μονωτικό τοίχο γύρω από τα ταξινόμητικά τους ενδιαφέροντα και σβήνουν τις φωνές μας.

Συχνά φοβάμαι ότι το κράτος θα με ξαναστείλει σ' αυτές τις φυλακές αν συνεχίσω με τις καμπάνιες μου. Αλλά ποια είναι η πραγματική αξία του θάρρους αν όχι να αντιμετωπίζεις το φόβο; Προσεύχομαι να μην καταλήξω ξανά εκεί, γιατί δεν θα το αντέξω δεύτερη φορά.

Στερνή μου Γνώση

Συμπερασματικά, έχω μάθει στο σχολείο ότι αυτό που χαρακτήριζε τα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης ήταν μια σειρά από χαρακτηριστικά γνωρίσματα: κάποιοι άνθρωποι θεωρούνταν ότι ανήκαν σε μια κατώτερη τάξη, θεωρούνταν ακατάλληλοι, και επομένως έπρεπε να στερηθούν την ελευθερία και να εγκλειστούν σε δομές φυλακών όπου υποχρεώνονταν να παρέχουν δωρεάν εργασία, να υποβάλλονται σε ιατρικά πειράματα, και να αποβάλλονται με «σιωπηρό» θάνατο.

Αυτά τα γνωρίσματα βίωσα στην ιταλική Ψυχιατρική. Αν και μπορεί να μην συμπίπτουν πάντα όλα στην ίδια δομή, είναι όμως βασικά συστατικά του ιταλικού ψυχιατρικού συστήματος. Επειδή τα έχουν καμουφλάρει, η κατάσταση μπορεί να μην είναι εμ-

φανής εκ πρώτης όψεως, εντούτοις χρειάζεται μόνο μια επιδερμική εξέταση του ψυχιατρικού συστήματος για να καταλάβεις ότι λειτουργεί όπως ο μηχανισμός των στρατοπέδων συγκέντρωσης.

Στην Ιταλία, ο χαρακτηρισμός του ψυχικά ασθενούς έχει ως συνέπεια να εκπίπτεις σε μία κοινωνική υποκατηγορία όπου το άτομο δεν χάνει μόνο τα πολιτικά του δικαιώματα και συχνά την ελευθερία του, αλλά επιπλέον σου επιβάλλεται μια σειρά καθηκόντων όπως να προσφέρεις αναγκαστική εργασία και να υφίστασαι προγράμματα θεραπείας με ψυχοφάρμακα. Όλα αυτά παρουσιάζονται ως «το δικαίωμα στη θεραπεία» και το δικαίωμα στην «ορθή κοινωνική αποκατάσταση», η οποία στην πραγματικότητα είναι μια δεσμευτική υποχρέωση από την πλευρά του φερόμενου ως ασθενή να υποβληθεί σ' αυτά τα προγράμματα, αλλιώς αυτός/αυτή θα στερηθεί της ελευθερίας του/της και θα βρεθεί κλειδωμένος/η σε ολοκληρωτικά ψυχιατρικά ιδρύματα.

Η βία από την πλευρά του προσωπικού των ψυχιατρικών δομών είναι συνηθισμένη συνθήκη στην Ιταλία και εκεί όπου δεν ασκούν σωματική βία, η σωματική και η χημική καθήλωση αποτελούν συνήθειες πρακτικές.

Πέρα από την ακούσια νοσηλεία –που στην Ιταλία αποκαλείται TSO (Trattamento Sanitario Obbligatorio)– έχουμε επίσης ένα καθεστώς που λέγεται Accertamento Sanitario Obbligatorio⁵ το οποίο δίνει την εξουσία στους ψυχίατρους να επιβάλλουν στα άτομα αξιολόγηση της πνευματικής τους κατάστασης. Αυτό είναι ένα επικίνδυνο εργαλείο κοινωνικού ελέγχου που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να σταματήσει τη διανοητική και πολιτική διαφωνία. Πράγματι αυτό, είναι μια σημαντική αιτία φόβου για τους επιζώντες που θα ήθελαν να καταγγείλουν αυτά που έζησαν και πέρασαν. Το γεγονός ότι υπάρχει ένας τέτοιος νόμος αποτρέπει όλα τα θύματα της Ιταλικής ψυχιατρικής να ασκήσουν κριτική όταν το επιθυμούν. Έχω συναντήσει εκατοντάδες θύματα της ψυχιατρικής, και σχεδόν όλοι παραπονιούνται για το ψυχιατρικό σύστημα και

5. Πιστοποιητικό Ακούσιας Νοσηλείας. Για το πλήρες κείμενο του νόμου: www.forumsalutementale.it/Leggi%20%20Co/txt_TSO%20normale.htm

για τον εκφοβισμό που τους ασκούν οι ψυχίατροι με την τεράστια εξουσία που διαθέτουν. Μέχρι σήμερα, δεν υπάρχουν μέσα για να μετρήσεις το μέγεθος της οδύνης και βλάβης που προκαλούν οι ψυχιατρικές παρεμβάσεις στους ιταλούς πολίτες και –εκτός κι αν ληφθούν δραστικά μέτρα για έρευνα και εξέταση από μια ανώτερη εξουσία– η κατάσταση θα παραμείνει η ίδια και όλα θα συνεχίζονται ως να έχουν καθώς, εξαιτίας του διασπρωμένου και χειραγωγημένου τρόπου που τα ΜΜΕ αποτυπώνουν την ψευδή «μεταρρύθμιση» που λέγεται ότι γίνεται στην Ιταλία.

Θα ήθελα να υπενθυμίσω ότι σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Πίνακα Κατάταξης της Ελευθερίας του Τύπου που εκδίδει ο οργανισμός Freedom House για το 2005, η Ιταλία κατατάσσεται ως μερικώς ελεύθερη χώρα, με μια βαθμολογία 77 από 194 (στην ίδια βαθμίδα με χώρες όπως η Βολιβία, η Βουλγαρία, η Μογγολία και οι Φιλιππίνες).

Δεν μας εκπλήσσει λοιπόν ότι τόσο λίγα θύματα της Ψυχιατρικής έχουν το θάρρος να μιλήσουν γι' αυτά που είδαν και υπέστησαν. Αυτοί οι λίγοι που έχουν το θάρρος να το κάνουν δεν λαμβάνονται σοβαρά υπόψη διότι μιλούν για κτηνωδίες που αφορούν σε χιλιάδες κόσμου και ακούγονται μόνο από τα χείλη μερικών στομάτων.

Το γεγονός ότι η κοινωνία αδιαφορεί για τις βαρβαρότητες που διαπράττονται από την Ψυχιατρική είναι τόσο επαίσχυντο όσο και οι ίδιες οι βαρβαρότητες, αν όχι περισσότερο! Ποιος άνθρωπος ζει σε τέτοια άγνοια ώστε να μην γνωρίζει τι είναι το ηλεκτροσόκ, η λοβοτομή και ο ζουρλομανδύας; Τα εργαλεία βασανιστηρίων επιβιώνουν στη λαϊκή πολιτισμική παράδοση με πιο ζωντανό τρόπο απ'

ότι στις επιστημονικές ανακαλύψεις· οπότε, γιατί παρόλο που υπάρχει όλο αυτό το υπόβαθρο της γνώσης οι άνθρωποι αρνούνται ακόμα να πιστέψουν στις ιστορίες των θυμάτων ψυχιατρικής; Γιατί δεν μας παρέχεται η ίδια αξιοπιστία όπως αυτή που χαρίζεται στην Ψυχιατρική αδειφότητα, της οποίας τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας είναι καλά ταχτοποιημένα στο μυαλό του καθένα;

Εμείς οι επιζώντες έχουμε αποδεχτεί την ιδέα ότι το Ιταλικό Κράτος συνειδητά καλύπτει την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διαπράττει η ψυχιατρική, και ότι καμιά δικαιοσύνη δεν θα έρθει σ' αυτήν τη χώρα που έχει παγκόσμια φήμη στη θεσμική διαφθορά. Αλλά έχουμε αρχίσει να συγκεντρώνουμε μαρτυρίες, να τις εγγράφουμε σε ακουστικά μέσα και με τη μορφή πρακτικών· κάνουμε αντίγραφα των ιατρικών τεστ, καταγράφουμε γεγονότα, ονόματα και ημερομηνίες και τα μοιραζόμαστε μεταξύ ενός κλειστού δικτύου επιζώντων, ελπίζοντας πως κάποια στιγμή θα βρεθεί κάποιος που θα επιβάλει τη δικαιοσύνη σ' αυτή τη χώρα. Αυτή τη μέρα θα είμαστε περισσότερο από ευτυχείς να ξεθάψουμε τις μαρτυρίες μας για τους σκοπούς της δικαστικής διαδικασίας. Μέχρι τότε, δεν έχουμε άλλη επιλογή παρά να ζούμε με δανεικό χρόνο, ελπίζοντας ότι δεν θα μας καταδιώξει η ψυχιατρική.

Πιστέψτε με, η Ιταλία δεν είναι ασφαλές μέρος για να καταλήξετε στα χέρια της ψυχιατρικής. Και μην εμπιστεύεσαι κανέναν Ιταλό ψυχίατρο που σου λέει ότι είναι «δημοκράτης»!

*Tristano Ajmone
Τορίνο - Ιταλία*

Μαρτυρία από το Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνας

Παναγιώτης Κετίκης *

Τα γεγονότα, οι περιστάσεις και τα συναισθήματα που θα σας περιγράψω στη συνέχεια σίγουρα αποτελούν το ελάχιστο αυτού που συμβαίνει στις φυλακές ανηλίκων και στα κρατητήρια. Λόγω του πολιτικού υποβάθρου της υπόθεσής μου και της έκτασης που έλαβε το θέμα σταδιακά στα ΜΜΕ, μπορώ να πω με σιγουριά σήμερα πως αυτό που είδα και βίωσα σίγουρα είναι το λιγότερο επώδυνο που μπορεί να βιώσει ένας ανήλικος έγκλειστος σε ένα τέτοιο κολαστήριο.

Η ιστορία ξεκινάει στις 8/03/07, στο πανελλαδικό συλλαλητήριο της Αθήνας ενάντια στην εμπορευματοποίηση της Παιδείας. Εκεί βιώσαμε την αναίτια και βίαιη καταστολή, 61 παιδιά συλλαμβάνονται άδικα και αναίτια προς τέρψιν των ΜΜΕ. Μετά από μια μεγάλη και επεισοδιακή δίκη οι 48 αθλώνονται ομόφωνα και αμετάκλητα, ο 49ος καλείται να ξαναδικαστεί και οι 12 μέχρι σήμερα παραμένουν υπόδικοι. Ανάμεσα στους 48 νέους και εγώ.

Στις 5/5/07 και ενώ 2 πάρτι διεξάγονταν στο χώρο της Πολυτεχνικής (ένα της ΠΑΣΠ και ένα του ραδιοφωνικού σταθμού 1431AM) ξεσπούν επεισόδια στην Παλιά Φιλοσοφική. Κατά την αποχώρησή μου από το χώρο του Πανεπιστημίου για να πάω σπίτι μου, 2 ώρες μετά τα επεισόδια και στην άλλη άκρη του Πανεπιστημίου, συλλαμβάνομαι βίαια από άτομα της ασφάλειας. Μετά από πολλές ώρες ανάκρισης μου ανακοινώνουν πως κατηγορούμαι για 2 κακουργήματα και 5 πλημμελήματα. Παρά τα ακράδαντα αποδεικτικά στοιχεία για την αθωότητά

μου (Βίντεο, φωτογραφίες και δεκάδες μαρτυρίες) η εισαγγελία Θεσσαλονίκης με κρίνει προφυλακιστέο και οδηγούμαι μετά από τρεις μέρες παραμονής μου στα κρατητήρια της ΓΑΔΘ, στις φυλακές ανηλίκων της Αυλώνας. Εκεί παραμένω για 43 ημέρες. Μετά την κινητοποίηση της πανεπιστημιακής κοινότητας, φορέων, σωματείων, κομμάτων και λοιπών οργανώσεων, αποφασίζεται η άρση της προφυλάκισής μου, παρά την αντίθετη γνώμη του εισαγγελέως που με χαρακτήρισε αντικοινωνικό στοιχείο και επικίνδυνο (εδώ γελάμε) βασιζόμενος μόνο στις καταθέσεις δύο αστυνομικών και αγνοώντας επιδεικτικά όλα τα στοιχεία υπέρ της αθωότητάς μου.

Μέχρι σήμερα παραμένω υπόδικος ενώ μου έχει στερηθεί η έξοδος από τη χώρα, έχω καταβάλλει εγγύηση και ανά μήνα παρουσιάζομαι στο Α.Τ. Τούμπα.

Η δίκη μου έχει οριστεί στις 2 Δεκεμβρίου στην Κατερίνη.

Θα αφιερώσω μία παράγραφο για να πω μόνο δύο λόγια για τα κρατητήρια. Εάν μπορούσατε να μείνετε για ένα 24ωρο στα κρατητήρια της Θεσσαλονίκης θα καταλαβαίνατε τι πάει να πει αδιαφορία, ξεπεσμός και κατάντια. Η αδιαφορία της κοινωνίας για τους χώρους αυτούς είναι ενδεικτική του ξεπεσμού και της φθοράς της, οι χώροι κράτησης αποτελούν τις κρυφές χαβούζες στις οποίες στοιβάζονται αδιακρίτως τα λεγόμενα «ταξικά απόβλητα». Η αδιαφορία των αρμόδιων οργάνων

* Τεταρτοετής φοιτητής στο τμήμα Χημικών Μηχανικών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, (Υπόθεση γνωστή ως «Πράσινα Παπούτσια»). Email: ketikis.panayiotis@gmail.com, Προσωπικός Ιστότοπος: <http://nooblogs.gr/prasinostaraki>

της τάξης για τις ανάγκες των κρατουμένων δεν προκαλεί απλά προβλήματα στην καθημερινότητα, αλλά θα μπορούσαμε να πούμε πως προσβάλλει επιδεικτικά την ανθρωπινή ύπαρξη. 24 ώρες χωρίς προαυτισμό, χωρίς καμία ενασχόληση, πολλές φορές και χωρίς να πάνε τουαλέτα αφού και αυτό γίνεται κατόπιν «συνεννοήσεως» με τους φύλακες. Εκατοντάδες άνθρωποι παραμένουν σε αυτά τα μέρη για μήνες, αναμένοντας τη μεταγωγή τους σε κάποιες φυλακές...

Μετά από τις τρεις ημέρες παραμονής μου στα κρατητήρια της Γ.Α.Δ.Θ., αποφασίστηκε η προφυλάκισή μου στις φυλακές ανηλίκων της Αυλώνας. Κατά τη διάρκεια της μεταγωγής μου, με αμάξι της ασφάλειας, τα συναισθήματα ήταν τρομακτικά έντονα. Φόβος [μιας και οι «της ασφάλειας» είχαν φροντίσει να μου «φτιάξουν» την ψυχολογία], αγωνία για το τι επακολουθεί και μια δόση οργής για την ταλαιπωρία και τον εξευτελισμό που αδικώς βίωνα.

Κατά την άφιξή μου στο κατάστημα, η όμορφη εικόνα του κήπου με έκανε να πιστέψω για λίγο πως όντως δεν ήμουν σε φυλακή, αλλά σε Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων. Φυσικά η ψευδαίσθησή μου αυτή διαλύθηκε όταν εισήλθα στον κυρίως χώρο των φυλακών, όπου η κατάσταση ήταν λίγο πολύ σαν τις ταϊνίες.

Αυτό που σίγουρα περιορίζει την εμπειρία μου [ευτυχώς] είναι η τοποθέτησή μου στο «Παράρτημα», ένα χώρο για τους κρατούμενους με καλή συμπεριφορά και ίσως κάποιους με ένα ιδιαίτερο ιστορικό ή μια προβολή από τα Μέσα. Εκεί λοιπόν, πέρασα τις 43 μέρες στέρησης της ελευθερίας μου.

Από την πρώτη στιγμή μου έκανε εντύπωση η απόλυτη-ιεραρχική δομή των φυλακών. Ο παλιός είναι ανώτερος και ο βαρυποινίτης παλιός είναι ανώτερος όλων! Ο νέος κρατούμενος, πολύ συχνά από την πρώτη κιόλας μέρα ξυλοκοπάται, με σκοπό να δουν οι παλιοί την αντίδρασή του. Εάν πάει και μιλήσει στον αρχιφύλακα, τότε θεωρείται ρουφιάνος και αυτομάτως είναι ξεγραμμένος ή στην καλύτερη περιθωριοποιείται. Εάν δεν μιλήσει και δεν αντιδράσει, τότε μετά από 2 βδομάδες, που θα μπορεί να σηκωθεί από το κρεβάτι, θα έχει εξασφαλίσει την επιβίωσή του, αλλά σίγουρα όχι την

επιβολή του ή την ιεραρχική του ανέλιξη. Το ευνοϊκότερο σενάριο είναι να καταφέρει να προβάλει μια άμυνα σθεναρή και να μην μιλήσει στους φύλακες· φυσικά και πάλι θα ξυλοκοπηθεί, αλλά θα έχει τραβήξει την προσοχή κάποιων κλικών και ίσως αργότερα μπορέσει να ενσωματωθεί σε αυτές και να κερδίσει τον σεβασμό των άλλων.

Ευτυχώς για μένα, το στάδιο του ξυλοδαρμού δεν το πέρασα. Λόγω κάποιων τηλεφωνημάτων από άλλες φυλακές, έτυχα μιας ευνοϊκής αντιμετώπισης και μιας προστασίας από κάποιους κρατούμενους.

Μπορώ να πω, πως γενικότερα στο παράρτημα η διαφορά των κρατουμένων ήταν τρομακτική σε σχέση με την υπόλοιπη φυλακή. Όλοι εκεί είχαν γνώση των προνομίων που απολάμβαναν και έτσι οι καβγάδες και οι φασαρίες ήταν πολύ σπάνιο φαινόμενο. Η ηρεμία που επικρατούσε και το γενικότερο πνεύμα ειρηνικής συνύπαρξης, δημιουργεί μια απόλυτα αντιφατική εικόνα για τα 2 κομμάτια της φυλακής, το «Παράρτημα» και τις «Ακτίνες».

Το «κβάντο» για μια φυλακή δεν είναι η πτέρυγα, ούτε όμως και τα άτομα. Είναι το κελί. Το κελί οφείλει να λύνει μόνο του τα προβλήματά του, με διάφορα μέσα, κάποιες φορές με διάλογο, κάποιες με απειλές, κάποιες με ξύλο... Όλοι οι τρόφιμοι (συνήθως 4) σε ένα κελί έχουν ευθύνη για τον χώρο τους και για τους συγκατοίκους τους, οπότε ισχύει και το ρητό: Άκου-Βλέπε-Σώπα. Τίποτα δεν βγαίνει από το κελί και οι καινούριοι δεν μιλούν παραέξω για κανένα λόγο. Τις ώρες που οι πόρτες είναι ανοιχτές, οι νέοι μένουν μέσα να προσέχουν τα πράγματα και κατά τη διάρκεια της ημέρας καθαρίζουν συνεχώς.

Πολύ σημαντική θεωρώ τη σχέση των κρατουμένων με την καθαριότητα. Παρά τις σημαντικές ελλείψεις των φυλακών –κιτριάκα και υλικά– οι κρατούμενοι φρόντιζαν τόσο για την προσωπική τους υγιεινή όσο και για τη γενική καθαριότητα του χώρου. Έτσι, αν και οι κατσαρίδες κατέκλυζαν τους τοίχους, τα ρούχα πλένονταν συχνά (στο χέρι) και το μπάνιο ήταν καθημερινό παρότι το νερό ήταν σπάνια ζεστό. Τα καθαριστικά και τα διάφορα προϊόντα αγοράζονται από τους ίδιους και σε περιπτώσεις μεγάλης οικονομικής δυσκολίας

κάποιοι κρατούμενοι έπαιρναν κάποια δωρεάν από την κοινωνική πρόνοια (ο θεός να την κάνει). Ο καθένας μπορεί να συμπεράνει, πως οι κρατικές δαπάνες για τον κάθε κρατούμενο είναι αστείες και τα καθημερινά έξοδα μάλλον αποτελούν βάρος για τις οικογένειες.

Όλοι οι άνθρωποι πιστεύουν πως με τη λέξη σωφρονιστικά ιδρύματα, εννοούμε ιδρύματα που σωφρονίζουν τους τροφίμους. Πως όμως τους σωφρονίζουν; Οι διάφορες εργασίες που κάνουν κάποιοι, ήταν για πολύ λίγα άτομα και συνήθως τις θέσεις καταλάμβαναν άτομα που γνωρίζανε την τέχνη. Τα προγράμματα εκπαίδευσης είχαν σταματήσει λόγω έλλειψης πόρων και το σχολείο συναντούσε συνεχώς νέα εμπόδια στην εκπαιδευτική διαδικασία. Χαρακτηριστικά, όταν ζήτησα πρόσβαση στη βιβλιοθήκη της φυλακής, μου γνωστοποίησαν πως ήταν κλειστή καθότι το υπουργείο έκοψε τα κονδύλια με τα οποία οριακά πληρωνόταν ο βιβλιοθηκονόμος!

Αποτέλεσμα αυτής της έλλειψης δραστηριοτήτων ήταν η απόλυτη αδράνεια των κρατουμένων.

Οι ενασχολήσεις περιορίζονται στο τάβλι και τους περιπάτους στους διαδρόμους, ενώ παράλληλα οι συζητήσεις περί του ποινικού τους παρελθόντος και η «ανταλλαγή γνώσεων» αποτελούν λογική διαδικασία.

Τραγικό μπορεί να χαρακτηριστεί το γεγονός πως η συντριπτική πλειονότητα ήταν καταδικασμένη για μικροκλοπές και κατοχή μικροποσοτήτων ναρκωτικών για προσωπική χρήση, ενώ πολλοί ήταν και οι προφυλακισμένοι για πλημμελήματα. Αξίζει να σημειωθεί η αδυναμία τεράστιου ποσοστού έγκλειστων να πληρώσει την εγγύησή του, δηλαδή ουσιαστικά μπήκαν φυλακή λόγω οικονομικής κατάστασης.

Την ίδια στιγμή λοιπόν που ένας εύπορος νεαρός πλήρωνε 32.000 Ευρώ για να αρθεί η προφυλάκισή του, λόγω κατοχής και εμπορίας ποσότητας κάνναβης, ένας άλλος δεν μπορούσε να μισθώσει δικηγόρο ή να πληρώσει την εγγύηση ύψους 3.000 Ευρώ για να αποφυλακιστεί, με κατηγορίες πολύ πιο «ασήμαντες».

Λίγα λόγια περί των ψυχολογικών καταστάσεων...

Η μόνη λέξη που μπορεί να περιγράψει τις διακυμάνσεις της ψυχολογικής κατάστασής μου (αλλά και πολλών άλλων απ' ότι συμπέρανα στην πορεία) είναι η «αστάθεια». Από λεπτό σε λεπτό, η μελαγχολία του εγκλεισμού και η απελπισία της αβεβαιότητας για τη διάρκεια της προφυλάκισης κατακλύζει τη σκέψη και σε οδηγεί σε μια απίστευτη κατάθλιψη.

Οι στιγμές που σίγουρα έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στην «ισορρόπηση» της σκέψης μου και της ψυχολογίας μου, ήταν οι στιγμές που είχα επικοινωνία με τον έξω κόσμο. Τα τηλεφωνήματα σε φίλους και συγγενείς, τα επισκεπτήρια από τους γονείς μου και φίλους και φυσικά τα γράμματα αλληλεγγύης από συμφοιτητές μου και γενικότερα από κόσμο που στάθηκε εκείνη την ώρα στο πλάι μου. Τα διάφορα βιβλία που διάβασα, δεν ξέρω γιατί σε τέτοιο μεγάλο βαθμό, αλλά σίγουρα με βοήθυσαν να ξεφύγω τελείως και να αναπτερώνω το ηθικό μου σε καθημερινή βάση.

Να αναφέρω στο σημείο αυτό δύο παραδείγματα αλλαγής συμπεριφοράς παιδιών, τα οποία πραγματικά είναι σοκαριστικά.

Ένας νεαρός χρήστης, την πρώτη μέρα εγκλεισμού του έκλαιγε τρομαγμένος και ήταν πολύ μαζεμένος στη συμπεριφορά του. Σταδιακά, άρχισε να γίνεται λίγο πιο επιθετικός και προσπαθούσε να δικτυωθεί με τους ισχυρούς της φυλακής (το παλικάρι ήταν στο ίδιο κελί με εμένα). Ένα μήνα μετά την άρση της προφυλακίσεώς μου, με πληροφορήσαν πως μαζί με δύο ακόμα άτομα, βίασε ένα νεαρό Αλβανό.

Μία δεύτερη περίπτωση αφορά ένα παιδί 14 ετών από την Καλαμάτα, ορφανό από πατέρα, προφυλακισμένο με την κατηγορία πως αποπειράθηκε να κάψει το σχολείο του και χωρίς την ικανότητα μίσθωσης δικηγόρων ή καταβολής εγγύησης.

Όταν το γνώρισα προσωπικά ειλικρινά τρόμαξα... ένα παιδάκι με περπάτημα μάγκα του '30, μια ομιλία που θύμιζε τη χείριστη αργκό λιμενεργάτη, που κάπνιζε σαν 50χρονος και με συμπεριφορά που έδειχνε πως προσπαθούσε να επιβληθεί σε άτομα ισχυρότερα αυτού, με σκοπό να επιβιώσει. Η αντίφαση εικόνας και συμπεριφοράς ειλικρινά δεν μπορεί να περιγραφεί με λόγια.

Σαν ένα μικρό συμπέρασμα...

Η φυλακή ανηλίκων σήμερα, σίγουρα δεν είναι ειδικό κατάστημα κράτησης νέων και σίγουρα δεν βοηθά τους νέους με παραβατική συμπεριφορά να ενταχθούν εκ νέου στην κοινωνία. Λειτουργεί και θα λειτουργεί πάντα, αφού αυτός είναι ο ρόλος της, σαν αποθήκη νέων ανθρώπων, οι οποίοι δεν κατάφεραν να ενταχθούν στο κοινωνικό σύστημα και συνεπώς περιθωριοποιούνται αφού η επανένταξη είναι δύσκολη –και σε ένα κράτος «σεμνότητας και ταπεινότητας», μη κερδοφόρα.

Λειτουργεί σαν σχολείο του εγκλήματος και πολλές φορές οι εγκλειστοί τη νιώθουν σαν το «φυσικό τους περιβάλλον». Δεν προσφέρει νέα γνώση και ευκαιρίες για αναθεώρηση των πράξεων των κρατουμένων, αλλά αποτελεί ένα διάλειμμα μέχρι την επόμενη αξιόποινη πράξη.

Το ζήτημα είναι η κοινωνία να κατανοήσει πως δεν πρέπει να φοβάται μήπως τα νέα αυτά παιδιά αποφυλακιστούν, αλλά να προνοεί, ώστε αυτά τα παιδιά να μην φυλακιστούν ποτέ. Οι φυλακές ανηλίκων σήμερα αποτελούν τον πιθανό χώρο μετεξέλιξης του μικροπαραβάτη στον αυριανό εγκληματία.

Ελπίδα θα υπάρχει, όχι όταν χτίσουμε πολλές και σύγχρονες φυλακές, αλλά όταν αυτές αδειάσουν και γεμίσουν τα σχολεία.

Θεσσαλονίκη 30/9/2008

Είναι οι Φυλακές Μονόδρομος για τους Ανήλικους Παραβάτες;

Ελένη Καραμπέρη *

Η επαγγελματική μου ταυτότητα, ως Επιμελήτρια Ανηλίκων στο Δικαστήριο Ανηλίκων Θεσσαλονίκης, καθορίζει τόσο το γνωσιολογικό αντικείμενο στο οποίο βιωματικά κινούμαι, όσο και τις προσωπικές μου ευαισθησίες. Η οπτική ενατένιση μίας τόσο μεγάλης θεματικής ενότητας, που αφορά τις φυλακές, και γενικότερα, τον εγκλεισμό σε σωφρονιστικά καταστήματα ενηλίκων και ανηλίκων λειτουργεί σε υποκειμενική βάση λαμβάνοντας υπόψη αντικειμενικά δεδομένα. Η τοποθέτησή μου αφορά, συγκεκριμένα, την παραβατική συμπεριφορά ανηλίκων ατόμων, δεκατριών έως δεκαοκτώ ετών, και την κυρωτικού χαρακτήρα απάντηση της Πολιτείας, που είναι ο εγκλεισμός τους σε σωφρονιστικά καταστήματα.

Η εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς στην ανήλικη νεότητα παρουσιάζει κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και δε σηματοδοτεί την έναρξη μίας εγκληματικής σταδιοδρομίας. Από την επαγγελματική μου εμπειρία έχω διαπιστώσει ότι οι αξιόποινες πράξεις των ανηλίκων είναι συχνά απόλυτα συνυφασμένες με τη διαδικασία ωρίμανσής τους και αποτέλεσμα των συγκρούσεων που τους διακατέχουν κατά τη διάρκεια της εφηβείας. Αποτελεί λοιπόν, σε κάποιες των περιπτώσεων, η παραβατική εκδήλωση ένα παροδικό φαινόμενο, το οποίο παύει να υφίσταται με την ενηλικίωση, οπότε συντελείται και η κοινωνική ένταξη αυτών των ατόμων.

Σκοπός της εισαγωγής των ανηλίκων σε σωφρονιστικό κατάστημα δεν είναι ο ανταποδοτικός-κατασταλτικός χαρακτήρας ως προς το αξιόποιο

της πράξης, αλλά η διαπαιδαγώγηση και κοινωνική επανένταξη. Εύλογο, γεννιέται το ερώτημα, πώς λειτουργεί ο περιορισμός κατά τη διάρκεια της ανηλικότητας.

Για την επίτευξη της πλήρους και υγιούς ψυχοσωματικής ανάπτυξης των νεαρών ατόμων, χρειάζονται εικόνες και ερεθίσματα, η παντελής έλλειψη των οποίων οδηγεί σε δυσλειτουργία των μηχανισμών ανάπτυξης της προσωπικότητας, με άμεση απόρροια το στιγματισμό, την αναστολή των διεργασιών εξέλιξης, δημιουργία ανασφαλών συμπεριφορών και αντίστοιχη περιθωριοποίηση. Η κοινωνική αναπροσαρμογή –ή αλλιώς επανακοινωνικοποίηση– κάτω από συνθήκες στέρξης της προσωπικής ελευθερίας και κοινωνικής απομόνωσης, λειτουργεί, αντιφατικά και αντίρροπα, με τον υποτιθέμενο στόχο του σωφρονιστικού εγκλεισμού, την κοινωνική επανένταξη. Η αναμόρφωση και η ανάπλαση του χαρακτήρα δεν μπορεί να επιτευχθεί με εξαναγκασμό κατά τις σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις. Πώς θα προετοιμαστεί ο ανήλικος να αντιμετωπίσει τις συνθήκες του έξω κόσμου, όταν η αντίστοιχη διεργασία πραγματοποιείται με το μέτρο του εξαναγκασμού και της απομόνωσης σε περιβάλλοντα χώρο διάφορο του ελεύθερου κοινωνικού γίγνεσθαι. Σύμφωνα με τον ποινικό νόμο, ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων επιβάλλεται με δικαστική απόφαση, μόνο σε περιπτώσεις που κρίνεται αναγκαίος, για την αποτροπή της τέλεσης αξιόποινων πράξεων. Δεν υπάρχει όμως ασφαλή πρόβλεψη-πρόγνωση για την τέλεση νέων αδικημάτων. Μήπως

* Νομικός, Επιμελήτρια Ανηλίκων στο Δικαστήριο Ανηλίκων Θεσσαλονίκης. Τηλ.: 2310 507275, e-mail: epianthe@otenet.gr

οδηγούμε εμείς τον ανήλικο στην υποτροπή, προμαντεύοντας την εγκληματική του σταδιοδρομία με μία απόφαση εγκλεισμού και απομόνωσης, που προδικάζει αυτή την εξέλιξη και διαμορφώνει χαρακτηριστές με συμπεριφορές του υπόκοσμου!

Από στατιστικές μελέτες διεθνούς εμβέλειας συνάγεται με βεβαιότητα το συμπέρασμα ότι αυστηρές ποινές, όπως αυτές που επιφέρουν απώλεια της προσωπικής ελευθερίας δεν οδηγούν στην αποφυγή της διάπραξης νέων αδικημάτων και στη μείωση του αριθμού υπότροπων εγκληματιών. Ενεργούν, αντίθετα, στον επιδιωκόμενο στόχο της κοινωνικής επανένταξης μέσω υποστηρικτικών διαδικασιών και είναι βαθιά η συναίσθηση του μέσου, έλλειψη πολιτική για τις μη αναστρέψιμες συνέπειες που προκαλεί, ειδικότερα ο μακροχρόνιος εγκλεισμός, ανηλικού ατόμου σε σωφρονιστικά καταστήματα. Αναπτύσσει και διαμορφώνει τον εύπλαστο χαρακτήρα της προσωπικότητάς του σε περιβάλλον με πρακτικές του υπόκοσμου υιοθετώντας στο τέλος αυτές τις συμπεριφορές.

Ο σκοπός της πρόληψης της υποτροπής επιτυγχάνεται πιο αποτελεσματικά με άλλα μέτρα, ηπιότερα, στα οποία δεν προέχει ο τιμωρητικός χαρακτήρας.

Κανόνας της ελληνικής δικαστηριακής πρακτικής είναι να επιβάλλονται καταρχήν εξωιδρυματικές κυρώσεις στον ανήλικο παραβάτη. Εξαιρετικά, αφού προηγηθεί ενδελεχής έρευνα της προσωπικότητάς του συγκεκριμένου ανήλικου η οποία προκύπτει από τη σχετική έκθεση του Επιμελητή Ανηλίκων, επιβάλλονται οι ιδρυματικού χαρακτήρα κυρώσεις (εισαγωγή σε ιδρύματα αγωγής ή ειδικά καταστήματα κράτησης νέων), όταν τα εξωιδρυματικά μέτρα δεν έχουν τελεσφορήσει ως προς τον επιδιωκόμενο στόχο πρόληψης της υποτροπής. Στις ειδικές αυτές περιπτώσεις, στοιχεία πλήρους ηθικής κατάπτωσης είναι ενεργά και διαμορφώνουν παγιωμένη εγκληματική συμπεριφορά με αβέβαια σημεία επανένταξης.

Ο νέος ποινικός νόμος των ανηλίκων (Ν. 3189/2003) λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη αυτές τις επισημάνσεις προχώρησε σε κάποιες μεταρρυθμίσεις, που αφορούν σε πρώτη φάση, την ίδια την ποινή του σωφρονιστικού περιορισμού.

Ο ποινικός σωφρονισμός, που μετονομάστηκε «περιορισμός σε ειδικά καταστήματα κράτησης νέων» επιβαλλόταν, κατά το νομοθέτη, ως ποινή αόριστης διάρκειας, με ανώτατο και κατώτατο όριο, ανάλογα με τη βαρύτητα της πράξης ενώ το ισχύον καθεστώς θεσπίζει συγκεκριμένη χρονική διάρκεια, γιατί θεωρήθηκε επαχθές και απάνθρωπο το στοιχείο της αοριστίας. Προβαίνει ακόμη, στη θέσπιση νέων αναμορφωτικών, εναλλακτικών της ποινής του εγκλεισμού μέτρων, που προσβλέπουν, πρωταρχικά, στη διαπαιδαγώγηση και επανένταξη του περιθωριοποιημένου-παραβατικού ανήλικου, και κατά δεύτερο λόγο λειτουργούν κυρωτικά, ως τιμωρία και κατακραυγή της προσβολής ενός συγκεκριμένου έννομου αγαθού.

Θεσπίζει ακόμη μία πρωτοποριακή και ριζοσπαστική ρύθμιση, που παρέχει τη δυνατότητα στον εισαγγελέα δίωξης, στο στάδιο της προδικασίας, να μην εισάγει την υπόθεση στο ακροατήριο προς εκδίκηση, και παράλληλα να εκτιμήσει, αν στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι σκόπιμη ή όχι η άσκηση της ποινικής δίωξης. Είναι η λεγόμενη παράκαμψη της ποινικής δίκες από τον εισαγγελέα, με την αρχειοθέτηση της υπόθεσης επί πταισμάτων, είτε με την επιβολή ή μη κάποιων εξωιδρυματικών αναμορφωτικών μέτρων επί πλημμυλημάτων, τα οποία επιδρούν παιδαγωγικά στον ανήλικο ή ακόμη και την επιβολή κάποιου χρηματικού ποσού υπέρ κοινωφελούς νομικού προσώπου.

Ο θεσμός της συνδιαλλαγής μεταξύ ανήλικου δράστη και θύματος, που επιβάλλεται ως αναμορφωτικό μέτρο προδικαστικά ή με δικαστική απόφαση, οδηγεί σε μία εναλλακτική δυνατότητα του συστήματος ποινικής δίωξης, που συχνά παρακάμπτει το παραδοσιακό τρίπτυχο έγκλημα-δίωξη-τιμωρία, με εναλλακτικούς τρόπους της διασαλευθείσας έννομης τάξης.

Η παροχή κοινωφελούς εργασίας υπό την άμεση εποπτεία και επίβλεψη του Επιμελητή Ανηλίκων, που επίσης προβλέπει ο ισχύον ποινικός νόμος, ανοίγει νέους ορίζοντες αντιμετώπισης της παραβατικότητας των ανηλίκων. Αποτελεί μία πρωτοποριακή ρύθμιση, εναλλακτική της ποινής του εγκλεισμού σε σωφρονιστικά καταστήματα, η οποία αποσκοπεί στην επανένταξη μέσα από διαδικασίες

κοινωνικής προσφοράς και αντίστοιχης ευαισθητοποίησης. Ο ανήλικος δεν περιθωριοποιείται, ούτε στιγματίζεται, αλλά του παρέχεται πλήρης η δυνατότητα της επανόρθωσης, μίας πραγματικά δεύτερης ευκαιρίας, σε ένα υγιές και ελεύθερο κοινωνικό περιβάλλον, όπου δε λειτουργούν ισοπεδωτικά, στον επιδιωκόμενο στόχο οι αντίρροπες δυνάμεις του εγκλησμού.

Θα κλείσω αναφέροντας ότι, σίγουρα, οι φυλακές δεν είναι μονόδρομος, τουλάχιστον στην περί-

πτωση των παραβατών της ανήλικης νεότητας. Επιτακτικό καθήκον της Πολιτείας στη νέα σωφρονιστική πολιτική της, η οποία επιβάλλεται από την ίδια την εξέλιξη του κοινωνικού γίνεσθαι, είναι ο εκσυγχρονισμός και η αναμόρφωση όλων των διατάξεων που αφορούν τη διαχείριση της εγκληματικότητας κάτω από το πρίσμα των νέων αντιλήψεων.

Οι Φυλακές πριν τη Μεγάλη Φυλακή

Όλγα Χατζηδήμου *

Ένα 11χρονο αγόρι σε κώμα από ηρωίνη, πεσμένο στα σκαλοπάτια οικοδομής, ήταν ένα ελκυστικό θέαμα για τα αδηφάγα τηλεοπτικά κανάλια, πριν μερικά χρόνια. Πέρασε στον Τύπο και το χρονικό καλύφθηκε επαρκώς με ένα ρεπορτάζ που τα είχε όλα: νοσοκομεία, ιατροδικαστικές ανακοινώσεις, βαρύγδουπες δηλώσεις για την περιθωριοποίηση του γεγονότος, που δεν αφορά την «υγιή» κοινωνία, διακηρύξεις για λήψη μέτρων, κ.λπ., κ.λπ.

Το αγόρι αυτό έτυχε να είναι ο Νικολάκης, όπως θα μπορούσε να είναι οποιοδήποτε άλλο παιδί (απ' τα πολλά που η επαγγελματική μου ειδικότητα φέρνει καθημερινά στο δρόμο μου. Οι ζωές μας συνδέθηκαν για αρκετά χρόνια μέσα στην κοινή, συχνά απεγνωσμένη, πορεία και προσπάθειά μας σε αναζήτηση μίας «δίκαιης λύσης». Τον έπεισα να γράψει...).

«...όταν ήμουν μικρός πήγαινα έξω απ' το σχολείο και κοιτούσα τα παιδιά που παίζαν μπάλα και ονειρευόμουν να μεγαλώσω. Και να, αρχίησα να παίζω κι όταν έγινα 7, άρχισα να καπνίζω και μετά χάλασαν τα όνειρά μου... Με διώξαν απ' το σχολείο και μετά... θα τα καταφέρω μόνος μου; Ο θεός μου μ' έδωξε απ' τη δουλειά... Μετά από κει και πέρα έμπλεξα στο μαύρο, τα χάλασα με την κοπέλα μου, ήμουν 10 και μισό. Μετά ο ξάδελφός μου με έμπλεξε και από κει και πέρα άρχισα να κλέβω και να γυρνώ στους δρόμους και να γυρνώ τα βράδια και να κλέβω και να με πιάνει η αστυνομία, να με αφήνουν και να πηγαίνω πάλι για κλέψιμο. Και μετά ξεκινάμε και λέμε, 11 χρονών ήγια την πρώτη δόση και έμεινα σε κώμα, με πή-

ραν οι κάμερες και με πήγαν στο νοσοκομείο... και έκατσα δύο τρεις μήνες στο νοσοκομείο και γνώρισα τον Κ. εκεί και φύγαμε μαζί κρυφά...».

Το στίγμα βρήκε τον στόχο του. Άρχεται η διαδικασία της κατασκευής του «εγκληματία».

Το παιδί αυτό είχε την ατυχία να γεννηθεί στην περιοχή απ' όπου η πόλη μας προμηθεύεται τις ναρκωτικές ουσίες· όπου η διακίνηση είναι βιοπορισμός. Οι εικόνες της συναλλαγής, καθώς και των ανθρώπινων σωμάτων καταγής, είναι καθημερινότητα. Αυτές είναι οι εικόνες που ο Ν. προσλαμβάνει... από τα πρώτα του χρόνια. Αυτές οι εικόνες διαμόρφωσαν τον ψυχισμό του και την προσωπικότητά του. Αυτό είναι το κοινωνικό περιβάλλον που του προσφέρθηκε. Το οικογενειακό περιβάλλον εναρμονισμένο κι αυτό πλήρως, με τα μισά μέλη του στη φυλακή και τα υπόλοιπα να σέρνονται στη χρήση. Ο φυλακισμένος γονιός, θείος ή αδελφός είναι κομμάτι της ζωής του Νικολάκη, είναι το συνηθισμένο, είναι το κανονικό. Η χρήση και η διακίνηση μέσα στο σπιτικό του.

Όταν η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά του ανήλικου Νικολάκη γίνεται αντιληπτή από το θεσμικό κράτος, θα περίμενε κανείς ότι το παιδί απομακρύνεται το ταχύτερο δυνατό από το οικογενειακό και κοινωνικό του περιβάλλον, σε ένα υποστηρικτικό για την ανηλικότητα πλαίσιο, ώστε να συνδεθεί με θετικά πρότυπα και αξίες για την κατάκτηση μίας φυσιολογικής για τις ανάγκες του ζωής.

Τον Ν. θα μπορούσαν να περιμένουν κάποιες λύσεις που θα μπορούσε να προσφέρει η ελληνική κοινωνία και η κρατική πρόνοια.

* Επιμελήτρια Ανηλίκων. Τηλ.: 2310 507275, e-mail: epianthe@otenet.gr.

1. Μία ανάδοχη οικογένεια με εκπαιδευμένους και ευαίσθητους αναδόχους γονείς που θα πρόσφεραν τη συνεχή υποστήριξή τους κατά τη διάρκεια της ευθύνης του παιδιού. Γονείς, οι οποίοι στερούνται φυσικού παιδιού, επιθυμούν να δώσουν όλη τους την αγάπη σε παιδί που έχει υποστεί την παραμέληση και την κακοποίηση.

Έρχεται όμως το πρώτο ΟΧΙ της οργανωμένης κοινωνίας μας στο Νικολάκη. Ο θεσμός αυτός, για τον οποίο πάλαι ποτέ έχει γίνει μία προσπάθεια που δεν τελεσφόρησε, σήμερα δεν λειτουργεί. Δεν υπάρχουν ανάδοχοι γονείς για τον Νικολάκη. Το παιδί θα παραμείνει στο καταστροφικό του περιβάλλον.

2. Το σχολείο. Ο Νικολάκης έζησε την ευτυχή συγκυρία, ευαίσθητοι και φωτισμένοι δάσκαλοι να δημιουργήσουν στο Δημοτικό Σχολείο της περιοχής του τάξη για τους αναλφάβητους εφήβους. Σ' αυτή την απρόσμενη όαση, έμαθε πέντε γράμματα, απόκτημα για όλη του τη ζωή. Όμως «... Μετά από λίγους μήνες πάλι έμπλε-

ξα και δεν πήγαινα καθόλου σπίτι μου. Κι από κει και πέρα στην πρέζα, έκανα πράγματα που δε λήγονται... και γι' αυτό από δω ζούσα και από κει δεν ζούσα...».

Το σχολείο ως στήριγμα –ή μάλλον οι δονκιχωτικοί μοναχοί δάσκαλοι– δεν στάθηκε τόσο δυνατό ούτε είχε τις παράπλευρες υποστηρίξεις που θα βοηθούσαν τον ανήλικο να ορθώσει το ανάστημά του στον δαιδαλώδη ογκόλιθο του κοινωνικού του αποκλεισμού. Ο Ν. οδηγείται στο Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων, προκειμένου να προστατευτεί η ζωή του από τη χρήση. Το δεύτερο ΟΧΙ της ελληνικής κοινωνίας για τον Νικολάκη, που αποδεικνύεται ανίκανη να απαντήσει με κλειστά προστατευμένα προγράμματα, αποτελεσματικά για ανήλικους χρήστες. Για παιδιά μικροπαραβάτες που οι παρεκκλίνουσες πράξεις τους διαστέλλονται και μεγεθοποιούνται και που αποτελούν τον πιο εύλογο στόχο για να εφαρμοστεί πάνω τους η «θεσμοποιημένη βία», που είναι ο Ποινικός Νόμος, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο καθηγητής Ι. Μανωλεδάκης.

3. Ο Ν. στο Ίδρυμα. Οι καλοί δάσκαλοι του Δημοτικού συνεχίζουν να προσφέρουν την ευαισθησία και τη διαθεσιμότητά τους. Ανιχνεύοντας και ερευνώντας τον Νόμο βρίσκουν τρόπο να διενεργήσουν τις απολυτήριες εξετάσεις στο Ίδρυμα, ώστε να χορηγήσουν στο Νικολάκη το απολυτήριο του Δημοτικού Σχολείου. Όμως, ούτε αυτοί ούτε η απόλυτη αφοσίωση στην προσπάθεια μεμονωμένων στελεχών του Ιδρύματος είχαν τον χρόνο να δημιουργήσουν στο παιδί έναν άλληλο τρόπο σκέψης μακριά από τις ουσίες, να του δώσουν τη γνώση και τα εφόδια για την έξω ζωή. Ο Νικολάκης γραφειοκρατικά ενηλικιώνεται. Πρέπει να φύγει απ' το Ίδρυμα, χάνει και τη στοιχειώδη αυτή προστασία. Το τρίτο ΟΧΙ. Και αρχίζει πάλι ο εφιάλτης. Ποιος χώρος θα τον υποδεχθεί; Τίποτε δεν προβλέπεται για την περίπτωση του. Ξανά πίσω στο περιβάλλον του. Μετά από εναγώνια προσπάθεια –προσωπικής και εξωθεσμικής πρωτοβουλίας– βρίσκεται ένας χώρος να τον φιλοξενήσει, καθώς κρατάει στα χέρια του το απολυτήριο του Δημοτικού.

4. Το Εκκλησιαστικό γυμνάσιο επαρχιακής πόλης. Όμως, παρά την καλή θέληση του Διευθυντή, το αυστηρό περιβάλλον του χώρου δεν μπορεί να στηρίξει τον έφηβο και έτσι μετά από κάποιο χρονικό διάστημα ο Νικολάκης οδηγείται πια στη Φυλακή. Το τέταρτο ΟΧΙ. Το προδιαγεγραμμένο.

Του Νικολάκη η πορεία, προκαθορισμένη από τα έντεκά του για τη Μεγάλη Φυλακή. Η ζωή το επιβεβαίωσε. Οι ένοχοι πρέπει να εφευρίσκονται όσο το δυνατό πιο έγκαιρα. Η τέλεια κατασκευή.

Αισθάνομαι την ανάγκη να πω δύο λόγια γι' αυτούς τους επαγγελματίες Δον Κιχώτες που ουσιαστικά συνιστούν το κατά τα άλλα ανύπαρκτο ή στην καλύτερη περίπτωση, περιφρονημένο και αδιάφορο για την Πολιτεία, Κοινωνικό Κράτος. Που προσπαθούν να υποκαταστήσουν την απουσία υποστηρικτικών δομών με την προσωπική τους ευαισθησία, τον προσωπικό τους χρόνο, την κούρασή τους.

Το όποιο, ελάχιστο θετικό αποτέλεσμα ανήκει σ' αυτούς, κι αυτό δυστυχώς το καρπώνονται άλλοι. Η προσφορά τους είναι αυτό το κοινωνικά χρήσιμο, το οποίο σπάνια αναδεικνύεται από τα Μ.Μ.Ε., ενώ θα μπορούσε να λειτουργήσει παραδειγματικά.

Επαναλαμβάνοντας ίσως πράγματα ξαναειπωμένα υπογραμμίζω κι εγώ το πόσο σημαντικό είναι και πόσο πρέπει να συμβάλλουμε στο να ακουστεί ένας άλλος λόγος

- αποκαταστηριμού του ανήλικου «εγκλήματος» και τοποθέτηση της ευθύνης στο Μεγάλο Έγκλημα,
- από-αποκλεισμού των μειονεκτούντων κοινωνικών ομάδων,
- ανάπτυξης υποστηρικτικών δομών για τους κοινωνικά αποκλεισμένους ανήλικους, π.χ. ανάδοχες οικογένειες, ιδιότυπα κλειστά προγράμματα απεξάρτησης, γέφυρες προς τη σχολική εκπαίδευση, επαγγελματικό πρόγραμμα, κ.λπ.

Όταν κλείσουν οι φυλακές του αποκλεισμού, δεν θα έχουν λόγο ύπαρξης οι Φυλακές του Σωφρονισμού.

Εκπαίδευση σε συνθήκες «Κοινωνικής Απαξίωσης» στις Δικαστικές φυλακές Διαβατών. Ρωγμές σε ένα σύστημα.

Άγγελος Χατζηνικολάου *

Παιδαγωγικές αφετηρίες ως εισαγωγή

Στην ευρύτερη επιστημονική κοινότητα που ασχολείται με ζητήματα εκπαίδευσης καταγράφεται ως επιστημονικό αξίωμα ότι η όποια εκπαιδευτική διαδικασία δεν αποτελεί κάτι το αυθύπαρκτο ως κοινωνικό γεγονός, αλλά εντάσσεται μέσα σε ένα σύνολο κοινωνικών γεγονότων από τα οποία επηρεάζεται, αλλά και τα επηρεάζει (Τσιάκας, 2000· Νούτσος, 2003). Έχοντας αυτό υπόψη οφείλουμε στην ειδικότερη περίπτωση της εκπαίδευσης σε μια φυλακή με μαθητές κρατούμενους (χρησιμοποιώ το αρσενικό για να δηλώσω ότι η εκπαιδευτική παρέμβαση έλαβε χώρα μόνο στην ανδρική πτέρυγα των φυλακών Διαβατών Θεσσαλονίκης) να λάβουμε υπόψη και να διερευνήσουμε τις ευρύτερες κοινωνικές διαδικασίες, τους νομικούς, πολιτικούς και κρατικούς θεσμούς, που καθορίζουν τη ζωή του ανθρώπου-κρατούμενου μέσα σε μια φυλακή (Σωφρονιστικός Κώδικας, Διοικητικές αποφάσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης). Με άλλα λόγια, η όλη μας εκπαιδευτική παρέμβαση εστίαζε τη λογική της στο πώς οι μαθητές κρατούμενοι θα διαμορφώνουν οι ίδιοι τους στόχους και το περιεχόμενο της διδασκαλίας μέσα από τις εμπειρίες τους στα πλαίσια ενός γραμματισμού που υπερέβαινε τα παραδοσιακά όρια, αφού εμπλουτιζόταν με στοιχεία κοινωνικού και πολιτικού γραμματισμού.

Παιδαγωγικά ερωτήματα της παρέμβασης

Στο πλαίσιο του σωφρονιστικού μοντέλου προβλέπεται η λειτουργία σχολείου και η διαρκής μόρ-

φωση των κρατουμένων ως μια μεταρρυθμιστική πρόταση των φυλάκων (Σωφρονιστικός Κώδικας, άρθρο 35).

Από την αρχή, όμως, αυτή η πρόταση περιλαμβάνει μια ενδογενή αντίφαση: Με βάση το δικό μας θεωρητικό μοντέλο οι έννοιες μόρφωση και εκπαίδευση είναι ταυτόσημες με την ελευθερία σκέψης και βούλησης, την κριτική σκέψη, την αμφισβήτηση και την κριτική συνειδητοποίηση (Φρέιρε, 1977). Η έννοια και το περιεχόμενο του σωφρονισμού από την άλλη έχουν ταυτιστεί ιστορικά με πλήρη αποκλεισμό-εγκλεισμό, με την καταστολή (σωματική και πνευματική), καθώς και με τη βίαιη υποταγή σε ειδικές εξουσίες αστυνόμευσης και επιτήρησης. Αυτές οι εξουσίες εκφράζονται στο πλαίσιο ενός εκλαϊκευμένου επιχειρήματος που λέει ότι: «σε τιμωρώ κλείνοντας σε σε φυλακή για ό,τι έκανες ή επειδή είσαι τέτοιος π.χ. εγκληματίας-κλέφτης, για να διορθωθείς και να επανέλθεις όπως σε θέλω», όπου οι χαρακτηρισμοί κλέφτης, εγκληματίας κ.λπ. προσδιορίζονται και κατασκευάζονται κατά το δοκούν και κατά τα συμφέροντα των κυρίαρχων κοινωνικών δεδομένων της εποχής. Έτσι, η σωφρονισμένη και αναμορφωμένη πλέον «επάνοδος του εγκληματία» καταγράφεται ως ο κύριος και αυτονόητος σκοπός της φυλακής, ενώ στην ουσία το σωφρονιστικό ιδεώδες της επανακοινωνικοποίησης παραμένει μια θεωρητική καταγραφή. Με αυτό τον τρόπο, η μοναδική λειτουργία που επιτελείται από τη φυλακή είναι αυτή της παραγωγής και αναπαραγωγής ενός στερεότυπου εγκληματία με όλες τις πρακτικές συνέπειες (Δασκαλάκης, 1988· Σερραλής, 1990). Οι διαδικασίες αυτές της αναπα-

* Σχολικός σύμβουλος, Δρ. παιδαγωγικής, e-mail: achatzini@sch.gr

ραγωγής έχουν ως αποτελέσματα την ενίσχυση αρνητικών αντιλήψεων και στερεότυπων στην κοινωνία όπως: ενίσχυση της φοβίας απέναντι σε άτομα που φυλακίστηκαν, στιγματισμός, διακρίσεις, ρατσισμός και ολικός κοινωνικός αποκλεισμός με την έννοια της παρεμπόδισης απορρόφησης οποιουδήποτε κοινωνικού και δημόσιου πλούτου από τα άτομα αυτά (Τσιάκαλος 1998). Γι' αυτό τα ερωτήματα, που τίθενται στο σχολείο της φυλακής, αποτελούν και μια ιδιότυπη πρόκληση για τον κάθε δάσκαλο και όχι μόνο για μας τους τρεις δασκάλους που εργαζόμασταν στο σχολείο των φυλακών από το 2001-2005. Παρά τις όποιες κατ' ιδίαν διαφοροποιήσεις μας ως προς την ανάγνωση του ρόλου της εκπαίδευσης σε γενικές γραμμές οι διαστάσεις των ερωτημάτων, που μας δημιουργήθηκαν στην πορεία της εκπαιδευτικής παρέμβασης και τίθενται στον καθένα μας καθημερινά ακόμα και σήμερα, αποκτούν τις εξής διαστάσεις:

1. Οφείλουμε ως δάσκαλοι να απαντήσουμε, αν το σχολείο μέσα στη φυλακή θα είναι ένας επιπλέον χώρος σωφρονισμού βασισμένος σε παραδοσιακές αρχές ενός σωφρονιστικού «παραπρογράμματος» επιτήρησης, καταστολής (βία, χαφιεδισμός κ.λπ.) και εγκλεισμού ή ένας χώρος ελεύθερης διαβούλευσης και κριτικής, για να αναδεικνύονται μέσα από τις δημιουργικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες και οι ποικίλες μορφές αποκλεισμών των κρατουμένων.
 2. Ταυτόχρονα, αναδεικνύεται η κριτική διάσταση της σωφρονιστικής διαπαιδαγώγησης του χώρου της φυλακής, τον οποίο η κοινωνία χρησιμοποιεί ως φόβητρο και απειλή, όποτε αυτή θέλει να παρουσιάζεται ως τιμωρός. Έτσι, χρησιμοποιείται η φυλακή σημειωτικά ως λύση της κοινωνίας για κάθε μέλος της, που δεν συμμορφώνεται στις κυρίαρχες απαιτήσεις. «*Ζούμε λοιπόν σε ένα σύστημα επιβολής τιμωριών...*» και όλο το πλέγμα της νομοθεσίας και της κοινωνίας «*στηρίζεται σ' αυτό το πλέγμα πίεσης που ασκείται στα άτομα μέσω της τιμωρίας*», χωρίς να λαμβάνεται καθόλου σοβαρά υπόψη ότι αυτή η διαδικασία, δηλαδή του εγκλεισμού ως φόβου, αποτελεί προσβολή της
- ανθρώπινης αξιοπρέπειας (Φουκό, 1989, 333· Φουκό, 1999, 52-53).
3. Πώς εξηγείται ως γεγονός ότι η φυλάκιση αποκτά και ταξικό χαρακτήρα; Με άλλα λόγια όχι μόνο στη χώρα μας αλλά και διεθνώς τον εγκλεισμό σε κάποια φυλακή τον βιώνουν κατά το πλείστον άτομα, τα οποία βιώνουν αποκλεισμούς και σε ελεύθερη κατάσταση. Πολίτες και άτομα που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα, μετανάστες, Ρομά ή νέοι από φτωχές οικογένειες, αποτελούσαν και στην περίπτωση μας τον μαθητικό πληθυσμό του σχολείου (Παναγιωτόπουλος, 1990· Wacquant, 2004· Wacquant, 2008). Παρατηρείται και διεθνώς η υπερβολική ανάπτυξη θεσμών, οι οποίοι συγκαλύπτουν τις ελλείψεις της κοινωνικής προστασίας, απλώνοντας στα κατώτερα στρώματα της κοινωνίας ένα όλο και πιο πυκνό αστυνομικό δίκτυο επιτήρησης με το πρόσχημα της κοινωνικής ασφάλειας (Wacquant, 1998). Έτσι, προφανώς και αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προβληματισμό η διάσταση του κριτικού επιχειρήματος, αν και κατά πόσο ο καπιταλισμός με τη σύγχρονη μορφή της νεοφιλελεύθερης αγοράς διαδραματίζει έναν καθοριστικό ρόλο «*στο μετασχηματισμό του κοινωνικού συμβολαίου* [:μία κοινωνία οικονομικής δημοκρατίας, πρόνοιας, κοινωνικής δικαιοσύνης και υπεράσπισης του δημόσιου συμφέροντος] *σε ένα συμβόλαιο φυλακής το οποίο αντικαθιστά την κοινωνική επένδυση με την τιμωρία*», με ότι αυτό μπορεί να σημαίνει και στη διαιώνιση ρατσιστικών αντιλήψεων εις βάρος συγκεκριμένων φτωχών και αποκλεισμένων κοινωνικών ομάδων (Giroux, 2008, 163).
 4. Στα ιδιότυπα αυτά ερωτήματα προσθέτω και το διαρκές παιδαγωγικό ερώτημα του ιστορικού ρόλου του σχολείου ως μηχανισμού συμμόρφωσης (πίσω από τον όρο διαπαιδαγώγηση) στο πλαίσιο του καπιταλιστικού συστήματος, καθώς και ποια ή ποιες είναι εκείνες οι λειτουργίες του, που μπορούν να αποτελέσουν ως διαδικασίες συνιστώσες ενός ευρύτερου κοινωνικού σωφρονισμού με την έννοια της υπακοής

χωρίς αντιστάσεις στα κληύσματα ενός πολιτικο-οικονομικού συστήματος κοινωνικών ανισοτήτων και αδικίας.

5. Βασική, λοιπόν, καθημερινή εκπαιδευτική αγωγή μας αποτελεί –με όλες τις επιφυλάξεις ως προς την επιτυχία υλοποίησής της– πως ο σχολικός θεσμός μέσα στη φυλακή θα αρθρώσει εκείνο τον λόγο και θα διαμορφώσει εκείνες τις παιδαγωγικές προσπάθειες, ώστε να μην εμπλακεί στη λογική της σωφρονιστικής διαδικασίας του χώρου, όπου βρίσκεται και λειτουργεί.
6. Σε ένα επόμενο βήμα η προσπάθειά μας στρέφεται στο να αναδείξει την υποκειμενικότητα του κάθε κρατουμένου, να φωτίσει την ιδιάζουσα συγκρότηση της ταυτότητάς του μέσα από τη διατύπωση μιας σειράς απόψεων για διάφορα επιμορφωτικά θέματα. Διαδικασίες ουσίας προκειμένου ο κάθε κρατούμενος-μαθητής να ανασυγκροτήσει στρατηγικές σκέψεις και να διαχειρίζεται τις απόψεις του, για να ελέγχει και να αξιολογεί τις κάθε λογής πληροφορίες (μορφωτικές, κοινωνικές, πολιτικές, των ΜΜΕ κ.λπ.). Ανώτερος στόχος όλων αυτών να διαφύγει κατά το δυνατόν από την υιοθέτηση της απαξίωσης, που του προσάπτουν ο χώρος της φυλακής και οι κοινωνικές δομές. Η απαξίωση της προσωπικότητας των κρατουμένων επιτείνεται πολλές φορές και από ειδικά παρεμβατικά προγράμματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μπορεί να αποτελέσει το παρακάτω γεγονός. Σε μια διήμερη αποχή όλων των κρατουμένων από τη σίτιση με αίτημα τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης διαστρεβλώθηκε το περιεχόμενο της αποχής από συνεργάτες κάποιου προγράμματος που υλοποιούνταν στη φυλακή. Οι συνεργάτες αυτοί, δίνοντας πληροφορίες στις τοπικές εφημερίδες, επεσήμαναν μόνο την αποχή εξαρτημένων από ουσίες κρατουμένων με αίτημα τη διεύρυνση των προγραμμάτων απεξάρτησης. Αυτό και μόνο ως γεγονός αποτελεί προσβολή και απαξίωση για το σύνολο του αιτήματος των κρατουμένων.

Επιπλέον, οι χαρακτηρισμοί απαξίωσης είναι μια κατασκευασμένη κοινωνική θεωρία, η οποία

προκύπτει από το απαξιωτικό πλαίσιο των φυλακών, το οποίο μεταβιβάζεται στα πρόσωπα των κρατουμένων ως εγγενές τους χαρακτηριστικό. Την έννοια «απαξίωση» προβάλλουν κυρίαρχες κοινωνικές δομές και πρόσωπα στους φυλακισμένους (όπως και σε τροφίμους άλλων ιδρυμάτων), για να δικαιολογήσουν και να καλύψουν αφενός συμπεριφορές διακρίσεων, ρατσισμού και εκθρότητας (Goffman, 2001, 67) και αφετέρου να βρίσκουν κοινωνικά ερείσματα οι όποιες μορφές βίαιης καταστολής συντελούνται στο χώρο των φυλακών. Διαδικασίες οι οποίες όμως φαίνεται ότι καθορίζουν τις σχέσεις στο μικροεπίπεδο των φυλακών ανάμεσα στο προσωπικό και τους κρατουμένους, όπου η απαξίωση της προσωπικότητας του κάθε κρατουμένου και ο σεβασμός της αποτελούν ένα καθημερινό διακύβευμα. Δεν είναι τυχαίως γεγονός ότι η ύπαρξη ομάδων κρατουμένων με τη μορφή ιεραρχημένης κλίμακας μέσα στις φυλακές διαπλέκεται και συν-διαμορφώνει το «πολιτισμικό» πλαίσιο της βίας στις φυλακές (σε τακτά διαστήματα έρχονται στο φως της δημοσιότητας γεγονότα σχετικά, τα οποία εδώ είναι αδύνατο λόγω χώρου να παρουσιάσουμε). Οφείλουμε όμως εδώ να θέσουμε συνωμοτικά τη διάσταση: κατά πόσο αυτές οι κλίμακες λειτουργούν με την ανοχή της θεσμοθετημένης σωφρονιστικής διοίκησης και κατά πόσο συμβάλλουν στο παραπρόγραμμα επιτήρησης και καταστολής. Επομένως, κατά πόσο μια τέτοια διάσταση μέσα στη φυλακή επιτείνει την προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, την οποία ρητά θέτει ο σωφρονιστικός κώδικας ως πρόταγμα στα πρώτα του άρθρα.

Θεωρούμε ότι η εμπιστοσύνη δομείται κυρίως στη βάση του σεβασμού της προσωπικότητας του κάθε ατόμου με συγκεκριμένες ενέργειες για να μπορέσει να σου μιλήσει ελεύθερα ένας κρατούμενος. Μαθητής κρατούμενος (υπόδικος για ληστείες και κλοπές) μου ζητά να παραστώ ως μάρτυρας στη δίκη του –κάτι που έκανα– και να παρουσιάσω μόνο την όντως δημιουργική συμμετοχή του στο σχολείο ως μια προσπάθεια «μεταμέλειας» [δικαστικός όρος για τον οποίο έχω μια σειρά από επιφυλάξεις τις οποίες είναι δύσκολο να διατυπώσω εδώ]. Έχει ιδιαίτερη σημασία το αίτη-

μά του: «*Δάσκαλε εγώ έχω κάνει πολλές κλοπές και κάποιες ληστείες. Έχω αναλάβει για τις 15. Αυτοί [εννοεί την αστυνομία] μου ρίχνουν άλλες 10 για να κλείσουν φακέλους. Στο δικαστήριο θα είναι όλοι, για να με κατηγορήσουν, καμιά τριανταριά. Θα έρθει και η μάνα μου από τη Γερμανία (ο πατέρας του έχει πεθάνει). Όλοι λένε τα χειρότερα λόγια για μένα θείοι, θείες... Η μάνα μου θα ακούσει τα χειρότερα για μένα στο δικαστήριο. Αν μπορείς έλα να πεις για αυτά που κάνουμε στο σχολείο για να ακούσει και κάτι καλό για μένα μια φορά. Ξέρω ότι θα φάω καμιά δωδεκαριά χρόνια...*» (Κείμενο όπως το κατέγραψα στο ημερολόγιό μου το οποίο κρατούσα όσο διάστημα δούλευα στις φυλακές).

Η απαξιωτική θέση των κρατουμένων, που απορρέει από την απουσία προσωπικής κατοχής της αξίας της προσωπικότητάς τους στο χώρο εγκλεισμού, απορρέει επιπλέον από την απουσία ιδιωτικής ζωής και ιδιωτικού χώρου και χρόνου καθώς και από την κατάλυση της αυτονομίας, όπως θα παρουσιαστούν παρακάτω αναλυτικά. Διαδικασίες που φαίνεται ότι αποτελούν δομικές λειτουργίες του σωφρονιστικού συστήματος.

Τα παραπάνω ερωτήματα ως διαδικασίες μέσα στη φυλακή διαχέονται στο σύνολο της εκπαιδευτικής παρέμβασης (σε όλους τους εκπαιδευτικούς στόχους και δράσεις) ως ένας διαρκής εκπαιδευτικός στόχος κριτικής συνειδητοποίησης (των δασκάλων και των μαθητών-κρατουμένων). Μια τέτοια εκπαιδευτική παρέμβαση ενδεχομένως αποτελεί τη μόνη διέξοδο των κρατουμένων στη διαφύλαξη της προσωπικής αξιοπρέπειας, της μη υποταγής στον ιδρυματισμό –υποταγή στις αρχές του,

στις λογικές του, στην κουλτούρα του. Αυτή η διατύπωση ως ευρύτερος σκοπός, αν και φαίνεται να είναι φιλόδοξα διατυπωμένος, είχε ως αποτέλεσμα ένας κρατούμενος μαθητής να γράψει στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου μας: «*Το μόνο ελεύθερο σχολείο στην Ελλάδα*» θέτοντας όμως ταυτόχρονα την αδυναμία ύπαρξης ουσιαστικής και ελεύθερης εκπαιδευτικής διαδικασίας με την επόμενη πρόταση του «*αλλά κι αυτό μέσα στη φυλακή*». Ως σλόγκαν η καταγραφή του κρατούμενου-μαθητή μας σημαίνει ότι οι όποιες κοινωνικές αλλαγές είναι δύσκολο να πραγματοποιηθούν, γιατί γρήγορα απορροφούνται από το υπάρχον σύστημα για την επιβολή των δικών του προθέσεων (Φουκό, 1999, 46). Η παρατήρηση αυτή του κρατουμένου από μόνη της θέτει στην ουσία τη δυνατότητα και τις προοπτικές της παρέμβασης και ταυτόχρονα την επιστημονική και παιδαγωγική ευθύνη των δασκάλων απέναντι στην επίτευξη του φιλόδοξου εκπαιδευτικού στόχου, που αποκαλούμε με τον όρο «*κριτική συνειδητοποίηση*» (Φρέιρε, 1977).¹ Επιπλέον, η φράση αυτή θέτει το πραγματικό διακύβευμα της μεταρρύθμισης όχι μόνο του σωφρονιστικού συστήματος αλλά και ευρύτερα της κοινωνίας. Οι Macedo και Γούναρη υιοθετώντας τις απόψεις του Freire θα τονίσουν ότι «*Μια αυθεντική επανάσταση που βασίζεται στην πολιτισμική δράση για ελευθερία διαφέρει ριζικά από τη μεταρρύθμιση που βασίζεται στην πολιτισμική δράση για την υποδούλωση των μαζών. Η πρώτη προβληματίζει και η δεύτερη δημιουργεί συνθήματα*» (Macedo & Γούναρη, 2008, 53-54· Freire, 1985). Στο σημείο αυτό, ο προβληματισμός έχει να κάνει με το κατά πό-

1. Κατά τον Φρέιρε κριτική συνειδητοποίηση είναι η διαλεκτική ανάμεσα στη συνείδηση και τον κόσμο. Αυτή ως ανθρωπίνω χαρακτηριστικό εμφανίζεται μόλις ο άνθρωπος έρθει πρόσωπο με τη συγκεκριμένη πραγματικότητα. Όταν η συνειδητοποίηση προχωρήσει πέρα από την κατανόηση ενός δεδομένου και το τοποθετήσει κριτικά μέσα στο σύστημα σχέσεων αποκτά τις διαστάσεις της κριτικής συνειδητοποίησης. Ως διαδικασία δεν είναι μόνο ατομική υπόθεση αλλά κυρίως κοινωνική διαδικασία. Κατά τον ίδιο ο όρος της συνειδητοποίησης αναφέρεται σε μια πλειάδα κοινωνικών διαδικασιών με την οποία οι άνθρωποι όχι ως δέκτες αλλά ως υποκείμενα που αποκτούν και δημιουργούν τη γνώση κατορθώνουν κάποια βαθιά επίγνωση τόσο για την κοινωνικοπολιτισμική πραγματικότητα, που διαμορφώνει τη ζωή τους, όσο και για την ικανότητά τους να μεταμορφώνουν αυτή την πραγματικότητα. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν ότι αυτή η διαδικασία δεν είναι ουδέτερη όπως για τον Φρέιρε δεν είναι ουδέτερη και η παιδεία η οποία αποκτά εξανθρωπιστικό και επαναστατικό χαρακτήρα στο επίπεδο εκείνο που αποκτά επαναστατικές διαδικασίες μεταμόρφωσης της κοινωνίας. Παρά τον ουτοπικό χαρακτήρα που φαίνεται να διαμορφώνεται στη σχέση παιδείας και κριτικής συνειδητοποίησης. Η πρόταση του Φρέιρε ως μια παιδαγωγική υποσχέση και ελπίδα καθιστά τον φορέα της εκπαίδευσης τον δάσκαλο ως ουτοπικό με την έννοια που δίνει ο ίδιος σε αυτό το χαρακτηρισμό: ουτοπικός δεν σημαίνει να είσαι ιδεαλιστής ή μη πρακτικός, αλλά μάλλον να ασχολείσαι με την καταγγελία των καταπιεστικών και αδικών καταστάσεων και την αναγγελία νέων μέσα από την αποτίναξη της κουλτούρας της σιωπής μαζί με τους καταπιεζόμενους. Για περισσότερα στα δυο έργα του Φρέιρε που έχουν μεταφραστεί και στα ελληνικά: «Αγωγή του καταπιεζόμενου» και «Πολιτιστική δράση για την κατάκτηση της ελευθερίας» (βλάνε βιβλιογραφία).

σο μέσα από την εκπαιδευτική παρέμβαση θα δίνονται απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα ή θα γίνεται (στο πλαίσιο ενός μεταρρυθμιστικού προγράμματος) μια απλή διαχείριση του σχετικού άρθρου του σωφρονιστικού κώδικα περί εκπαίδευσης. Ο Stanley Cohen εγκληματολόγος, ειδικός μελετητής και θεωρητικός των εναλλακτικών μορφών μεταχείρισης φυλακισμένων, επισημαίνει εύστοχα ότι οι παραδοσιακές δομές της φυλακής ενισχύονται ακόμη περισσότερο, γιατί *«οι εναλλακτικές λύσεις ενσωματώνονται και απορροφούνται. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές αποδεικνύονται όχι καταργητικές μεταρρυθμίσεις, αλλά νομιμοποιητικές μεταρρυθμίσεις. Το παλιό καθεστώς ενδυναμώνεται μάλλον παρά εξασθενεί»* (Stanley Cohen, 1990, 23). Επιπλέον, τα ερωτήματα εμπλουτίζονται με αναζητήσεις που έχουν να κάνουν με τον τρόπο και την έκταση στην οποία αξιοποιείται ένα μεταρρυθμιστικό μέτρο, όπως αυτό της εκπαίδευσης στη φυλακή. Προφανώς μας καθιστούσαν επιφυλακτικούς οι παρεμβάσεις στη φυλακή πολλών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.) σε θέματα εκπαίδευσης ή με άλλου είδους παρεμβάσεις. Πολλές από αυτές, στο πλαίσιο των θεσμικών μεταρρυθμίσεων, έβρισκαν και βρίσκουν ευκαιρία στην ουσία να διαχειριστούν το σωφρονισμό υποκαθιστώντας, όπως και σε άλλες περιπτώσεις, το κράτος πρόνοιας, χωρίς ξεκάθαρες ιδεολογικές θέσεις και όλα αυτά στη λογική ενός ευρύτερου μεταρρυθμιστικού πλαισίου. Δεν είναι τυχαίο ότι το σύνολο σχεδόν αυτών των οργανώσεων βασίζεται στο ιδεολόγημα της «κοινωνίας των πολιτών», το οποίο ως μεταρρυθμιστικό κίνημα (τα τελευταία 30 χρόνια) απέτυχε να αντιμετωπίσει και να διερευνήσει την κυρίαρχη καπιταλιστική ιδεολογία. Στην ουσία απέτυχε να καταδείξει ότι ο σωφρονισμός όχι μόνο ως κοινωνική θεσμική παρέμβαση αλλά και ως μηχανισμός χειραγώγησης είναι εγγενές στοιχείο του καπιταλισμού με ό,τι αυτό σημαίνει στον ανταγωνισμό, τη βία, την κοινωνική καταστολή και την εκμετάλλευση με την επιβολή αγοραίων λογικών. Επιπλέον, το κίνημα αυτό απέτυχε να καταδείξει ότι ο ρατσισμός που βιώνουν οι κρατούμενοι είναι και αυτός εγγενές χαρακτηριστικό του καπιταλισμού και των μορφών εξουσίας που προκύπτουν από αυτόν.

Όλο αυτό το θεωρητικό πλέγμα ως προσέγγιση θα μας δώσει τη δυνατότητα να αποφανθούμε όχι μόνο για το πώς λειτουργεί το σύστημα των φυλακών, αλλά και για τον τρόπο με τον οποίο το σχολείο θα μπορέσει να λειτουργήσει ως πόλος κριτικής της λογικής του σωφρονισμού, όπως αυτή διαμορφώθηκε ιστορικά.

Με βάση τα παραπάνω, ο χώρος της φυλακής –τόσο ως αρχιτεκτονική και κοινωνική κατασκευή όσο και ως νομικό πλαίσιο– και η διαχείριση του χρόνου, με όλες τις συνέπειες του εγκλεισμού που υφίστανται οι μαθητές κρατούμενοι, είναι από τους βασικότερους ιδιαίτερους παράγοντες της εκπαιδευτικής μας παρέμβασης. Αν στα παραπάνω συμπεριλάβουμε και το γεγονός ότι το σύνολο των μαθητών του σχολείου είναι νέοι-ενήλικες, οι οποίοι θέτουν δικές τους προτεραιότητες ζωής με τις αντίστοιχες ευθύνες, που φέρουν μαζί τους από την ελεύθερη ζωή, τότε εύκολα μπορεί ο καθένας και η καθεμιά να οραματιστεί το παζλ των αλληλοεμπλεκόμενων παραγόντων της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Baynham, 2000).

Για την περίπτωση των φυλακών καθοριστικό ρόλο στην όλη σωφρονιστική τους προσέγγιση παίζει και το προσωπικό: διοίκηση και σωφρονιστικοί υπάλληλοι (δεσμοφύλακες). Έχει καταγραφεί από τον Goffman ότι στα *«οδηπαγή ιδρύματα»* επικρατεί μια ιδιόζουσα σχέση ανάμεσα στο προσωπικό και τους τροφίμους με ελάχιστη αλληλοδιείσδυση και με σημεία επαφής μόνο υπηρεσιακές καταστάσεις. *«Είναι ενδεικτικό ότι το προσωπικό και οι τρόφιμοι τελικά συνταυτίζουν τις εγκαταστάσεις και το όνομα του ιδρύματος με το προσωπικό, έτσι που όταν και οι δυο συνομαδώσεις αναφέρονται στις απόψεις ή τα συμφέροντα του ιδρύματος, έμμεσα αναφέρονται στις απόψεις και τα οφέλη του προσωπικού»* (Goffman, 1994, 28). Αυτόν τον παράγοντα στην παρούσα εργασία θα αρκεστούμε να παρουσιάσουμε σε αυτό το σημείο ακροθιγώς, μιας και οι σχέσεις κρατουμένων-προσωπικού των φυλακών αποτελούν ένα άλλο ευρύ θέμα διερεύνησης.

Προφανώς όλο αυτό το πλέγμα παραγόντων είναι δύσκολο να παρουσιαστεί στην παρούσα εργασία, γι' αυτό θα σταθούμε σε δυο παράγοντες του χώρου και του χρόνου, των οποίων η παρουσία-

ση –όπως έγινε και αλλού (Χατζηνικολάου, 2006)– καθιστά την εκπαιδευτική προσέγγιση στο σχολείο των φυλακών διαφορετική από την ιδιότυπη διαχείριση των παραπάνω παραγόντων.

Παιδαγωγική αξιοποίηση! Διαχείριση του λαβύρινθου του χώρου της φυλακής!

Σε κάθε εκπαιδευτική παρέμβαση ο «σχολικός χώρος» αποτελεί σημαντικό παράγοντα υποδομών. Στην περίπτωση μας δεν μπορούμε να μην θίξουμε σε αδρές γραμμές τη στενότητα του χώρου των φυλακών Διαβατών λόγω του μεγάλου αριθμού των κρατουμένων, κάτι που τίθεται τακτικά στα μαθήματα, αλλιά και είναι ευρέως γνωστό από τις αναφορές στον τύπο.

Λόγω έλλειψης χώρων τα μαθήματα τα οργανώνουμε σε χώρο των φυλακών, που χρησιμοποιούνταν κάποιες φορές και ως ξυλουργείο. Πέρα από το συμβολισμό του ευρύτερου χώρου της φυλακής, που παρουσιάζεται παρακάτω, ο συμβολισμός της αίθουσας διδασκαλίας αποκτά ιδιαίτερη σημασία στα λόγια ενός κρατουμένου: «*εδώ ηρεσάζονται-πληνάζονται κεφάλια*», εννοώντας φυσικά συνειδήσεις, μιας και μέσα στην αίθουσα υπήρχαν και εργαλεία, όπως κορδέλα κοπής ξύλων, πλάνες [εργαλεία για τη λείανση ξύλινων επιφανειών], πρέσα, έτοιμα ανά πάσα στιγμή για λειτουργία. Η παρατήρηση του μαθητή-κρατούμενου προφανώς και δεν μπορεί να θεωρηθεί άστοχη, αν σκεφτεί κανείς ότι το σχολείο λειτουργούσε μέσα στο συγκεκριμένο ευρύτερο χώρο της φυλακής, οπότε η κάθε προσπάθεια «πνευματικής λοβοτομής» καταγράφεται ως διακύβευμα.

Έτσι, η οποιαδήποτε παιδαγωγική αξιοποίηση του χώρου προϋποθέτει τη διερεύνηση και ανάληψή του με κοινωνικά κριτήρια, για να απαντηθούν στα πλαίσια του δυνατού όλα τα πως και τα γιατί του συγκεκριμένου χώρου μαζί με τους συμβολισμούς του. Για το λόγο αυτό αναζητήσαμε τις πρώτες απαντήσεις σε εργασίες επιστημόνων που ασχολήθηκαν με ζητήματα του χώρου, για να μπορέσουμε να έχουμε μια ολοκληρωμένη άποψη για το χώρο-φυλακή.

Ως χώρος η φυλακή είναι καθοριστικός παράγοντας στη διαδικασία αυτής της εκπαιδευτικής παρέμβασης μιας και επιβάλλεται στον κάθε άνθρωπο η ταυτότητα του κρατούμενου –από την πρώτη στιγμή εισαγωγής του στη φυλακή– συνήθως αυτή του κατάδικου-εγκληματία και πολύ σπάνια του εν δυνάμει αθώου. Σ' αυτό το κοινωνικό γεγονός έχει να αντιπαρατεθεί η εκπαίδευση, προκειμένου αφενός να ενεργοποιήσει δημιουργικές διαδικασίες και αφετέρου να καταστήσει σαφές στον κάθε κρατούμενο πως η στέρηση της ελευθερίας δεν συνεπάγεται υποταγή και στέρηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου (Χασιώτης, Χατζηνικολάου, 2003· Χασιώτης, Χατζηνικολάου, 2005).

Αυτά δεν αφορούν μόνο τους κρατούμενους αλλά και μας τους δασκάλους, οπότε καθημερινά οι ρόλοι αντιστρέφονται και συγχέονται, δηλαδή εμείς οι δάσκαλοι γινόμαστε μαθητές. Μαθητές-ερευνητές με την έννοια ότι θα πρέπει να διερευνήσουμε τις συνθήκες του χώρου της φυλακής προκειμένου να τις συγκεντρώσουμε και να οργανώσουμε όλο αυτό το υλικό των εμπειριών ως διδακτικό υλικό, ώστε ως τέτοιο να ανταποκρίνεται στις συνθήκες των μαθητών κρατουμένων. Έτσι τον ρόλο των δασκάλων-πληροφορητών για τη συγκέντρωση αυτής της εμπειρίας αναλαμβάνουν οι κρατούμενοι μαθητές. Ο Φρέιρε δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στη διαμόρφωση αυτής της σχέσης ανάμεσα στους δυο βασικούς παράγοντες της εκπαίδευσης θα πει: «*Η αγωγή αρχίζει με την άρση της αντίφασης δασκάλου-μαθητή, με τη συμφιλίωση των δυο πόλων της αντίφασης, έτσι που και οι δυο να είναι ταυτόχρονα και δάσκαλοι και μαθητές*» (Φρέιρε, 1977, 79), θεωρώντας ότι μέσα από αυτή τη σχέση θα διαμορφωθούν αφενός οι συνθήκες συνειδητοποίησης των καταπιεζόμενων κρατούμενων για να αποκτήσουν τη δική τους φωνή και αφετέρου οι σχέσεις σεβασμού και αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Και όπως έλεγε ο Φουκό για τη δική μας περίπτωση των φυλακισμένων: «*Το πρώτο λοιπόν βήμα που πρέπει να γίνει είναι να δοθεί ο λόγος στους κρατούμενους*» (Φουκό, 1999, 41), γιατί ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του χώρου της φυλακής είναι η επιβολή της απόλυτης σιωπής με την έννοια ότι η οποιαδήποτε βία και ο πό-

νος, που υφίστανται οι κρατούμενοι, κρύβονται πίσω από την καταστολή και τη σιωπή.

Δεύτερο χαρακτηριστικό του χώρου της φυλακής είναι ο πανοπτικός αρχιτεκτονικός χαρακτήρας του, όπως επισημάνθηκε από τον Μπένθαμ το 1791, ο οποίος μπορεί να μην ισχύει σήμερα ως αρχιτεκτονική κατασκευή, όμως μέσα από τη σύγχρονη οργάνωση της φυλακής (κάμερες εσωτερικής παρακολούθησης) σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει ότι έχει αγνοηθεί η πανοπτική λειτουργία της (Μίχος, 1994: 55). Ελέγχονται και παρατηρούνται όλες οι κινήσεις των κρατουμένων ακόμα και του χώρου του σχολείου μέσω κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης και έχουν ως αποτέλεσμα τη διάβρωση της διάκρισης δημόσιου και ιδιωτικού στην καθημερινή ζωή (Φουκό, 1999, 60) με το πρόσχημα της ασφάλειας των φυλακών και με ό,τι αυτό συνεπάγεται στην προσβολή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας. Με βάση αυτό το πρόσχημα ακόμα και η επικοινωνία γονέων με ανήλικους φυλακισμένους γίνεται πίσω από τζαμαρίες ασφαλείας κατά τα επισκεπτήρια. Από αυτό το σύστημα παρακολούθησης δεν εξαιρούνται και οι δάσκαλοι, αφού όλα τα υλικά μιας διδακτικής ώρας ελέγχονται με την είσοδό μας στις φυλακές και αυτό σε καθημερινή βάση. Ελέγχονται τα βιβλία, τα τετράδια για τους κρατούμενους μαθητές και από αυτή τη διαδικασία δεν απουσιάζει και ο τακτικός –καθημερινός σωματικός έλεγχός μας (των δασκάλων) μέσω ηλεκτρονικών μηχανημάτων ως εν δυνάμει «υπόπτων» εισαγωγής στη φυλακή ουσιών ή όπλων κ.λπ. με βάση τη λογική του συστήματος. Προφανώς και οποιαδήποτε αντίδρασή μας στο μέτρο αυτό θα σήμαινε τη μη είσοδό μας στο σχολείο και άρα θα είχε άμεσες επιπτώσεις στη λειτουργία του σχολείου. Αναδεικνύεται από αυτά τα γεγονότα καθαρά η παραβίαση του σεβασμού της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, άσχετα αν αυτή τίθεται ως έννομο αγαθό και καθοριστικό δικαίωμα κάθε κρατούμενου (Σωφρ. Κώδικας, Άρθρο 2). Με βάση τη λειτουργία αυτή καταρρέουν μέσα στη φυλακή βασικοί φραγμοί ανάμεσα στο δημόσιο και στο ιδιωτικό κάθε ανθρώπου, καθιστώντας κάθε στιγμή της ζωής των κρατουμένων δημόσια. Ο Goffman περιγράφει λεπτομερώς προκειμένου να αναδείξει

αυτήν την κατάρρευση στα κάθε μορφής άσυλα: «Μια βασική κοινωνική ρύθμιση στη σύγχρονη κοινωνία είναι ότι το άτομο τείνει να κοιμάται, να παίζει και να εργάζεται σε διαφορετικούς χώρους, με διαφορετικούς μετόχους κάτω από διαφορετικές αυθεντίες και δίκως ένα συνολικό ορθολογικό σχέδιο. [Παρά τις μερικές ενστάσεις του επιχειρήματος, αφού δεν λαμβάνει καθόλου το πολιτικό κριτήριο]. Το κεντρικό χαρακτηριστικό των ολλοπαγών ιδρυμάτων μπορεί να περιγραφεί ως μια κατάρρευση των φραγμών που συνήθως διαχωρίζουν τις τρεις αυτές σφαίρες της ζωής. Πρώτον, όλες οι εκδηλώσεις της ζωής διεξάγονται στον ίδιο χώρο και κάτω από τη μια και μοναδική αυθεντία. Δεύτερον, κάθε φάση της καθημερινής δραστηριότητας του μέλους [εδώ κρατούμενου] συντελείται σε άμεση συναναστροφή με μια σωρεία άλλων... από τους οποίους απαιτείται να κάνουν μαζί το ίδιο πράγμα. Τρίτον, όλες οι φάσεις των δραστηριοτήτων της ημέρας είναι αυστηρά προγραμματισμένες... επιβάλλεται εκ των άνω από ένα σύστημα ρητών, τυπικών θεσπίσεων κι ένα σώμα λειτουργιών» (Goffman, 1994, 25).

Έτσι ένα πλήθος αναγκών των κρατουμένων περικόπτονται από τη φυλακή ή όπως το θέτει για το χώρο ο Lefebvre: «Οι ανάγκες για τις οποίες μιλάμε πολύ, οφείλουν να περάσουν κάτω από το ζυγό του χώρου» (Lefebvre, 2007, 296). Ταυτόχρονα, ο χώρος της φυλακής παράγει και αναπαράγει μέσω και της σημειωτικής του όλες εκείνες τις συμπεριφορές οι οποίες καταγράφονται επιπλέον για μας ως παραπρόγραμμα με την έννοια ότι σε αυτό συμπεριλαμβάνεται ένα πλήθος άγραφων συν-δηλούμενων «κανόνων» λειτουργίας της φυλακής, που πολλοί κρατούμενοι στη γλώσσα των φυλακών το αποδίδουν στον τρόπο λειτουργίας των «χαφιέδων και ρουφιάνων» με στόχο την επιτήρηση (βλ. αναλυτικά Παπαδοπούλου, 1988). Αυτό το πλήγμα των σημειωτικών κανόνων συμβάλλει στο να συγκροτείται μια φανταστική θεώρηση του χώρου, που εκδηλώνεται σε κάθε διαίσθηση ως διαρκής επιτήρηση, η οποία τείνει να γίνεται ασυνείδητα αποδεκτή ως αυτονόητο για κάθε στιγμή του κρατούμενου ακόμα και για βιολογικές ή και γενετήσιες ανθρωπίνες ανάγκες.

Κοντοβλογίς η φυλακή, όπως και κάθε χώρος, είναι χώρος κοινωνικός και είναι απαραίτητη η συστηματική προσέγγιση πέρα από την πολεοδομική ή τη μαθηματική διάσταση προσδίδοντας του στην περίπτωση μας ολιστικές αναλύσεις: παιδαγωγικής, σωφρονισμού, σημειωτικής κ.λπ. αφού εκπέμπει και μια σειρά μηνύματα «*ως γλώσσα και ως ορίζοντας λόγου (discourse)*» (Σιθάντς, 2007, 292).

Παιδαγωγική αξιοποίηση! Διαχείριση του λευκού χρόνου της φυλακής

Για να κατανοηθεί η διαχείριση του χρόνου κρίνεται αναγκαία η αντιπαροβολή της με τις εκτός φυλακής συνθήκες, όπου συνήθως η έννοια του χρόνου είναι περιεκτική και περιλαμβάνει φυσικές, βιολογικές και κοινωνικές διεργασίες. Ταυτόχρονα, η κατανόηση του χρόνου εξαρτάται από τις εκάστοτε κοινωνικές καταστάσεις και αλληλάζει συνεχώς: χρόνος εργασίας, χρόνος ελεύθερος –διασκέδασης και ψυχαγωγίας κ.λπ. Αποκτά έτσι συνεχώς ποιοτικά χαρακτηριστικά και μεταβαλλόμενη σημασία. Η σύντομη αυτή περιγραφή καθιστά στα πλαίσια συγκρίσεων τη διαφοροποίηση θεώρησης του χρόνου. Όπως τονίστηκε από τον Goffman μέσα σε κάθε ίδρυμα και στη φυλακή η δομή του/της «*δεσμεύει κάτι από το χρόνο και το ενδιαφέρον των μελών του και παρέχει ένα είδος κόσμου...*» (Goffman, 1994, 23). Έτσι οι κρατούμενοι υποφέρουν από ανία σε μια ατελείωτη μέρα, σε ένα χρόνο που δεν περνά, για να «*αποθήσουν στο τέλος τον εαυτό τους μαζί με τον ατέλειωτο χρόνο απραξίας*» και με την πλήρη αλλοτρίωσή τους προκύπτει ότι θα γίνουν ευκολότερα αντικείμενα διαχείρισης της πανοπτικής επιτήρησης της φυλακής. Αυτή η προσέγγιση του ομοιόμορφου χρόνου των κρατουμένων σε συνδυασμό με τον χώρο τεκμηριώνουν το επιχείρημα ότι η ποινή της φυλάκισης δεν παύει να είναι ένας διαρκής βασανισμός για όσο χρόνο διαρκεί. Έτσι και τα όποια κυρίαρχα μυθεύματα περί «*διαρκούς ξάπλας, ξεκούρασης ανεμελιάς και τεμπελιάς των φυλακισμένων*» σκορπίζονται ως αθύρματα.

Καθοριστικός λοιπόν παράγοντας στη ζωή των φυλακισμένων είναι ο χρόνος. Η στέρηση της ελευθερίας είναι συνήθως συνυφασμένη με τον περιορισμό των κινήσεων των κρατουμένων. Αυτό που αποκτά όμως ιδιαίτερη σημασία για τους κρατουμένους έχει να κάνει με το μεγάλο χρόνο απραξίας «*δεν κάνω τίποτε όλη μέρα κοιμάμαι και αυτό με σκοτώνει*». Απάντηση πολλών κρατουμένων για το πώς περνούν τη μέρα τους. Το σχολείο έρχεται για κάποιους κρατουμένους να δώσει ένα συμπλήρωμα στο χρόνο, να σπάσει τη μονοτονία της κάθε μέρας. Η συνήθης μέτρηση του χρόνου είναι: Εγερτήριο-καταμέτρηση (8πμ), έξοδος από το κελί στο διάδρομο, πρωινό, έξοδος μιας ώρας στο προαύλιο, φαγητό, μεσημεριανή κατάκλιση, απογευματινή έξοδος μιας ώρας, 7-8πμ (το καλοκαίρι) ή 5-6πμ (το χειμώνα) εισαγωγή στο κελί καταμέτρηση και κατάκλιση. Έτσι αναδεικνύεται ο κατασκευασμένος χρόνος της φυλακής ως μια επιπρόσθετη τιμωρία (Μαυρής, 2003, 48-50).

Σε αυτό τον χρόνο, παρεμβαίνει για κάποιους κρατουμένους ο χρόνος της εργασίας και ο χρόνος παρακολούθησης κάποιων προγραμμάτων, όπως του σχολείου για τρεις ώρες το πρωί (9-12). Πρέπει εδώ να τονιστεί ιδιαίτερα ότι η διαχείριση του χρόνου στη φυλακή από την πλευρά του κρατουμένου δεν έχει να κάνει με διαδικασίες προσωπικής επιλογής, αλλά με καθαρά διοικητικές πράξεις, οπότε η όποια λογική περί διάθεσης ελεύθερου χρόνου των κρατουμένων δεν υφίσταται (Σωφρονιστικός Κώδικας, άρθρο 38). Σύμφωνα με τον Τσαούση, ο ελεύθερος χρόνος είναι «*εκείνος που διατίθεται χωρίς εξαναγκασμούς και δεσμεύσεις. Ο ελεύθερος χρόνος πρέπει να διακριθεί σε δυο κατηγορίες: ελεύθερος χρόνος κατά προαίρεση και αναγκαστικά ελεύθερος χρόνος*» (Τσαούσης, 1998, 111). Στην περίπτωση μας, μάς ενδιαφέρει η δεύτερη κατηγορία, ο αναγκαστικά ελεύθερος χρόνος, ο οποίος συνιστά μια απραξία. Κατά τον ίδιο τον Τσαούση «*ο ελεύθερος χρόνος ανάγεται σε αγαθό με διπλή έννοια. Είναι αντικείμενο αυτόβουλης διάθεσης ως προϋπόθεση δημιουργικής απασχόλησης ή ως αντικείμενο απόλαυσης*» (Τσαούσης, 1988, 112). Άρα στην περίπτωση μας η διάθεση του χρόνου στον κρατούμε-

νο δεν έχει διαστάσεις ελευθερίας και οι όποιες συζητήσεις περί αυτού έχουν ως σκοπό να καθύψουν τη σκληρή πραγματικότητα των φυλακών και την παρεμπόδιση της απόλαυσης του ελεύθερου χρόνου από κάθε κρατούμενο ως κοινωνικό αγαθό και δικαίωμα. Έτσι, όταν μιλάμε για διαχείριση του χρόνου στη φυλακή οφείλουμε να δίνουμε σε αυτήν κοινωνικές διαστάσεις με χαρακτηριστικά αποκλεισμού και να αναδεικνύουμε συγχρόνως ότι ο εγκλεισμός στη φυλακή συνεπάγεται πολλή περισσότερο πράγματα από την ελεύθερη μετακίνηση και πως η έννοια «ελευθερία» συνεπάγεται πολλές διαστάσεις, τις οποίες το σωφρονιστικό σύστημα δεν λαμβάνει υπόψη.

Μέσα στο χώρο λοιπόν παράγεται και αναπαράγεται ο κοινωνικός χρόνος της φυλακής (Λεφεβρ, ό.π., 297) με κύριο χαρακτηριστικό την απραξία και την ανία. Θα μπορούσαμε να τον αποκαλέσουμε στην κυριολεξία «χρόνο καταστολής» σε αντιπαράθεση με τους κοινωνικούς όρους χρόνος εργασίας, ελεύθερος χρόνος, χρόνος αθλητισμού κ.λπ. Έτσι το σχολείο μέσα στη φυλακή έρχεται ουσιαστικά να διεμβολήσει τον μονότονο χρόνο, ο οποίος σε συνδυασμό με τον χώρο επιβάλλουν τον πανοπτικό, δηλαδή τον πρότυπο τρόπο ιδρυματικού κτιρίου, που είχε σχεδιάσει ο Μπένθαμ και ο οποίος στηρίζεται στο ριζικό διαχωρισμό παρατηρητή παρατηρούμενου και στη συστηματική και απηνή παρακολούθηση του δεύτερου από τον πρώτο, χαρακτηριστικό που ισχύει και σήμερα στις φυλακές. Η διεμβολή αυτή της εκπαιδευτικής διαδικασίας μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια πολιτική διαχείρισης του χρόνου των κρατούμενων, που κατατείνει, για όσο χρονικό διάστημα βρίσκονται στο σχολείο, σε ένα σύνολο δημιουργικών συζητήσεων βάσει του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος. Επομένως, ο χρόνος της φυλακής μέσα στο σχολείο γίνεται ανθρώπινος χρόνος για κάθε κρατούμενο στο βαθμό, που κατασκευάζεται είτε σε αφήγηση είτε σε ακρόαση, γιατί μια ιστορία αποκτά σημασία για κάθε κρατούμενο, μόνο αν εναρμονίζεται με την εμπειρία της ζωής μέσα σε αυτό το χρόνο. Άλλωστε για πολλούς ερευνητές και ερευνήτριες της κοινωνικής ανθρωπολογίας αποτελεί ένα ιδιαίτερο πεδίο μελέτης της σχέσης

του χώρου με τον χρόνο στη διαμόρφωση της ανθρώπινης γνώσης και τη διαμόρφωση των συμπεριφορών των ανθρώπων (Bloch, 1998).

Κοινωνικός και πολιτικός γραμματισμός ως διαστάσεις της παρέμβασης

Το σύνολο των διαδικασιών που λάβανε χώρα στο σχολείο αποτελούσε έναν ιδιόμορφο γραμματισμό για δασκάλους και μαθητές, που αν θα θέλαμε να τον οριοθετήσουμε από τον σχεδιασμό του ως την υλοποίησή του θα τον αποκαλούσαμε χωρίς κανένα δισταγμό κοινωνικό και πολιτικό γραμματισμό.

Ο γραμματισμός πρέπει να θεωρηθεί ότι παρέχει όχι μόνο τεχνική κατάρτιση, αλλά και μια σειρά οδηγιών για τη χρήση της γνώσης. Ως έννοια αποτελεί ένα κοινωνικά δομούμενο φαινόμενο και δεν είναι απλά ικανότητα να διαβάζουμε και να γράφουμε (Cook-Gumperz, 2008). Ως κοινωνικά δομούμενη διαδικασία αποτελεί μια ιστορικά εδραιωμένη ιδεολογία όσο και μια συλλογή πλαισιωμένων επικοινωνιακών πρακτικών, με την έννοια ότι δομείται σε συγκεκριμένα κοινωνικά πλαίσια. Αυτό δίνει περιεχόμενο στην έννοια του γραμματισμού για να μπορεί να θεωρηθεί ως μέρος μιας ιδεολογίας της γλώσσας, ως ένα κοινωνικοπολιτισμικό φαινόμενο, όπου η γραπτή και προφορική γλώσσα συνυπάρχουν στο επικοινωνιακό πλαίσιο με συγκεκριμένους πάντα κοινωνικούς σκοπούς, οι οποίοι κατανοούνται σε πολιτικά-ιδεολογικά, εξουσιαστικά –σε πλαίσια υποτέλειας και καταστολής στην περίπτωση μας– ή σε πλαίσια απελευθερωτικών και εξανθρωπιστικών διαδικασιών, όπου η εγγραμματοσύνη ως αποτέλεσμα όλων των παραπάνω θα είναι μια ποιότητα συνείδησης και όχι απλώς μια ηθικά ουδέτερη τεχνική (Freire, 1977, ό.π.).

Κατά τον Freire, η ανάγνωση του κόσμου γύρω μας προηγείται της όποιας ανάγνωσης των κειμένων και στην περίπτωση μας με τους μαθητές κρατούμενους αυτή η ανάγνωση του κόσμου των φυλακών αποκτά μια ιδιαίτερη σημασία. Ο όρος ανάγνωση χρησιμοποιείται από τον Φρέιρε με ένα σημαντικό και πρωτότυπο τρόπο για να περιλάβει

την «ερμηνεία» και την αποκωδικοποίηση των πολλών κοινωνικών καταστάσεων από πλευράς του αναγνώστη (Φρέιρε, 1977 α). Τονίζεται από τον ίδιο ο κριτικός τρόπος ανάγνωσης, ο ενεργητικός ρόλος του αναγνώστη, αλλά και η προηγούμενη γνώση για τον κόσμο, που φέρνει μαζί του ο άνθρωπος-κρατούμενος μαθητής κατά την ανάγνωση του κόσμου (Φρέιρε, 1977α, ό.π.). Κάθε μαθητής-κρατούμενος διαβάσει και ερμηνεύει από τη δική του ματιά την κοινωνική πραγματικότητα της φτώχειας, του εγκλεισμού και του κοινωνικού αποκλεισμού, που βιώνει στο περιβάλλον των φυλακών. Μέσα από την παραγωγή λόγου γραπτού και προφορικού στα πλαίσια αυτού του γραμματισμού προβαίνει στην ανάδειξη της παραβίασης βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η καταγγελία αυτή προφανώς διαμορφώνει πλαίσια κριτικής ενημέρωσης. Με άλλα λόγια –στα πλαίσια αυτού του γραμματισμού μπορεί να δημιουργηθούν δυνατότητες στο σχολείο στο συγκεκριμένο χώρο (και όχι μόνο στη φυλακή)– να αρθρώσει εκείνο τον «επαναστατικό» λόγο, (όπως έθεσαν το ζήτημα οι Μασέντο και Φρέιρε παραπάνω).

Με άλλα λόγια, ο πολιτικός γραμματισμός δεν μπορεί παρά να αποτελεί πρόταγμα του σχολείου των φυλακών ως μια διαδικασία τουλάχιστον ιδεολογικής απελευθέρωσης. Ένας δημοσιογράφος, παρουσιάζοντας τη δουλειά των κρατουμένων και περιγράφοντας το βιβλίο τους με τίτλο «*Δικαίωμα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια*» έγραψε στο άρθρο του: «*Επί ένα χρόνο 50 φυλακισμένοι των Διαβατών έσκαβαν λαγούμι με μοθύβια και τετράδια και 'απέδρασαν' προς την ελευθερία με όπλο τη γνώση*» (Τατσης 2002, Εφ Μακεδονία). Παρά την ιδεαλιστική εικόνα του άρθρου, σε κάθε περίπτωση προφανώς είναι μια μορφή προσωπικής ικανοποίησης και άθλου η δημιουργία λόγου και η ανάδειξη των συνθηκών ζωής από ανθρώπους, τους οποίους το όλο σύστημα τους τοποθετεί εξ ορισμού στο περιθώριο και ανάξιους να εκφέρουν λόγο και να προβληματιστούν.

Έτσι η συγγραφή ενός κειμένου ή η οποιασδήποτε μορφής εργασία ενός μαθητή κρατουμένου στα πλαίσια ενός πολυτροπικού μυνήματος (εικόνα, λόγος, σκίτσο, κολλάζ κ.λπ.) είναι αποτέλεσμα

κοινωνικών, ιστορικών, πολιτικών πρακτικών, που σχετίζονται με την κριτική πρόσβαση του μαθητή κρατούμενου στο συγκεκριμένο περιβάλλον. Καθώς ο κάθε μαθητής κρατούμενος αποδομεί λογικά τα περιβάλλοντα εξουσίας όχι μόνο της φυλακής, που ρυθμίζουν ή οραματίζονται να ρυθμίσουν έναν μελλοδικό τρόπο λειτουργίας της κοινωνίας με μέσα-εργαλεία-«γενικοποιητικές» διαδικασίες ασφάλειας, εποπτείας, τιμωρίας, και καταστολής για την επιβολή της καπιταλιστικής νεοφιλελεύθερης αγοράς (Παρασκευόπουλος, 2006, 49-50), ουσιαστικά αρθρώνει λόγο κριτικής συνειδητοποίησης (Φρέιρε, 1977, ό.π.). Με τη τριβή οι κρατούμενοι θα αναπτύξουν μια κριτική μεταγλώσσα όχι μόνο για να μιλούν ή να γράφουν αλλά περισσότερο για να κατανοούν την κοινωνική και πολιτισμική δύναμη, που εκπορεύεται από τα κείμενα καθώς και τις συναφείς με αυτά κοινωνικές πρακτικές που υιοθετούν.

Σε μια προσπάθεια γενίκευσης των επιστημονικών προθέσεων της παρέμβασής μας, τις οποίες έχουμε παρουσιάσει αναλυτικά στις ετήσιες εκθέσεις του σχολείου (Χασιώτης, Χατζηνικολάου, ό.π.), θα λέγαμε ότι στην πρότασή μας χρησιμοποιούμε τις ακόλουθες βασικές παραδοχές:

- Η παιδαγωγική πρέπει να συνεργαστεί και να χτίσει πάνω στους πόρους λόγου καθώς και στα ρεπερτόρια της πολιτισμικής πρακτικής, που οι διδασκόμενοι-κρατούμενοι φέρνουν μαζί τους.
- Η παιδαγωγική πρέπει να είναι δομημένη και σαφής, ενώ παράλληλα να εμπνέει τους διδασκόμενους σε ουσιαστικές καθημερινές πρακτικές κατασκευής νοήματος χρησιμοποιώντας ένα ευρύ φάσμα μέσων.
- Η παιδαγωγική πρέπει να είναι μια σημαντική πολιτισμική δράση και πρέπει να παράγει σχέδια για μια τέτοια δράση.
- Η παιδαγωγική μπορεί και πρέπει να στοχεύσει και να διαπλάσει πρακτικές, που απαιτούνται για την κατασκευή και τη διαπραγμάτευση νέων ειδών ταυτότητας κοινωνικών σχέσεων τουλάχιστον στο σχολικό χώρο και ευχής έργων θα ήταν και στη φυλακή.

Όλες αυτές οι μέχρι τώρα παιδαγωγικές παραδοχές και περιγραφές μπορούν να συμπυκνώσουν τους γενικούς σκοπούς του γραμματισμού στις παρακάτω προτάσεις:

- εμπέδωση μιας ενεργού ιδιότητας του πολίτη
- εμπέδωση θετικών στάσεων προς τη μάθηση μέσω της προσωπικής πλήρωσης
- εμπέδωση και ενίσχυση της κοινωνικής δικαιοσύνης ως προτάγματος της εκπαιδευτικής διαδικασίας.
- απόκτηση της ικανότητας για διαρκή κριτική προσαρμογή στις γνωστικές απαιτήσεις ενός διαρκώς εξελισσόμενου κοινωνικού χώρου δράσης.

Εξειδικεύοντας λίγο περισσότερο τους προαναφερόμενους στόχους θα λέγαμε:

- Να αποκτήσουν οι κρατούμενοι βασικές γνώσεις των συμβάσεων στα διάφορα γνωστικά πεδία, αλλά και των συμβάσεων και των αναμενόμενων τρόπων επικοινωνίας και χρήσης της γλώσσας στα διάφορα πεδία της γνώσης, αλλά επιπροσθέτως και κυρίως σε διάφορα πραγματικά πλαίσια επικοινωνίας (κοινωνικά: δημόσιες υπηρεσίες, τύπος, διεκδίκηση δικαιωμάτων εργασία, τοπική κοινότητα, κ.λπ.).
- Να χρησιμοποιούν τις γνώσεις και δεξιότητες που έχουν αποκτήσει στο πλαίσιο των πολιτισμικών και κοινωνικών αλληλεπιδράσεων και να στηριχτούν στις εμπειρίες τους για να κατακτήσουν και να αποκτήσουν νέες ικανότητες, να διαβάζουν και να αναλύουν τον κόσμο τους.
- Να ξεφύγουν από τον πολιτισμό της σιωπής στον οποίο βρίσκονται πολλές φορές εγκλωβισμένοι και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τον ευρύτερο σχολική αδράνεια και μονοτονία, που χαρακτηρίζει τη σχολική κοινότητα μέσα από τη συνειδητοποίηση της κατάστασης και τη διεκδίκηση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ως αναδυόμενοι –εν δυνάμει πολίτες.
- Να αναπτύξουν θετικές στάσεις προς τη μάθηση μέσα από τη συνειδητοποίηση της ανάγκης

της ως μοχλού για το μετασχηματισμό της πραγματικότητάς τους. Μαθαίνοντας να γράφουν και να διαβάζουν πρέπει να κατανοήσουν ότι συγκροτούν μια πράξη γνώσης, γίνονται δηλ. δημιουργικά υποκείμενα.

- Να αποκτήσουν ικανότητες τις οποίες χρειάζονται για να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη για διαρκή κριτική προσαρμογή στις γνωστικές απαιτήσεις ενός διαρκώς εξελισσόμενου κοινωνικού και οικονομικού χώρου δράσης.

Έτσι η συνειδητοποίηση και ο γραμματισμός αποτελούν έννοιες ουσιαστικές στην πρότασή μας γιατί η απουσία της μιας στην εκπαιδευτική πρόταση εύκολα μπορεί να οδηγήσει την εκπαιδευτική διαδικασία σε μια εργαλειακού τύπου πρακτική και εργαλειακού τύπου μάθηση, η οποία έχει ως στόχο τον έλεγχο και τη χειραγώγηση του περιβάλλοντος των ανθρώπων, όπως ακριβώς συμβαίνει στην περίπτωση επίλυσης προβλημάτων, που είναι προσανατολισμένα προς ένα στόχο και έχουν απώτερο σκοπό τη βελτίωση της εκπαιδευτικής απόδοσης. Η άλλη περιοχή είναι η επικοινωνιακή κριτική μάθηση, η οποία έχει ως στόχο την κατανόηση αυτών που οι άλλοι εννοούν, όταν επικοινωνούν μαζί μας. Αυτή η μορφή μάθησης συχνά εμπλέκει συναισθήματα προθέσεις αξίες και ηθικά ζητήματα (Μέζιροφ, 2006, 48).

Η συνειδητοποίηση ως γραμματισμός, λοιπόν, έχει άμεση σχέση με τη χειραφέτηση του ανθρώπου, αφού ενεργοποιεί διαδικασίες συμμετοχής στη διαμόρφωση του σκοπού του γραμματισμού από τους ίδιους τους μαθητές. Με αυτό τον τρόπο, σε πρώτη φάση στο μικρόκοσμο του σχολείου θα μπορέσουν να πραγματοποιήσουν τον μετασχηματισμό της πραγματικότητας μέσα από τις καθημερινές πρακτικές τους σ' αυτό. Στη συνέχεια έρχονται όλες οι εμπειρίες του σχολείου σε διαλεκτική κίνηση με την πραγματικότητα, δηλαδή πως αυτές οι πρακτικές λειτουργούν στην εκπαιδευτική πραγματικότητα των φυλακών. Στη φάση αυτή είναι εύκολο για τους μαθητές κρατούμενους να διαμορφώνουν όλα εκείνα τα ερωτήματα, τα οποία πρέπει να απαντηθούν από τους ίδιους και στη συνέχεια μέσω του αναστοχασμού να επαναδιατυπώσουν ή και να επαναπροσ-

διορίσουν νέους στόχους του γραμματισμού. Η συνεχής ανατροφοδότηση θεωρίας και πρακτικής, την οποία ο Φρέιρε την αποκαλεί «πράξις» και θεωρεί ότι περιλαμβάνει τη διαλεκτική σχέση θεωρίας και καθημερινού αγώνα κοινωνικής πρακτικής (στην περίπτωση μας του κοινωνικού γραμματισμού), περιλαμβάνει το σύνολο αυτού του εκπαιδευτικού αγώνα, που έχει να κάνει με αξίες και αλλαγές στις προσωπικές πολιτικές (Freire, 1977, ό.π).

Οι μαθητές κρατούμενοι πρέπει να διαβάζουν την πραγματικότητα τους και να ζουν την ανάγκη να γράψουν γι' αυτήν. Αν το να μαθαίνω να διαβάζω και να γράφω, σημαίνει συγκροτώ μια πράξη γνώσης αλλά και μετασχηματισμού, τότε οι μαθητές κρατούμενοι πρέπει από την αρχή να αναλάβουν τον ρόλο του δημιουργικού υποκειμένου ως εν δυνάμει-αναδυόμενοι συγγραφείς (Pappas, Barro-Zecker, 2006). Αυτές οι διαδικασίες γραμματισμού είναι εκείνες που θα δημιουργήσουν αρχές παιδείας και πολιτισμού, για να αμφισβητήσουν την κυρίαρχη αντίληψη της απαξίας των κρατούμενων.

Έτσι στο πλαίσιο του κοινωνικού γραμματισμού το πρόγραμμα συνδέει την τοπική πραγματικότητα του σχολείου της φυλακής με ένα ευρύ φάσμα όπως: κοινωνικών και παγκόσμιων προβλημάτων, νέων κοινωνικών προκλήσεων της γνώσης σε παγκόσμιο επίπεδο, τη συσχέτιση της πολιτιστικής έκφρασης (τοπικής και παγκόσμιας) με παγκόσμια μηνύματα κατά του ρατσισμού, της μισαλλοδοξίας και του εθνικισμού, μηνύματα ειρήνης διερεύνηση των συνθηκών ζωής τους και κοινωνικού αποκλεισμού κ.λπ.

Με αυτή τη μορφή του γραμματισμού ουσιαστικά μπορούμε να πούμε ότι πραγματοποιούμε έρευνα μαζί με τους μαθητές κρατούμενους για τον εντοπισμό των συγκεκριμένων καταστάσεων της καθημερινής ζωής. Αυτές οι πραγματικότητες σε συνδυασμό με αφορμές παγκόσμια γεγονότα ή με παραπομπές ανάλησης στο mega-επίπεδο (οικονομίας και πολιτικής) μπορούν να αποτελέσουν τον πυρήνα ενός νέου Λόγου της κοινότητας μας (σχολείο της φυλακής), ο οποίος αρκετές φορές διαχέεται στα κελιά ως γνώση και πληροφόρηση. Δεν ήταν λίγες οι φορές που εμπλουτίστηκε με απόψεις

άλλων κρατούμενων, που δεν συμμετείχαν στα μαθήματα, για να μετασχηματιστούν η παραγόμενη γνώση (πληροφορίες για τις συνθήκες ζωής και γεγονότα) και τα παραγόμενα κείμενα. Σε τελική ανάλυση να αποκτήσουμε εμείς οι εκπαιδευτικοί –να συνειδητοποιήσουμε πλήρως τις συνθήκες διαβίωσης των μαθητών μας. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο αλλά καταγράφεται ως αυτονόητο ότι ο/η δάσκαλος/α σε εναλλακτικές εκπαιδευτικές προτάσεις παίρνει θέση απέναντι στα προβλήματα των μαθητών μέσα από συγκεκριμένες επιλογές. Ως μέλη οι εκπαιδευτικοί της κυρίαρχης ομάδας έχουν τη δυνατότητα είτε να αναπαράγουν τις όποιες εξουσιαστικές σχέσεις της ευρύτερης κοινωνίας, είτε να τις αμφισβητήσουν. Αν κάνουν το πρώτο δεν θα κατηγορηθούν γι' αυτό αλλά δεν είναι σίγουρο ότι οι μαθητές τους θα μάθουν πράγματα. Αν κάνουν το δεύτερο ίσως κατηγορηθούν γι' αυτό αλλά είναι πιθανότερο οι μαθητές/τριες να μάθουν. Αυτό σημαίνει ότι αν και οι δάσκαλοι/ες στην περίπτωση αυτή δεν μαθαίνουν πράγματα από τους/τις μαθητές, τότε είναι πολύ πιθανόν πως ούτε και οι μαθητές μαθαίνουν από αυτούς/ες (Cummins, 1999).

Σύντομη ιστορική ανασκόπηση, μαθητικός πληθυσμός, περιεχόμενα παρέμβασης

Το σχολείο στις φυλακές ξεκίνησε τη λειτουργία του το Σεπτέμβρη του 2001 με δυο μέρες εβδομαδιαίως. Το επόμενο διδακτικό έτος, η καθημερινή λειτουργία του κρίθηκε αναγκαία καθ' όλη την εβδομάδα (9-12πμ). Αυτού του τύπου η λειτουργία έθεσε από τις πρώτες μέρες τις αντιφάσεις σαν και αυτές που περιέγραψα. Μια σειρά από θεσμικές και προσωπικές παρεμβάσεις –κατά την εκτίμησή μου εξουσιαστικής επιτήρησης και χειραγώγησης (που δεν μπορώ να αναλύσω στην παρούσα)– έθεσαν τη λειτουργία του σχολείου σε αμφισβήτηση με αποτέλεσμα τα μαθήματα να σταματήσουν λίγο πριν τη λήξη του διδακτικού έτους 2004-2005.

Στη διάρκεια της εκπαιδευτικής παρέμβασης συνεργαστήκαμε τρεις δάσκαλοι (Χατζηαλεξίου Βαγγέλης, Χασιώτης Βασίλης και ο γράφων). Τον μα-

Έργο κρατούμενου στις Δικαστικές Φυλακές Διαβατών.

θητικό πληθυσμό αποτελούσαν νέοι κρατούμενοι, αλλά και ανήλικοι. Τον πληθυσμό τον χαρακτήριζε η πολυπολιτισμικότητα. Τα μαθήματα τα παρακολουθούσαν κρατούμενοι ελληνικής καταγωγής, αλλοδαποί (Αλβανοί, Γεωργιανοί, Ρουμάνοι, ένας Γερμανός, Αρμένιοι), παλινοστούντες από δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και Ρομά (Τσιγγάνοι). Οι περισσότεροι από αυτούς δεν είχαν ολοκληρώσει τη φοίτηση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και στις χώρες καταγωγής τους, ενώ ελάχιστοι ήταν οι Ρομά κρατούμενοι που παρακολούθησαν κάποιες τάξεις σε δημοτικό σχολείο. Αυτός ο πολυπολιτισμικός μαθητικός πλούτος ως παιδαγωγική πρόκληση δημιούργησε εκ των πραγμάτων την υιοθέτηση μεθόδων της προσέγγισης της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερη κατά περίπτωση.

Στο τέλος της δεύτερης και τρίτης χρονιάς οργανώσαμε ειδικές εξετάσεις για λήψη απολυτηρίου δημοτικού σχολείου σε συνεργασία με το 3ο Γραφείο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Θεσσαλονίκης, όπως ορίζει ο νόμος (Π. Δ. 201). Τις εξετάσεις ολοκλήρωσαν με επιτυχία τρεις μαθητές. Επιπλέον σε συνεργασία με τη Δ/ση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Θεσσαλονίκης και

το 2ο Γυμνάσιο Κορδελιού οργανώσαμε εξετάσεις για μαθητή κρατούμενο που είχε ολοκληρώσει τη φοίτηση της Γ΄ Γυμνασίου αλλά ήταν μετεξεταστέος σε πέντε μαθήματα. Εξετάσεις που ολοκληρώθηκαν με επιτυχία από τον κρατούμενο.

Κύριο περιεχόμενο σπουδών τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτά αποτελούν το επίκεντρο του μαθήματος γύρω από τα οποία οι κρατούμενοι μαθητές κατασκευάζουν το δικό τους μαθησιακό υλικό. Με βάση όλα τα παραπάνω, η παρέμβασή μας αξιοποιούσε τις συνθήκες διαβίωσης για την παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου (επικοινωνίας), καταστάσεις της επικαιρότητας μέσω εφημερίδων όχι μόνο για την παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου (επικοινωνίας), αλλά και για καθημερινή ενημέρωση των μαθητών κρατουμένων χρησιμοποιούσαμε εφημερίδες αναλύοντας και συγκρίνοντας το λόγο παρουσίασης γεγονότων. Επιπλέον οργανώσαμε μια υποτυπώδη βιβλιοθήκη με λογοτεχνικά βιβλία, περιοδικά και CD με ντοκιμαντέρ και ταινίες. Όπου χρησιμοποιήσαμε σχολικά βιβλία, η λειτουργία τους κρίναμε ότι έπρεπε να είναι ως βιβλία αναφοράς για τη διερεύνηση κάποιων γλωσσικών φαινομένων και όχι ως αυτοσκοπός.

Κείμενα-Εργασίες των κρατουμένων

Αναμνήσεις από το δημοτικό σχολείο

Από τα λίγα που θυμάμαι είναι ότι πάντα αργούσα. Και δεν ήξερα να πω την προσευχή και καθόμουν πίσω πίσω για να μη με σηκώσει ο δάσκαλος και γίνω ρεζίλι.

Ο λόγος που σταμάτησα στην Τετάρτη τάξη είναι ότι πέθανε ο πατέρας μου και έπρεπε να δουλέψω.

Κρατούμενος που δεν τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο

Μια μέρα στη φυλακή

Κάθε πρωί περιμένω να μας ανοίξουν για να μας μετρήσουν και να πάρω μία καθημέρα. Ύστερα κατεβαίνω στην αυλή και κάνω τον σταυρό μου και λέω καθημέρα Θεέ. Ή θα πάω σχολείο ή θα κάνω γυμναστική ή θα ασχολούμαι με τα μυρμήγκια. Το μεσημέρι μόλις φάω ξαπλώνω και διαβάζω μήπως και με πάρει ο ύπνος. Το απόγευμα κατεβαίνω πάλι στην αυλή και βλέπω άμα φάγανε τα μυρμήγκια όλο το φαί τους. Το βράδυ βλέπω ειδήσεις και καμία ταινία και κοιμάμαι νωρίς.

A.

Μια μέρα στη φυλακή

Ξυπνάω το πρωί, παίρνω το καφεδάκι μου βγαίνω στο προάβλιο και πίνω το καφέ μου. Μετά απο μισή ώρα μπαίνω μέσα παίρνω το βιβλίο μου και αρχίζω να γράφω. Στο κελί δεν έχει και τόσο ησυχία αλλά εγώ προσπαθώ να ηρεμήσω και να γράφω. Μέσα στο βιβλίο μου έχω γράψει για τις φυλακές, για μάτια που κλαίνε και χείλη που γελάνε. Γράφω για τον ουρανό που τον βλέπουμε με ωράριο. Γράφω για το φεγγάρι που του μιλάμε αλλά δεν το βλέπουμε. Γράφω για όλα γράφω και για τους δασκάλους που μας μαθαίνουν πως να αλληλάζουμε τη ζωή. Γράφω μέχρι το μεσημέρι μετά σταματάω λίγο για να φάμε.

Πάω στο κρεβάτι προσπαθώ να ξαπλώσω αλλά φοβάμαι να κοιμηθώ γιατί φοβάμαι από τα όνειρα που βλέπω. Είμαι πολύ κουρασμένος. Θέλω να κοιτάω τον ουρανό για να ξεκουραστώ αλλά δεν μπορώ.

Είμαστε σε ένα μέρος που κορίτσια βλέπω μόνο στην τηλεόραση. Σε ένα μέρος που μοιάζει με ένα μοναστήρι. Υποφέρω. Οι μέρες μου φαίνονται βδομάδες. Στο μεσημέρι αρχίζω να γράφω πάλι. Δεν ξέρω από που να το αρχίζω. Συνεχίζω να γράφω μέχρι 5 το απόγευμα. Μετά σταματάω. Παίρνω κανένα βιβλίο και διαβάζω.

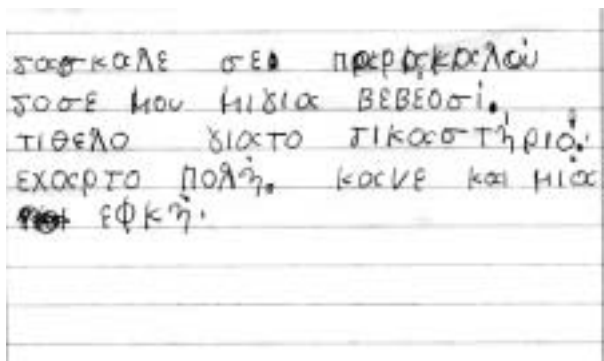
E.K.

Με αφορμή το γράμμα στον Μπουρ (του συγγραφέα Πάουλο Κοέλιο)

Γειά σου ΜΠΟΥΣ! Γιατί ξεκίνησες τον πόλεμο. Στον πόλεμο σκοτώνεις ανθρώπους και παιδιά. Άμα σε είχα μπροστά μου θα σε έκανα μαύρο στο ξύλι.

ΜΠΟΥΣ ξεσηκώθηκε όλος ο κόσμος. Και γιατί όλα αυτά; Για πετρέλαιο; Κάποτε μία μέρα όλες οι βόμπες θα πέσουν στο κεφάλι σου, σκέψου καλά, αυτά που κάνεις δεν είναι παιχνίδια στο ίντερνετ, ο κόσμος υποφέρει, παιδιά πεθαίνουν από την πείνα και εσύ αντί να τους βοηθήσεις τους βομβαρδίζεις. Κ. ΜΠΟΥΣ πρέπει να σταματήσει ο πόλεμος, σκέψου σαν να είναι τα παιδιά σου. Τέλος.

Κρατούμενος

Ρατσισμός

Αν ήταν χρώμα, τι χρώμα θα ήταν: Γκρι άχρωμο
 Αν ήταν φυτό, τι φυτό θα ήταν: κολλητισίδα
 Αν ήταν άνθρωπος, τι άνθρωπος θα ήταν: κλόουν
 Αν ήταν γεωγραφικός όρος, τι θα ήταν: έλος
 Αν ήταν ζώο, τι ζώο θα ήταν: βαμπίρ
 Αν ήταν θρησκεία, τι θα ήταν: όθες
 Αν ήταν φαγητό, τι θα ήταν: καμένο
 Αν ήταν επάγγελμα,
 τι θα ήταν: φύλλακας/μεσάζοντας
 Αν ήταν φρούτο, τι θα ήταν: σάπιο
 Αν ήταν ρήμα, τι θα ήταν:

Συλλογικό κείμενο Κρατούμενων

Αίνιγμα

Με πρόσωπο και σώμα,
 Βαλσαμωμένα,
 Στην ίδια ομορφιά,
 Όπως κάποτε,
 Μετά από χρόνια,
 Το κρατώ στα χέρια μου,
 Και το κοιτώ,
 Στον καθρέφτη κοιτάζομαι
 Και δεν το πιστεύω
 Ότι τον εαυτό μου
 Δεν αναγνωρίζω.
 Τι είναι;

Ilir

*Ποιητική Συλλογή Κρατούμενου με τίτλο
 "Burgu I Trurit- Του μυαλού μου η φυλακή", 2004*

Όταν χωρίζουμε έστω και για μία ώρα

...λέγε μου ότι μ' αγαπάς
 Εγώ κρατάω τον ήχο
 της φωνής σου στην καρδιά μου,
 θυμάμαι το φως των ματιών σου
 και μυρίζω τη μυρωδιά σου
 ώσπου να ξαναβρεθούμε
 Γι' αυτό μην το ξεχνάς!
 ΛΕΓΕ ΜΟΥ ΟΤΙ Μ' ΑΓΑΠΑΣ!

Τάνι

*Από την ποιητική συλλογή
 "ΚΤΗΕΗΥ ΚΡΙΣ-Γύρνα Χριστίνα", 2002*

Είμαι μέσα στη φυλακή εδώ και εννιά μήνες –
 το μυαλό μου είναι στην οικογένειά μου – Σκέ-
 φτομαι μέρα-νύχτα για τα παιδιά μου – που γυρί-
 ζουν – όλη μέρα το μυαλό μου είναι στα παιδιά μου
 – κοντεύω να τρελαθώ.

Όταν έρχομαι στο σχολείο ξεφεύγει λίγο το μυα-
 λό μου. Κάτι μαθαίνω κάτι ακούω βλέπω τηλεό-
 ραση έμαθα λίγα γράμματα – Εδώ μέσα στη φυ-
 λακή έμαθα λίγα γράμματα να γράφω να διαβάζω.

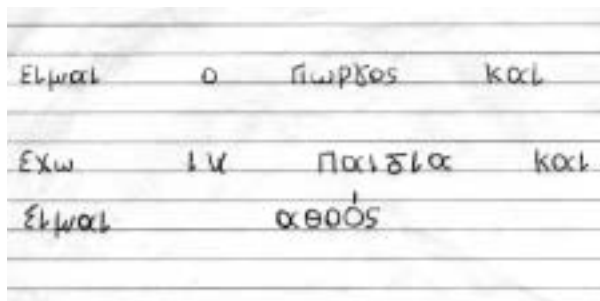
[...] Να έχουμε περισσότερες ώρες για να μά-
 θουμε γράμματα πρωινές και απόγευμα για να ξε-
 φεύσουμε –πιο πολλές ώρες για να έχουμε λιγό-
 τερο άγχος. Στο σχολείο δεν ακούω τις φωνές της
 φυλακής. Μέσα στη φυλακή όταν κάθετε πολύ και-
 ρό χαλνάει ...

Οικογένειά σου

Εκατό τοις εκατό

Έστω στο μήνα μια φορά να έχεις επαφή με τη
 γυναίκα σου.

Κρατούμενος

Ο ρόλος του δασκάλου

Ρεφορμιστής, ψεύτικος, αυταρχικός, εξουσια-
 στής, αυθεντία. Αυτόν τον δάσκαλο θέλει η κυ-
 ριάρχη κοινωνία.

Ο πραγματικός ρόλος του δασκάλου: Αγωνιστής.

Στον Αδερφό μου

Με ρωτάει τι δώρο
 θέλω για τα γενέθλιά μου
 Ένα φάκελο μεγάλο
 Με ένα κομμάτι ουρανό μέσα
 Το χαμόγελο του Πατέρα
 Τα δάκρυα της Μάνας
 Και τις φωτογραφίες των φίλων
 Ένα αφρισμένο κύμα από τον Ντρίνι
 Άσπρο, όπως τα όνειρά μου
 Μη ξεχάσεις λίγο χιόνι από το Κοράμπι
 Με πολλή αγάπη αδερφέ μου
 Τα περιστέρια αγάπης να μου το φέρουν
 Αδερφέ μου

Ilir

*Ποιητική Συλλογή Κρατούμενου με τίτλο
 “Burgu I Trurit- Του μυαλού μου η φυλακή”, 2004*

Ο χειμώνας

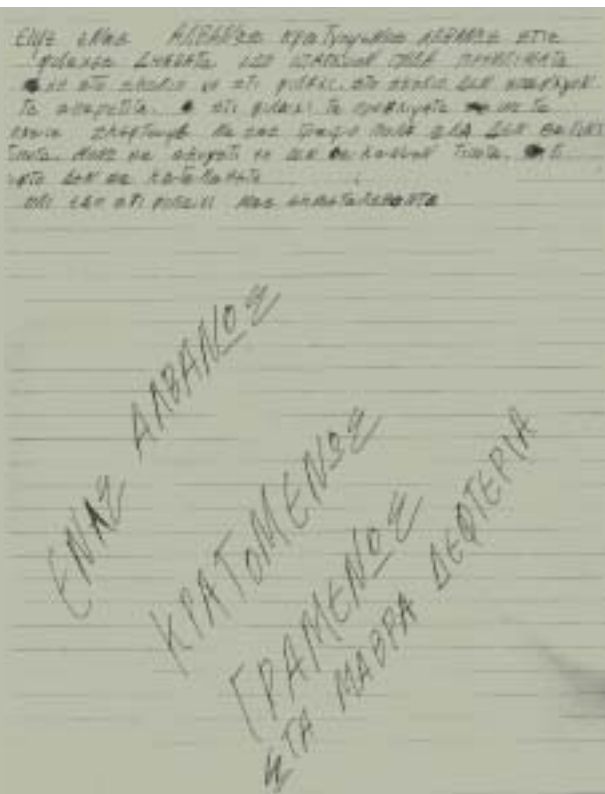
Στα χέρια μου ένα πινέλο
 Την Κορυτσά ζωγραφίζω σκεπασμένη στα χιόνια
 Λευκάδα παντού, μα... για την λευκάδα
 Ο ζωγράφος και ο καιρός έχει το δικαίωμα
 Όσο κι αν προσπάθησα
 Να δώσω ένα ίματζ
 Καλοκαίρι είναι
 Καιρός είναι για πηλαζ
 Τι είναι αυτός ο πάγος
 Που επικρατεί μέσα μου
 Δεν μπορώ νά’μαι πάντα νύχτα
 Δίχως ξημερώματα
 Είμαι στη Θεσσαλονίκη και η Κορυτσά
 Μου έφερε αυτή την ανάμνηση
 Πραγματικά ωραίος είναι ο χειμώνας
 Μα θέλει ξύλα ατέλειωτα

Ilir

*Ποιητική Συλλογή Κρατούμενου με τίτλο
 “Burgu I Trurit- Του μυαλού μου η φυλακή”, 2004*

Είμαι ένας Αλβανός κρατούμενος στις φυλακές Διαβατών εδώ υπάρχουν πολλά προβλήματα και στο σχολείο και στη φυλακή. Στο σχολείο δεν υπάρχουν τα απαραίτητα. Στη φυλακή τα προβλήματα είναι τα εξής.... Σκέφτομαι να σας γράψω πολλά αλλά δεν θα γίνει τίποτα. Μόνο θα ακουστεί και δεν θα κάνουν τίποτα. Γι’ αυτό δεν θα καταλάβετε. Όλοι εδώ στη φυλακή μας εκμεταλλεύονται.

*Ένας Αλβανός Κρατούμενος
 Γραμμένος στα Μαύρα Τεφτέρια*

Δύο λόγια χρυσά

Στη σκέψη στη μοναξιά και στο μυαλό
Κάθομαι στο κελί
Δύο λόγια άκουσα απ' το κελί
Ένας άνθρωπος αφέθηκε ελεύθερος.
Χάρηκα και είπα
Δύο λόγια χρυσά περιμένω.

Τάνι

«Είσαι ελεύθερος»

Τάνι

«Δικαίωμα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια», 2002

Προσευχή (στο Θεό)

Προσεύχομαι στο Θεό:
βγάλε με απ' αυτό το χάος,
βγάλε με Θεέ μου.

Ήταν

Την ευτυχία κάποτε είχα για παρέα,
ήταν η ωραιότερη φίλη μου.

Η καρδιά μου τώρα πάγωσε,
έγινε πάγος.

Όλα τα ωραία,
έγιναν ατμός.

Η ατμόσφαιρα τον ατμό
λένε τον κάνει βροχή.

Θα λιώσει ο πάγος
στα μάτια μου.

Το αίμα στην καρδιά
θα ξανακυκλοφορήσει.

Έστω κι αν
το μάτι μου, θα ξαναδακρύσει.

«Σήμερα»

Σήμερα, έχω μίνι μόνος μου
ΟΠΩΣ ένα πακέτο κομμωτήρια
που το έχουν ριζη στο δρόμο
κομμωτή να το ταξιδεύω καθόλου

«Sot»

Sot, kam mbetur i vetmuar
si një paketë pa sigurim
që për t'atë e kanë bërë
dhe pa e kuptuar fare!!!

Από την ποιητική συλλογή
"ΚΤΗΕΗΥ ΚΡΙΣ-Γύρνα Χριστίνα", 2002

Συμπεράσματα

Η φυλακή αποτελεί ένα σύνολο σύνθετων σχέσεων που εκφράζονται σε διάφορα επίπεδα από την αρχιτεκτονική σύλληψη μέχρι την καθημερινή ανία, από την ιεραρχία, την επιτήρηση μέχρι την επιζητούμενη καταναγκαστική καταστολή, υποταγή και σιωπή των κρατουμένων. Οι σχέσεις αυτές βρίσκονται σε στενή σχέση με τα κυρίαρχα κοινωνικά απαιτούμενα του σύγχρονου νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού, της ασφάλειας και της τιμωρίας. Η κατανόηση και η ανάληψη αυτών των σχέσεων μπορεί να αποτελέσει βασικό και σημαντικό στοιχείο ενός συγκροτημένου σχεδιασμού για τον κοινωνικό και παρεμβατικό ρόλο της εκπαίδευσης στη φυλακή με στόχο το σεβασμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας. Θεωρούμε ότι η παρέμβαση και με βάση τα ερωτήματα, που τέθηκαν στην εργασία, δίνει προφανώς νέες οπτικές συγκρότησης του παιδαγωγικού λόγου και συνάμα την άρθρωση επιχειρημάτων για την κριτική του σωφρονιστικού συστήματος.

Οι παρακάτω απόψεις ως συμπεράσματα δεν κατατίθενται με βάση κάποια ιεραρχική ταξινόμηση, ούτε και μπορούν να αποτελέσουν άμεσα εφαρμοστέες προτάσεις. Μπορούν όμως να αποτελέσουν διεύρυνση των ερωτημάτων που διατυπώθηκαν στο σύνολο της εργασίας.

- Στην εκπαίδευση ενηλίκων συνήθως τίθεται από την αρχή η σημασία που δίνουν σε αυτήν τα ίδια τα υποκείμενα, στα οποία απευθύνεται (Baynham 2000). Στην περίπτωση της εκπαίδευσης των ενηλίκων κρατουμένων τίθενται αυτονόητα ο τρόπος που θα οριστούν οι επικοινωνιακοί στόχοι των μελών της κοινότητας του σχολείου και ο τρόπος που θα προσδιοριστούν οι δεξιότητες, που θα πρέπει να αναπτυχθούν. Το δύσκολο αυτό ερώτημα το οποίο απαντάται στα πλαίσια της εκπαίδευσης ενηλίκων με την οριοθέτηση εκ των προτέρων όλων των στόχων στην πρότασή μας θα μπορούσε κανείς να το θέσει διαφορετικά: ποιες είναι οι μορφές γραμματισμού που πρέπει να αναπτυχθούν στα μέλη μιας κοινωνίας και στην περίπτωση μας του σχολείου των φυλακών, για να λειτουργήσουν αποτελεσματικά ως ενεργοί πολίτες στο άμεσο ή στο απώτερο μέλλον; Στην περίπτωση που θέσουμε το ερώτημα με τον τρόπο αυτό θα πρέπει να προσδιορίσουμε τι σημαίνει να λειτουργεί κανείς ακόμα και ως εκπαιδευτικός-δασκαλός αποτελεσματικά σε μια κοινωνία ως ενεργός πολίτης.
- Έτσι η ιδιότητα του ενεργού πολίτη στην περίπτωση μας αφορά την ανάδειξη της σημασίας όλων των λόγων που διατυπώνονται στους θεσμούς και ενέχουν περιεχόμενο εξουσίας. Ο λόγος ενός θεσμού συνήθως αναφέρεται σε συστηματικά οργανωμένα σύνολα παραδοχών που δίνουν έκφραση σε νοήματα και σε ειδικές παραδοχές του θεσμού και στην περίπτωση μας αυτές εστιάζονται κύρια στην επιτήρηση, την καταστολή και το σωφρονισμό. Αυτές οι παραδοχές καθορίζουν τι μπορεί να ειπωθεί και τι όχι ή τι επιβάλλει ο θεσμός ως αποδεκτές συμπεριφορές και τι όχι. Ο λόγος δεν είναι ουδέτερος εκφράζει ιδεολογικές θέσεις ρητές ή υπονοούμενες. Έτσι στην πορεία προδιαθέτει και επιβάλλει τα άτομα για ειδικές πράξεις και συμπεριφορές. Αυτό είναι αποτέλεσμα του γεγονότος ότι ο λόγος είναι η πραγματικότητα με την έννοια ότι αποτελεί για τους ανθρώπους, που τον ενστερνίζονται αυτονόητο και στρατηγική δυνατότητα διαμόρφωσης της πραγματικότητας (Κογκίδου, Μαρβάκης, Τρέσσου, Τσιάκαλος, 1997).
- Ο μετασχηματισμός απαιτεί την ανάπτυξη της συνειδητοποίησης των αλληγών τουλάχιστον στον σχολικό μικρόκοσμο, που συνδέονται με τη μάθηση, την κατανόηση των σύνθετων σχέσεων μεταξύ του προσωπικού μετασχηματισμού και των ευρύτερων κοινωνικών πολιτισμικών μετασχηματισμών. Με άλλα λόγια μετασχηματίζεται η κουλούρα του σχολείου. Και αυτό ως διαδικασία είναι πρόκληση για το σωφρονιστικό σύστημα. Αυτός ο γραμματισμός ως διαδικασία από το σχεδιασμό ως την υλοποίησή μπορεί να αποτελέσει από την αρχή κιάλας την αφε-

τηρία ενός νέου τρόπου διαμόρφωσης της κοινωνικής γνώσης, η οποία θα θέσει και τις βάσεις του πολιτισμού, ενός πολιτισμού της κοινωνικής ευθύνης και των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Δεν είναι τυχαίο ότι από τη στιγμή που η συμμετοχή στο σχολείο προμοδοτήθηκε από το σωφρονιστικό σύστημα (μία μέρα στο σχολείο 1,5 μέρα κράτησης) και έπρεπε να γίνεται πιο συστηματική η καταγραφή και συμμετοχή των κρατούμενων στο σχολείο, υπήρξαν μαθητές κρατούμενοι, που δεν ενδιαφέρονταν για την προμοδότηση, αλλά ήθελαν να συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία μόνο από ενδιαφέρον στο περιεχόμενό της. Αυτό αποτελούσε, όπως μας το μετέφεραν οι ίδιοι οι μαθητές, αντικείμενο συζητήσεων στους θαλάμους τους. Οφείλουμε όμως ως δάσκαλοι να γνωρίζουμε ότι σε τελική ανάλυση ο πολιτισμός δεν νοηματοδοτεί απλώς τα ποικίλα έργα των ανθρώπων, αλλά κυρίως αναδεικνύει τις πρακτικές με τις οποίες οι άνθρωποι δημιουργούν και ερμηνεύουν τα έργα αυτά μέσα σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα και η περίπτωση του σχολείου των φυλακών αυτό μας το επιβεβαίωσε καθημερινά.

- Η συνεργασία μας με τους κρατούμενους μαθητές έχει επεκτείνει τον προβληματισμό σε όλα τα παραπάνω δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις διαδικασίες με τις οποίες εξελίσσεται η ανθρώπινη σκέψη και στους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι δημιουργούν και αποκτούν γνώσεις καθώς δίνουν νόημα στις πράξεις τους μέσα σε συγκεκριμένο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον από το οποίο αντλούν τα συμβολικά εργαλεία δράσης. Έτσι η εμπειρία αυτή μας έδωσε να κατανοήσουμε πληρέστερα ότι η γνώση είναι διαδικασία δεν είναι μόνο προϊόν προς εκμετάλλευση και σε αυτή τη διαδικασία ο μαθητής είναι δρών και εμπρόθετο υποκείμενο.

Εν κατακλείδι, το παράδειγμα της εκπαίδευσης στο σχολείο των φυλακών μοιάζει με ένα λαβύρινθο που πίσω από τις σιδεριές και τις πόρτες με

τα μεγάλα κλειδιά μας έφερε μπροστά σε νέες εμπειρίες και μας κατέστησε κοινωνούς μια κόλλασης, όπου το σχολείο για κάποιους κρατούμενους, που μας περίμεναν κάθε πρωί ήταν παράδεισος για να καταδειχθεί όπως και με το παράδειγμα «ελεύθερο σχολείο...» πόσο διαφορετική είναι η θεώρηση του κόσμου (κόλλαση-παράδεισος). Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για την απολυτότητα, που χαρακτηρίζει την επιστήμη τη γνώση και την εκπαίδευση πολλές φορές. Στην κατανόηση των παραπάνω περιπτώσεων δεν αρκούν οι σύγχρονοι επιστημονικοί εξοπλισμοί. Καθοριστική σημασία παίζει το σύστημα αξιών που έχουμε ενστερνιστεί για τον άνθρωπο (Τσιάκαλος, 2006: 236-237). Έτσι το χαρακτηρισμό «ελεύθερο σχολείο» ομολογώ ότι δεν βολεύομαι με τη σκέψη να τον αποδεχτώ ούτε ως φιλοφρόνηση, όταν ξέρω ότι ο χώρος της φυλακής είναι μια αποθήκη ανθρώπων.

Βιβλιογραφία

- Baynham, M. (2000). *Πρακτικές Γραμματισμού*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Bloch, M. (Maurice) (1998). Χρόνος, αφηγήσεις και η πολλαπλότητα των αναπαραστάσεων του παρελθόντος. Στο Γκέφου-Μοδιανού Δ. (Επιμ. Έκδ.) *Ανθρωπολογική θεωρία και εθνογραφία. Σύγχρονες τάσεις*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Cohen, S. (Stanley) (1990). Κοινωνικός έλεγχος: Απομυθοποίηση ή επαναβεβαίωση. *Σύγχρονα θέματα*, 41-42, 21-25.
- Cook-Gumperz, J. (2008). Η κοινωνική δόμηση του γραμματισμού. Στο Cook-Gumperz, J. et al. (Eds). *Η κοινωνική δόμηση του γραμματισμού* (σελ. 17-49). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Cummins, J. (1999). *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Δασκαλάκης, Η. (1988). Οι επιστημονικές τάσεις έναντι του προβλήματος της φυλακής. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 68Α, 38-47.
- Freire, P. (1985). *The Politics of Education: Culture, Power and Liberation*. N. York: Bergin & Garvey.
- Giroux, H. (2008). Φυλετικά θέματα και παιδαγωγική της άρνησης. Στους Macedo D. & Gounari P. (Επιμ. Έκδ.) *Η παγκοσμιοποίηση του ρατσισμού* (σ. 137-186). Τσιάκαλος Γ. (ηρδ.). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Goffman, E. (1994). *Άσυλα. Δοκίμια για την κοινωνική κατάσταση των ασθενών του ψυχιατρείου και άλλων τροφίμων*. Αθήνα: Ευρύαλος.
- Goffman E. (2001). *Στίγμα. Σημειώσεις για τη διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Κογκίδου, Δ., Μαρβάκης, Α., Τρέσσου, Ε., Τσιάκαλος, Γ. (1997). *Ρατσιστικός Λόγος*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

- Lefebvre H. (2007). *Δικαίωμα στην πόλη. Χώρος και πολιτική*. Τουρνικιώτης Π., Κλώντ Λωράν (μετ.), Σταυρίσης Στ. (εισ.). Αθήνα: Κουκίδα.
- Macedo, D., Γούναρη, Π. (2008). Η παγκοσμιοποίηση και το ξέσπασμα του νέου ρατσισμού: μια εισαγωγή. Στους Macedo D., Gounari P. (Επιμ. Εκδ.), *Η παγκοσμιοποίηση του ρατσισμού*. Τσιάκαλος Γ. (πρόλ.) (σελ. 11-74). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Μαργαρίτης Λ., Παρασκευόπουλος Ν. (2003). *Σωφρονιστικός Κώδικας και συναφή κείμενα*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Μαυρή, Μ. (2003). *Το Πανοπτικό του Χρόνου. Η διαχείριση του χρόνου σε συνθήκες μακροχρόνιας στέρησης της ελευθερίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός.
- Mezirow, J. (2006). *Μετασχηματίζουσα μάθηση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μίχος, Γ. (1994). Σύγχρονες τιμωρητικές πρακτικές: εγκλεισμός και μεταχείριση. Στο: Σολωμών Ι., Κουζέλης Γ. (Επιμ. Έκδ.), *Πειθαρχία και Γνώση. Τοπικά α΄*. Αθήνα: Εταιρεία Μελέτης των Επιστημών του Ανθρώπου.
- Νούτσος, Χαρ. (2003). *Ο δρόμος της καμήλας και το σχολείο*. Ή εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα 1944-1946. Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Παπαδοπούλου, Π. (1988). Γλώσσα και Φυλακή. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 68^Α, 163-203.
- Παναγιωτόπουλος, Ν. (1990). Κοινωνικές ανισότητες και ποινικές ταξινόμησεις. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 77, 211-228.
- Pappas Cr., Barro-Zecker L. (2006). *Αναδομώντας τα κειμενικά είδη του σχολικού γραμματισμού*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Παρασκευόπουλος, Ν. (2007). Η συγκρουσιακή ποιηή (εικόνες, θεωρίες, πράγματα). Στο Κουκουτσάκη Αφρ. (Επιμ. Έκδ.), *Εικόνες φυλακής* (σελ. 39-62). Αθήνα: Πατάκης.
- Σερασή, Τ. (1990). Το σωφρονιστικό άλλοθι: το ιδεώδες της επαγγελματικοποίησης. *Σύγχρονα θέματα*, 41-42, 47-52.
- Σιλντς, Ρ. (2007). *Λεφτεβρ: Έρωτας και Αγώνας Διαλεκτικές του Χώρου*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας-Περάσματα.
- Τάτσης Α. (2002). Δικαίωμα στην Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια. *Εφημερίδα Μακεδονία-Θεσσαλονίκη*, (Κυριακή 30 Ιουν. 2002).
- Τσαούσης, Δ. (1998). Πολιτισμός, Ελεύθερος χρόνος και κοινωνικός αποκλεισμός. Στο Κασιμάτη Κ. (Επιμ. Εκδ.), *Κοινωνικός Αποκλεισμός. Η ελληνική Εμπειρία* (σελ. 87-120). Αθήνα: Gutenberg.
- Τσιάκαλος, Γ. (1992). Εκπαιδευτικό έργο. Από το σχεδιασμό στην υλοποίηση. Στο Παπαγεωργίου Ν., (Επιμ. Εκδ.), *Εκπαιδευτικό έργο. Προβληματισμός, σχεδιασμός, υλοποίηση, αξιολόγηση*. Αθήνα: ΟΛΜΕ.
- Τσιάκαλος, Γ. (1998). Κοινωνικός αποκλεισμός: Ορισμοί, Πλαίσιο και Σημασία. Στο Κασιμάτη Κ. (Επιμ. Εκδ.), *Κοινωνικός Αποκλεισμός. Η ελληνική Εμπειρία* (σελ. 39-66). Αθήνα: Gutenberg.
- Τσιάκαλος, Γ. (2000). *Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Τσιάκαλος, Γ. (2006). *Απέναντι στα εργαστήρια του ρατσισμού*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Φουκό, Μ. (1989). Επιτήρηση και Τιμωρία. Η Γέννηση της Φυλακής. Αθήνα: Ράππας.
- Φουκό, Μ. (1999). *Ο Μεγάλος Εγκλεισμός. Το πείραμα της ομάδας πληροφόρησης για τις φυλακές*. Αθήνα: Μαύρη Λίστα.
- Φρέιρε, Π. (1977). *Η αγωγή του καταπιεζομένου*. Αθήνα: Ράππας.
- Φρέιρε, Π. (1997 α). Πολιτιστική δράση για την κατάκτηση της ελευθερίας. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Χασιώτης, Β., Χατζηνικολάου, Α. (2003). Η εκπαιδευτική παρέμβαση στις φυλακές. Οι νέες υποχρεώσεις και νέο ρόλοι των εκπαιδευτικών. Στους Τρέσσου Ε., Μητακίδου Σ. (Επιμ. Εκδ.), *Εκπαιδευτικοί μιλούν σε εκπαιδευτικούς για τις εμπειρίες τους*. Εκπαίδευση γλωσσικών μειονοτήτων (σελ. 509-518). Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Χασιώτης, Β., Χατζηνικολάου, Α., (2005). Οι διαστάσεις της εκπαιδευτικής παρέμβασης στις φυλακές Διαβατών ως δικαίωμα των φυλακισμένων νέων. Αθήνα. Εκπαιδευτική Κοινότητα, 72, 24-29.
- Χατζηνικολάου, Α. (2006). Εκπαίδευση σε συνθήκες εγκλεισμού. Ή διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σε πολυπολιτισμική τάξη κρατούμενων στο σχολείο των Δικαστικών Φυλακών Διαβατών. Στους Χατζηπαναγιωτίδη Α., Σελίδου Ε. (Επιμ. Εκδ.), *Διδακτική της ελληνικής ως δεύτερης ξένης...νέες τάσεις*. Πρακτικά Διεθνούς συνεδρίου (σ. 569-581), Απρίλιος 2005. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Wacquant, L. (1998). Σχέση ποινικού δικτύου των ΗΠΑ και κοινωνικό κράτος. *Le Monde*, Ελευθεροτυπία [30.08.1998].
- Wacquant, L. (2001). Οι Φυλακές της μιζέριας. Αθήνα: Πατάκης.
- Wacquant, L. (2008). Από τη δουλεία στις μαζικές φυλακίσεις. Στους Macedo D., Gounari P. (Επιμ. Εκδ.), *Η παγκοσμιοποίηση του ρατσισμού*. Τσιάκαλος Γ. (πρόλ.) (σελ. 187-220). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Δώδεκα αιτήματα από τις φυλακές

(Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 28 Σεπτεμβρίου 2008)

Κρατούμενοι των φυλακών Πάτρας έστειλαν υπόμνημα προς τον υπουργό Δικαιοσύνης, γράφοντας μεταξύ άλλων:

«Προς τον κ. υπουργό Δικαιοσύνης,

Με αυτό το υπόμνημα, σας ζητάμε την αλληλαγή στη νομοθεσία και στο σωφρονιστικό σύστημα που πρέπει να προσαρμοστεί βάσει της Ε.Ε.

Αυτό το ζητάμε εμείς οι κρατούμενοι από όλες τις φυλακές της Ελλάδος και ό,τι αναφέρεται παρακάτω αφορά όλους εμάς που ταλαιπωρούμαστε στις ελληνικές φυλακές. Είτε Έλληνες είτε ξένοι, σε αυτή την αίτηση έχουμε επίσης και την υποστήριξη της μη κερδοσκοπικής οργάνωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και των ΜΜΕ, που από δω και μπρος θα ενημερώνονται καθημερινά για την κατάσταση μας.

1. Επαναφορά των 3/5.
2. Οι δικαστές να δικάζουν με το νόμο και όχι με αποχρώσεις ενδείξεις.
3. Οι αστυνομικοί να συλλαμβάνουν όταν έχουν αποδείξεις και όχι με πληροφορίες και καθ' ομολογίας.
4. Να σταματήσουν οι προφυλακίσεις γιατί στο μεγαλύτερο ποσοστό είναι άδικες και παράνομες.
5. Να υπάρχουν σχολεία και προγράμματα σε όλες τις φυλακές.
6. Να μπορούν οι ξένοι να εκτίσουν το υπόλοιπο της ποινής στη χώρα τους, όπως προβλέπουν διεθνείς συμφωνίες.
7. Να γίνονται μεταγωγές στις φυλακές περιοχών, στις οποίες οι κρατούμενοι έχουν κοντά τις οικογένειές τους.
8. Να μη δικάζονται κρατούμενοι για το ίδιο έγκλημα και που εξέτισαν την ποινή τους στο εξωτερικό.
9. Να επισκέπτονται οι δικαστές τις φυλακές για να βλέπουν πώς ζουν οι κρατούμενοι και να μην πάνε σε ειδικά κελιά για ειδικούς κρατούμενους.
10. Τα πειθαρχικά να μην υπολογίζονται αθροιστικά. Αν πρέπει να τιμωρηθεί κανείς ως τιμωρηθεί, αλλά όταν λήξει το πειθαρχικό να μην λαμβάνεται υπόψη στις άδειες και τις αναστολές.

11. Να μην εκτίουν ποινή πέραν της κανονικής επειδή ο κάθε κρατούμενος έχει και ένα εξοντωτικό πρόστιμο να πληρώσει (π.χ. 100 με 200.000 ευρώ).
12. Να καταργηθεί η ισόβια κάθειρξη στα ναρκωτικά.

Με βάση τα παραπάνω ζητάμε εφαρμογή του κοινωνικού δικαίου αρθ. 2004/757/ΔΕΥ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το οποίο έχει ψηφιστεί από την Ελλάδα και δεν έχει εφαρμοστεί. Από το 2004 περιμένουμε αλλαγές όπου ουδεμία έχει γίνει. Η υπομονή μας έχει εξαντληθεί (...)

Από την τελευταία προθεσμία που πήρε η κυβέρνηση από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν έχει αλλάξει τίποτα. Μετά τις τελευταίες εξεγέρσεις που έγιναν υποσχθήκατε αλλαγές τον Μάιο του 2008 εκ των οποίων δεν κάνατε καμία κίνηση και έχει περάσει και ο Αύγουστος. Πιστεύουμε ότι μέσα σας γνωρίζετε ότι αν κά-
νουμε κάποιο μικρό ή μεγάλο παράπτωμα, δεν παύει να σημαίνει ότι δεν έχουμε
ίσα δικαιώματα προς την ελευθερία (...)

Κύριε υπουργέ, αυτή η έκθεση θα πάει στον Άρειο Πάγο, ευρωπαϊκά δικαστή-
ρια, ευρωπαϊκή Βουλή, Βρυξέλλες.

Επίσης ενημερώνουμε τον κ. Ombusman για την Ε.Υ. όπως και όλα τα ΜΜΕ
κυρίως ξένα όπως το CNN, BBC.

Σας ενημερώνουμε ότι αν δεν γίνει καμία αλλαγή έως τον Οκτώβριο:

1. Θα κηρυχθεί γενική απεργία πείνας σε όλες τις φυλακές Ελλάδος.
2. Η δημοσιοποίηση των αιτημάτων σε Ελλάδα κι εξωτερικό θα ενταθεί.
3. Θα γίνουν ομαδικές προσφυγές εναντίον του κράτους στην Ε.Ε. για παραβία-
ση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
4. Θα ενταθούν οι ομαδικές προσφυγές για εγκληματική υπέρβαση εξουσίας σε
φυσικά πρόσωπα (δικαστικούς λειτουργούς, αστυνομικούς και σωφρονιστι-
κούς υπαλλήλους).
5. Θα γίνει ομαδική προσφυγή και καταγγελία στα ευρωπαϊκά δικαστήρια ενα-
ντίον της Ελλάδος για ψευδή στοιχεία που δίνει το κράτος στις Βρυξέλλες
σχετικά με τη δικαιοσύνη, τις καταδικαστικές αποφάσεις, τη διαβίωση των
κρατουμένων στις φυλακές».

Burnout: Η Ψυχολογικοποίηση της Αθλοτριώσης *

Κώστας Μπαϊρακτάρης **

Επέλεξα να συζητήσω μαζί σας αυτό το θέμα τόσο για το επιστημονικό-θεωρητικό και ιδεολογικό ενδιαφέρον που έχει όσο και για τις επιπτώσεις που επιφέρει η αποδοχή, η αφομοίωση και προπάντων η εσωτερίκευση της θεωρίας του Burnout στους επαγγελματίες εκείνους που ασχολούνται στην πράξη με τον ανθρώπινο πόνο και τις ανθρώπινες ανάγκες. Τυχάνει δε πολλοί από εμάς να είμαστε οι ίδιοι μάρτυρες της κατασκευής αυτής της θεωρίας αλλά και των οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών μέσα στις οποίες προέκυψε. Δηλαδή, των συνθηκών εκείνων που το σύστημα, για να διαχειριστεί τα ελλείμματα των

πολιτικών του, χρειάζεται επιστήμονες που να κατασκευάζουν θεωρίες και να εφαρμόζουν πρακτικές ικανές να διασφαλίσουν τη διαχείριση των αντιθέσεων που αυτό από τη φύση του δημιουργεί και αναπαράγει. Θεωρίες και πρακτικές οι οποίες λειτούργουν ως ανάχωμα απέναντι σε προσεγγίσεις που αμφισβητούν το κυρίαρχο επιστημονικό παράδειγμα μέσα από το οποίο προκύπτουν οι δομές, οι υπηρεσίες και τα διάφορα διαχειριστικά συστήματα περιθάλψης, πρόνοιας και εκπαίδευσης. Αυτοί οι χώροι αποτελούν και τα κυριότερα πεδία εντοπισμού και διάγνωσης του «φαινομένου» της επαγγελματικής εξουθένωσης.

* Το άρθρο αποτελεί επεξεργασμένη μορφή ομιλίας που πραγματοποιήθηκε στο 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο του κλάδου Κλινικής Ψυχολογίας και Ψυχολογίας της Υγείας της ΕΛΨΕ με θέμα: «Σύγχρονες Εξελιξίσεις στην εμπειρικά τεκμηριωμένη Κλινική Ψυχολογία και Ψυχολογία της Υγείας», Θεσσαλονίκη, 9-11.11. 2008. Την ομιλία συνόδευσε η παρουσίαση της εξελιγμένης μορφής του powerpoint, το Power-Pano.

** Αναπληρωτής καθηγητής Κλινικής Ψυχολογίας, Τμήμα Ψυχολογίας Α.Π.Θ., e-mail: trella@psy.auth.gr.

Θεωρώ ότι έχει ιδιαίτερα επιστημονικό, αλλά πρωτίστως πολιτικό, ενδιαφέρον το γεγονός ότι η προσέγγιση αυτή προκύπτει σε μια ιστορική περίοδο όπου ριζοσπαστικές θεωρίες και παρεμβάσεις αφομοιώνονται στο κυρίαρχο σύστημα. Απογυμνώνονται από τα πρωτοποριακά τους στοιχεία και μετατρέπονται σε τεχνικές και εργαλεία στα πλαίσια της κυρίαρχης ιδεολογίας. Αναφέρομαι στη χρονική περίοδο από τη δεκαετία του '70 κι έπειτα, κατά την οποία τα ριζοσπαστικά κινήματα αρχίζουν να μεταφέρονται σιγά σιγά αλλιά συστηματικά –με τη βοήθεια και της νεοσυντηρητικής Ανθρωπιστικής/Υπαρξιακής Ψυχολογίας ή της λεγόμενης Κριτικής Ψυχολογίας– στα άνετα βιωματικά δωμάτια με τα μαξιλάρια και στα πανεπιστημιακά αμφιθέατρα, ξεκομμένα από την κοινωνική παρέμβαση και αλλαγή. Με αυτό τον τρόπο, η αμφισβήτηση, η πολιτική-ιδεολογική αντιπαράθεση, ο διάλογος και η πολιτική δράση αντικαθίστανται με τις «Ομάδες Αντιπαράθεσης», τους «Μαραθώνιους», τα «Ψυχοδράματα», το... «Πάτημα της Γάτας», αλλά και με μια πλήρως αυτονομημένη από τις κοινωνικές ανάγκες και παρεμβάσεις ακαδημαϊκή «κριτική» προσέγγιση. Το πολιτικά, κριτικά, σκεπτόμενο υποκείμενο μετατρέπεται σε άτομο-αντικείμενο που χρήζει εσωτερικής ψυχολογικής αλλαγής και ατομικής ανάπτυξης. Ωθείται έτσι από τους Ψυχο-Εκπαιδευτές αλλά και τους «Κριτικούς Ψυχολόγους» να βγάλει έξω από το σύστημα σκέψης και πράξης του τη συνάρτηση της αλλαγής του με την αλλαγή του πολιτικο-κοινωνικού συστήματος, προτάσσοντας τη δική του «ανάπτυξη» (ατομικισμός) ή ανακυκλώνοντας την ανέξοδη κριτική του ορθολογισμού με *in vitro* «δομήσεις» και «αποδομήσεις» θεωριών και θεσμών σε συνθήκες κοινωνικής απραξίας. Η φυσική διαλεκτική σχέση ατόμου και περιβάλλοντος αντικαθίσταται έτσι από τη σχέση ατόμου-ατόμου με διαχειριστή της σχέσης τον ειδικό ή τον θεραπευτή. Λίγο αργότερα, ακόμα και ο άνθρωπος πόνο και η ανθρώπινη ανάγκη εκλαμβάνονται ως επιβαρυντικοί παράγοντες για τον ίδιο τον διαχειριστή τους. Επινεύεται μεταξύ άλλων η θεωρία του Burnout (Freudenberger,

1974)¹ και προσφέρεται το επιστημονικό-ψυχολογικό αλληλοθι για μια βελούδινη, επιστημονικά και ιδεολογικά τεκμηριωμένη, απόσπαση από το κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ταχεία διάδοση της στις λεγόμενες εναλλακτικές δομές στον ψυχοκοινωνικό τομέα. Η στιγμή της αφομοίωσής τους από το κυρίαρχο σύστημα παραβλέπεται. Αδυνατούν να επινοήσουν το καινούργιο και παραδίδονται στα ανταλλήγματα της προσαρμογής τους. Η νέα προσαρμογή και η έλλειψη οραμάτων οδηγούν στη μετατροπή πολιτικών επιλογών σε ψυχολογικά προβλήματα και οι πρωταγωνιστές των αλλαγών μεταμορφώνονται σε θύματα της λεγόμενης επαγγελματικής εξουθένωσης. Αναφέρομαι στην κατασκευή μιας κατά βάση ενιαίας θεωρίας, της θεωρίας του Burnout που αποκορυφώνεται με το ευρέως διαδεδομένο Maslach Burnout Inventory (Maslach, 1981).²

Η θεωρία αυτή είναι σχετικά νέα και εντοπίζεται χρονικά πριν από μια τριακονταπενταετία περίπου. Συναντάμε διάφορες αποχρώσεις της και σε ορισμένες περιπτώσεις μετατροπές όπως, για παράδειγμα, ως προς το είδος της αλληλεπίδρασης ατόμου-εργασιακού πλαισίου. Διαφοροποιήσεις που δεν ακυρώνουν, όμως, τον βασικό της πυρήνα, αλλά αποτελούν απλές ανακατασκευές ή παράγωγα της βιομηχανίας επιστημονικών εργασιών και δημοσιεύσεων. Δεν θα αναφερθώ στις τεχνικές λεπτομέρειες και την επιστημονική νομιμοποίησή της αλλά σε βασικά στοιχεία τα οποία κατά την άποψή μου, μέσα από την απουσία τους, αποκαλύπτουν τόσο την απόπειρα ψυχολογικοποίησης της αλλοτρίωσης όσο και τη σκοπιμότητα των κατασκευαστών της να διαχειριστούν αυτούς που ασχολούνται με τον ανθρώπινο πόνο και τις ανθρώπινες ανάγκες.

Σε όλες αυτές τις προσεγγίσεις το Burnout ή επαγγελματική εξουθένωση ή κάψιμο ή πιο ρεαλιστικά η... Βαρεμάρα, ξεκινάει κύρια από τη στιγμή της επαγγελματικής ένταξης. Μια μεγάλη αυθαιρεσία, για μια κατασκευή που ορίζει ως αποκλειστικό της αντικείμενο όσους εκπαιδεύονται και

1. Freudenberger, H. J. (1974). Staff burn-out. *Journal of Social Issues*, 30, 159-165.

2. Maslach, C. & Jackson S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behavior*. 2, 99-113.

Burnout Treatment and Prevention Kit. Παραγωγή και διάθεση: ΑΝΑΠΗΡΗ ΠΟΛΗ®. Για παραγγελίες: anapiri_poli@hotmail.com

καλούνται να προσφέρουν τις έμμισθες αθλά ακόμα και... εθελοντικές υπηρεσίες τους σε ανθρώπους· ακόμα πιο σημαντικό, όσους καλούνται να παράσχουν τη βοήθειά τους σε αυτούς που έχουν ανάγκη, που πάσχουν, που νοσούν.

Η άποψή μου είναι ότι για να κατανοήσουμε τη θεωρία αυτή ως απόπειρα ψυχολογικοποίησης της αθλοτριώσης θα πρέπει να την αναζητήσουμε πολύ πριν την ένταξη στους χώρους εργασίας. Θα πρέπει να την προσεγγίσουμε ως μέρος μίας διεργασίας που προϋπάρχει αυτής. Προϋπάρχει μέσα στα πλαίσια μιας αθλοτριωτικής διαδικασίας την οποία υφιστάμεθα όλοι, είτε στα πλαίσια της διαπαιδαγώγησής μας, είτε στα πλαίσια της κοινωνικοποίησής μας, είτε στα πλαίσια της εκπαίδευσής μας στο καπιταλιστικό σύστημα. Διαδικασία που στοχεύει σε συμπεριφορές υποταγής και συμμόρφωσης σε κυρίαρχους κανόνες, πρακτικές, πολιτικές, συστήματα και ιδεολογίες. Άρα, το συγκεκριμένο

πολιτικό-οικονομικό και κοινωνικό σύστημα στο οποίο είμαστε ενταγμένοι φροντίζει να μας εξοπλίσει πολύ πριν την επαγγελματική μας ένταξη με όλες εκείνες τις προϋποθέσεις, ώστε να το αποδεχτούμε και να το αφομοιώσουμε ως δεδομένο, μοναδικό και αμετάβλητο. Να αποδεχθούμε το επιστημονικό παράδειγμα που το υπηρετεί. Να αποδεχθούμε και να εσωτερικεύσουμε ως αδιαμφισβήτητες τις επιμέρους θεωρίες και πρακτικές που προκύπτουν από αυτό. Συνεπώς, να αναπαράγουμε και να συντηρήσουμε ως αμετάβλητο το εργασιακό-κοινωνικό πλαίσιο (δομές, θεσμούς, συστήματα, πολιτικές). Δηλαδή, ένα επιστημονικό παράδειγμα κλειστό στην ανατροπή ή την αλλαγή του, γιατί το αντίθετο θα οδηγούσε στην ανατροπή/αλλαγή όλου του συστήματος διαχείρισης τόσο των υποκειμένων με τα οποία ασχολείται ο επαγγελματίας, όσο βέβαια (αυτό είναι και το ιδιαίτερο στη θεωρία αυτή) και της λογικής διαχείρισης, προ-

σαρμογής και αφομοίωσης του ίδιου του επαγγελματία. Η ελευθερία του ανθρώπου σε επίπεδο δημιουργίας, παραγωγής νέας γνώσης, εφαρμογής νέων πρακτικών και αναζήτησης ανθρωπίνων αξιών αποτρέπεται από τους όρους του ίδιου του παραδείγματος, τις εφαρμογές του και την ιδεολογία που υπηρετεί.

Ο εργαζόμενος εισέρχεται συνήθως στο δημόσιο επαγγελματικό βίο εκπαιδευμένος στη λογική ότι δεν θα είναι δημιουργικός, δεν θα επινοεί, δεν θα συνδιαμορφώνει το πλαίσιο, τις σχέσεις, την οργάνωση, γιατί όλα αυτά είναι ήδη παγιωμένα και θεσμοθετημένα στα πλαίσια μιας προκαθορισμένης και ιεραρχικά δομημένης οργάνωσης, που υπακούει σε συγκεκριμένες και προκαθορισμένες πολιτικές αλλά και επιστημονικές θεωρήσεις. Γνωρίζει ότι για να υπάρξει και να γίνει αποδεκτός σαν επαγγελματική οντότητα, δηλαδή για να επιβιώσει επαγγελματικά, θα πρέπει να συμμορφωθεί στους κανόνες και να κινείται με τους όρους ενός προϋπάρχοντος πλαισίου. Να αποδεχτεί και να ενσωματωθεί σε μια συγκεκριμένη εσωτερική κατανομή εργασίας και σχέσεων εξουσίας [καθηκοντολόγιο]. Αναφερόμαστε σε μια συνθήκη πλήρους απανθρωποποίησης αλλά και αποποίησης από το ίδιο το άτομο της βασικής του ανθρωπίνης ιδιότητας, δηλαδή της ελευθερίας για ατομική και συλλογική δημιουργία. Αυτή είναι και η έσχατη μορφή της αποξένωσής του από την ίδια του τη φύση.

Η αλλοτρίωση επέρχεται έτσι ως μια κατάσταση που καθιστά το υποκείμενο επικυρωμένο πλέον αντικείμενο μιας ψυχολογικής θεωρίας, η οποία για να νομιμοποιηθεί αλλά και για να ανταποκριθεί στην ιδεολογική της αποστολή θα πρέπει να πιστοποιήσει, μιμούμενη έναν άκριτο θετικισμό, την ουδετερότητα και αντικειμενικότητά της με την κατασκευή ειδικών μεθοδολογικών εργαλείων και την πραγματοποίηση πληθώρας ερευνών.

Δεν είναι λοιπόν ο επαγγελματικός χώρος ούτε οι πληθυσμιακές ομάδες καθαυτές η αφετηρία της αλλοτρίωσής μας, είναι ο τρόπος που συναντάμε και εμπλεκόμαστε στη συγκεκριμένη δομή, με τους προ- και ετεροκαθορισμένους στόχους που αυτή εξυπηρετεί και το θεωρητικό υπόβαθρο στο οποίο στηρίζεται.

Ως προς τις υπηρεσίες που προσφέρονται στο δημόσιο τομέα είναι γνωστό το αξίωμα ότι «το άτομο αλλιάζει και όχι το σύστημα», όπως επίσης και η κυρίαρχη αντίληψη ότι «αλλιάζει το άτομο και όχι η δομή». Σε κάθε περίπτωση, το επιδεχόμενο μεταβολή είναι το άτομο, δηλαδή αυτό που πρέπει να προσαρμοστεί στη λογική και τη λειτουργία μιας δομής. Το άτομο που στην περίπτωσή μας είναι ο ίδιος ο εργαζόμενος, ο οποίος αναγνωρίζεται επιπλέον ως το πάσχον υποκείμενο που χρήζει βοήθειας, θεραπείας ή υποστήριξης. Με λίγα λόγια, στις πολιτικές που διέπουν τη δημιουργία, οργάνωση και λειτουργία των υπηρεσιών ενυπάρχουν και οι όροι διαχείρισης, όχι μόνον των πολιτών που προσφεύγουν σε αυτές, αλλά και των εργαζομένων που τις στελεχώνουν. Η αποδοχή αυτών των όρων είναι ταυτόχρονα και αποδοχή της ίδιας της ανελευθερίας τους, δηλαδή του υπαρξιακού τους περιορισμού και της αλλοτρίωσής τους. Η συνθήκη αυτή καθλιεργεί και τις προϋποθέσεις όχι μόνον της αφομοίωσης στο υπάρχον αλλά και της αναπαραγωγής του. Αλλάγες που επιτρέπονται ή γίνονται ανεκτές είναι αλλάγες που δεν ακυρώνουν ή δεν ανατρέπουν το ιδεολογικά-επιστημονικά αρτηριοσκληρωτικά δομημένο σχήμα. Οι κυρίαρχες πολιτικές Παιδείας και Υγείας π.χ. επιβάλλουν την αφομοίωση των εμπλεκόμενων με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτελούν σταθεροποιητικούς παράγοντες του συστήματος και όχι πηγή δημιουργίας, αλλαγών, ανατροπών και αναζήτησης θεωριών και πρακτικών που να ανταποκρίνονται στις μεταβλητόμενες –πραγματικές και όχι κατασκευασμένες– ανάγκες των ανθρώπων και της κοινωνίας. Δεν είναι μόνον οι πολιτικές που χαρακτηρίζουν ένα σύστημα ως διαχειριστή των ανθρωπίνων αναγκών αλλά και οι «λειτουργοί» εκείνοι που αφομοιώνονται σε αυτό και αποδέχονται την υπαρξιακή τους ακύρωση. Δεν αρκεί, ωστόσο, ο δημόσιος τομέας ως τέτοιος για την εξήγηση του φαινομένου της αλλοτρίωσης του υποκειμένου και τη μετατροπή του σε μέρος ενός μηχανισμού. Είναι αυτός σε άμεση συνάρτηση με το επιστημονικό παράδειγμα, τις θεωρίες και τις πρακτικές του.

Στον ιδιωτικό τομέα, που λειτουργεί με καθαρά κερδοσκοπικούς κανόνες, στα πλαίσια της ελεύ-

θερης αγοράς, η αλληλοτρίωση είναι ακόμη πιο ορατή, καθώς επιπροσθέτως η υγεία, η κοινωνική φροντίδα και η εκπαίδευση μετατρέπονται από κοινωνικά αγαθά σε εμπορεύσιμα προϊόντα. Η εμπορευματοποίηση της υγείας και της παιδείας συμβαδίζουν με τη συστηματική υποβάθμιση της δημόσιας και καθολικής φροντίδας υγείας, καθώς και της δημόσιας και δωρεάν παιδείας. Η επέκταση του ιδιωτικού τομέα σε εξωνοσοκομειακές και νοσοκομειακές υπηρεσίες, η αναπτυσσόμενη αγορά στον τομέα της ψυχικής υγείας (ψυχοπάζαρο) και η παραπαιδεία στον τομέα της εκπαίδευσης είναι οι χώροι όπου πλέον ο άνθρωπος και οι ανάγκες του μετατρέπονται σε εμπόρευμα, γίνονται αντικείμενο κερδοσκοπίας και πολλές φορές αισχροκέρδειας. Η απασχόληση στην ελεύθερη αγορά, με κατασκευασμένες πολλές φορές ανάγκες, δεν αποτελεί σύμφωνα με τον Μαρξ, μια δραστηριότητα ικανοποίησης αναγκών των συνανθρώπων μας αλλά *το μέσο* για την αποκόμιση οικονομικού κέρδους. Δηλαδή, η αποξένωση εδώ δεν προκύπτει από τη λεγόμενη επιβάρυνση από τον ανθρώπινο πόνο ή ανάγκη, αλλά από τη συγγνή μετατροπή τους σε χρηματική αξία. Η πιο χυδαία μορφή της αλληλοτρίωσης. Και όταν η επιχειρηματική δραστηριότητα αναφέρεται στην καταπολέμηση του Burnout, όπως συμβαίνει ήδη με διάφορα κερδοσκοπικά κέντρα, τότε ακόμα και η χυδαιότητα του συστήματος γίνεται εμπορεύσιμη. Είναι επίσης γνωστό ότι μεγάλες επιχειρήσεις και διεθνή μονοπώλια χρησιμοποιούν πολλές φορές τη θεωρία του Burnout και τα εργαλεία της για τη χειραγώγηση, την προσαρμογή και την αύξηση της αποδοτικότητας των εργαζομένων. Επιδιώκουν δηλαδή την ψυχολογικοποίηση των πραγματικών αναγκών των εργαζομένων σε βάρος των ταξικών τους συμφερόντων.

Αν θέλουμε να είμαστε δίκαιοι θα πρέπει να διαπιστώσουμε ότι η θεωρία του Burnout πληρεί εκείνα τα επιστημολογικά κριτήρια που, στα πλαίσια του κυρίαρχου ορθολογιστικού συστήματος σκέψης, της επιτρέπουν να σταθεί στο επιστημονικό-ψυχολογικό τοπίο και να ενεργεί σε αυτό ως αποδεκτό επιστημονικό θεωρητικό μοντέλο. Δηλαδή συντίθεται από μία αιτιολογική, μια διαγνωστική και μία θεραπευτική-αποκαταστασιακή διάσταση. Χαρακτηριστικό γνώρισμά της, όμως, είναι ότι αναφέρεται σε ανθρώπους που εργάζονται σε υπηρεσίες, δομές ή οργανισμούς που προσφέρουν υπηρεσίες στον άνθρωπο. Η ψυχολογικοποίηση, δηλαδή η ενοχοποίηση του ατόμου ή του απομονωμένου –από την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα– πλαισίου εργασίας, η «ουδέτερη» και «αντικειμενοποιημένη» τους αποτύπωση, ολοκληρώνονται μέσα από τη μετατροπή του ίδιου του εργαζόμενου σε πάσχον υποκείμενο. Από αυτό το σύστημα σκέψης και τις επιμέρους διαφοροποιήσεις προκύπτουν και οι τεχνικές αντιμετώπισης. Από τις αλλαγές στο άτομο ή την ομάδα μέχρι τη «βεβίωση» του εργασιακού περιβάλλοντος ή την εξαγορά της επιβάρυνσης από τον συνάνθρωπο με υλικά και ψυχικά κίνητρα και επιδόματα. Κατασκευάζονται διαγνωστικά-θεραπευτικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται εκτενώς σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο.³

3. Σε αυτή ακριβώς τη λογική παρατηρούνται τις τελευταίες δεκαετίες πολυάριθμες έρευνες και δημοσιεύσεις αναφορικά με το Burnout. Διαπιστώνει κανείς μια συναίνεση ως προς τη συμπτωματοκεντρική προσέγγιση του ατόμου ή του πλαισίου, αποσπασμένα από το κοινωνικο-πολιτικό περιβάλλον. Τέσσερις είναι οι κυριότερες προσεγγίσεις: 1) Το μοντέλο της Maslach (Maslach & Jackson, 1981, ό.π.), γνωστό και ως «μοντέλο των τριών διαστάσεων», δηλαδή της συναισθηματικής εξάντλησης, της αποπροσωπότητας και της αδυναμίας προσφοράς, 2) Η προσέγγιση των Edelwich & Brodsky [Edelwich J., Brodsky A. (1980). *Burn-Out - Stages of Disillusionment in the Helping*. New York: Human Sciences Press], οι οποίοι καταγράφουν την εξουθένωση ως διαδικασία που αποτελείται από τις φάσεις του ενθουσιασμού, της αδράνειας, της ματαίωσης και της απάθειας, 3) Το μοντέλο του Cherniss [Cherniss, C. (1980). *Staff Burnout - Job Stress in the Human Services*. Beverly Hills, California: Sage Publications, Inc], που αναφέρεται σε μια διαδραστική κατάσταση

Πέραν αυτών, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει να επιμείνουμε στον κοινό τόπο μεταξύ των διαφόρων θεωρητικών μοντέλων. Σε αυτόν ακριβώς παρατηρούμε ότι: α) η επαγγελματική εξουθένωση εντοπίζεται κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής δραστηριότητας, β) αναφέρεται σε επαγγελματίες που εργάζονται κύρια στο δημόσιο ή ευρύτερο δημόσιο τομέα, γ) εντοπίζεται ιδιαίτερα στην εκπαίδευση, στον τομέα της υγείας αλλά και της ψυχικής υγείας, δ) χαρακτηρίζεται από την ιατροκεντρική λογική και με βάση αυτή παρατηρούνται, εντοπίζονται, καταγράφονται, διαγιγνώσκονται και κατηγοριοποιούνται τα συμπτώματα της επαγγελματικής εξουθένωσης (σωματικά, ψυχολογικά, συμπεριφορικά), καθώς και οι θεραπευτικές πρακτικές για την αντιμετώπισή τους, ε) δεν συμπεριλαμβάνει, στους αιτιολογικούς παράγοντες του φαινομένου που κατασκευάζει, το επιστημονικό υπόδειγμα που προσδιορίζει τις πρακτικές, τις δομές και τη λειτουργία τους, τις σχέσεις των επαγγελματιών μεταξύ τους ή με τον πληθυσμό που εξυπηρετούν· πρόκειται ακριβώς για εκείνο το υπόδειγμα που θεωρείται σταθερό και αμετάβλητο αναδεικνύοντας την «ουδετερότητα» και «αντικειμενικότητά» του σε βασικό ιδεολογικό πυλώνα όλης της θεωρίας, στ) το άτομο αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εργάζεται αυτό, αποσπώνται και αυτονομούνται αυθαίρετα από το εκάστοτε ιστορικό-πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο και ζ) ο ανθρώπινος πόνος, η φροντίδα του πάσχοντα ή η κάλυψη αναγκών των συνανθρώπων μας θεωρούνται ως οι κύριοι επιβαρυντικοί παράγοντες. Δηλαδή, ο ανθρώπινος πόνος και η ανθρώπινη ανάγκη αποκτούν αιτιολογικά χαρακτηριστικά ως προς την πρόκληση καθαυτού του φαινομένου της επαγγελματικής εξουθένωσης.

Η φροντίδα και η προσφορά στον άνθρωπο εκλαμβάνονται a priori ως μία παθολόγος συνθήκη, η οποία προκαλεί συγκεκριμένα «συμπτώματα» και διαμορφώνει την «κλινική εικόνα» στη διαταραχή του Burnout!!! Η ανάδειξη της απασχόλησης με τον ανθρώπινο πόνο ή την ανθρώπινη ανάγκη σε παθογενετικό παράγοντα και η νοσογραφι-

κή της αποτύπωση μόνον την υπαρξιακή απομάκρυνση του ανθρώπου από τον ίδιο του τον εαυτό και τη φύση του θα μπορούσε να στοιχειοθετήσει. Αυτό αποκαλύπτει και τη μετατροπή της αλληλοτρίωσης σε ψυχολογική διαταραχή.

Τα θεωρητικά μοντέλα που χαρακτηρίζονται από τη μετατροπή του υποκειμένου σε αντικείμενο, ανεξάρτητα αν χαρακτηρίζονται ως βιολογικά, ψυχολογικά, βιοψυχοκοινωνικά ή «εναλλακτικά-κριτικά» (όπως π.χ. η λεγόμενη Ανάλυση Λόγου, το θεσμοθετημένο «επιστημονικό κουτσομπολιό») ενισχύουν νομοτελειακά τη διεργασία αλληλοτρίωσης, δηλαδή την αποξένωσή μας από τον άλλον και ταυτόχρονα από τον εαυτό μας.

Η ειδοποιός διαφορά της θεωρίας του Burnout από τις άλλες ψυχολογικές θεωρίες είναι ότι σε αυτή αντικειμενοποιείται και μετατρέπεται ο ίδιος ο ειδικός/επαγγελματίας σε εν δυνάμει πάσχον υποκείμενο εξ αιτίας της απασχόλησής του με τον ανθρώπινο πόνο ή την ανθρώπινη ανάγκη. Χαρακτηριστική στιγμή ενός αυτό-εγκλιωβισμού!!! Έτσι, ως πάσχουσα πλέον οντότητα θα πρέπει να τύχει εκείνης της φροντίδας ή της διαχείρισης που μέχρι πρότινος επιφύλασσε για τους άλλους. Επικυρώνονται, λοιπόν, η οικουμενικότητα της θεωρητικής κατασκευής και η καθολικότητα των εργαλείων και τεχνικών αντιμετώπισης μιας κατασκευασμένης κλινικής εικόνας. Η ψυχολογικοποίηση της αλληλοτρίωσης ολοκληρώνεται χωρίς να θυσιάζεται το επιστημονικό παράδειγμα και χωρίς να θίγεται το θεσμικό και το κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο. Ο κυρίαρχος επιστημονικός τρόπος σκέψης συμβάλλει ώστε και εμείς, είτε ως μαθητές, είτε ως φοιτητές, είτε ως εκπαιδευτές, είτε ως επαγγελματίες σε διάφορες υπηρεσίες να δυσκολευόμαστε να συνειδητοποιούμε τον τρόπο με τον οποίο υφιστάμεθα τη διαδικασία αλληλοτρίωσης. Εσωτερικεύουμε –ό,τι χειρότερο– όλη αυτή τη λογική της αλληλοτρίωσης και γινόμαστε όχι μόνον αποδέκτες αλλά και φορείς της. Ιδιαίτερα αισθητή είναι αυτή η συνθήκη στο χώρο των σημερινών πανεπιστημίων ο οποίος, πέρα από ελάχιστες εξαιρέσεις, αναπαράγει την

όπου παρατηρείται στο άτομο το εργασιακό άγχος, η εξάντληση και η απάθεια, και 4) Η προσέγγιση των Pines & Aronson, [Pines, A. & Aronson, E. (1981). *Career burnout*. New York: MacMillan], οι οποίοι διευρύνουν τους τομείς επαγγελματικής εξουθένωσης εκτός από τον τομέα της υγείας και σε άλλους τομείς. Εντοπίζουν και καταγράφουν συμπτώματα τόσο στο σωματικό όσο και στο ψυχικό επίπεδο.

επιστημονική κληρονομιά με έναν τέτοιο τρόπο ώστε να την αποπληρίζει ακόμα και από τα νεωτερικά στοιχεία που κάποτε τη χαρακτήριζαν. Εξαιτίας δε της κατασκευής και αναπαραγωγής εξουσιαστικών μηχανισμών και σχέσεων έξω από το πεδίο της αναζήτησης της γνώσης και της κοινωνικής χρησιμότητας ο μιν πανεπιστημιακός βολεύεται σε μια δουλειά και σε μια απαξιωμένη πλέον κοινωνικά θέση, οι δε φοιτητές συναινούν στην καταστροφή της πιο δημιουργικής περιόδου της ζωής τους με αντάλλαγμα ένα πτυχίο. Συμμορφώνονται και υποτάσσονται σε ένα προκαθορισμένο πλαίσιο που τους καθιερώνει την ψευδαίσθηση επαγγελματικής αποκατάστασης και μάλιστα σε μια κατεύθυνση σύνδεσης του πανεπιστημίου με την αγορά εργασίας και όχι με την κοινωνία και τον άνθρωπο.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι συζητήσεις που γίνονται τα τελευταία χρόνια, σε διάφορες συνδικαλιστικές οργανώσεις, ως προς την αναγνώριση και κατάταξη του Burnout στις επαγγελματικές ασθένειες και την κατάταξη επαγγελματιών που σχετίζονται με αυτές στα «βαρέα και ανθυγιεινά». Ακραίο δε παράδειγμα αθητορίωσης είναι αυτό που συναντάμε στο χώρο της ψυχικής υγείας. Όπου για παράδειγμα, στα πλαίσια αναπαραγωγής του μύθου για την επικινδυνότητα του πάσχοντος υποκειμένου, υποχρεούται ή εξαναγκάζεται ο νοσηλευτής να καθηλώσει τον συνάνθρωπό του. Θεωρείται –και από τους συνδικαλιστές πολλές φορές– ότι ασκεί ένα «βαρύ και ανθυγιεινό» επάγγελμα και όχι μια αυθαίρετη και στυγνή πράξη βίας που προκύπτει από ένα συγκεκριμένο ψυχιατρικό μοντέλο το οποίο και μεταφράζει με τον «επιστημονικό» του λόγο

την άσκηση βίας σε απολιτική, αποϊδεολογικοποιημένη και ουδέτερη «θεραπευτική πράξη». Αντί λοιπόν να διεκδικούνται οι όροι και οι προϋποθέσεις για την υποστήριξη των συνανθρώπων μας με σεβασμό στην προσωπικότητά τους, στα δικαιώματά τους και στην αξιοπρέπειά τους, αναπαράγονται συνθήκες βίας, ενοχοποιούνται άνθρωποι που βιώνουν δυσκολίες στη ζωή τους και γίνονται κυριολεκτικά αντιληπτοί ως αιτία πρόκλησης επιβαρυντικών συνθηκών για τους εργαζόμενους. Με την ολοκληρωτική παράδοση του εμπλεκόμενου σε αυτή τη διεργασία αποξένωσης και την απουσία κάθε αντίστασης προκύπτει και το ιδεολογικό παράδοξο που συναντούμε ως πρακτική στους ψυχιατρικούς χώρους, το γνωστό «*Το πρωί καθηλώνουμε, το βράδυ διαδηλώνουμε*».

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, επίσης, αποκτά η ερευνητική έξαρση και οι συζητήσεις που παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης και ιδιαίτερα για τις Μ.Ε.Θ. (Μονάδες Εντατικής Θεραπείας) ή τις Μ.Α.Θ. (Μονάδες Αυξημένης Φροντίδας). Με πλήρη «επιστημονική» κάλυψη και με την ενεργοποίηση της θεωρίας του Burnout μεταλλάσσονται, ως εκ θαύματος, οι εξοντωτικές συνθήκες εργασίας ή η διαρκής έλλειψη προσωπικού και οι απαράδεκτες πολιτικές υγείας –τόσο γενικά στον τομέα υγείας όσο και στον ιδιαίτερα κρίσιμο τομέα των εντατικών– σε ψυχολογικό πρόβλημα των εργαζομένων (ιατρών και νοσηλευτών). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ιδεολογικής χρήσης της συγκεκριμένης θεωρίας, δηλαδή της ενοχοποίησης των εργαζομένων, της ατομίκευσης του προβλήματος και της αυθαίρετης απόσπασής του από το συνολικό του πλαίσιο (σύστημα υγείας, πολιτικές υγείας). Και όταν το πρόβλημα γίνει αποδεκτό ως ψυχολογικό, τότε η απομάκρυνση από την πραγματικότητα, άρα και η αποξένωση βρίσκει την ολοκληρωσή της στην Ψυχολογία-Ψυχοθεραπεία (ομάδες, βιωματικά, ψυχολογική υποστήριξη) ή στην εξαργύρωση της επιβάρυνσης με άλλα ανταλλάγματα. Μία προσβολή και απαξίωση τόσο των εργαζομένων όσο και της αξίας της ζωής των ίδιων των περιθελπόμενων. Κατασκευάζονται έτσι συνθήκες που δεν σέβονται ούτε τους λειτούργους υγείας, ούτε τους

νοσηλεύομενους. Κατ' επέκταση, γίνονται αποδεκτές εκείνες οι πολιτικές υγείας που απαξιώνουν συστηματικά τη δημόσια υγεία και δημιουργούν τις συνθήκες για την προώθηση της εμπορευματοποίησης της· της μετατροπής ενός αγαθού από ανθρώπινο δικαίωμα σε εμπόρευμα με αποτέλεσμα να ακυρώνεται η καθολικότητα του δημόσιου συστήματος υγείας και να αυξάνεται γεωμετρικά ο ιδιωτικός τομέας.⁴

Άπειρα είναι επίσης τα παραδείγματα από τις εκπαιδευτικές-επιμορφωτικές πολιτικές διαφορών οργανισμών που ασχολούνται με τον ψυχοκοινωνικό τομέα (εξαρτήσεις, ψυχική υγεία, κ.λπ.). Εδώ μεγάλο μέρος της εκπαίδευσης του νέου αλλά και του παλαιού προσωπικού (κατά προτίμηση ομαδική/βιωματική) καταλαμβάνει η πρόληψη ή η αντιμετώπιση του «καταγεγραμμένου» Burnout. Το ιδεολογικά ζητούμενο σε αυτές τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες δεν είναι η ενεργοποίηση του ατόμου, η δημιουργική του εμπλοκή και η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης αλλά η συναίνεσή του ότι αποτελεί ένα εν δυνάμει «πρόβλημα» σε ένα εξ ορισμού επιβαρυντικό περιβάλλον. Η διαπίστωση του κινδύνου ανοίγει εντέχνως τον δρόμο της ψυχοκοινωνικοποίησης και της θεραπευτικής αιχμαλωσίας. Ο διαθέσιμος θεραπευτικο-τεχνολογικός εξοπλισμός είναι πλούσιος. Έτσι μετατρέπεται σε πρόταγμα η «ανάπτυξη» και «ωρίμανση» του υποκειμένου μέχρι του σημείου της πλήρους αφομοίωσης των θεωριών και πρακτικών του πλαισίου, δηλαδή της συμμόρφωσής του σε ένα παγιωμένο πλαίσιο. Ενώ δηλαδή πιστοποιείται η παθογένεια του περιβάλλοντος, ενοχοποιείται ταυτόχρονα ο ανθρώπινος πόνος και η ανθρώπινη ανάγκη. Η αναγνώριση αυτής της επιβάρυνσης ανταμείβεται και προβάλλει το συνδικαλιστικό αίτημα των επιδομάτων (χαρακτηριστικό παράδειγμα οι τρεις επιπλέον μέρες άδειας ετησίως για την «επαγγελματική εξουθένωση» στους εργαζόμενους σε δομές του OKANA). Επί πλέον πραγματοποιούνται σεμινάρια, αναλύο-

νται οι θεωρίες, περιγράφονται τα συμπτώματα, προτείνονται πρακτικές αντιμετώπισης και όλοι υποδύονται τα θύματα ή τα εν δυνάμει θύματα του τέρατος της «Βαρεμάρας». Συνήθως βέβαια εγκαταλείπουν τα σεμινάρια περισσότερο κουρασμένοι από πριν και έτσι επιβεβαιώνονται εκ νέου οι προφητείες της συγκεκριμένης θεωρίας!!!

Δεν είναι τυχαίο που δεν συναντούμε πρακτικές που να προκύπτουν και να προτείνονται από αυτές τις θεωρίες και οι οποίες να οδηγούν τους εργαζόμενους στην ανατροπή ή στην κατάργηση του συστήματος, της δομής ή της υπηρεσίας που εργάζονται. Γιατί, στην περίπτωση αυτή, κατάργηση θα σήμαινε και αμφισβήτηση των ίδιων των θεωρητικών-επιστημονικών μοντέλων στα οποία στηρίζονται. Επειδή όμως, όπως προανέφερα, αυτό δεν εμπεριέχεται στη λογική αυτής της θεωρίας περιορίζεται κανείς σε διακοσμητικού τύπου αλλαγές. Αλλαγές ή καταργήσεις δομών συναντούμε τις περισσότερες φορές με δημοσιονομικά κριτήρια στα πλαίσια της υποβάθμισης π.χ. των υπηρεσιών Υγείας ή Παιδείας και της ιδιωτικοποίησής τους. Αναφερόμαστε δηλαδή στη συντήρηση τόσο των ίδιων των δομών-θεσμών όσο και στη συντήρηση των διαχειριστών τους. Αυτό είναι και η πεμπτουσία της θεωρίας της «επαγγελματικής εξουθένωσης»: η συντήρηση των διαχειριστών της συντήρησης και κατ' επέκταση η συντήρηση του ίδιου του συστήματος.

Η θυματοποίησή του ατόμου από τον πόνο ή την ανάγκη του συνανθρώπου του είναι το μέσο ολοκλήρωσης της αλλοτρίωσής του από τον ίδιο του τον εαυτό. Στην κλασική κατά τον Μαρξ αποξένωση του ανθρώπου από το δημιουργημά του, δηλαδή από το προϊόν που παράγει, έρχεται να προστεθεί η αποξένωση από τον ίδιο του τον εαυτό βιώνοντας τον συνάνθρωπό του, δηλαδή και τον ίδιο, ως επιβαρυντικό παράγοντα. Γι' αυτό και η θεωρία του Burnout είναι προϊόν της ίδιας της αλλοτρίωσης που τη χαρακτηρίζει.

4. «Η υγεία είναι ένα υπαρξιακό αγαθό. Είναι μία αξία χρήσης, η οποία στις κοινωνίες μας είναι συλλογική και δημόσια—όμοια με τον αέρα, το πόσιμο νερό, την εκπαίδευση ή την ασφαλή μετακίνηση και τη δικαστική ασφάλεια. Η φροντίδα υγείας είναι μία κοινωνική ανάγκη. Και η κοινωνική οργάνωση της φροντίδας υγείας πρέπει να είναι προσανατολισμένη προς αυτή την ανάγκη—και όχι προς άλλους στόχους και συμφέροντα τα οποία καθορίζονται από την αγορά και τα κέρδη.» [Deppe, H. U. (2007). Παρούσα κατάσταση και προοπτικές των καθολικών συστημάτων υγείας. *Κοινωνία & ψυχική Υγεία*, 6ο τεύχος, σ. 17].

ΑΝΤΙΣΤΕΚΟΜΑΣΤΕ

Η συνεχιζόμενη κρίση επί ένα χρόνο στο Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας, που έχει προκύψει από την απότομη και χωρίς καμία τεκμηρίωση διακοπή της χρηματοδότησης και την πλήρη αδιαφορία του ΟΚΑΝΑ και της ηγεσίας του υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης για το μέλλον εκατοντάδων ανθρώπων που προσέρχονται στο πρόγραμμα είναι ενδεικτική των πολιτικών επιλογών στο χώρο της Υγείας. Αναδεικνύει τα αδιέξοδα των εφαρμοζόμενων πολιτικών απεξάρτησης και την αδυναμία των μοντέλων διαχείρισης της εξάρτησης εκθέτοντας έτσι δημοσίως ολόκληρη την κυβέρνηση και τον ίδιο τον Πρωθυπουργό. Με αυτό τον τρόπο αναπαράγεται τόσο η πολιτική υποκρισία όσο και η λογική, στην οποία οφείλεται ο φαύλος κύκλος διάδοσης των ναρκωτικών στην ελληνική κοινωνία.

1. Ποιοι μας σπρώχνουν στα ναρκωτικά και το αλκοόλ και ποιοι μας θέλουν στην εξάρτηση

Στα ναρκωτικά και το αλκοόλ μας σπρώχνουν

- αυτοί που υποκρίνονται ευαισθησία και μας μετράνε σαν αριθμούς πτωμάτων στους δρόμους,
- αυτοί που υποκρίνονται ειλικρίνεια και στηρίζονται στο ψεύδος,
- αυτοί που υποκρίνονται το ήθος και συμπεριφέρονται ανήθικα,
- αυτοί που υποκρίνονται αξίες για ιδιοτελείς σκοπιμότητες,
- αυτοί που υποκρίνονται ενδιαφέρον για να καθύψουν την ψηφοθηρία τους,
- αυτοί που συκοφαντούν για να καθύψουν την κοινωνία τους αναληθιστά.

Την εξάρτησή μας θέλουν

- αυτοί που μας προτείνουν την διαρκή εξάρτηση από υποκατάστατα,
- αυτοί που μας θέλουν κοινωνικά και πολιτικά νεκρούς,
- αυτοί που ασελγούν στα σώματα και στις ψυχές μας,
- αυτοί που ψηφοθηρούν και εκμεταλλεύονται πολιτικά τις οικογένειές μας,
- αυτοί που εξαπατούν την κοινωνία με υποσχέσεις,
- αυτοί που ζουν και επιβιώνουν με το πρόβλημά μας,
- αυτοί που μας θέλουν άβουλα και παθητικά όντα,
- αυτοί που θέλουν να υποτασσόμαστε στην εξαθλίωση και να μην αντιστεκόμαστε.

2. Το Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας δεν καταργείται

Το Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας δημιουργήθηκε τον Φεβρουάριο του 2001, με πρωτοβουλία του ιδρυτή της Πρώτης Θεραπευτικής Κοινότητας στην Ελλάδα «ΙΘΑΚΗ» και του ΚΕΘΕΑ. Η φιλοσοφία, η ιδεολογία, η επιστημονική προσέγγιση και οι πρακτικές του είναι απόρροια της πρωτόγνωρης αυτής εμπειρίας για τα ελληνικά δεδομένα τότε. Ο εμπλουτισμός της φιλοσοφίας, η αναθεώρηση του κυρίαρχου επιστημονικού υποδείγματος και η ιδεολογική και πολιτική προσέγγιση της εξάρτησης από το Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας αποσκοπούν να μετατρέψουν την απογοήτευση από την αδυναμία ρήξης με ένα μοντέλο ανάπτυξης που χρειάζεται εξαρτημένους, σε δύναμη συλλογικής δράσης, αλληλεγγύης, ενεργοποίησης του πολίτη και αυτοβοήθειας για μια ανθρωπινότερη κοινωνία.

Εξαιτίας αυτών των θέσεων, που αναδεικνύουν τις πολιτικές και κοινωνικές διαστάσεις του προβλήματος, το μένος της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου στέφεται προσωπικά ενάντια στον ιδρυτή του Προγράμματος Προαγωγής Αυτοβοήθειας, της Θεραπευτικής Κοινότητας ΙΘΑΚΗ και του ΚΕΘΕΑ.

Δηλαδή εξ αιτίας, όχι μόνον της εμμονής του Φοίβου Ζαφειρίδη και των συνεργατών του στα στεγνά προγράμματα, αλλά και τον επαναπροσανατολισμό αυτών των προγραμμάτων σε παρεμβάσεις και δράσεις που ανατρέπουν στην πράξη τους αιτιοπαθογενετικούς μηχανισμούς του προβλήματος, μηχανισμούς που υποκριτικά πολλοί πλέον επικαλούνται και αναγνωρίζουν (ατομικούς, συλλογικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς, οικονομικούς, πολιτισμικούς).

Το Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας είναι το μοναδικό πανεπιστημιακό πρόγραμμα στην Ελλάδα που:

1. Αποτελεί χώρο σύνδεσης του Πανεπιστημίου με πραγματικές ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας σε ζητήματα απεξάρτησης, υποστηρίζοντας εκατοντάδες χρήστες ψυχοτρόπων ουσιών και μέλη των οικογενειών τους,
2. Στηρίζει τη θεωρία και την πρακτική του σε αρχές κοινωνικής αλληλεγγύης, αυτοβοήθειας και κοινωνικής δράσης,
3. Αποτελεί χώρο πρακτικής εκπαίδευσης προπτυχιακών φοιτητών σε ζητήματα εξάρτησης και απεξάρτησης,

4. Αποτελεί μοναδικό χώρο εκπαίδευσης και εξειδίκευσης μεταπτυχιακών φοιτητών από όλα τα ΑΕΙ και τα ΤΕΙ της Ελλάδας,
5. Αποτελεί πηγή τροφοδότησης δομών ανεξάρτησης στην Ελλάδα και την Κύπρο με εκπαιδευμένα στελέχη ανεξάρτησης,
6. Παρεμβαίνει συστηματικά, με τη στήριξη της Πρυτανείας του ΑΠΘ, στην επιστημονικά υποδειγματική και κοινωνικά αποτελεσματική υποστήριξη των εξαρτημένων που χρησιμοποιούν τους χώρους του πανεπιστημίου,
7. Παρεμβαίνει υποστηρικτικά στις «πιάτσες» της Θεσσαλονίκης για την παροχή βοήθειας και υποστήριξης σε άτομα που τη χρειάζονται και την επιζητούν.

Το Πρόγραμμα τέλος, είναι για μας ένας ζωτικός χώρος που μας βοηθάει καθοριστικά όχι μόνον στη ζωή χωρίς «πρέζα», αλλά και στη ζωή χωρίς άλλες εξαρτήσεις και υποκατάστατα. Γι' αυτό, το βασικό επιχείρημα της πολιτικής ηγεσίας του υπουργείου ότι με την κατάργησή του «θα χρηματοδοτήσει πέντε προγράμματα μεθαδόνης» (πέραν του γεγονότος ότι στηρίζεται σε ψευδή οικονομικά δεδομένα), δεν αποκαλύπτει μόνο τον κυνισμό του, αλλά και την ασέβεια απέναντι στο δικαίωμά μας να ζήσουμε χωρίς εξαρτήσεις, αφού μας υποχρεώνει ευθέως στη φαρμακευτική εξάρτηση είτε μέσα από τα προγράμματα υποκατάστασης είτε την επιστροφή μας στις παράνομες ουσίες.

Γι' αυτό λοιπόν απευθυνόμαστε σε όλους τους υγιώς σκεπτόμενους πολίτες και πολιτικούς, τους γονείς, την ελληνική κοινωνία, να συμμετέχουν σ' αυτό τον αγώνα.

*Η Επιτροπή Αγώνα του Προγράμματος Προαγωγής Αυτοβοήθειας
Θεσσαλονίκη, 10/9/2008*

Το έργο «Δράσεις για την Άρση των Εμποδίων Κοινωνικής Ένταξης και Εργασιακής Ενσωμάτωσης Κοινωνικά Αποκλεισμένων Ομάδων» υλοποιείται από το Τμήμα Ψυχολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, υπό την επιστημονική ευθύνη του Αναπληρωτή Καθηγητή Κλινικής Ψυχολογίας Κώστα Μπαϊρακτάρη.

Το έργο απευθύνεται σε άτομα/φορείς της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας (Α΄ και Β΄ Δ.Υ. ΠΕ) και στοχεύει:

- > στην ανάπτυξη σύγχρονων πολιτικών προαγωγής και διασφάλισης της Δημόσιας Υγείας, με ιδιαίτερη έμφαση στις ανάγκες κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων,
- > στη βελτίωση της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών Δημόσιας Υγείας, καθώς και των υπηρεσιών ή των φορέων που εξυπηρετούν τις ανάγκες κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων.

Για την υλοποίηση των παραπάνω στόχων αναπτύσσονται δράσεις που αφορούν σε τρία αλληλοσυμπληρούμενα επίπεδα:

ΥΠΟΕΡΓΟ 1: «Ανάπτυξη της Αποδοτικότητας των Υπηρεσιών στην Υποστήριξη Κοινωνικά Αποκλεισμένων Ομάδων»

Το υποέργο αυτό στοχεύει στην αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας, πρόνοιας και προώθησης στην απασχόληση, ώστε να συμβάλουν στην ένταξη των ατόμων που τοποθετούνται στο κοινωνικό περιθώριο.

Περιλαμβάνει ενέργειες κατάρτισης και απευθύνεται σε 250 στελέχη του δημοσίου ή του ευρύτερου δημοσίου τομέα, που παρέχουν υπηρεσίες: α) προαγωγής, παρακολούθησης και διασφάλισης της Δημόσιας Υγείας, β) πρόνοιας και γ) προώθησης στην απασχόληση.

ΥΠΟΕΡΓΟ 2: «Ενδυνάμωση Ατόμων και Ομάδων που Βιώνουν Κίνδυνο Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Αναζήτηση Εργασίας»

Στα πλαίσια δεύτερου υποέργου, επιχειρείται η ενδυνάμωση των ανθρώπων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο αποκλεισμού από την αγορά εργασίας, ώστε να συμμετάσχουν ενεργητικά στην απόληψη των διακρίσεων σε βάρος τους, καθώς και να διευκολυνθούν σε σχέση με την κοινωνική ένταξή τους.

Περιλαμβάνει πρόγραμμα πρόληψης και αγωγής υγείας και απευθύνεται σε 375 άτομα/ μέλη κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων, που έχουν ήδη συμμετάσχει σε κάποια από τις ενέργειες των αξόνων 2 και 5 του Ε.Π. «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση».

ΥΠΟΕΡΓΟ 3: «Δράσεις Ευαισθητοποίησης σε Εργασιακά Περιβάλλοντα στα οποία Εργάζονται Άτομα που Βιώνουν Συνθήκες Κοινωνικού Αποκλεισμού»

Κύριος στόχος του τρίτου υποέργου είναι η εξάλειψη των προκαταλήψεων και η δημιουργία προϋποθέσεων για την ίση μεταχείριση και την παροχή ισότιμων ευκαιριών σε άτομα που βιώνουν αποκλεισμό στους χώρους εργασίας τους. Περιλαμβάνει ενέργειες πρόληψης και αγωγής υγείας και απευθύνεται συνολικά σε 280 εργοδότες/ τριες και εργαζόμενους/ες σε φορείς και επιχειρήσεις του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, στις οποίες τοποθετήθηκαν ή πρόκειται να τοποθετηθούν άτομα-μέλη περιθωριοποιημένων ομάδων, στο πλαίσιο των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης των αξόνων 2 και 5 του Ε.Π. «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση».

Μέσω των υλοποιούμενων ενεργειών αναπτύσσεται μια ολοκληρωμένη και εξατομικευμένη προσέγγιση των ζητημάτων που σχετίζονται με την κοινωνικοοικονομική ένταξη ή επανένταξη ατόμων που βιώνουν συνθήκες αποκλεισμού ή διατρέχουν κίνδυνο αποκλεισμού από την αγορά εργασίας εξαιτίας κάποιων σωματικών, πολιτισμικών ή κοινωνικών ιδιοτεροτήτων τους.

Παράλληλα, κεντρικό ρόλο σε όλες τις δραστηριότητες αποκτούν:

- > Η ανάδειξη και η προαγωγή αξιών, στάσεων και συμπεριφορών που συμβάλλουν στην βελτίωση της ζωής και της υγείας των πολιτών
- > Η ενεργοποίηση και δραστηριοποίηση των συμμετεχόντων, αλλά και του ευρύτερου πληθυσμού
- > Η προαγωγή συλλογικών διαδικασιών για την άρση διεργασιών κοινωνικού αποκλεισμού
- > Η υποστήριξη πρακτικών αλληλεγγύης, αυτοβοήθειας και αυτοοργάνωσης σε επιμέρους πληθυσμιακές ομάδες
- > Η προώθηση της διασύνδεσης, της συνεργασίας και της δικτύωσης των υπηρεσιών και των εργαζομένων σε αυτές με στόχο την βελτίωση της αποδοτικότητάς τους απέναντι σε κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες.

Εκπαιδευτικό Εργαστήριο

**Η Κοινωνική Οικονομία
ως μέσο για την Άρση
των Εμποδίων Κοινωνικής Ένταξης
και Εργασιακής Ενσωμάτωσης:
Εμπειρίες & Προοπτικές**

Σάββατο **8**
Κυριακή **9**

Νοεμβρίου 2008

Αίθουσα:
Αμφιθέατρο Α'
Νέο Κτίριο Φιλοσοφικής
Σχολής Α.Π.Θ.

Ώρα έναρξης: 9:30 π.μ.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΚΟΙΝΩΝΙΑ & ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ»

Αγαπητοί φίλοι και φίλες,

Θα θέλαμε να σας ενημερώσουμε ότι το Περιοδικό «ΚΟΙΝΩΝΙΑ & ψυχική ΥΓΕΙΑ» θα συνεχίσει να αποστέλλεται δωρεάν έως και το 10ο τεύχος (Ιανουάριος 2008), λόγω της αποπεράτωσης του έργου «Δράσεις για την Άρση των Εμποδίων Κοινωνικής Ένταξης και Εργασιακής Ενσωμάτωσης Κοινωνικά Αποκλεισμένων Ομάδων (Ε.Π. Υγεία-Πρόνοια 2000-2008, Μέτρο 1.4, Άξονας Προτεραιότητας 1).

Το Περιοδικό μπορεί να συνεχίσει να εκδίδεται μόνο με την υποστήριξη των συνδρομητών. Για τον λόγο αυτό, παρακαλούμε να επιβεβαιώσετε τη δέσμευσή σας, ως συνδρομητές, μετά τη λήξη του έργου, δηλώνοντας παράλληλα τυχόν αλλαγές προσωπικών στοιχείων στη φόρμα που ακολουθεί. Τη φόρμα μπορείτε να αποστείλετε ταχυδρομικά ή με fax στα στοιχεία που αναγράφονται στις πρώτες σελίδες του περιοδικού. Εναλλακτικά, μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μας τηλεφωνικά ή να μας αποστείλετε σχετικό e-mail.

«ΚΟΙΝΩΝΙΑ & ψυχική ΥΓΕΙΑ»

Επιθυμώ να γίνω συνδρομητής στο περιοδικό «ΚΟΙΝΩΝΙΑ & ψυχική ΥΓΕΙΑ», ξεκινώντας από το τεύχος Νο 11 (Απρίλιος 2009).

ΟΝΟΜ/ΜΟ:.....

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:.....

ΠΟΛΗ:..... Τ.Κ.:..... ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ:.....

ΤΗΛ. ΕΡΓΑΣΙΑΣ:..... ΤΗΛ. ΟΙΚΙΑΣ:.....

ΦΑΞ:..... ΚΙΝΗΤΟ:..... e-mail:.....

ΥΠΟΓΡΑΦΗ